This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

De
vigtigste indenlandske Tildrag
og
de merkeligste Personers
Levnetsbeskrivelse
fra
de ældste Tider indtil vore Dage.

En
Læse- og Lærebog,
i
Fædrelandets Historie
for
Begyndere og Ustuderede

ved
E. Munthe,
Overlærer.

Kjøbenhavn, 1806.
Trykt paa Thoring & Coldings Forlag,
hos Sebastian Popp.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
532839 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1931 L

Deres kongelige Hoihed,

Prinsesse Caroline,

den bedste Faders,

den ømmeste Moders,

vor elskede Fredriks,

vor elskede Marias

elskværdige Datter,

Helliges dette Forsøg

i

dybeste Underdanighed

af

Forfatteren.

Forerindring.

Den Plan, hvorefter nærværende Skrift er indrettet, er den samme, som den, Jeg fulgte i min historiske Lærebog, der udkom omtrent for halvandet Aar siden. Jeg har ingen Aarsag fundet til at afvige fra denne Plan; tvertimod synes Jeg endog at have Grund til at troe, at den i det Ringeste ikke har mishaget Publikum. Methoden er da eens i begge disse Lærebøger, og Foredraget ligesaa; Jeg fortæller ligefrem nu, som før, og lader Personerne handle og tale, som de virkeligen have handlet og talet, uden enten at rose eller dadle, enten politicere eller moralisere. Gjerningen skal reise eller fælde Manden, var stedse min Troesartikel; desuden er Historie ikke Politik, og Moral læres bedst da, naar der mindst prækes om Moralen.

Vel mærker Jeg, at Bogen er voxet til en Størrelse, som Jeg ønskede indskrænket. Men, naar man betænker, at det er Fædrelandets Historie, som endog i et Udtog bør være noget fuldstændigere, end ethvert andet Lands, og at man ikke faaer noget tydeligt Begreb om Manden, eller Tildragelsen eller Tiderne, ved blot at anføre Navne og Aarstal, uden at fortælle nogenledes omstændeligt; haaber Jeg, denne Vidtløftighed tilgives Mig. Hertil kommer, at Jeg egentligen har skrevet for Begyndere og Ustuderede, der faae intet Lys af, ingen Interresse for det, de læse, ved disse almindelige Udtryk: Hiin var meget tapper og retfærdig, Denne meget viis og veltalende; under Hiin var Statsforfatningen meget lykkelig, under Denne meget ulykkelig, og saa videre. Nei, lad Os see disse Tapperheds og Retfærdigheds Gjerninger, høre disse Viisdoms og Veltalenheds Træk, skue disse Lykkes og Ulykkes Exempler; da opstiger Lys i Forstanden og Varme i Hjertet; da

er Historien; hvad den bør være: baade lærerig og behagelig.

Dersom ellers dette Forsøg kunde bidrage Noget til at udbrede blandt Ustuderede og de lavere Folkeklasser lidet mere Kundskab om Fædrelandets Tildragelser, og tidligen opvække saavel hos Pigen som hos Drengen nogen Agt for Fædrelandet og nogen Lyst til Fædrelandets Historie; troer Jeg at have stiftet noget Godt. Men, skulde endog mine Bestræbelser mislykkes, aldrig skal Jeg dog et Øjeblik angre den Tid og Møie, dette Arbeide kostede Mig, ei saa meget med at finde, som med at vælge baade Form og Materie; da Jeg herved er blevet deels nøiere bekjendt med mit Fædrelands Historie — en Videnskab, ligesaa vigtig, som behagelig for enhver god Borger — deels mere bestyrket i den glade Overbeviisning, som Kongen selv yttrer i Indfødsretten, denne: „At vort Fædrelands Historie kan til alle Tider og af alle Stænder fremvise Mænd, som have tjent, æret og reddet Staten, og med den ædleste Beslutning, til deres udøde=

lige Berømmelse, opofret sig for Konge og Medborgere." — Ja dette er mit Hjertes Følelse, og min Forstands Overbeviisning: — og enhver Upartisk, troer Jeg, sander mine Ord — At vort Fædreland kan i Forhold til sin Størrelse, Folkemængde og Beliggenhed uskammet maale sig med ethvert andet, og fremstille ligesaa mange og lysende Mønstere paa ypperlige Konger, kloge Ministre, store Helte, varme Fædrelandsvenner, udmærkede Videnskabsmænd, vittige Konstnere, virksomme Borgere og ædle Mennesker. „Men, hvorlunde skal de kunne troe paa den, om hvilken de Intet have hørt?" — Saaledes spurgte fordum Apostelen, og desto værre! her kan Vi spørge med ham.

Indhold.

Første Afdeling.

Side.

1. Cimbrernes og Teutonernes Tog . fra 3 til 7.
2. Odins Ankomst til Norden, Thor, Freir, Frigge og Freia . 7 — 11.
3. Longobardernes Udvandring, Gambaruk, hendes Sønner, Aage og Ebbe 11 — 13.
4. Gothernes Udvandring, Kong Theodorik den første, Biskop Ulphilas 13 — 16.
5. Dan Mykillati, Prins Nor . 16 — 18.
6. Saxernes, Anglernes og Jydernes Tog til Britannien, deres Anførere, Hengist og Horst, deres Konger, Egbert og Alfred . . 18 — 21.
7. Rolf Krage, Skulde, Hjartvar, Viggo, Kong Frode den syvende, Ivar Vidfadme, Regner Lodbrok 21 — 23.

	Side.
8. Ansgarius, Rembert .	23 til 26.
9. Harald Haarfager, Halfdan, Svarte, Rogna den fagre, Gyda, Erik Blodøxe, Gunild . .	26 — 32.
10. Gorm den gamle, Thyre Dannebod, Knud Danaest, Harald Blaatand . . .	32 — 35.
11. Normannernes Tog, Hertug Rolf eller Robert, Vilhelm Conqvestor	35 — 38.
12. Hagen Adelsteen, Sigurd Jarl, Asbjørn, Harald Graafeld .	38 — 46.
13. Palnatoke, Svend Tveskjæg, Sigvald, Kong Hagen . .	46 — 50.
14. Oluf Tryggesen, Sigrid Storraade, Thyra, Thorberg Skaftug . .	50 — 55.
15. Knud den store, Ulf Jarl, Dronning Emma, Kong Svend, Harald Harefod og Hardeknud .	55 — 60.
16. Oluf den hellige, Find Arnesen, Magnus den gode .	60 — 65.

Anden Afdeling.

Side.

1. Svend Estridsen, Biskop Vilhelm Knud den fjerde . . . 66 til 70.

2. Einar Tambeskjelver, Harald Haardraade . . . 70 — 75.

3. Oluf Kyrre, Magnus Barfod, Sigurd Jorsalafar . . . 75 — 79.

4. Erik Eiegode, Dronning Bothildis, Kong Niels, Erik Edmund, Erik Lam og Svend Grathe . 79 — 85.

5. Valdemar den første, Knud Lavard, Magnus Nielsen, Knud Magnusen, Svend Grathe og Knud den fjette 85 — 89.

6. Erkebiskop Absalon, Erkebiskop Eskild, 89 — 100.

7. Saxo Grammaticus, Andreas Vedel, Seier Schønbølle, Svend Aagesen . . 100 — 103.

8. Kong Sverre, Erkebiskop Erik, Biskop Niels . . . 103 — 112.

Side.

9. Valdemar den anden, hans tvende Dronninger, Dagmar og Beengierd, Biskop Gunner, Valdemars Sønner, Erik Plougpenning, Abel og Christopher den første, Erkebiskop Erlandsen 112 til 121.

10. Haagen Hagensen, Magnus Lagabeter 121 — 126.

11. Snorro Sturlesen, Peder Clausen, Sæmund Frode 126 — 131.

12. Christopher den anden, Grev Gert, Niels Ebbesen 131 — 137.

13. Valdemar den fierde 137 — 145.

14. Dronning Margrete. 145 — 148.

Tredie Afdeling.

1. Erik af Pommern, Christopher af Bajern 148 til 151.

2. Christian den første, Dronning Dorothea 151 — 155.

3. Johannes, Iver Axelsen, Povel Laxman 155 — 159.

Side.

4. Christian den anden, Dronning Elisabet, Sigbrit, Dyveke, Diderik Slaghek, Torben Oxe, Morten Luther . . . 159 til 168.

5. Fredrik den første, Johan Taussen, Søren Norbye, Henrik Gjøe, Hans Mikkelsen . . . 168 — 175.

6. Christian den tredie, Hertug Hans og Adolf, Kongens Brødre . 175 — 180.

7. Fredrik den anden, Kongens Broder, Hertug Johan, Daniel Ranzau, Johan og Henrik Ranzau, Peter Skram, Otto Rud, Herluf Trolle, Birgitte Gjøe, Peter Oxe . . . 180 — 192.

8. Christian den fjerde, Niels Kaas, Arild Hvitfeld, Holger Rosenkrants, Jens Munk, Magnus Heinesen . . . 192 — 206.

9. Tycho Brahe . . . 206 — 212.

10. Fredrik den tredie, Peter Bredal, Jakob Dannefærd, Ole Steenvinkel, Henrik Gerner, Hans

Side.

Rostgaard, Lorents Tuxen, Laurids Undahl, Ole Worm, Thomas Bartholin, Birgitte Thott, Karen Brahe, Christen Cornelisen . 212 til 233.

11. Corfitz Ulfeld, Eleonore Christine 233 — 242.

Fjerde Afdeling.

1. Christian den femte, Dronning Charlotte Amalia, Kort Sivertssen Adler, Niels Juul, Thomas Kingo, Ole Borch, Ole Rønne . . . 242 — 251.

2. Peter Griffenfeldt . . . 251 — 258.

3. Fredrik den fierde, Commandør Hvitfeldt, Anna Colbjørnsen, Thore Hovland, Peter Colbjørnsen, Ole Svendsen Bakke, Poul Løvenørn, Rostgaard, Torfæus . 258 — 276.

4. Peter Tordenskiold . . . 276 — 290.

Side.

5. Christian den sjette, den ældre Hofpræst Bluhme, Dronning Sophia Magdalena, Schelderup, Niels Lembak . . . 290 til 295.

6. Hans Egede, hans Kone Gjertrud Rasch, hans Sønner, Poul Egede, Nicolai Egede . . . 295 — 300.

7. Fredrik den femte, Dronning Lovise og Juliane Marie, Hans Gram, Jens Schelderup Sneedorf, hans Kone Vilhelmine Thestrup, Christian Braumann Tullin, Jens Kraft . . . 300 — 308.

8. Ludvig Holberg . . . 308 — 315.

9. Christian den syvende, Grev Struense, Geheimeraad Guldberg, Kronprinsesse Charlotte Amalia, Arveprins Fredrik, Princesse Sophie Friderike, den ældre Grev Bernstorf, Commandør Gerner, Bisskop Gunnerus, Andreas Schytte, Etatsraad Langebek, Justitsraad Schønning, Conferentsraad Kofod Ancher, hans Søn Stiftsprovst Lorents Ancher, hans Kone Johanne Marie Sevel, Conferents-

Side.

raad Edvard Colbjørnsen, Jomfru Biehl, Etatsraad Rothe, hans Kone Karen Bjørn, Professor J. Baden, Digterne Wessel, Evald, Professor Poulsen, Justitsraad Bidevelt, Professor Juel, Justitsraad Høier, Skuespillerne Londemann, Clementin, Hortulan, Rose, Skuespillerinderne Madam Knudsen, Gjelstrup, Preisler . 315 til 344.

10. Grev Andreas Peter Bernstorf, hans tvende Koner, Henriette Friderike Stolberg og Augusta Stolberg . . 344 — 353.

11. Kammerherre Peter Fredrik Suhm, hans Fader Admiral Suhm, hans Moder Hilleborg Catharina Lerke, hans tvende Koner Karen Angel og Christiane Becker . 353 366.

Indledning.

Nordens ældste Indbyggere vare Joter eller Gother og Finner. Begge disse Folkeslag ere komne fra Asien, og have medbragt nogen Cultur, det er: noget Begreb om at bygge Huse, lave Mad, dyrke Ageren og saa videre.

Joterne eller Gotherne ere formodentligen reiste igjennem Rusland og det østlige Polen. Da de kom til Lifland, delte de sig i tvende Hobe: Den Ene drog mod Norden, og fra denne nedstamme egentligen vore Forfædre; den Anden drog mod Vesten, og fra den nedstamme mange tyske Folk.

Finnerne ere uden Tvivl reiste igjennem det nordlige Rusland langs med Iishavet, og ere maaskee de ældste Indbyggere i den Deel af Norge, som efter dem er kaldet Finmarken.

Nordens ældste Navne vare først: Mannaheim eller Heltenes Hiem; siden Gotland eller Gothernes Land. Dette deeledes efter sin naturlige Beskaffenhed i Ridgotland, som var det faste Land, og Øegotland, som bestod af Øerne. Længere hen i Tiden bleve baade Øerne og Fastlandet inddeelte i mindre Afdelinger, der kaldtes: deels Fylker eller Sysler; deels Herreder — Men af Grækerne og Romerne blev hele Norden kaldet: Scandinavia, eller Scandia og Scanzia. En Deel af Norge kaldtes Thule.

Tiden, da Norden blev beboet, kan ei bestemt angives. Dog mene de Fleste, at Norden fik sine første Beboere to tusinde og fem hundrede Aar efter Verdens Skabelse eller femten hundrede Aar før Christi Fødsel.

Første Afdeling
fra
de ældste Tider
indtil
Christendommens fuldkomne Indførelse
i
Danmark og Norge.

I.

Cimbrernes og Teutonernes Tog.

Cimbrerne boede i Synderjylland eller Slesvig; Teutonerne i Holsten, der ogsaa kaldtes Sachsen af det Ord Sax, som var et kort Sværd, man gik med den. — Disse Folk beskrives som meget stærke, store og haardføre; de rykkede Træer op med Rode, glædedes ved Krig, og foragtede Døden, men klynkede i Sygdom. — Deres Fruentimmere roses meget for Tapperhed; saa at de endog droge i Krig med deres Mænd. De brugtes tillige som Læger, Raadgivere og Spaaqvinder. Dette var Aarsagen hvorfor Fruentimmerne her i Norden bleve ei alene mere agtede, end i andre Lande, men endog ansete for hellige og guddommelige.

Cimbrernes og Teutonernes Tog skete omtrent tre tusinde otte hundrede og halvtredsindstyve Aar efter Verdens Skabelse eller halvandet hundrede Aar før Christi Fødsel. — Aarsagen hertil menes at have været en stor Oversvømmelse, som bortskyllede en betydelig Deel af det vestlige Jylland. — Underveis stødte andre tyske Folkeslag til dem; saa at de tilsidst skal have udgjort en Sværm af mere end tre hundrede tusinde Bevæbnede foruden Koner og Børn.

Først vankede disse Folk omkring i Tyskland, og plyndrede overalt. Endeligen kom de ned til Alperne. Herfra sendte de Gesandtere til Rom, og bade om et Land at nedsætte sig i; hvorimod de lovede Romerne at være deres troe Bundsforvante, og staae dem bi i alle deres Krige. Men Begjeringen blev afslaaet. Herover anfaldt de Romernes Provindser i det sydlige Tydskland, og sloge dem fem Gange i Rad. Især lede Romerne et skrækkeligt Nederlag ved Floden Rhone, hvor deres hele Leir blev erobret, og mange Tusinde dræbte. — Derpaa skildte Teutonerne og Cimbrerne sig fra hinanden; Teutonerne droge mod Frankrige, og Cimbrerne ned mod Italien.

I denne Nød valgte Romerne deres tapre Marius til Anfører. Marius rykkede ind i Gallien, og slog sin Leir ved Rhone lige over for Teutonerne. Dog undveg han i nogen Tid Slag med dem for at vænne sine Folk til Fiendernes fryatelige Udseende, vilde Krigsskrig og fæle Ansigter, der vare bedækkede

med Dyrehuder. Denne Nølen ansaae Teutonerne for Feighed; de bleve tilsidst kjede deraf, og brøde op for igjen at forene sig med Cimbrerne. Den græske Historieskriver Plutarchus beretter: Deres Antal var saa stort, at de behøvede sex Dage til at marsere forbi Marius's Leir. Ved Forbigangen spurgte de Romerne, om de vilde have Bud med til deres Koner; thi nu agtede de sig til Rom. Men kort efter anfaldt Marius dem ved Aqvæ Sextiæ i det sydlige Frankrige, og tilkægtede sig en fuldkommen Seier. De dræbte Teutoners Knokler brugtes siden af Indbyggerne i Marseille til at omgjerde Viingaarde med.

Endnu vare Cimbrerne tilbage, som imidlertid havde brudt ind i Italien. Paa deres Skjolde havde de ladet sig glide ned over Alperne, og kastet uhyre Klippestykker, store Jordklumper og hele med Rode oprykkede Træer ned i Floden Adige for at komme over den. Paa denne Maade trængte de frem til Piemont. Men her glemte de Rom, og gav Marius Tid til at indhente dem; thi Himmelegnen behagede dem, og Vinen smagte dem godt.

Da de saae den romerske Feltherre, bade de atter om et Land for dem selv og deres Brødre, Teutonerne. Marius svarede spotviis: "Eders Brødre have vi allerede anviist et Land, som sikkert Ingen skal tage fra dem". — Derpaa kom det til et Slag ved Vercellæ i Øvreitalien. Dette navnkundige Slag holdtes i August, Aaret efter det ved Aqvæ Sextiæ. Cimbrerne vare væbnede med Jernharnisker, runde Skjolde og Hjelme, der forestil-

Upland, og byggede her Byen Sigtuna, hvor han boede til sin Død.

Efter sin Ankomst til Sverrig blev han snart anseet som et overordentlig Væsen formedelst hans ranke Vært, hans sieldne Veltalenhed og især hans mange Trolddomskonster. Ved denne Anseelse skaffede han sig Tid efter anden Herredømmet over det Meste af Norden, og denne Magt befæstede han klogeligen ved at besvogre baade sig selv, sine Børn og Venner med de Fornemste i Landet. Derpaa indførte han en nye Religion, udbredte et Slags Videnskaber, og udgav adskillige Love.

Af Odins Religion vare disse Puncter de fornemste: 1. at Verden er skabt af Alfader; — 2. at Sjelen er udødelig; — 3. at Krigstapperhed er den høieste Dyd; — 4. at de Gode, det er: de, som faldt i Striden, eller toge sig selv af Dage, skulde efter Døden komme til Valhalla eller Odins Sal, hvor de skulde forlyste sig med at slaaes, spise Flesk og drikke Øl af de dræbte Fienders Hierneskaller; — 5. at de Onde eller Feige derimod skulde komme til Niflheim, og her lide Hunger og Tørst. — Men ved sin Ankomst her til Norden forefandt han adskillige Religionsmeninger, som han ikke kunde udrydde, f. Ex. den Lære om Regnarok, eller Gudernes Tusmarke, da hele Verden tilligemed Guderne skulde opbrændes; men derpaa skulde de Alle leve op igjen, og de Gode evig boe i Gimle hos Alfader; de Onde derimod evig pines i Nastron.

De Videnskaber, Odin udbredte blandt sine nye Undersaatter, vare: Digtekonsten, som han selv dyrkede, et Slags Skriverkonst og Runeskriften. Runer vare visse Træk eller Bogstaver, som bleve indgravede i Træ, Bark eller Steen; fordi Folk i de ældre Tider manglede Papiir, Pergament og andre beqvemmere Materier at skrive paa. Deres Alphabet bestod kun af sexten Bogstaver, og begyndte med F. — Runerne bleve indskaarne paa adskillige Steder: Nogle paa Næglen, for at Ens Kjæreste skulde være ham troe; Andre paa Kaardehæftet, for at faae Lykke i Krigen; og Andre paa Roret for at undgaae Storm og Uveir.

Runerne bidroge især til Odins store Anseelse her i Norden; thi, da han ved Hielp af dem baade fik og meddelte Efterretninger om Alt, hvad der foregik saavel hjemme som ude, troede det vankundige Folk, at han kunde hexe. — Ellers er Runeskriften en ældgammel Opfindelse, og meget ældre, end Odin; Phønicerne kjendte den allerede. Fra Phønicien kom den til Spanien, hvor den brugtes paa Mynter, og fra Spanien til Engelland.

Odin gav ogsaa adskillige Love. Saaledes bød han, at der aarligen skulde betales en Skat af hver Næse i Guld, Sølv eller Kobber for at lønne Præsterne og bestride Omkostningerne ved Gudstjenesten. — Videre befalede han, at brænde de Døde med det Meste af deres Gods, opkaste Gravhøie over de fornemste Mænd, og til deres Ære opreise nogle høie, spidse Stene, som bleve kaldte Bautastene. — Ende-

ligen anordnede han tre store Offerfester om Aaret: Den Ene om Foraaret for at faae Lykke til deres Krige; den Anden om Efteraaret for den Lykke, de havde havt; den Tredie midt om Vinteren til Taksigelse for et frugtbart Aar. Den Sidste varede i tre Uger, og kaldtes Juul. Disse tre store Offerfester holdtes først i Sigtuna; siden i det berømte Tempel, som Odin byggede af Træ i Upsala. Desuden vare disse Fester en Art høieste Ret, hvor Folkets Trætter bleve paadømte for sidste Gang.

Kort før sin Død deelede Odin alle de Lande, som han ved List og Svogerskab havde skaffet sig, mellem sine Venner og mange Børn, der i Alt vare sex og tyve. Saaledes gjorde han Niord, Een af sine Venner, til Regent over de egentlige Svenske i Upland, og Heimdal, en Anden af sine Venner, til Regent over de egentlige Danske i Skaane. Af sine Sønner satte han Semming til at regjere over de egentlige Norske i det Tronhjemske, Baldur over Anglerne i det Slesvigske, og Skjold over Sælland og de mindre hosliggende Øer. — Skjold valgte Leire ikke langt fra Roeskilde til sin Boepæl, og efter de Tiders Maade befæstede den med Mure og Volde. Hans Tronfølgere kaldte sig efter ham Skjoldunger.

Tilsidst kaldte Odin sine Venner til sig, og sagde, han vilde nu vandre til Godheim eller Gudernes Hjem, og bad dem derfor stikke sig ni Huller i Hovedet med et Spyd. Saaledes døde Odin tyve Aar efter sin Ankomst til Norden. Efter sin Død blev baade

han selv og de Fornemste af hans Følge dyrket som Guder. Saaledes blev Thor dyrket som Tordenens og Lynildens Gud, og troedes at boe i Luften; Freir dyrkedes som Gud for Veiret og Aarsvexten; Frigga blev anseet for Odins Kone, og Freia for Kjerlighedsgudinden.

III.

Longobardernes Udvandring.

Longobardernes egentlige Navn er Vendelboer. De beboede det nuværende Thye og Vendsysel. Viborg var deres fornemste By. Dog deres Byer vare i den Tid ingen Kjøbstæder, saadanne som nu omstunder, men blot Landsbyer, hvis Indbyggere nærede sig af Agerdyrkning, eller, naar de laae ved Søen, af Fiskerie. — Longobardernes Udvandring skete omtrent halvtresindstyve Aar efter Odins Død, ved Christi Fødsel. Aarsagen hertil var en stor Misvæxt og Hungersnød, som indtraf i Landet. For at afhjelpe denne Trang faldt Nogle af de Ældste paa dette Forslag: at lade alle gamle Folk og Børn dræbe og forbeholde den liden Forraad, der var tilbage, alene for de Unge og Raske, som i den da almindelige Feidetid kunde forsvare sig og Landet. Men Gambaruk, et Fruentimmer af Anseelse, traadte frem i Forsamlingen, og forestillede: at, i Stedet for en saadan Blodsudgydelse, var det baade naturligere og viseligere, om Nogle af de Unge og Stærke droge ud for at see

sig om andre Boepæle. Gambaruks Forslag vandt Bifald, og ved Lodkastning blev det bestemt, hvilke der skulde forlade deres Fædreland.

De Udvandredes Anførere vare Aage og Ebbe, Gambaruks Sønner. Først nedsatte de sig i det Lüneburgske og Brandenburgske, hvor de bleve kaldte Longobarder formedelst deres lange Skjæg. — Siden boede de først i Polen, derefter i Panonien eller Ungarn. — Fra Ungarn droge de over Alperne ned i Øvreitalien under deres Konge Alboins Anførsel. Aarsagen hertil var, at den græske General Narses syntes, at hans Fortjenester bleve ikke nok paaskjønnede af Hoffet i Constantinopel. For da at hævne sig ophidsede Narses Longobarderne til at erobre Alt, hvad de græske Keisere eiede i Øvreitalien. — Her stiftede Longobarderne et Rige, som blev kaldet Lombardiet. Hovedstaden var Pavia. — Det longobardiske Rige stiftedes 568 efter Christi Fødsel, varede lidet over to hundrede Aar, og blev ødelagt af Keiser Carl den Store.

De longobardiske Love bleve alle skrevne paa Latin, fordi man betjente sig af romerske Lovkyndige til at forfatte dem. I Kraft af disse Love skulde Den, der rev Øiet ud paa en Anden, betale tre og tresindstyve Guldgylden; naar en Fribaaren dræbte en Anden, skulde han betale to hundrede Guldgylden; en Tyv eller Røver skulde første Gang miste sit Øie, anden Gang skulde Næsen skjæres op paa ham; og tredie Gang skulde han døe.

IV.

Gothernes Udvandring.

Gothernes Udvandring skete omtrent hundrede Aar efter Longobardernes og lige saa længe efter Christi Fødsel. Gotherne droge ud fra de svenske Gothlande, og vandrede først længe om i Polen og de tilgrændsende Lande.* Siden nedsatte de sig ved det sorte Hav mellem Don og Donau. Her anskaffede de sig ikke alene en frygtelig Landmagt, men ogsaa en stor Deel Krigsskibe, hvormed de plyndrede paa Donaustrømmen og paa Kysterne af Archipelagus. Herover kom de snart i Krig med Romerne, som vilde forjage disse Fremmede fra deres Grændser. Dog Gotherne sloge ei alene Fienden, men nødte ham endog til at betale en aarlig Skat. Derefter udvidedes deres Rige saaledes, at det paa den ene Side strakte sig fra Donau til Østersøen, og paa den anden fra Donau til Donfloden. Ved denne deres udbredte Magt kom de Gother, der levede i Rom, i saadan Anseelse, at de fik romerske Krigshære at commandere, bleve Medlemmer af Statsraadet, og bestemte Moden for Klædedragten; thi Romerne klædte sig paa Gothisk, og Ingen var ret modens, som ei havde en Gother til Taffeldækker eller Kieldermester.

Men Gothernes store Anseelse tabte sig noget, da Hunnerne under deres meget krigerske Konge Attila brøde fra Asien ind i Europa, og fordreve Gotherne. Paa denne Tid var det, at disse deelede sig i

tvende Hobe: Vestgother og Østgother. — Vestgotherne nedsatte sig først i det sydvestlige Frankrig, hvor Tolouse blev deres Hovedstad. Siden droge de over Pyrenæerne ned i Spanien, og stiftede her et Rige, som i hele tre hundrede Aar blomstrede ved vise Regentere og gode Love. Men tilsidst blev det for en Deel ødelagt ved Saracenerne, som fra Africa kom over til Spanien.

Østgotherne derimod, som efter Attilas Død reve sig løs fra Hunnernes Herredømme, bleve et meget mægtigt Folk i Italien, under deres Konge Theodorik den første med Tilnavn den store. Theodorik levede i atten Aar ved det keiserlige Hof i Constantinopel, hvor han fik Smag paa Konster og Videnskaber. Derpaa blev han udraabt til Konge efter sin Faders Død, erobrede hele Italien, og beherskede desuden Adskillige af de nærgrænsende Lande. — Men foruden det, at Theodorik var den mægtigste Konge paa sin Tid, var han ogsaa Een af de bedste; thi han regjerede selv, men hørte ogsaa Fornuftiges Raad; han lod de ødelagte Byer igjen opbygge; han kaldte landflygtige Borgere tilbage; han ophjalp Handel, Konster og den forfaldne Agerdyrkning; han forfulgte Ingen for Religionens Skyld. „Religion", sagde han, „kan ei paatvinges Nogen; Ingen kan nødes til at troe mod sin Villie". Derfore tillod han ogsaa Jøderne at fornye deres Synagoger. — Denne ypperlige Konge regjerede i tre og tredive Aar, og døde 526. Hans Residensstad var Verona i Ovreitalien.

Men under Theodoriks Eftermænd blev det østgothiske Rige alt svagere og svagere. Østgotherne kom i Krig med de græske Keisere, og deres Rige blev tilsidst ødelagt af den græske General Belisarius 553, efterat det havde staaet i tresindstyve Aar.

Een af Østgothernes berømteste Mænd er deres Biskop Ulphilas, der levede i det fjerde Aarhundrede efter Christi Fødsel. Ulphilas gjorde sig saare fortjent af sine Landsmænd ved at skaffe dem baade et Alphabet og en Bibeloversættelse, to Ting, som de hidindtil havde savnet. Alphabetet, som han opfandt, bestod af fem og tyve Bogstaver. Disse ere for det Meste laante af det Græske; dog er der tvende, som høre til Runeskriften, nemlig U og Q. — Bibeloversættelsen, som han forfattede, indeholder alle det gamle og nye Testamentes Skrifter, undtagen Kongernes og Krønikernes Bøger; da han frygtede for, at disse Bøger, der fortælle næsten alene Krigsbedrifter, vilde end mere opmuntre hans Landsmænd til Krig. — Paa Bibliotheket i Upsal findes endnu en Codex eller skreven Oversættelse af de fire Evangelister; denne kaldes Sølvcodex, fordi den er skrevet med Sølvbogstaver paa purpurfarvet Pergament. Paa det store Bibliothek i Wolfenbüttel findes der ligeledes nogle Kapitler oversatte af Pauli Brev til Romerne, hvori der er samme Sprog og samme Bogstaver, som i de fire Evangelister.

V.

Dan Mykillati.

Dan Mykillati, der allerførst regjerede over det hele nuværende Danmark, levede omtrent halvandet hundrede Aar efter Gothernes Udvandring og to hundrede og halvtresindstyve Aar efter Christi Fødsel. Tilnavnet Mykillati, der betyder den Stormodige og den Prægtige, fik han deels for hans store Krigsbedrifter, deels for hans Lyst til Pragt, da han holdt et anseeligt Hof, og var meget gjæstfrie og gavmild.

Dan regjerede først i Skaane alene, hvor de egentlige Danske boede, der har faaet deres Navn af Daun, et Ord som betyder en Slette eller et flat Land. — Siden ægtede han den sællandske Princesse Olufa, og kom herved til at regjere over Sælland, Fyen og de hosliggende Øer. Disse hedte tilforn Øegothland; men Dan kaldte dem efter sig og sit første Rige Danmark.

Nogle Aar, efterat Dan saaledes var bleven Konge i Sælland, hjalp han Jyderne og Anglerne i det nuværende Slesvig til at fordrive Saxerne eller Holsteenerne, som havde gjort Indfald i deres Land. For denne Tjeneste blev han udraabt til Konge over Jylland og Angeln. Jyderne udraabte ham uden for Viborg, og Anglerne ved Kovirke i Nærheden af Byen Slesvig. Fra denne Tid blev det Skik at hylde Kongerne i hver Provins især. Dette skete i Sælland ved Leire; i Skaane ved Lund; i Jyl-

lund ved Viborg og i Hertugdømmet Slesvig ved Rovkirke. — Ved Hyldingen stod Kongen under aaben Himmel paa en stor Steen, og rundt omkring ham var der ligeledes Stene, paa hvilke Folket stod. — Saaledes vare alle de Provindser, som nu høre til Danmark, første Gang samlede under een Regent, og bleve tilsammen kaldte Danmark. Dog beholdt Enhver af disse Stater deres egne Love og Indretninger.

Kong Dan regjerede i halvtredsindstyve Aar, og døde i en meget høi Alder. Hans Lig blev ikke brændt, som Odin havde foreskrevet; men i Følge Kongens egen Befaling blev det ført hen til en Høi, som han selv havde ladet opkaste. Her blev han sat paa en Stol i kongelig Pragt, og en opsadlet Hest foruden mange Kostbarheder blev begravet med ham i samme Høi. Dette havde han befalet formodentligen for at vise sin Pragt endog i Graven.

Efter Dan Mykillatis Død blev hans Rige delt i mange Smaastater. Dog ansaaes de sællandske Konger som de fornemste, og bleve kaldte Stolkonger; de andre derimod hedte Fylke- eller Underkonger; thi hele Landet blev inddelt i Fylker eller Sysler, og disse igjen i Herreder.

Omtrent halvandet hundrede Aar før Dans Tid levede Nor, en gotisk Prinds fra Finland. Han drog gjennem Lapland til det Tronhjemske eller egentlige Norge, og erobrede det Meste af dette Rige.

Alt, hvad han erobrede, kaldte han Norge, og fra hans Tid har Landet bestandigen havt dette Navn.

VI.

Saxernes, Anglernes og Jydernes Tog til Britannien.

Dette Tog skete halvandet hundrede Aar efter Dan Mykillatis Død, i Midten af det femte Aarhundrede efter Christi Fødsel 449. Aarsagen hertil var denne: Britanniens sydlige Indbyggere bleve meget plagede saavel af deres nordlige Naboer, Picter og Skoter, som af Sørøverne fra de nordiske Kyster. Da derfore Sydbritterne vare for svage til at forsvare sig selv; kaldte de Jyder, Angler og Saxer til Hjelp. De bade ved deres Gesantere sadledes: „Vi arme Britter, som stedse plages af fiendtligt Anfald, bede Eder, I tappre Folk! om Hjelp. Vi eie et stort, vidløftigt og frugtbart Land; dette underkaste vi fuldkomment Eders Magt og Befalinger. Under Eders Tapperheds Vinger søge Vi Sikkerhed, og samtykke villigen alle de Forpligtelser, som det behager Eder at paalægge Os."

I Følge denne Indbydelse droge Jyderne, Anglerne og Saxerne over til Britannien under Anførsel af de tvende Brødre Hengist og Horst. Først forjoge de Picterne og Scoterne; siden kom de i Krig med Sydbritterne selv, da disse ikke vilde holde, hvad de havde lovet, og overlade dem Landet. Denne Krig

varede mere end tohundrede Aar; omsider bleve de Fremmede for det Meste Herrer af det sydlige Britannien. Men een Deel af de Indfødte flygtede til Walles og Cornwales, i hvis Bjergegne de længe forsvarede deres Frihed; en anden Deel flygtede over til det nordvestlige Frankrige, som efter dem blev kaldet Bretagne.

Da Angelsaxerne saaledes havde bemægtet sig Landet; oprettede de et Heptarkie eller syv forskjellige Smaariger, der dog vare indbyrdes forbundne, og skulde i paakommende Tilfælde forsvare hverandre. Ved Omgang med de Indfødte lærte de efterhaanden Kristendommen, og fredelige Konster, som: Agerdyrkning, Handel og Haandværker. Herved tabte de Tid efter anden Meget af deres forrige Vildhed, men og Meget af deres gamle Tapperhed.

Blandt Angelsaxernes Konger er Egbert og Alfred de mærkværdigste. — 1. Egbert regjerede i Begyndelsen af det niende Aarhundrede 828. Han var først Konge i Westsex og Sussex; men deels ved Arv, deels ved Krige underlagde han sig hele Heptarkiet, gjorde det arveligt, og kaldte hele Riget Engelland. Dog maatte han tillade, at de Danske nedsatte sig i hans Stater. Ja hans nærmeste Tronfølgere maatte endog beqvemme sig til at betale saavel Paven en vis Afgift, kaldet Pedersepenge, som de Danske en aarlig Skat under Navn af Dannegjeld for at slippe for deres jævnlige Plyndringer.

2. Alfred regjerede i Slutningen af det niende Aarhundrede fra 872 til 900. Han var i mange Henseender en ypperlig Konge. — 1. Forsvarede han Riget kjækt imod de Danske, der dengang gjerne vedbleve at plyndre Kysterne, og alene i eet Aar slog han dem otte Gange. Vel blev han engang forladt af sine Undersaatter, og levede i sex Maaneder ubekjendt hos Een af sine Hyrder. Men Alfred samlede snart en udvalgt Hær, udspeidede selv i en Harpespillers Dragt Fiendernes Leir, og anfaldt dem uformodentligt. Kongen vandt Slaget, og Fangerne nødte han til at antage Kristendommen, og fordelte dem omkring i sit Rige. — 2. Satte Alfred Landet i Sikkerhed for tiere Indfald af de Danske ved at anlægge Fæstninger, holde Kystvagter, bygge en Flaade og øve Mandskabet i Søkrige. — 3. Opmuntrede han Handelen og Skibsfarten med saadant Held, at der i hans Tid kom Varer til Engelland fra Middelhavet ja endog fra Ostindien. — 4. Sørgede han og for Videnskaberne; thi han indkaldte udenlandske Lærde, og stiftede mange Skoler, blandt Andre den i Oxford, som blev Grunden til det derværende store Universitet. — Alfred var ogsaa selv lærd; han oversatte Davids Salmer og Æsopus's græske Fabler, og forfattede adskillige Smaasange og Tankesprog.

VII.

Rolf Krake.

Krolf Krake regjerede i Danmark halvtresindstyve Aar efter Angelsaxernes Tog til Britannien og fem hundrede Aar efter Christi Fødsel. Han var kun sexten Aar gammel, da han besteg Tronen. Ved hans Tronbestigelse vare Sæderne saavel ved Hoffet som i Landet i høieste Grad vilde og ildebne; thi det var ei usædvanligt, at Gjesterne sloge hverandre saaledes i Hovedet med Benene, at de døde paa Stedet, en Skik, der blev siden efter saa almindelig, at de følgende Konger saae sig omsider nødte til udtrykkeligen at forbyde den.

Rolf Krake samlede paa Nye det danske Rige, som siden Dan Mykillatis Tid havde været deelt i adskillige mindre Riger; thi han undertvang alle sine Jarler eller Statholdere, som under de foregaaende svage Regentere havde opkastet sig til Konger i deres Jarldømmer eller Provinser. — Dernæst indtog han Angeln eller Slesvig, der ved Anglernes Tog til Britannien var meget blottet for Indvaanere. Dette Land har siden den Tid stedse været en Deel af Danmark under Navn af Synderjylland. — Denne Konge forbedrede ogsaa meget Landvæsenet ved at udtørre Moser og indføre smaae Vandmøller istedenfor Haandqværner, som man maaskee havde betjent sig af tilforn.

Paa sine gamle Dage levede Rolf rolig og fornøiet med sine Hird, eller Hofmænd, der ogsaa kald-

tes Berserker og Kjæmper. Disse vare Kongernes Drabantere i de Tider. De fulgte bestandigen deres Herrer i Krig, og istedet for Sold fik de Kost, Skjolde, Spyd og en Deel af Krigsbyttet. Antallet paa disse Berserker var sielden mere end hundrede.

Men tilsidst blev Rolf myrdet ved sin egen Søsters Foranstaltning. Hun hedte Skulde, og var gift med Hjartvar, Rolfs Skattekonge i Skaane. Skulde ærgrede sig over, at hendes Mand var hendes Broders Undermand og Skatskyldige; derfore overtalede hun Hjartvar til paa en lumsk Maade at skille Svogeren ved Livet. I denne Hensigt kom baade Hjartvar og Skulde med et stort Antal Bevæbnede gjennem Issefjorden ned til Leire. Den ædle Rolf beværtede de Ankomne med et stort Gjæstebud, hvor alle hans Kjæmper bleve berusede og faldt i Søvn. Derpaa kaldte Hjartvar sine Folk op fra Skibene, og anfaldt de Sovende. Der anrettedes denne Nat et stort Blodbad paa Leire. Rolf og hans tolv Kjæmper faldt efter den hæftigste Strid. Dog Hjartvar nød ikke længe Frugten af sit Forræderie; thi Viggo, den Eeneste af Rolfs Kjæmper, som endnu var i Live, hævnede sin Konges Død, og gjennemborede Hjartvar; men derpaa blev Viggo selv dræbt af de Svenske.

Rolf Krake beskrives som en smuk, stærk og vittig Herre. Han viste sig trofast og gavmild mod sine Mænd; derfore var han saa elsket af dem, at de svore ved Odin og alle Guderne, aldrig at overleve ham. — Han førte ogsaa et meget prægtigt Hof:

Otte hundrede Kjæmper spiste hver Dag paa hans Bekostning, og man siger, at der ved hans Hof fortæredes dagligen tresindstyve Øxne og tohundrede Faar. Disse Egenskaber gjorde Rolfs Navn længe æret og agtet her i Norden; hans Skaal blev drukket ved Gilderne, og de følgende Konger ønskede, at de maatte blive navnkundige og elskede, som Rolf Krake.

De mærkværdigste Konger efter Rolfs Død ere: 1. Frode den Syvende, der gav adskillige nyttige Love. — 2. Ivar Vidfame, Konge i Skaane, der indtog hele Sverrig og Danmark tilligemed nogle Dele af Preussen og Venden eller det nuværende Pommern og Meklenborg. — 3. Regner Lodbrok, der ei alene holdt denne hele Magt samlet, men indtog endnu flere Lande, som: Northumberland i Engelland, og den hele søndenfjeldske Søekyst i Norge. Men efter Regner Lodbroks Død deltes hans Lande imellem hans Sønner.

VIII.

Ansgarius.

Ansgarius, der først forkyndte den christelige Religion her i Norden, levede omtrent trehundrede Aar efter Rolf Krake. Han er født 801 i Picardie, Een af de nordlige Provindser i Frankerig. Han var først Munk i Klosteret Corvei, som ligger paa den østlige Kant i den vestphalske Kreds ved Fle-

den Weseren. Her udmærkede han sig ved et ustraffeligt Liv, en streng Jagttagelse af sine Pligter og en varm Kjerlighed for Religionen. Derfore blev han af Keiser Ludvig den Fromme udnævnt til at prædike Christendommen i Danmark og de øvrige nordiske Lande. Ansgarius var strax villig til at paatage sig dette farlige Ærende, uagtet hans Venner raadede ham fra det af alle Kræfter.

I sit fem og tyvende Aar reiste Ansgarius til Danmark i Selskab med Harald Klak, en Underkonge i Jylland og tillige den første christne Konge i Norden. Harald Klak blev døbt i Mainz, hvor Keiser Ludvig den fromme selv stod Fadder til ham, og iførte ham de hvide Klæder efter Tidernes Brug.

Ansgarius kom først til Sønderjylland eller Slesvig. Her omvendte han adskillige Hedninger, som bleve døbte i Slien; Indbyggerne vise endnu de Steder, hvor denne Daab skete. Desuden oprettede han i Byen Slesvig en Skole for Tolv af Landets indfødte Børn, der bleve opdragne i den christelige Religion, og bestemte til at udbrede den blandt deres Landsmænd. — Efter tre Aars Ophold i Sønderjylland reiste Ansgarius over til Sverrig, hvor Mange, selv Nogle af de Fornemste, lode sig døbe. Ja Een af Kongens Statsraad byggede endog den første christne Kirke i Sverrig.

Da Ansgarius kom tilbage til Jylland, blev han til Belønning for sin Umage udnævnt til Erkebiskop i Hamburg. Han fik tillige Opsyn over Geistligheden

i hele Norden og Magt til sammesteds at indsætte Præster og Biskopper. — Som Erkebiskop gjorde han sig al optænkelig Umage for at udbrede Christendommen: Han byggede en prægtig Kirke i Hamburg, og kjøbte Adskillige frie for Trældom, hvilke han underviste i Religionen, og beskikkede siden til Lærere. Men nogle Aar efter kom de Danske, der vare Hedninger, med en stor Flaade til Hamburg, brændte Kirken, og ødelagde Byen. Ansgarius flygtede, og hans Erkesæde blev forflyttet til Bremen, hvor han døde 865 efter fire Maaneders Sygdom.

Ansgarius var en Mand af sjeldne Dyder: Han besad en utrolig Nidkjerhed for Religionens Udbredelse forenet med Ømhed og Menneskekjerlighed; han var meget gavmild og forsigtig; hans Maadelighed gik saa vidt, at han ofte nød intet Andet, end Vand og Brød. Derfor var han og inderligen elsket og agtet af Alle. Ja den danske Kong Erik, der havde fordrevet ham fra Hamburg, sluttede siden et nøie Venskab med ham, brugte ham til Mægler imellem sig og den tyske Konge Ludvig, og gjorde ham til sin fornemste Raadgiver. — Desuden var Ansgarius ogsaa Skribent, og efterlod sig adskillige Skrifter, hvoraf Nogle ere endnu til; men Andre ere tabte. — Efter sin Død blev han canoniceret eller erklæret for en Helgen. Derfor bleve hans Lemmer sendte til adskillige Steder, og bevarede, som Reliqvier eller hellige Levninger efter ham. Saaledes var Een af hans Tænder i Corvei, et Stykke af hans

Finger i Roeskilde, hans Hoved i Hamburg, og de øvrige Dele paa andre Steder.

Efter Ansgarius's Død blev Rembert, som var Biskop i Ribe, valgt af Folket og Geistligheden til Erkebiskop i Bremen. Rembert var en Discipel af Ansgarius's, og har skrevet sin Lærers Levnet, et Værk, som er vigtigt baade for sin Elde og Troværdighed. Desuden lignede han sin Lærer baade i Nidkjærhed for Religionen og i Kjerlighed til sine Medmennesker; thi han reiste jævnligen til Menighederne i sit Stift, uagtet han derved udsatte sig for mange og store Farer af Hedningerne, der forfulgte de Christne. Paa Een af disse Reiser saae han nogle Hedninger, der havde mishandlet en Deel Christne, og slæbede dem hen til Sliefjorden for der at nedsænkes. Rembert vovede at ride hen og bede for de Ulykkelige. Men, da Bønner ikke hjalp, tog han frem Alt, hvad han havde hos sig af Værdie, ja endog nogle kostbare Sølvkar, som vare bestemte til Kirken i Slesvig. „Det er bedre", sagde han, „at samle Mennesker til Menigheden, end Guld paa Alteret." — Dette toge Hedningerne imod, og forløde de Christne.

IX.

Harald Haarfager.

Den norske Konge, Harald Haarfager, der allerførst underlagde sig hele Norge, levede paa samme

Tid, som Ansgarius. Tilnavnet, Haarfager, fik han af sit gule og silkebløde Haar, der hang ned i Lokker, og var saa langt, at han bandt det sammen under sit Bælte i forskjellige Knuder. Haralds Fader heed Halfdan Svarte, der erobrede betydelige Dele baade af det søndenfjeldske og nordenfjeldske Norge, udbredte Orden og Sikkerhed i sine Lande ved mange gode Love og deres nøie Efterlevelse, og blev almindeligen savnet, da han paa en Reise over Isen druknede i en Fjord. Halfdan Svarte efterlod sin Søn mange Lande, en svet Hær og et fyldt Skatkammer.

Hans Søn, Harald Haarfager, der blev hans Eftermand, var kun ti Aar gammel, da Faderen døde, og kom paa Tronen 863. — Sin meste Levetid tilbragte Harald i Krig med Norges Smaakonger, der var een og tredive i Tallet. Han holdt ikke op, førend han havde undertvunget dem alle tilsammen, og blev saaledes ene Herre over hele Landet. — Det vigtigste Slag i alle Haralds Krige var Søeslaget i Hafursfjorden ikke langt fra det nuværende Stavanger. Dette var det sidste, han holdt, og afgjorde hele Norges Skjæbne. Paa begge Flaader fægtede de stridbareste Helte, der vare længe hærdede i Krige og Søeroverier. Harald spillede tilsidst Mester; men de Fleste af hans Folk vare deels dræbte, deels farligt saarede. — Dette navnkundige Slag er besjunget af mange norske Digtere; foruden Andre af Haralds Livskjald Thorbjørn Hornklofe, hvis Sang endnu er til,

Det, som især opmuntrede Kongen til disse mange Krige, var hans heftige Kjerlighed til to deilige norske Princesser, Rogna den fagre og Gyda. Rogna den fagre saae Harald ved et Gjæstebud i Julen, og begierede hendes Haand. — „Førend jeg begynder at elske Dig", sagde Rogna, „vilde jeg gjerne vide, om Du eller nogen Anden skal regjere over Norges Rige." — Over denne Bebreidelse blev Kongen yderst opbragt; men Rogna svarede rolig: „Det er bedre, du yttrer din Vrede mod de mange Smaakonger som Landet vrimler af." — Harald tog disse Ord til Eftertanke, og lovede ei alene at bekrige alle Norges Konger, saalænge der var Een tilbage, men udgav endog i den Anledning en Lov, hvori han forbød al Vold mod Fruentimmer under Straf af Landsflygtighed eller høi Pengemulkt.

Den deilige Gyda, som blev opfostret hos en rig Bonde, blev Kongen siden forelsket i. Han sendte derfore Gesantere til hende, for at frie for ham. Den stolte Gyda svarede: „Hils Harald, og sig ham, at jeg giver ham Haand og Hjerte eene paa det Vilkaar, at han underlægger sig hele Norge, og regjerer ligesaa mægtig over dette Rige, som Kongerne i Danmark og Sverrig over deres." — Da Harald hørte dette Svar, sagde han: „Jeg sværger ved den Gud, som har skabt mig og Alt, hvad der er til, at jeg ikke skal klippe eller rede mit Haar, førend jeg er blevet raadig over hele Norge. Enten skal dette skee, eller og Jeg skal lade mit Liv."

Men af Misfornøielse med Harald Haarfagers Enevælde vandrede Mange ud af Landet. Nogle af disse Misfornøiede droge over til Island og Færøerne, som i Forveien vare opdagede ved de Norskes sædvanlige Søetog. — Paa Island oprettede de 873 en Fristat eller Republik, der bestyredes af nogle Lagmænd eller Lovmænd. Denne Republik nød længe en uforstyrret Rolighed, drev en fordeelagtig Handel, og dyrkede Videnskaberne med Iver. Især blomstrede her den nordiske Digtekonst og Fædrelandets Historie; derfore har der og blandt Islænderne været mange ypperlige Historieskrivere. — Fra Island blev Grønland siden opdaget og befolket. Ja Islænderne fandt ogsaa de østlige Kyster af Nordamerica, som de kaldte Viinlandet; men de besatte det ikke, og glemte kort efter Seiladsen derhen.

For at afværge indbyrdes Krige mellem sine mange Sønner og nye Deelinger af Riget, holdt Harald et stort Thing eller Rigsdag, og bekjendtgjorde her en Successionslov. I denne Lov blev der fastsat, at Erik, som han havde avlet med en jysk Princesse, skulde være Overkonge, at hans øvrige Sønner skulde være Underkonger, og have hver sit Stykke Land, og at hans Svigersønner skulde være Jarler eller Statholdere. — Harald oprettede derfor en Trone med forskjellige Trin paa. Af disse var det Øverste bestemt for Harald selv og Overkongen Erik, det Andet for Underkongerne, det Tredie for Jarlerne. — Men Harald naaede ikke herved sin Hensigt; thi hans Søn-

ner bekrigede hinanden endnu i Faderens levende Live, og Erik, hans kjæreste Søn, var almindeligen hadet og misundt. Dette bevægede Faderen til i sit fiirsindstyvende Aar at nedlægge Regjeringen, og overlade den til Erik, for ved sin Anseelse at befæste Sønnen paa Tronen, og vænne Undersaatterne til Lydighed mod ham.

Da Harald saaledes havde nedlagt Regjeringen; tilbragte han de sidste Aar af sit Liv i Rolighed, og reiste om paa sine Gaarde, som han havde sine Indkomster af. — Omsider døde denne gamle Konge 933 efter halvfjersindstyve Aars Regjering. Hans Legeme blev nedlagt i en stor Høi med en flad Steen ved hver Ende og en anden ovenpaa; men ved begge Sider blev der af mindre Stene opført en Muur, som var omtrent halvanden Alen høi.

Harald Haarfager var af Naturen udrustet med megen Legemsstyrke, der satte ham i Stand til at udholde de største Krigsbesværligheder baade til Lands og Vands. — Mod sine Kjæmper og Hofmænd var han gavmild, og sparede hverken Penge eller Æresbeviisninger. Derfore var og hans Hof Samlingspladsen for de udsøgteste Helte, der forsvarede deres Konge snart mod aabenbare Angreb, snart mod lumske Efterstræbelser. — Videre besad Harald stor Færdighed i alle da brugelige Krigs- og Legemsøvelser, og var meget drevet baade i Harpespillet og Skaldekonsten; derfor ærede han Skalde frem for alle Andre, og indrømte dem den høieste Plads baade i Hæren og ved

Hoffet. — Endeligen besad han saa lys Forstand, at han hævede sig over sine Samtidiges Afguderi og vrange Religionsmeninger. „Jeg sværger", sagde han endnu ung i en Folkeforsamling, „at jeg aldrig skal offre til Afguderne, men til den Gud alene, der har skabt Himmelen og Jorden, Solen og Mennesket; thi det var daarligt af mig, om jeg ventede Hjelp af et Væsen, hvis hele Magt er indsluttet i en eneste Steen eller et udhulet Træ." — Dog viste han aldrig Foragt for den herskende Gudsdyrkelse, men indfandt sig jevnligen ved de store Offerfester, som Folket helligholdt til sine Guders Ære.

Efter Harald Haarfager regjerede hans Søn Erik. Denne nødtes til at føre uafladelige Krige med sine Brødre, som fordrede Enevælden, og som han dræbte allesammen. Herover blev han yderst forhadt, og fik maaskee det Tilnavn, Blodøxe. Men endnu mere forhadt blev Erik ved sin Dronning Gunild, der havde været opdraget i Finmarken, et Land, som paa den Tid ansaaes for Troldkonsternes Skole. Gunild var ond og hævngjerrig, og beskyldtes for alle de Grusomheder, som Erik Blodøxe begik. Hun blev endog kaldet en Hex; formodentligen, fordi hun vidste noget Mere, og forstod nogle flere Konster, end Andre.

X.

Gorm den gamle.

Gorm den gamle, der for bestandigen samlede det danske Rige, regserede paa samme Tid, som Harald Haarfager. Gorm blev Konge 883. Aldrig saasnart var han kommen til Regeringen, førend han foretog sig at bekrige de mange danske Smaakonger, der havde opkastet sig til Enevoldsherrer, hver i sin Provinds. Omtrent i tolv Aar havde han dels overvundet, dels udryddet dem alle tilsammen, og bragte derved hele Danmark under eet Overhoved, hvilket det fra hans Tid har uafbrudt staaet under.

Gorm den gamle var Hedning og en stor Fiende af Christendommen. Derfore forfulgte han hæftigt de Christne, nedbrev deres Kirke i Slesvig, og udjog eller dræbte deres Præster. Ja af Had til den christelige Religion marserede han over Eideren ind i Nordalbingien eller det nuværende Holsteen, og kom herved i Krig med den tyske Konge, Henrik Fuglefænger. Men Gorm var uhældig, og maatte indgaae Fred paa disse Vilkaar: at han skulde tillade Christendommen blev prækt i hans Rige; at der skulde anlægges en tydsk Colonie i Slesvig, og at den Deel af Slesvig fra Slien til Eideren skulde regnes til det nordalbingiske Markgrevskab.

Gorms Dronning hedte Thyra, en Jarledatter fra Sønderjylland. Hun var smuk og vittig, og kun tyve Aar gammel, da hun blev gift med ham, han

derimod halvtresindstyve. Thyra var meget elsket af sine Undersaatter, og blev kaldet Dannebod eller de Danskes Trøst for hendes mange og store Fortjenester; thi hun formildede ofte Kongens Sind, der var meget tilbøieligt til Vrede og Grusomhed; hun bestyrede Regjeringen til Alles Fornøielse, saa ofte Gorm var fraværende; hun oprettede Kornmagasiner for at afværge Hungersnød, da der i nogle Aar indtraf Misvæxt i Danmark; hun istandsatte den bekjendte Vold Dannevirke, som gik tvers igjennem Slesvig fra Slien til Eideren.

Dannevirke var opført af Stene, Tørv og Træer. Paa denne Vold var der mange Porte, og Enhver af disse var forsynet med tre Skanser; Een ovenover, og Een ved hver Ende. Undenfor var der en Grav, ti Favne bred, og ligesaa dyb, og tvers over Graven tvende Broer til hver Port. — Den Ene af Skanserne kaldtes Thyreborg, hvoraf der endnu sees Levninger.

Gorm havde med Thyra to Sønner: Knud med Tilnavn Danaast, det er, de Danskes Lyst, og Harald Blaatand. — Knud var Faderens kjereste Søn, og Gorm havde svoret at dræbe den, som meldte ham denne Søns Død. Noget efter gjorde Knud et Tog til Engelland, hvor han blev ihjelskudt af en Piil. Thyra udfandt et Middel, hvorved hun fik Kongen underrettet om dette ulykkelige Tilfælde, uden at udsætte sig for den Straf, han havde truet med. Hun behængte Spisesalen med mørkeblaat Vadmel, klædte

sig selv i Sørgeklæder, og befalede sine Tjenere at gjøre det samme, og ikke tale et Ord, naar Kongen satte sig til Bords. Da Gorm saae dette, spurgte han: „Hvi er Alting saa sort? Hvi tie alle Munde"? — Dronningen svarede: „Herre! I havde tvende Høge, den Ene hvid, den Anden graa. Den Hvide fløi langt ud paa øde Marker, og, da den en Gang stod i et Træ, kom mange Fugle og plukkede Fjærene af den; saa den nu er unyttig. Den Graa derimod er kommet tilbage, og bliver ved at fange og dræbe Fugle til Eders Bord." — Kongen mærkede Hensigten af denne Tale, og udbrød: „Min Søn Knud er vist død, da hele Danmark sørger." — „Det siger I Herre, og ikke Jeg", svarede Dronningen. — Strax blev Kongen syg af Sorg, og døde Dagen efter Aar 941. Han blev fem og halvfemsindstyve Aar gammel, og regjerede i otte og halvtresindstyve Aar.

Efter Gorm den gamle kom hans anden Søn Harald Blaatand til at regjere. Det Mærkværdigste under Harald Blaatands Regjering er dette: 1. Antog han Christendommen, hvilket han deels blev overtalet til af sin Moder, Thyra Dannebod, der selv var Christen, deels nødt til af den tydske Keiser, Otto den store, som han kom i Krig med. Kongen blev døbt tilligemed sin Familie i en Bæk, som flyder mellem Slesvig og Flensborg, og er siden bleven kaldet Hellebæk. — 2. Udgav denne Konge adskillige Love, og fremmede Agerdyrkningen ved at omhugge Skove. — 3. Forflyttede han Kongesædet fra

Leire til Roeskilde, og blev tilsidst bekriget af sin egen Søn Svend Tveskjæg, i hvilken Krig han omkom 991.

II.

Normannernes Tog.

Normannerne bestode fornemmeligen af Danske og Norske; dog var der ogsaa Svenske, Nordalbinger eller Saxer fra Holsteen, Vender fra det nordostlige og Friser fra det nordvestlige Tydskland. — Normannernes Tog begyndte i Midten af det ottende Aarhundrede, og vedvarede indtil Begyndelsen af det tiende. — Aarsagen til deres Tog var deels Mangel paa Næring, deels Lyst til Krig og Bytte, deels den Umage, som Keiser Carl den store og hans Søn, Ludvig den fromme, gjorde sig for at indføre den christelige Religion. — Normannernes Forsvarsvaaben bestode i Skjolde, i Brynier eller Pantsere, og i Hjelme eller Staalhuer. Deres Angrebsvaaben vare Pile, Buer, Sverd, Hellebarder, Spyd og Køller. — Deres fleste Krigsskibe vare smaae og uden Dække; de større kaldtes Drager, fordi de fortil havde et Drage- eller Slangehoved, og gik bagtil op i en Spids, ligesom en Hale.

Normannerne plyndrede paa deres Tog baade de vestlige og sydlige Kyster af Europa; thi ei alene Nederlandene, Skotland, Engelland, Irland og Frankrige bleve hjemsøgte af dem, men ogsaa Spanien og

Italien; ja selv de afrikanske Kyster. De plyndrede vel for det Meste i smaae Partier; men underiden forenede Mange sig sammen, og udgjorde en talrig Krigshær: Saaledes droge de engang op ad Seinefloden, og beleirede Paris med fyrretyvetysinde Mand.

Overalt anrettede de gyselige Ødelæggelser: Hele Byer bleve forvandlede til Steenhobe; Klostere plyndrede og opbrændte; Munke dræbte, og Nonner beskjæmmede. Ja Skrækken for Normannerne var saa stor, især i Frankrige, at det blev Præsterne sammesteds paalagt, at bede fra Prækestolen: „Fra Normannernes Raseri befrie Os kjære Herre Gud"! Aarsagen til deres skrækkelige Fremgang var paa den ene Side deres vilde Mod, og store Kyndighed i Søvæsenet; paa den anden Engellands, Frankerigs og de øvrige Rigers Svaghed og Mangel paa Flaade. Hertil kom, at der i disse Lande herskede indbyrdes Uenighed imellem Kongerne og de Store, der undertiden toge Normannernes Partie.

Dog Normannerne lode det ikke blive ved Plyndringer alene, de nedsatte sig endog i adskillige Lande, og oprettede nye Stater: Saaledes indtoge de i det nuværende Nordholland en Strækning, som de kaldte Rinheim eller Danmark, og oprettede tvende Riger i Engelland og tre i Irland, hvor de bleve kaldte Ostmanner. Tilsidst erobrede de Neustrien, et Landskab i det nordlige Frankerig og stiftede her et Hertugdom, som efter dem fik det Navn Normandie. Dette skete 911.

ve. Stifteren af dette Hertugdom hedte Rolf, en Jarlesøn fra Norge, der af Misfornøielse med Harald Haarfagers Enevælde forlod sit Fædreland kort efter Slaget i Hafursfjorden. Som Hertug i Normandie lod han sig døbe tilligemed sit Folk, fik i Daaben det Navn Robert, og ægtede den franske Konges naturlige Datter. — Rolf skildres selv af franske Skribentere, som en Mand, der besad megen udvortes Anseelse, megen Forstand og Mildhed. Især var han meget retfærdig, gav strænge Love mod Tyverie og Plyndringer, og vaagede nøie over disse Loves Efterlevelse. Derfore var han bestandigen elsket og æret ei alene af sine Landsmænd, men ogsaa af de Franske. Han døde i en meget høi Alder, men Dødsaaret er ei bekjendt.

Den syvende af Normannernes Hertuger var Vilhelm Conqvestor, som erobrede Engelland 1066, og regjerede her med megen Strænghed. — 1. Indførte han den haarde normanniske Lehnsret, det er: han inddelede Landet i mere end tresindstyvetusinde Lehn, hvoraf han selv forbeholdt sig Nogle, som Kammergodser, de Øvrige uddelede han imellem sin normanniske Adel. — 2. Tog han Vaabnene fra alle Engellændere. — 3. Befalede han, at alle Lys skulde være slukte Klokken otte om Aftenen, saasnart det ringede i Kirketaarnet. — 4. Bød han, at alle Processer skulde føres i det normanniske Sprog, som Engellænderne slet ikke forstode. — 5. Udgav han meget strænge Forstlove; thi han lod hele Landsbyer ødelægge,

for at Vildtet desbedre kunde forplantes, og lod Øinene stikke ud paa dem, der uden Tilladelse fældte noget Vildt.

I samme Aarhundrede droge nogle Normanner til Italien. Her erobrede de Neapel og Sicilien, og regierede mere end halvandet hundrede Aar. Disse Normanner gjorde Italien betydelige Tjenester: Paa den ene Side forsvarede de Landet tappert mod de indbrydende Saracener eller Araber, og paa den anden hjalp de Paven mod de tydske Keisere, som paa den Tid gjorde mange Tog til Italien.

XII.

Hagen Adelsteen.

Den norske Konge Hagen Adelsteen regierede paa samme Tid, som Harald Blaatand i Danmark. Han var Harald Haarfagers yngste Søn. Som Barn fik han Lov til at følge med de Gesantere, hans Fader sendte over til Engelland. Den engelske Konge, Adelsteen, syntes saa godt om Barnet, at han beholdt det hos sig, og lod det opdrage, som sit eget. Den unge Hagen, som efter de Tiders Skik antog sin Fosterfaders Navn, blev underviist saavel i den christelige Religion, som i alle Slags Legemsøvelser, og gjorde stor Fremgang i Alt. Desuden besad han en fortræffelig Skabning og et særdeles indtagende Væsen. Dette gjorde Prinsen saa elsket, at Kong Adelsteen

forærede ham et meget kostbart Sverd, der tillige var saa skarpt, at det hug en Qværnsteen eller Mølle-steen igjennem lige til Øiet; hvorfor Hagen kaldte det Qværnbitter, og gik fra den Tid af bestandigen med det, saalænge han levede.

I sit sextende Aar fik Hagen i Sinde, at reise over til sit Fædreland for at faae en Deel af sin Faders Rige. I denne Hensigt udrustede Adelsteen ham med Flaade og Krigsfolk. Den eene Deel af Flaaden forgik underveis i en Storm, med den anden blev Prindsen drevet ind i Vigen eller Christianiafjorden; men, da han hørte, at den grumme Erik Blodøxe opholdte sig der med sin hele Krigsmagt, drog han op til Tronhjem, hvor Almuen især var meget opbragt over Kong Eriks Grusomheder. Her fandt han ogsaa sin Morbroder den mægtige Sigurd Jarl, der ansaaes for den viseste Mand i hele Norge.

Hagen havde i sit Fædreland den samme Lykke, som i Engelland, den: at vinde Alles Kjerlighed og Høiagtelse; de Høieres, ved at prise deres Fædres og Forfædres Bedrifter; de Yngres, ved at omgaaes fortroligt med dem, og deeltage i deres Legemsøvelser; de Laveres, ved at anstille offentlige Kamplege, hvori han almindeligen beundredes for sin Indsigt, Styrke, Kunst og Færdighed. Derfore, saasnart Sigurd Jarl mærkede, at Hagen var ligesaameget elsket, som Erik og Gunild hadet, holdt han et stort Thing, og talede saaledes til det forsamlede Folk:

Hidindtil var det Os kun tilladt i Løndom at begræde vor Tilstand; offentligen at beklage den vovede Ingen, at forandre den overgik vore Kræfter. Vi mistede en Konge, hvis Ligemand Norge aldrig har seet; med ham forsvandt vor Fred, vor Rigdom, vor Ære. Vor afdøde Konges mange og kjække Sønner, vort Haab og vor Støtte, ere alle, paa denne Ene nær, blevne Offere for en ugudelig Broders grusomme Herskesyge. Erik Blodøxe har udryddet dem Alle for uhindret at kunne nedtræde Landets Love, og gjøre et frit Folk til sine Slaver, ligesom han selv skjændigen er Slave af en ond og arrig Qvinde. Eller kunne Vi vente blidere Kaar af en Blodtørstig, der raser mod sin egen Slægt? Hvorlænge skulle Vi dog tie til disse Mishandlinger, og frit bøie Nakken under Tyrannernes Aag? — See I ikke, at Guderne, enten forsonede ved den Straf, Vi have lidt, eller formildede ved Vore Offere, have igjen kastet et naadigt Øie til Vore Elendigheder? De have bevaret Een af Kong Harald Haarfagers Sønner i Live, han, som I her see, Faderens udtrykte Billede baade paa Sjæl og Legeme; samme Ild i Øiet, samme Smiil i Minen, samme Marv i Benene, samme Smidighed i Kroppen, samme Goddædighed i Hjertet, samme Kraft i Sjælen, samme Mod i Brystet. Udrustet med Mod og Styrke, begavet med en oplyst Forstand, prydet med det ædleste Hjerte, elsket af alle Mennesker, velsignet af alle Guder skal han ei alene sønderbryde Eriks Jernscepter, men ogsaa regjere sit Folk viseligen, mildt og heldigen

Det glæder kun, om I ville understytte denne haabefulde Prins med Penge, med Skibe, med Krigsfolk, med Raad og Daad; om I ville vove Liv og Blod for en elsket Konges elskværdige Søn. Sikkert skal Eders Exempel vorde efterfulgt af flere Fylker og tilsidst af hele Riget; de uskyldigen Ihjelslagnes blodige Skygger skulle forfølge vore Bødler; ja alle Guder og Gudinder skulle velsigne Hagens Idrætter. Sandeligen, disse Tanker bør opmuntre Eder til kjækt at affaste Slaveaaget, hylde Hagen, og udjage Erik, og hans Qvinde og hans hele Slægt; med mindre I ere blevne følesløse mod Ære og Fædreland, og saa dybt vanslægtede fra Eders ædle Fædre, at I ei længere afskye Vold og Lænker".

Saasnart Sigurd Jarls Tale var endt, blev Hagen af hele Folket udraabt til Konge 938. Erik derimod maatte tilsidst vige for Overmagten, og flygtede med sin Familie over til Ørkenøerne. Her øvede han en lang Tid Søerøverie i Vesterhavet; endeligen blev han Konge i Northumberland, og residerede i York.

Saasnart Hagen var kommen i rolig Besiddelse af sit Rige, tænkte han strax paa at betrygge Landet mod fiendtligt Anfald. — 1. Inddelede han Landet i visse Skibsreder, det er, visse Søstrækninger, som i Krigstider skulde udrede et vist Antal Krigsskibe, og levere et vist Antal Roerkarle, Stridsmænd og Pile. — 2. Indførte han de saakaldte Varder eller Bauner, det er Tømmerstabler, som oprettedes paa Bjergene, og antændtes, saasnart

et fiendtligt Overfald skete. Disse Bjerge vare ikke længere fra hinanden, end at man kunde see fra det Ene til det Andet, og Indretningen havde den Nytte, at inden syv Dages Forløb kunde Indbyggerne ved disse Varders eller Bauners Antændelse underrettes om Fiendens Ankomst fra Rigets sydligste Grændser lige til de nordligste Egne i Nordlandene, som den Gang kaldtes Halogaland.

Desuden forøgede Hagen sine Stater med Jæmteland og Helsingland, to Provinser i Sverrig. Dette skete ved Klogskab, uden Blodsudgydelse; thi han tillod Jæmtelænderne at handle i Norge, forskaffede dem Sikkerhed og indrettede for deres Skyld ordentlige Markeder. Desuden indbød han de fornemste Jæmtelænder til sit Hof, viste dem megen Ære, og gav dem store Foræringer. Denne milde og kloge Opførsel af Kongen gjorde, at Jæmtelænderne besluttede hellere at forene sig med de Norske, som de desuden nedstammede fra, end med de Svenske. Derfore svore de Hagen Troskab, og forbandt sig til at betale ham Skat. Disses Exempel blev efterfulgt af alle Helsinglænderne, der ligeledes vare af norsk Oprindelse. Derpaa gav Hagen begge disse Folk visse Love og en Landret, hvorved deres Sager bragtes paa en meer fast og ordentlig Fod.

Videre udgav Kong Hagen tvende Love: Gulethingsloven og Frostethingsloven. Gulethingsloven blev saa kaldet af Thingstedet Guløe i Bergens Stift, hvor denne Lov især gjeldte. — Frostethings-

Loven fik sit Navn af Froste, en Øe i Tronhjems-fiorden, og gjeldte i Tronhjems Stift. Til den første Lov betjente Kongen sig især af Thorleif den vise, Een af de saa kaldte Lagamænd eller Lovkyndige, der ei alene kjendte Lovene og Rettergangsmaaden, men underviste endog Andre deri. Ved den anden Lov betjente han sig fornemmeligen af Sigurd Jarls Raad og Veiledning. — Gulethingsloven blev siden udvidet og forbedret af de følgende norske Konger, og saavel den ældre, som den nyere Gulethingslov er oversat paa Dansk.

Hagen søgte ogsaa at indføre Christendommen i Norge. Men i Begyndelsen gik han meget langsomt og forsigtigt til Verks; thi for det Første nøiedes han alene med at holde sin Andagt paa de Christnes Søndage, og fastede paa de bestemte Tider; siden byggede han Kirker, og hentede Præster fra Engelland til at forkynde Christendommen; tilsidst holdt han et stort Thing paa Froste, hvor han befalede alle Tilstedeværende at troe alene paa een Gud og lade sig døbe. Men Befalingen modtoges med almindeligt Knur, og endeligen stod en riig og mægtig Bonde op, ved Navn Asbjørn, der svarede Kongen saaledes: „Konge! fordum, da Vi satte Dig til at regjere over Os, ønskede Vi Os alle til Lykke; thi Vi troede i Dig at have fundet Himmelen selv. Men nu vil Du paalægge Os et uhørt Aag, og tvinge Os til at fornægte vore Fædres Troe, som Vi indtil denne Dag have befundet Os vel ved. Saadant have Vi ikke for-

skyldt af Dig, Konge; thi Vi have aldrig undladt at give Dig Prøver paa Vor Kjærlighed og Hengivenhed, og skal heller ikke undlade, saalænge Du vedbliver at regjere, som Du bør. Men bliver Du Dig selv nu; vil Du berøve Os vore Fædres Guder; da vid, at alle Vi, som Du her seer, baade Unge og Gamle, baade Høie og Lave, baade Mænd og Qvinder, have besluttet at forlade Dig, og hylde en Anden, der vil unde Os Vor gamle Gudsdyrkelse. Her har Du Valget, Konge! vælg nu"!

Saa talede Asbjørn. Dog det blev ikke dermed; thi Almuen, ophidset af de Mægtigere, nødte Kongen til at bivaane Een af Landets hedenske Offerfester; nedrev hans Kirker, og myrdede hans Præster. Herover maatte Kongen lade sit Forsæt fare, og nøiedes med at indføre Christendommen alene ved sit Hof og blandt sine Hoffolk.

I nitten Aar regjerede Hagen i Ro og Fred; men i sine sidste Regjeringsaar bleve de norske Kyster jævnligen forurolигede af Erik Blodøxes Sønner, som gjorde Fordringer paa Norge. Disse bleve deri meget understyttede af den danske Konge, Harald Blaatand, der, af Frygt for Norges tiltagende Magt, greb begjerlig enhver Leilighed for at svække dette Rige. Tilsidst overlod denne Konge Eriks ældste Søn, Harald Graafeld, en Flaade af tresindstyve Skibe. Med denne drog Harald Graafeld op til Norge, og anfaldt uformodentligen Hagen, der samme Gang holdt et stort Gjestebud paa Øen Stord ved Bergen

Stikt, hvor han havde Een af sine Gaarde. Eivind Skaldaspiller, Kongens kjæreste Skjald, saae den fiendtlige Flaade fra en Høi, og ilede ind i Gjestesalen — „Det er ei længere Tid at spise, Konge"! sagde han; „til Vaaben! Erik Blodøxes Sønner komme ansættende med en stor Flaade"! — Strax sprang Kongen op fra Bordet, og spurgte de Omkringstaaende: „Hvad skulle Vi gjøre? blive eller flygte"? — Men de raabte Alle med een Mund: At de hellere vilde døe, end vende Fienden Ryggen; de havde før fægtet imod en stærkere Magt, og dog vundet — Herover blev Hagen særdeles fornøiet, og med en forgyldt Hjelm paa Hovedet, med den berømte Qværnbitter ved Siden, med et Kastespyd i Haanden og et Skjold paa Armen gik han Fienden i Møde, som havde opstillet sig paa Strandbredden. Striden begyndte med megen Hidsighed; de Stridende brugte først Kastespyd, siden Sverd. Kongen og hans Folk fægtede med ubeskriveligt Mod; de Danske maatte tilsidst flygte, og Alle ere enige i, at Kongens Tapperhed bidrog det Meste til Seieren. Men, i det Kongen forfulgte de Flygtende, blev han saaret af en Piil, og døde kort efter, Aar 963. — Hans Død blev begrædt baade af Høie og Lave. De kaldte ham enstemmigen den Gode, og tilstode, at Norge fik aldrig en bedre Konge. En stor Mængde indfandt sig den Dag, Kongen skulde begraves, og under Suk, Graad og Veeklager ledsagede ham til hans Grav.

Efter Hagen Adelsteen blev Harald Graafeld Konge i Norge. Graafeld blev han kaldet af et graat Skind, som han fik til Forræring af nogle islandske Kjøbmænd, fordi han hjalp dem til at blive af med deres Varer. Harald Graafeld gjorde sig forhadt ved at forstyrre Afgudstemplerne, og begaae adskillige Grusomheder, som hans Moder Gunild forførte ham til. Saaledes indbød han Sigurd Jarl til sig under Venskabs Maske, drak ham fuld, og lod ham indebrænde af Frygt for hans alt for store Magt. — Tilsidst omkom Harald Graafeld i et Slag nærved Liimfjorden 977.

XIII.

Palnatoke.

Palnatoke, der stiftede Søerøverrepubliken Jomsborg paa Øen Usedom, levede paa samme Tid, som Hagen Adelsteen og Harald Blaatand. Palnatoke var en Sønnesøn af Toke, en rig og mægtig Mand i Fyen. I sine yngre Aar sværmede han efter de Tiders Skik om som Søerøver, og gjorde stort Bytte. Paa Eet af sine Søtog kom han ogsaa til Bretland eller det nuværende Fyrstendom Wales i Engelland, og giftede sig der med en rig Jarledatter. Derpaa reiste han tilbage til Fyen, hvor Harald Blaatand ofte besøgte ham, naar han drog om i sine Provindser for at sidde i Retten. Kongen fattede saadan Tillid til Pal-

natoke, at han betroede ham at opdrage sin Søn Svend Tveskjæg, der forblev i Palnatokes Huus til sit femtende Aar. — Siden blev Palnatoke forlenet med Provinsen Jome paa Øen Usedom, hvor Harald Blaatand havde anlagt Skansen Jomsborg for at holde Venderne i Ave, der boede i Preussen og det nordlige Tyskland langs med Østersøen. Men herfra blev Palnatoke fordrevet af en svensk Prins; hvorfore han drog over til Bretland, som han havde faaet til Medgift, og tilbragte der nogle Aar med at plyndre de irske og skotske Kyster.

Men efter nogle Aars Forløb fik Palnatoke igjen Jomsborg tilligemed hele dens Omegn imod at forsvare Kysterne mod de vendiske Sørøvere. Nu befæstede han denne Skanse paa Nye, anlagde en Havn, som kunde rumme tre hundrede Skibe, og indsluttede den med Broer og Taarne. Derpaa oprettede han en nye Stat af modige Søerøvere, og gav dem selv Love.

I Kraft af disse Love maatte Ingen optages i denne Republik uden alle Jomsborgernes almindelige Samtyke; Ingen under atten eller over halvtresindstyve Aar; Ingen, som havde undslaaet sig for Tvekamp; Ingen, som var gift, thi Fruentimmer vare ganske udelukte fra denne Republik. — Videre var en Jomsborger forbundet til at hævne sin Medborger, naar denne var bleven dræbt af en Fremmed; ærlig at udlevere Byttet til Anføreren; alene at tilkjendegive ham alle Nyheder, og aldrig gjøre en frygtsom Mine. — Men Palnatoke forbeholdt sig selv den Magt, ene og

efter eget Tykke at afgjøre alle Stridigheder, straffe alle Forseelser, og tale om alle Nyheder. — Ved disse Love dannedes en Republik, som længe blev en Skræk for Naboerne og tilsidst for Danmark selv.

Palnatoke døde 993, og hans Eftermand blev Sigvald, en Søn af den danske Prins, Strutharald. Saa blev han kaldet, fordi han i sin Hat bar en Guldfjeder, som veiede fem Pund. Sigvald vilde hævne sig paa den danske Konge Svend Tveskjæg, fordi Svends Fader, Harald Blaatand, havde bidraget til, at Sigvalds Fader, Strutharald, var bleven myrdet. Til den Ende seilede Sigvald om Sommeren med tre Skibe og tre hundrede Mand til Falster, hvor Kong Svend da opholdt sig. Sigvald bad Kongen komme om Bord til sig, da han foregav; han laae syg paa Skibet, og havde Ting af yderste Vigtighed at sige ham. Kongen havde aldrig saasnart besteget Skibet, førend Sigvald hissede Seil, og seilede tilbage til Jomsborg. Kongen slap ikke fri af sit Fængsel, førend han havde forbundet sig til at betale ligesaameget Guld, som han selv veiede, og dobbelt saa meget Sølv. Herover nødtes Kongen til at sælge en Deel af sine Skove og Krongodser, og, da dette ikke slog til, gave de danske Fruentimmer deres Ørenringe, Halssmykker, Armbaand og øvrige Kostbarheder for at befrie deres Konge.

Strax efter sin Hjemkomst gjorde Kong Svend sin Faders og Strutharalds Gravøl, hvortil baade Sigvald og de fornemste Jomsborgere vare indbudne.

Gravøllet var i Norden en ældgammel Skik, som holdtes til Ære for en afdød Slægtning, og var tillige saa vigtig, at Arvingen ikke kunde tiltræde den Afdødes Ejendomme og Værdigheder, forend dette var iagttaget. Ved disse Gravøl gik det saaledes til: Først drak man den afdøde Slægtnings Skaal af et Bæger, som kun brugtes ved denne Lejlighed, og hedte Minni. Derpaa sattes et andet Bæger frem, som kaldtes Bragabægeret. Dette blev først udtømt af Arvingen; men i Forvejen maatte han sværge høitideligen, at gjøre et eller andet voveligt Tog; derefter blev Bragabægeret udtømt af alle Gjæsterne, der ligeledes gjorde forud et høitideligt Løvte. — Ved dette Gravøl lovede Kong Svend, at gjøre et Tog til Engelland; Sigvald derimod at udjage eller dræbe den mægtige Kong Hagen i Norge, der havde dræbt Sigvalds Fader, Strutharald.

I Følge sit Løvte udrustede Sigvald en Flaade af hundrede store og smaae Skibe. Med disse sejlede han til Norge, og midt om Natten opbrændte Tønsberg, som paa den Tid var Norges rigeste og mægtigste Handelsstad. Derpaa drog han Nord efter for at opsøge Kong Hagen. Sigvald traf ham omsider i Hjøringefjorden i Bergens Stift. Her holdtes et blodigt Anslag, som varede i tre Dage. Endeligen fik de Norske Overhaand; Sigvald flygtede; men Tresindstyve af de fornemste Jomsborgere bleve efter den mest fortvivlede Modstand fangne. Alle disse Krigsfanger bleve dømte til at henrettes, og med sammenbundne

Fødder bleve de satte paa en lang Stang ved Siden af Hverandre. Dog Een af Kong Hagens Sønner bad for dem; hvorover Nogle bleve skaante. Men de Jomsborgere, som mistede Livet, gik alle Døden i Møde med den største Glæde og Beredvillighed; ja de udløe endog baade Kongen og Skarpretteren.

XIV.

Oluf Tryggesen.

Den norske Konge, Oluf Tryggesen, som indførte den christelige Religion i hele Norge, regjerede paa samme Tid, som Svend Tveskjæg i Danmark. Olufs Fader hedte Trygge, og var en Sønnesøn af Harald Haarfager. Under Hagen Adelsteen var Trygge Statholder over Vigen, eller det Sydøstlige af Norge fra Christianiafjorden til Gothaelven; men tilsidst blev han myrdet efter Harald Graafelds og Gunhilds Befaling. — Olufs Moder hedte Astrid, der var frugtsommelig, da hendes Mand, Trygge, blev dræbt. Saasnart hun var blevet forløst, flygtede hun med sin spæde Søn ud af Riget for at undgaae Gunhilds Efterstræbelser. Med stor Livsfare kom Astrid til Sverrig; men, da hun heller ikke her var sikker, seilede hun til Garderige eller Rusland, hvor hendes Broder var i stor Anseelse. Under Veis overfaldes de af nogle estlandske Sørøvere, der sloge de Øvrige ihjel, men solgte Prinsen Oluf for en Buk til en Estlænder ved

Navn Reas. Reas fattede Godhed for Oluf, og opdrog ham, som sin Søn.

Efter sex Aars Forløb kom Olufs Morbroder til Estland for at indkræve Skat. Her blev han opmærksom paa den unge Oluf, hvis Udtale og Ansigtstræk vare forskiellige fra de øvrige Estlænders; han opdagede, det var hans Søstersøn, kiøbte ham af Reas, og gav ham i Rusland en Opdragelse, som passede til hans Fødsel.

I Rusland tildrog Oluf sig snart Alles Opmærksomhed ved sit stærke Legeme, sin smukke Skabning og gode Forstand. Ja den russiske Kong Valdemar fattede saadan en Tillid til ham, at han betroede Oluf en Hær for at drage ud og underlægge ham nogle frafaldne Lande. Oluf kom tilbage med Seier, fik Forlehninger af Kongen, og samlede sig store Rigdomme. Men, da han mærkede, han blev misundt og bagtalet ved det russiske Hof for sin Lykke og Indflydelse, udrustede han nogle Skibe, og drog ud paa Søerøveri. Paa Eet af disse Søtog kom han til Grækenland, hvor han blev underviist i den christelige Religion. — Siden hialp han den tydske Keiser Otto, som paa den Tid førte Krig med Danmark, og raadede Keiseren til at stikke Ild paa Dannevirke. — Endeligen efter syv Aars Omsværmen og efter mange store Bedrifter drog Oluf op til Norge for at bemægte sig sit Fædrerige.

Oluf kom til Norge paa en for ham meget beleilig Tid; thi kort i Forveien havde Nordmændene giort Oprør mod Hagen, som efter det store Slag i Hiø-

ringesforden begik mange Voldsomheder og Udsvævelser. Herover flygtede Hagen til Een af sine Friller, som skjulte ham for hans Forfølgere i en Hule, hvor han blev dræbt af sin Træl. — Derpaa blev Oluf eenstemmigen udraabt til Konge over hele Norge 995.

To Aar efter sin Tronbestigelse byggede Oluf Staden Nidaros eller Tronhjem ved Nidelven. — For at bringe den nye By desto snarere i Opkomst forsynede han den med Kornmagasiner, og skjænkede Indbyggerne fri Vaaningspladse.

Men Kongens fornemste Bestræbelser gik især ud paa at indføre Christendommen i sit Rige. Denne indførte han deels ved at love dem, som antoge den, store Værdigheder, deels ved at gifte sine Søstre med de fornemste Mænd i Landet. Men ofte brugte Kongen ogsaa meget voldsomme Midler; thi han foer omkring i Landet med Præster og Soldater, og nødte Enhver til at lade sig døbe med sin hele Familie; og de, som ikke vilde, bleve enten udjagede, eller brændte, eller druknede, eller nedsablede. Ja Kongen gik endog ind i deres Tempel, og slog Krigsguden, Thor, ned af det Sted, han stod paa; det Samme gjorde hans Hoffolk ved de andre Guder. Herover blev Folket saa modløst, at det beqvemmede sig til at antage Christendommen, især, da deres Anfører var bleven ihjelslaget af Kongens Folk, og ingen Anden driftede sig til at anføre dem.

Oluf Tryggesen fik ogsaa Lyst til at christne Island. Derfore sendte han nogle Præster derover,

blandt Andre den krigerske Provst Tangbrand, som Kongen havdeført med sig fra Engelland; men han levede saa uordentlig, at Kongen lod ham reise til Island for at blive af med ham. Tangbrand, som var meget haandfast, og forstod sig paa Tvekamp, brugte sine Arme og Vaaben, naar Ord og Overtalelser ikke kunde hjelpe. Men herved blev han saa forhadt, at mange Islændere sammensvore sig mod ham, hvorover han maatte flygte ud af Landet. Ikke desto mindre fik Oluf Tryggesen sit Ønske opfyldt; thi de Christne i Island bestak deres Lagmand til at udgive en ny Lov, der forbød al Offertjeneste, og befalede Enhver at lade sig døbe og undervise i Christendommen.

Paa Kong Oluf Tryggesens Tid levede den svenske Dronning Sigrid Storraade, saa kaldet for hendes stolte og grusomme Caracteer. Sigrid var først gift med den svenske Konge Erik Seier, men han forskjød hende, og gav hende store Ejendomme i Gotland. Siden kom en Underkonge fra Norge og en Konge fra Garderike eller Rusland, som begge beilede til hende, da hun tillige var bekjendt som en stor Skjønhed. Sigrid tog venligt imod dem, og gav dem et herligt Maaltid; men, da de sadde i deres bedste Lag, og vare lystige, stak hun Ild paa Huset, og brændte begge Beilerne med alle deres Folk inde. „Jeg skal lære de Smaakonger", sagde hun, „at drage fra andre Lande for at beile til mig". — Dette nagtet friede Oluf til Sigrid. De kom sammen i Kongshelle, hvor altid de vigtigste Sager paa den Tid bleve afgjorte

imellem Nabofyrsterne. Her blev Ægteskabet besluttet med det Vilkaar, at Dronningen skulde antage Christendommen; men, da hun ikke vilde det, blev Oluf hidsig, og slog hende i Ansigtet med de Ord: „Skulde Jeg vel have Dig til Kone, som er en gammel Kjerling og en hedensk Tæve." — Derpaa skiltes de ad. Sigrid giftede sig kort efter med Svend Tveskjeg, og Oluf med Thyra, Kong Svends Søster, som først var gift med Kongen i Polen; men efter tolv Dages Ægteskab flygtede hun fra ham og tog til Norge.

Tilsidst mistede Oluf Tryggvesen baade Liv og Rige paa denne Maade: Han lod sig overtale af sin Dronning Thyra til at skaffe hende de Godser igjen, som hun tilforn eiede i Venden eller Pommern. Til den Ende drog han med en mægtig Flaade af tre sindstyve Skibe ned i Østersøen. I denne Flaade var det gamle berømte Skib, Ormen hin lange, fire og halvfjersindstyve Alen langt, og bygget af den ældste Skibsbygmester her i Norden, Thorberg Skaftug. Saasnart det rygtedes, at Oluf Tryggvesen var kommet gjennem Øresundet; tænkte Sigrid Storraade paa at hævne sig for den Beskjæmmelse, som Oluf havde tilføiet hende. Hun ophidsede derfore sin Mand, Svend Tveskjæg, og sin Søn, Oluf Skotkonnung i Sverrig, til at overfalde den norske Konge paa hans Tilbagekomst. De fiendtlige Flaader kom sammen ved Svolder, det nuværende Gribsvalde, Aaret et tusinde efter Christi Fødsel.

Da Oluf Tryggesen blev Fienden vaer; holdtes der Krigsraad, om han skulde angribe en Flaade, der var langt sterkere. Nogle af hans Folk raadede til Flugt. — „Nei", svarede Oluf, „Gud raader for Livet, men Jeg har aldrig taget Flugten for Nogen indtil denne Dag, og gjør det heller ikke nu." — Derpaa begyndte Slaget. Alle trængte til Ormen hin lange, som Kongen var paa. Han forsvarede sig længe meget tappert, men tilsidst blev han overmandet, og, for ikke at blive fanget, sprang han med Skjold og Rustning ud i Havet, og druknede. — Derpaa blev Norge delt imellem Seierherrerne: Svend Tveskjæg, Oluf Skotkonnung og Erik Jarl, en Søn af Kong Hagen, som regjerede i Norge før Oluf Tryggesen.

XV.

Knud den Store.

Den mægtige danske Konge, Knud den store, kom til at regjere femten Aar efter Oluf Tryggesen. Han var en Søn af Svend Tveskjæg, der døde 1014. Efter Faderens Død rustede Knud sig til et Tog mod Engelland, som Svend næsten havde erobret, men som faldt fra, saasnart Denne var død. Knud seilede derpaa til Engelland med en Flaade af tre hundrede og fyrretyve Skibe. Flaaden var ligesaa prægtig, som stor. Forstavnene vare udsirede med Menneske-

figurer af Metal, med forgyldte Løver, Ligle og Drager. Mange endog udenlandske tapre Mænd toge Deel i dette Tog, men ingen Træle eller Frigivne. — Efter adskillige blodige Slag med den stærke engelske Konge Edmund Jernside blev Knud omsider Herre af hele Landet.

Efterat Knud var bleven almindeligen erkjendt for Konge over hele Engelland, brugte han ethvert Middel til at gjøre sig elsket af sine nye Undersaatter: han ægtede Enkedronningen Emma, som besad en dyrket Forstand, og formildede hans Hjerte, der var blevet hærdet ved de jevnlige Krige; han vaagede over Landets gamle Love; han smigrede for den engelske Geistlighed, og var gavmild mod Klostere og Kirker; han opholdt sig jævnligt i Engelland, og gjorde ingen Forskjæl paa Danske og Engelske.

Kort efter Engellands Erobring blev Knud ogsaa Konge i Danmark efter sin Broder Haralds Død. Siden erobrede han nogle Dele saavel af Skotland, som af Pommern, og i sine sidste Regjeringsaar hele Norge. Saaledes var Knud den mægtigste Konge i sin Tid.

Desuden var Knud den stores Regjering ogsaa derved mærkværdig, at han indførte Christendommen fuldkomment i Danmark. I denne Hensigt byggede han Kirker, beskikkede Lærere, og indsatte Bisper. Een af dem, som især hjalp Kongen til at forplante Christendommen i Danmark, var Ottinker Hvide. Han var en Mand af høi Stand, og havde

ved sine usædvanlige Kundskaber erhvervet sig det Tilnavn: den Vise. Uagtet han kunde sikkert vente at gjøre en glimrende Lykke ved Knuds Hof, lod han sig dog indvie til Præst, og reiste omkring i de danske Stater for at prædike Religionen. Efter mange besværlige Reiser blev Ottinker Hvide tilsidst Bisp i Ribe. Her døde han, og testamenterede sine anseelige Midler til Kirker og Skoler.

Følgerne af Christendommens Indførelse i Danmark, vare disse: 1. Ophørte efterhaanden de Tvekampe hvorved de Store som oftest afgjorde deres Stridigheder paa en Holm eller paa en indsirklet Plads. Disse Tvekampe endtes gemeenligt uden Drab; thi Huggene vare afskaarne og afmaalte, og, naar der flød Blod, vare de gjerne forbi. I Stedet for Tvekampe indførtes ved Christendommen den saa kaldte Jernbyrd og Vandprøve. Jernbyrden bestod deri: at den Anklagede skulde enten bære et gloende Jern et Stykke Vei, eller staae paa det nogen Tid, og, hvis han blev ubeskadiget, erklæredes han for uskyldig. — Ved Vandprøven blev den Anklagede kastet i Vandet; sank han til Bunds, blev han frie; men svømmede han ovenpaa, blev han anseet for en Troldmand, og afstraffet. — 2. Fribytteriet ophørte, og Seiladsen blev brugt til at hente og udføre Vare. — 3. Handel og Agerdyrkning begyndte at drives. — 4. Landet tiltog i Velstand, Folkemængde og Sædelighed.

Videre oprettede Knud den store den første staaende Krigshær. Den kaldtes Thinglight, og var sex tusinde Mand i Tallet. Den bestod af udvalgte tapre Mænd, der fra alle Lande strømmede til hans Hof, fordi dette var paa den Tid det meest glimrende i hele Europa. — De, som hørte til denne Hær, bleve besoldede af Kongen, og gik efter hans Befaling med forgyldte Hellebarder og forgyldte Haandgreb paa Sværderne. — Om Sommeren fulgte de Kongen, naar han reiste omkring i sine Riger, og om Vinteren laae de fordelte paa adskillige Steder. — For de grovere Forseelser var Straffen at dømmes i Landsflygtighed, og uden Skaansel at dræbes, hvis den Dømte vovede at komme tilbage; for de mindre Forseelser, at sidde nederst ved Bordet, spise af sin egen Potte, og drikke af sit eget Bæger. Ja det var endog Enhver af Gjesterne tilladt, at kaste Benene i Hovedet paa Den, der havde forseet sig.

Endeligen gav Knud den store adskillige Love, saavel verdslige, som geistlige; men den mærkeligste af dem alle er den saa kaldte Vitterlagsret eller Gaardsret. Denne Lov bestemte Enhvers Rang og Orden ved Kongens Thinglight, fastsatte Straffe for de Forseelser, som bleve begaaede af Nogen i denne Hær, og indskrænkede de hidindtil sædvanlige Tvekampe. — Denne Lov var vel egentligen bestemt for Knuds Thinglight, og gjeldte i Førstningen blot i Kongens Gaard eller ved hans Hof; men siden blev den

ogsaa fulgt, som en Regel i andre Huse, fordi Vitterlagsretten ansaaes for den fuldkomneste Lov i sin Tid.

Kort efterat Knud den store havde udgivet Vitterlagsretten, drabte han i Vrede og Drukkenskab Een af sin Thinglight. Dagen efter kom Kongen i Retten, satte sig paa Gulvet, og bad Dommerne at bestemme sin Straf. Disse brast i Graad, og overlod dette til ham selv. Kongen dømte sig da selv til en Mandebod af tre hundrede og tresindstyve Mark Sølv og ni Mark Guld; uagtet den sædvanlige Straf for saadan en Handling var alene fyrretyve Mark Sølv.

Knud den store døde 1036 efter to og tyve Aars Regjering. Han havde tre Sønner: Svend, Harald Harefod og Hardeknud. Af disse fik Svend Norge; Harald Harefod Engelland, og Hardeknud Danmark. Men Svend maatte flygte fra Norge, endnu i Faderens levende Live; Harald Harefod døde, faa Aar efter Knuds Død, og Hardeknud arvede herved tillige Engelland. Men Hardeknud levede heller ikke længe. Hvorpaa Engelland valgte sin egen Konge, og har siden stedse været et Rige for sig selv; Danmark derimod kom til at staae under den norske Konge Magnus den gode. Dette skete i Kraft af den Forening, som Hardeknud og Magnus havde indgaaet sammen: at den Længstlevende skulde beherske begge disse Riger.

Een af de betydeligste Mænd under Knud den store var Ulf Jarl, gift med Kongens Søster, Estridt. Ulf Jarl var stor baade som Statsmand og Kriger

mænd; han hjalp meget til Engellands Erobring; han reddede Kongens Liv i et Slag mod de Norske og Svenske; han var Hofmester for Een af hans Sønner, og bestyrede Danmark, medens Knud gjorde en Andagtsreise til Rom. Men Kongen blev tilsidst vred paa ham, og lod ham dræbe i Roeskilde. Dette Mord blev Aarsag til Byens og Kirkens Opkomst; thi, for at forsone sin Misgjerning, forærede Kongen til Roeskilde et helt Herred, byggede Klostere, og opholdt sig i denne By, naar han kom til Danmark.

XVI.

Oluf den hellige.

Den norske Konge, Oluf den hellige, regjerede paa samme Tid, som Knud den store. Oluf var en Søn af den norske Underkonge Harald Grænske, som Sigrid Storraade lod indebrænde, fordi han understod sig at frie til hende. Efter Faderens Død blev Oluf opdraget hos sin Stedfader Sigurd Syr. Sigurd søgte at indgive sin Stedsøn Smag for Fred og Agerdyrkning, som Sigurd selv var en stor Elsker af. Men Oluf havde ingen Lyst til disse Forretninger, og længtes alene efter Krig. Derfore overtalede han omsider sin Stedfader til at overlade sig et veludrustet Skib tilligemed noget Mandskab. Hermed sværmede Oluf om paa Søen fra sit femtende Aar, og plyndrede de danske, svenske, russiske og mange andre Kyster. I

Sverrig løb han op ad Mælaren, og var derved nær bleven fanget af den svenske Konge Oluf Skotkonnung; thi denne lod trække Jernkieder over Stokfund, som var den eneste Aabning hvorigjennem man seilede fra Mælarsøen udi Havet, og desuden satte han Folk paa begge Sider af Søen, saa det var umuligt at komme ud. Men Oluf den hellige var ikke raadvild; han lod om Natten grave en Kanal over en smal Jordstrimmel mellem Mælaren og Havet, og banede sig saaledes en seilbar Vei der, hvor der ingen havde været tilforn.

Efterat Oluf den hellige havde i nogle Aar seilet om, som Sørøver, kom han med stort Bytte tilbage til Norge for at bemægte sig dette Rige. Efter megen Modstand lykkedes det ham omsider ved sin Stedfaders og andre Mægtiges Hielp at blive udraabt til Konge 1015.

Som Konge gjorde Oluf adskillige vigtige Indretninger i sit Rige: 1. Oplivede han Handelen, deels ved at handle selv baade ene og i Selskab med Andre, deels ved at skaffe de Handlende myntede Penge, istedenfor at de før ombyttede Varer med Varer. — 2. Ophjalp han Agerdyrkningen, og bragte den i saadan Stand, at mange øde Egne bleve dyrkede og beboede. — 3. Anlagde han Sarpsborg nær ved Sarpfossen, og byggede St. Clemens's Kirke i Tronhjem. — 4. Indsatte han adskillige Embedsmænd, som skulde deels opvarte, deels forsvare, deels hjelpe ham i Regjeringssagerne. — 5. Udgav han tvende nye Love: den Ene kald-

tes Christenretten eller Kirkeretten, som forbød Hedenskabet i hans hele Rige, og bestemte saavel Præstens Pligter, som Skikkene ved Gudstjenesten; den Anden kaldtes Hirdskraa eller Hofretten, der indeholdt deels Regler for hans Hirdmænd eller Hofmænd, deels Rettergangsmaaden, deels Arvefølgen i den kongelige Familie. — Men Oluf vaagede tillige over sine Loves nøiagtigste Efterlevelse, og straffede strængt Forbryderen uden Persons Anseelse, hvad Slægt og Rang han endog var af.

Dog Oluf den helliges fornemste Værk var, at han ganske udryddede Hedenskabet i Norge, og gjorde Christendommen til Landsreligion. I denne Hensigt udgav han ei alene Christenretten, men byggede Kirker, indsatte Præster, og indkaldte mange, saavel tyske, som engelske Biskopper, hvilke han sendte omkring i Riget deels for at præke, deels for at undersøge Præsternes Forhold. Ja, Kongen reiste endog selv omkring med en stor Hær for at faae sin Christenret beediget, og paa denne Reise straffede han alle Hedninger paa Liv, Lemmer eller Frihed.

Af Forbittrelse over Olufs voldsomme Omvendelsesmaade stiftede nogle Underkonger en Sammensværgelse mod ham; men han blev i Tide underrettet herom, og gjorde alle de Sammensvorne til Fanger. Nogle af disse forjog han, paa Een skar han Tungen af, paa en Anden stak han Øinene ud.

Herover drog en stor Deel af de Mægtige ud af Landet, og søgte Tilflugt hos Knud den store i

Engelland. Knud tog meget venligen imod de Udvandrede, og sendte tillige Nogle over til Norge, der skulde deels udbrede Misfornøjelse med Olufs Regjering, deels ved Guld og Løvter drage flere Fornemme paa sin Side. — Derefter kom han selv til Norge med en Flaade af tolv hundrede Skibe, og Alle, saavel Høie, som Lave, strømmede til ham, kaldte ham deres Befrier, og lovede ham Troskab. — Da Oluf saae sig næsten ganske forladt, flygtede han med sin Søn Magnus over til Rusland for her at samle en Hær mod Oprørerne.

Den russiske Konge, Jarislav, søgte vel at raade Oluf fra at reise tilbage til Norge. Jarislav forestillede ham Knuds Magt og de Norskes almindelige Misfornøielse; han tilbød endog Oluf nogle Provinser ved Volga, hvor han kunde omvende alle Indbyggerne til Christendommen, ligesom han havde gjort i Norge. Men Oluf havde havt en Drøm, hvori han syntes, at Oluf Tryggesen opmuntrede ham til det norske Tog. Derfore reiste han tilbage, og drog over Kølen ind i Norge med en Hær af fire tusinde Mand. Nu gav Find Arnesen, Een af Kongens fornemste Mænd, det Raad: At røve og plyndre omkring i Bønderbyerne, og stikke Ild paa Bøndernes Huse, fordi de havde forladt deres Konge, og gaaet over til en Anden. Men Oluf forkastede dette Raad: „Tilforn" sagde han, „straffede Jeg strængt, naar Nogen foragtede Lovene, eller optog hedenske Skikke; men det var Religionens Sag; her er Sagen min egen. Derfore ville Vi fare

fredeligen frem, og ei tage Mere end det, Vi behøve. Falde Vi da i Striden, saa er det godt for Os, at Vi ei have besmittet Os med Røveri; men vinde Vi, da er det bedre at have sine Byer for Os, end øde og opbrændte Steder."

Derpaa rykkede Oluf frem til Stiklestad nær ved Tronhjem. Her stode de Misfornøiede, som vare tolv tusinde Mand stærke, bleve anførte af Kalf Arnesen, og havde til Feltskrig: „Frem Bondemand, frem"! — Nu kom det til et Slag. Olufs Hær blev jaget paa Flugt, og Kongen selv mistede Liv og Rige. Dette mærkelige Slag ved Stiklestad forefaldt i Junii Maaned 1030.

Efter dette Slag blev Knud den store erkjendt for Konge over hele Norge; men han overlod Regjeringen over dette Rige til sin Søn Svend, som kun var femten Aar gammel. Den unge Svend og hans Raadgivere bleve snart meget forhadte, da han udgav adskillige Love, som vare meget fornærmende for de Norske: Saaledes befalede han, at Ingen maatte under Tab af sin Formue reise ud af Landet uden Kongens Tilladelse; at Bønderne skulde bygge alle de Huse, som Kongen vilde have paa sine Gaarde; at enhver Fisker skulde yde Kongen fem Fiske i Landværns Told, det er en Skat til Landets Forsvar. — Herover skete der almindeligen Opstand i Norge og Svend flygtede for bestandigen ud af Riget. Hvorpaa Olufs Søn, Magnus den gode, som imidlertid havde op-

holdt sig i Sverrige eller Rusland, blev indkaldet; og hyldet overalt i Norge.

Hvad den afdøde Kong Oluf angaaer, blev hans Liig, som en Bonde havde begravet nærved Stiklestad, kort efter optaget, og med megen Høitid ført til St. Clemens's Kirke i Tronhjem. Selv blev han dyrket over hele Europa som en Helgen. Der skete Pillegrimsreiser til hans Grav lige fra Rom, og der byggedes Kirker til hans Ære ei alene i Norge, men ogsaa i Sverrig, Engelland og Holland, ja endog i Constantinopel.

Anden Afdeling
fra
Christendommens fuldkomne Indførelse
i
Danmark og Norge
til
den calmarske Union,
et Tidsrum
omtrent af fire hundrede Aar.

I.

Svend Estridtsen.

Den danske Konge, Svend Estridtsen, var en Søn af Ulf Jarl og Knud den stores Søster, Estridt. Som Prins af Blodet gjorde Svend Fordring paa Danmark, og førte derover en lang og uheldig Krig med Magnus den gode, der var Konge baade i Danmark og Norge. Først efter Magnus's Død blev Svend Konge i Danmark 1047. Han var den første danske Konge, der lod sig krone. Denne Ceremoni skete siden efter bestandigen i Lund, og herved ophørte efterhaanden Gravøllet.

Strax efter sin Regjerings Tiltrædelse kom Svend i Krig med Magnus's Farbroder og Eftermand i Norge, Harald Haardraade, der ønskede at regjere over begge Riger, ligesom Magnus havde gjort. I denne Krig var Svend ogsaa uheldig, endskjøndt det ikke fattedes ham paa Mod. Herved leed Folket i Danmark meget; thi Harald Haardraade anfaldt ofte de danske Kyster, plyndrede dem, og udøvede Grumhed. Endeligen fik Svend bedre Lykke; han overvandt Harald ved Læsøe, og erobrede en stor Mængde Skibe og Fanger. Nu raadte Svends Krigsmænd ham til at lade de Fangne undgjelde for Haralds Haardhed. — „Nei" svarede Svend, „det var ubilligt, om Jeg nu vilde være grum mod Overvundne, fordi Jeg før har været ulykkelig". — De bleve alle skaante.

Da Svend Estridtsen omsider havde faaet Fred, arbeidede han paa at ophjelpe det svækkede Rige, og udbrede baade Sædelighed, Christendom og Oplysning: 1. fremmede han Handelen, og betryggede Skibsfarten ved at underkue de vendiske Sørøvere, som foruroligede Østersøen. — 2. oplivede han Agerdyrkningen. — 3. gav han gode Love, der sigtede til at indskrænke Tvekampe, Drik, Sørøveri og anden Usædelighed. — 4. stiftede han til Christendommens videre Udbredelse tre Bispesæder: det Ene i Lund, det Andet i Viborg, det Tredie i Byen Hjøring, hvorfra det siden blev forflyttet til Børglum Kloster, begge i Vensyssel eller det nuvæ-

rende Aalborg Stift. — 5. forfremmede han Videnskaberne, især Fædrelandets Historie og det Latinske Sprog, hvilket begyndte fra hans Tid at blive almindeligt i Danmark.

Svend Estridtsen var den første Konge i Danmark, der blev sat i Kirkens Ban, Noget, som siden efter indtraf ofte. Anledningen hertil var denne: En Nyaarsaften gjorde Kongen et stort Gjestebud i Roeskilde. Gjesterne bleve beskjænkede, og Nogle af dem talede meget fornærmeligt om Kongen; herover blev han saa forbittret, at han den følgende Dag lod dem dræbe i Kirken. Da Kongen siden vilde derind, stillede Biskop Vilhelm af Roeskilde sig i Kirkedøren, og forbød ham at komme ind, og, da Kongen trængte paa, stødte Biskoppen ham for Brystet med sin Bispestav, og kaldte ham en Morder, som havde besmittet Guds Huus med Blod. Ja Biskoppen satte ham i Ban, det er, erklærede ham uværdig til at tage Deel i Gudstjenesten. — Nu blev Kongen rørt; han gik hjem, aflagde sine kongelige Prydelser; kom tilbage i grove Klæder, og kastede sig paa Knæe uden for Kirkedøren. Her gik Bispen hen til ham, løste ham af Bannet, og ledsagede ham hen til Alteret, hvor Kongen offentligen tilstod sin grove Synd, og forbandt sig til at lægge Stevnsherred under Bispestolen.

Svend Estridtsen var en meget mild og retfærdig Herre. Han var tillige veltalende og lærd; især besad han store Indsigter i det latinske Sporg og Fædrelandets Historie. Derfore omgikkedes han

gjerne med Videnskabsmænd, verlede jævnligen Breve med den navnkundige Pave, Gregor den syvende, meddelede den lærde Magister, Adam af Bremen, mange Efterretninger til hans nordiske Kirkehistorie, indkaldte udenlandske Lærde, iblandt Andre Bisp Vilhelm i Roeskilde, og lod Svend Nordbagge reise udenlands paa sin Bekostning for at studere ved fremmede Universiteter.

Denne Konge døde 1076 efter ni og tyve Aars Regjering. Formedelst den Kjerlighed, Folket bar til ham, fik han udvirket, at fem af hans Sønner regjerede den Ene efter den Anden.

Een af disse var Knud den fjerde med Tilnavn den hellige. Det var ham, som lagde den første Grund til Geistlighedens Magt og Rigdom i Danmark; thi han befalede, at der skulde gives Geistligheden Tiende, at Geistligheden skulde være den fornemste Stand i Riget, og at Bisperne skulde have det øverste Sæde i Rigsraadet. Desuden fritog han de Geistlige fra at staae under de verdslige Love, og tillod dem at dømmes blot af deres Ordensbrødre. Denne Konge brugte ogsaa Geistlige i Krigsvæsenet, og fra hans Tid gik Bisper, Præster og Degne i Krigen, og anførte undertiden Hæren. — Men af Misfornøielse saavel over den befalede Tiende, som over de Straffebøder, Knud den hellige havde paalagt sine Undersaatter, fordi de ikke vilde gjøre et Tog til Engelland, gjorde de et Oprør mod ham, og myrdede ham i St. Albani Kirke i Odense 1086. Dette

Mord havde tillige Landets fornemste Mænd Deel i, fordi Kongen havde straffet deres Voldsomheder, og forbudt dem Sørøveri.

II.

Einar Tambeskelver.

Einar Tambeskelver, som i sin Tid var Een af Norges mægtigste Mænd, er født i Norge 982 efter Christi Fødsel. Hans Fader hedte Styrker, der fægtede med megen Tapperhed i det navnkundige Slag i Hiøringefjorden, hvor Kong Hagen, med Tilnavn den onde, slog Jomsborgerne. — I sit attende Aar tog Einar Deel i det Tog, som Oluf Tryggesen gjorde til Venden eller Pommern for at erholde sin Dronning Thyras Eiendomme, og seilede med Kongen selv paa Ormen den lange. I det store Søslag ved Svolder stred Einar ved Siden af sin Konge med meget Mod; men tilsidst brast hans Bue med stort Bragen. Ved at høre dette, spurgte Kongen: „Hvad var det, som brast"? — „Norges Rige ud af Dine Hænder", svarede Einar. — Kongen rakte ham derpaa en anden Bue; men denne kastede han bort, da den syntes ham for svag; derpaa greb han sit Sværd, og stødte Fienden tilbage, der allerede begyndte at entre. Omsider bleve dog de Norske overmandede, og, da Oluf Tryggesen havde kastet sig i Søen for ikke at fanges, fulgte Einar hans Exempel, og svømme

mede over til et andet Skib, som lykkeligen undkom af Slaget.

Kort efter Slaget ved Svolder forligte Einar sig med Seierherrerne, blev sat til Jarl over Orkedalen i Tronhjems Stift, og giftede sig med den skjønne Bergliot, en Datter af Kong Hagen den onde. Men efter nogle Aars Forløb kom Oluf den hellige til Norge for at bemægte sig sine Fædres Rige. Herover opbød Einar alle Indbyggerne i Orkedalen og Guldbrandsdalen at gribe til Vaaben, og rykkede mod Oluf. Men Einars Folk bleve slagne, og selv flygtede han til Sverrig. Her levede han lykkelig i syv Aar, og den svenske Konge, Oluf Skotkonnung, gjorde meget af ham. Efter Oluf Skotkonnungs Død sendte Einar Gesantere til Oluf den hellige for at bede om Tilladelse at komme hjem igjen, og Oluf skjænkede ham ikke alene Livet, men ogsaa alle de Skatte og Godser, som han havde faaet med sin Hustrue Bergliot. Nu levede Einar nogle Aar rolig i Trøndelagen, hvor han havde sine Godser, uden at komme til Hoffet eller befatte sig med de offentlige Anliggender.

Siden, da Oluf den hellige gjorde sig baade frygtet og forhadt ved sin overdrevne Religionsiver og sin Grusomhed, drog Einar Tambeskelver over til Engelland, og opholdt sig ved Knud den stores Hof. Men efter Slaget ved Stiklestad reiste han hjem igjen, og, da han saae, at Svend, Knud den stores Søn og Olufs Eftermand, bar sig galt ad, beklagede han

Oluf den helliges Død, og tordnede mod Svends Tyranni. Ja paa Tinget vovede han endog i Svends og hans Tilhængeres Nærværelse at sige offenligt: „Sandeligen I ere blevne haardt straffede, fordi I reiste Eder op mod Eders hellige Konge. Dog Eders Elendighed skal med Guds Hjelp snart faae Ende".

Herpaa forenede Einar sig med Kalf Arnesen, der havde anført de misfornøiede Norske i Slaget ved Stiklestad. Disse tvende mægtige Mænd reiste nu til Rusland for at tilbyde Oluf den helliges Søn Magnus den gode Riget. — Under hele Magnus's Regjering var Tambeskelver hans Fortroligste, og stod sin Konge bi baade i Raad og Daad; thi, da Harald Haardraade, Kongens Farbroder, kom tilbage fra sin Udenlandsreise, og fordrede det Halve af Riget, stod Einar frem i Forsamlingen, og sagde i Haralds eget Paahør: „Du var langt borte, da Vi reve Riget af Knutlingernes Hænder; heller ikke have Vi i Sinde at antage flere Fyrster. Normændene have stedse staaet under een Konge, og det skal ei blive anderledes, saa længe Magnus regjerer".

Imellem Kong Harald Haardraade, Magnus den godes Eftermand, og Einar Tambeskelver var der bestandig Uenighed; fordi Einar forfægtede ivrig Folkets Rettigheder og Landets gamle Love, saa ofte Harald vilde enten krænke de første, eller forandre de sidste. Derfor havde Kongen ham mistænkt for at staae i hemmelig Forbindelse med Danmark. For at overbevises herom lod han Nogle reise hen til Ei-

nar, og foregive, at de vare udsendte fra Svend Estridtsen for at forsikre ham om dennes Venskab, og overtale ham til baade selv at falde fra Harald, og lokke alle hans Underhavende til det Samme. De Udsendte tilbøde Einar endog betydelige Gaver, og foreviste falske Breve skrevne i Svends Navn og med hans Segl under. Men Einar afslog stolt Tilbudet, og svarede: „Vel veed Jeg, at Harald ikke er mig god; Svend derimod har ofte viist mig saa megen Ære, at Jeg bør ønske mig hans Venskab. Men siger ham dog: Vover han at angribe Haralds Rige, da skal Jeg møde ham med alle de Tropper, Jeg kan sanke, og forsvare min Konge. Udfaldet maae blive, som det vil! — men aldrig skal Jeg blive Forræder".

Vel sagde Harald, da han hørte Svaret: „Dette er Einar værdigt". Ikke desto mindre vedvarede Uenigheden mellem dem begge; ja omsider udbrød den endog til aabenbart Fiendskab. Hertil var der adskillige Aarsager: 1. tilegnede Kongen sig et gyldent Halssmykke, som var opgravet af Jorden, paa Grund af, at Loven tilkjendte Kongen enhver opgraven Skat; men Einar paastod, Halssmykket hørte ham til paa Grund af, at de Bogstaver, som stode paa det, tilkjendegave den forrige Eiers Navn, hvis Arving Einar var, og at Loven, som Kongen beraabte sig paa, ikke gjeldte uden i det Tilfælde, hvor man ei kunde opdage den rette Eier. Herover blev Harald saa opbragt, at han udbrød: „Du er altsaa den egentlige Konge her i Landet, Einar; Jeg er det kun af Navn".

Lodbelsgen frem, og ei tage Andre end det. Vi ha- hove. Falde Vi da i Striden, saa er det godt for Os, at Vi ei have besmittet Os med Røveri; men vinde Vi, da er det bedre at have store Byer for Os, end øde og opbrændte Steder."

Derpaa rykkede Oluf frem til Stiklestad nær ved Tronhjem. Her stødte de Misfornøiede, som vare tolv tusinde Mand stærke, bleve anførte af Kalf Ar- nesen, og havde til Feltskrig: „Frem Bondemand, frem"! — Nu kom det til et Slag. Olufs Hær blev jaget paa Flugt, og Kongen selv mistede Liv og Rige. Dette mærkelige Slag ved Stiklestad fore- faldt i Juni Maaned 1030.

Efter dette Slag blev Knud den store erkjendt for Konge over hele Norge; men han overlod Re- gjeringen over dette Rige til sin Søn Svend, som kun var femten Aar gammel. Den unge Svend og hans Raadgivere bleve snart meget forhadte, da han udgav adskillige Love, som vare meget fornær- mende for de Norske: Saaledes befalede han, at Jn- gen maatte under Tab af sin Formue reise ud af Landet uden Kongens Tilladelse; at Bønderne skulde bygge alle de Huse, som Kongen vilde have paa sine Gaarde; at en hver Fisker skulde yde Kongen fem Fiske i Landværne Told, det er en Skat til Landets Forsvar. — Her over rejste der almindeligen Opstand i Norge og Svend flygtede for bestandigen ud af Riget. Hvorpaa Olufs Søn, Magnus den gode, som imidlertid havde op

holdt sig i Sværrige eller Rusland, blev indkaldet, og hyldet overalt i Norge.

Hvad den afdøde Kong Oluf angaaer, blev hans Liig, som en Bonde havde begravet nærved Stiklestad, kort efter optaget, og med megen Høitid ført til St. Clemens's Kirke i Tronhjem. Selv blev han dyrket over hele Europa som en Helgen. Der skete Pillegrimsreiser til hans Grav lige fra Rom, og der byggedes Kirker til hans Ære ei alene i Norge, men ogsaa i Sverrig, Engelland og Holland, ja endog i Constantinopel.

Anden Afdeling fra Christendommens fuldkomne Indførelse i Danmark og Norge til den calmarske Union, et Tidsrum omtrent af fire hundrede Aar.

I.

Svend Estridtsen.

Den danske Konge, Svend Estridtsen, var en Søn af Ulf Jarl og Knud den stores Søster, Estridt. Som Prins af Blodet gjorde Svend Fordring paa Danmark, og førte derover en lang og uheldig Krig med Magnus den gode, der var Konge baade i Danmark og Norge. Først efter Magnus's Død blev Svend Konge i Danmark 1047. Han var den første danske Konge, der lod sig krone. Denne Ceremoni skete siden efter bestandigen i Lund, og herved ophørte efterhaanden Gravøllet.

Strax efter sin Regjerings Tiltrædelse kom Svend i Krig med Magnus's Farbroder og Eftermand i Norge, Harald Haardraade, der ønskede at regjere over begge Riger, ligesom Magnus havde gjort. I denne Krig var Svend ogsaa uheldig, endskjøndt det ikke fattedes ham paa Mod. Herved leed Folket i Danmark meget; thi Harald Haardraade anfaldt ofte, de danske Kyster, plyndrede dem, og udøvede Grumhed. Endeligen fik Svend bedre Lykke; han overvandt Harald ved Lesøe, og erobrede en stor Mængde Skibe og Fanger. Nu raadte Svends Krigsmænd ham til at lade de Fangne undgjelde for Haralds Haardhed. — „Nei" svarede Svend, „det var ubilligt, om Jeg nu vilde være grum mod Overvundne, fordi Jeg før har været ulykkelig". — De bleve alle skaante.

Da Svend Estridtsen omsider havde faaet Fred, arbeidede han paa at ophjelpe det svækkede Rige, og udbrede baade Sædelighed, Christendom og Oplysning: 1. fremmede han Handelen, og betryggede Skibsfarten ved at underkue de vendiske Sørøvere, som foruroligede Østersøen. — 2. oplivede han Agerdyrkningen. — 3. gav han gode Love, der sigtede til at indskrænke Tvekampe, Drik, Sørøveri og anden Usædelighed. — 4. stiftede han til Christendommens videre Udbredelse tre Bispesæder: det Ene i Lund, det Andet i Viborg, det Tredie i Byen Hjøring, hvorfra det siden blev forflyttet til Børglum Kloster, begge i Vensyssel eller det nuvæ-

rende Aalborg Stift. — 5. forfremmede Vi-
skaberne, især Fædrelandets Historie og
tinske Sprog, hvilket begyndte fra hans
blive almindeligt i Danmark.

Svend Estridtsen var den første Konge
mark, der blev sat i Kirkens Ban, Nog
siden efter indtraf ofte. Anledningen hei
denne: En Nytaarsaften gjorde Kongen et stort
bud i Roeskilde. Gjesterne bleve beskjænkede, og
af dem talede meget fornærmeligt om Kongen;
blev han saa forbittret, at han den følgende D
dem dræbe i Kirken. Da Kongen siden vilde de
stillede Biskop Vilhelm af Roeskilde sig i Kirked
og forbød ham at komme ind, og, da Kongen tr
paa, stødte Biskoppen ham for Brystet med sin B
stav, og kaldte ham en Morder, som havde besm
Guds Huus med Blod. Ja Biskoppen satte ha
Ban, det er, erklærede ham uværdig til at tage
i Gudstjenesten. — Nu blev Kongen rørt; han
hjem, aflagde sine kongelige Prydelser; kom tilbag
grove Klæder, og kastede sig paa Knæe uden for Kirk
døren. Her gik Bispen hen til ham, løste ham
Bannet, og ledsagede ham hen til Alteret, hvor Kon-
gen offentligen tilstod sin grove Synd, og forband
sig til at lægge Stevnsherred under Bispestolen.

Svend Estridtsen var en meget mild og retfær-
dig Herre. Han var tillige veltalende og lærd; især
besad han store Indsigter i det latinske Sporg og
Fædrelandets Historie. Derfore omgikkedes han

gjerne med Videnskabsmænd, vexlede jævnligen Breve med den navnkundige Pave, Gregor den syvende, meddelede den lærde Magister, Adam af Bremen, mange Efterretninger til hans nordiske Kirkehistorie, indkaldte udenlandske Lærde, iblandt Andre Bisk0p Vilhelm i Roeskilde, og lod Svend Nordbagge reise udenlands paa sin Bekostning for at studere ved fremmede Universiteter.

Denne Konge døde 1076 efter ni og tyve Aars Regjering. Formedelst den Kjerlighed, Folket bar til ham, fik han udvirket, at fem af hans Sønner regjerede den Ene efter den Anden.

Een af disse var Knud den fjerde med Tilnavn den hellige. Det var ham, som lagde den første Grund til Geistlighedens Magt og Rigdom i Danmark; thi han befalede, at der skulde gives Geistligheden Tiende, at Geistligheden skulde være den fornemste Stand i Riget, og at Bisperne skulde have det øverste Sæde i Rigsraadet. Desuden fritog han de Geistlige fra at staae under de verdslige Love, og tillod dem at dømmes blot af deres Ordensbrødre. Denne Konge brugte ogsaa Geistlige i Krigsvæsenet, og fra hans Tid gik Bisper, Præster og Degne i Krigen, og anførte undertiden Hæren. — Men af Misfornøielse saavel over den befalede Tiende, som over de Straffebøder, Knud den hellige havde paalagt sine Undersaatter, fordi de ikke vilde gjøre et Tog til Engelland, gjorde de et Oprør mod ham, og myrdede ham i St. Albani Kirke i Odense 1086. Dette

Mord havde tillige Landets fornemste Mænd. T
fordi Kongen havde straffet deres Voldsomheder
forbudt dem Søerveri.

II.

Einar Tambeskelver.

Einar Tambeskelver, som i sin Tid var e
af Norges mægtigste Mænd, er født i Norge 9
efter Christi Fødsel. Hans Fader hedte Styrke
der fægtede med megen Tapperhed i det navnkundi
Slag i Hiøringesfjorden, hvor Kong Hagen, med T
navn den onde, slog Jomsborgerne. — I sit attent
Aar tog Einar Deel i det Tog, som Oluf Tryggese
gjorde til Venden eller Pommern for at erholde si
Dronning Thyras Eiendomme, og seilede med Konger
selv paa Ormen den lange. I det store Søslag ved
Svolder stred Einar ved Siden af sin Konge med
meget Mod; men tilsidst brast hans Bue med stort
Bragen. Ved at høre dette, spurgte Kongen: „Hvad
var det, som brast"? — „Norges Rige ud af Dine
Hænder", svarede Einar. — Kongen rakte ham der-
paa en anden Bue; men denne kastede han bort, da
den syntes ham for svag; derpaa greb han sit Sværd,
og stødte Fienden tilbage, der allerede begyndte at
entre. Omsider bleve dog de Norske overmandede,
og, da Oluf Tryggesen havde kastet sig i Søen for
ikke at fanges, fulgte Einar hans Exempel, og svøm-

mede over til et andet Skib, som lykkeligen undkom af Slaget.

Kort efter Slaget ved Svolder forligte Einar sig med Seierherrerne, blev sat til Jarl over Orkedalen i Tronhjems Stift, og giftede sig med den skjønne Bergliot, en Datter af Kong Hagen den onde. Men efter nogle Aars Forløb kom Oluf den hellige til Norge for at bemægte sig sine Fædres Rige. Herover opbød Einar alle Indbyggerne i Orkedalen og Guldbrandsdalen at gribe til Vaaben, og rykkede mod Oluf. Men Einars Folk bleve slagne, og selv flygtede han til Sverrig. Her levede han lykkelig i syv Aar, og den svenske Konge, Oluf Skotkonnung, gjorde meget af ham. Efter Oluf Skotkonnungs Død sendte Einar Gesantere til Oluf den hellige for at bede om Tilladelse at komme hjem igjen, og Oluf skjænkede ham ikke alene Livet, men ogsaa alle de Skatte og Godser, som han havde faaet med sin Hustrue Bergliot. Nu levede Einar nogle Aar rolig i Trøndelagen, hvor han havde sine Godser, uden at komme til Hoffet eller befatte sig med de offentlige Anliggender,

Siden, da Oluf den hellige gjorde sig baade frygtet og forhadt ved sin overdrevne Religionsiver og sin Grusomhed, drog Einar Tambeskelver over til Engelland, og opholdt sig ved Knud den stores Hof. Men efter Slaget ved Stiklestad reiste han hjem igjen, og da han saae, at Svend, Knud den stores Søn og Olufs Eftermand, bar sig galt ad, beklagede han

tes Christenretten eller Kirkeretten, som forbød Hedenskabet i hans hele Rige, og bestemte saavel Præstens Pligter, som Skikkene ved Gudstjenesten; den Anden kaldtes Hirdskraa eller Hofretten, der indeholdt deels Regler for hans Hirdmænd eller Hofmænd, deels Rettergangsmaaden, deels Arvefølgen i den kongelige Familie. — Men Oluf vaagede tillige over sine Loves nøiagtigste Efterlevelse, og straffede strængt Forbryderen uden Persons Anseelse, hvad Slægt og Rang han endog var af.

Dog Oluf den helliges fornemste Værk var, at han ganske udryddede Hedenskabet i Norge, og gjorde Christendommen til Landsreligion. I denne Hensigt udgav han ei alene Christenretten, men byggede Kirker, indsatte Præster, og indkaldte mange, saavel tyske, som engelske Biskopper, hvilke han sendte omkring i Riget deels for at præke, deels for at undersøge Præsternes Forhold. Ja, Kongen reiste endog selv omkring med en stor Hær for at faae sin Christenret beediget, og paa denne Reise straffede han alle Hedninger paa Liv, Lemmer eller Frihed.

Af Forbittrelse over Olufs voldsomme Omvendelsesmaade stiftede nogle Underkonger en Sammensværgelse mod ham; men han blev i Tide underrettet herom, og gjorde alle de Sammensvorne til Fanger. Nogle af disse forjog han, paa Een skar han Tungen af, paa en Anden stak han Øinene ud.

Herover drog en stor Deel af de Mægtige ud af Landet, og søgte Tilflugt hos Knud den store i

Engelland. Knud tog meget venligen imod de Udvandrede, og sendte tillige Nogle over til Norge, der skulde deels udbrede Misfornøielse med Olufs Regjering, deels ved Guld og Løfter drage flere Fornemme paa sin Side. — Derefter kom han selv til Norge med en Flaade af tolv hundrede Skibe, og Alle, saavel Høie, som Lave, strømmede til ham, kaldte ham deres Befrier, og lovede ham Troskab. — Da Oluf saae sig næsten ganske forladt, flygtede han med sin Søn Magnus over til Rusland for her at samle en Hær mod Oprørerne.

Den russiske Konge, Jarislav, søgte vel at raade Oluf fra at reise tilbage til Norge. Jarislav forestillede ham Knuds Magt og de Norskes almindelige Misfornøielse; han tilbød endog Oluf nogle Provinser ved Volga, hvor han kunde omvende alle Indbyggerne til Christendommen, ligesom han havde gjort i Norge. Men Oluf havde havt en Drøm, hvori han syntes, at Oluf Tryggesen opmuntrede ham til det norske Tog. Derfore reiste han tilbage, og drog over Kølen ind i Norge med en Hær af fire tusinde Mand. Nu gav Find Arnesen, Een af Kongens fornemste Mænd, det Raad: At røve og plyndre omkring i Bønderbyerne, og stikke Ild paa Bøndernes Huse, fordi de havde forladt deres Konge, og gaaet over til en Anden. Men Oluf forkastede dette Raad: „Tilforn" sagde han, „straffede Jeg strængt, naar Nogen foragtede Lovene, eller optog hedenske Skikke; men det var Religionens Sag; her er Sagen min egen. Derfore ville Vi fare

Frodeligen frem, og ei tage Mere end det, Vi behøve. Falde Vi da i Striden, saa er det godt for Os, at Vi ei have besmittet Os med Røveri; men, vinde Vi, da er det bedre at have store Byer for Os, end øde og opbrændte Steder."

Derpaa rykkede Oluf frem til Stiklestad nær ved Tronhjem. Her stødte de Misfornøiede, som vare tolv tusinde Mand stærke, bleve anførte af Kalf Arnesen, og havde til Feltskrig: „Frem Bondemænd, frem"! — Nu kom det til et Slag. Olufs Hær blev jaget paa Flugt, og Kongen selv mistede Liv og Rige. Dette mærkelige Slag ved Stiklestad forefaldt i Juni Maaned 1030.

Efter dette Slag blev Knud den store erkjendt for Konge over hele Norge; men han overlod Regjeringen over dette Rige til sin Søn Svend, som kun var femten Aar gammel. Den unge Svend og hans Raadgivere bleve snart meget forhadte, da han udgav adskillige Love, som vare meget fornærmende for de Norske: Saaledes befalede han, at Ingen maatte under Tab af sin Formue reise ud af Landet uden Kongens Tilladelse; at Bønderne skulde bygge alle de Huse, som Kongen vilde have paa sine Gaarde; at enhver Fisker skulde yde Kongen fem Fiske i Landværns Told, det er en Skat til Landets Forsvar. — Herover skete der almindeligen Opstand i Norge og Svend flygtede for bestandigen ud af Riget. Hvorpaa Olufs Søn, Magnus den gode, som imidlertid havde op-

holdt sig i Gardberige eller Rusland, blev indkaldet, og hyldet overalt i Norge.

Hvad den afdøde Kong Oluf angaaer, blev hans Liig, som en Bonde havde begravet nærved Stiklestad, kort efter optaget, og med megen Høitid ført til St. Clemens's Kirke i Tronhjem. Selv blev han dyrket over hele Europa som en Helgen. Der skete Pillegrimsreiser til hans Grav lige fra Rom, og der byggedes Kirker til hans Ære ei alene i Norge, men ogsaa i Sverrig, Engelland og Holland, ja endog i Constantinopel.

Anden Afdeling
fra
Christendommens fuldkomne Indførelse
i
Danmark og Norge
til
den calmarske Union,
et Tidsrum
omtrent af fire hundrede Aar.

I.

Svend Estridtsen.

Den danske Konge, Svend Estridtsen, var en Søn af Ulf Jarl og Knud den stores Søster, Estridt. Som Prins af Blodet gjorde Svend Fordring paa Danmark, og førte derover en lang og uheldig Krig med Magnus den gode, der var Konge baade i Danmark og Norge. Først efter Magnus's Død blev Svend Konge i Danmark 1047. Han var den første danske Konge, der lod sig krone. Denne Ceremoni skete siden efter bestandigen i Lund, og herved ophørte efterhaanden Gravøllet.

Strax efter sin Regjerings Tiltrædelse kom Svend i Krig med Magnus's Farbroder og Eftermand i Norge, Harald Haardraade, der ønskede at regjere over begge Riger, ligesom Magnus havde gjort. I denne Krig var Svend ogsaa uheldig, endskjøndt det ikke fattedes ham paa Mod. Herved leed Folket i Danmark meget; thi Harald Haardraade anfaldt ofte, de danske Kyster, plyndrede dem, og udøvede Grumhed. Endeligen fik Svend bedre Lykke; han overvandt Harald ved Læsøe, og erobrede en stor Mængde Skibe og Fanger. Nu raadte Svends Krigsmænd ham til at lade de Fangne undgjelde for Haralds Haardhed. — „Nei" svarede Svend, „det var ubilligt, om Jeg nu vilde være grum mod Overvundne, fordi Jeg før har været ulykkelig". — De bleve alle skaante.

Da Svend Estridsen omsider havde faaet Fred, arbeidede han paa at ophjelpe det svækkede Rige, og udbrede baade Sædelighed, Christendom og Oplysning: 1. fremmede han Handelen, og betryggede Skibsfarten ved at underkue de vendiske Sørøvere, som foruroligede Østersøen. — 2. oplivede han Agerdyrkningen. — 3. gav han gode Love, der sigtede til at indskrænke Tvekampe, Drik, Sværvært og anden Usædelighed. — 4. stiftede han til Christendommens videre Udbredelse tre Bispesæder: det Ene i Lund, det Andet i Viborg, det Tredie i Byen Hjøring, hvorfra det siden blev forflyttet til Børglum Kloster, begge i Vensyssel eller det nuvæ-

rende Aalborg Stift. — 5. forfremmede han Videnskaberne, især Fædrelandets Historie og det Latinske Sprog, hvilket begyndte fra hans Tid at blive almindeligt i Danmark.

Svend Estridtsen var den første Konge i Danmark, der blev sat i Kirkens Ban, Noget, som siden efter indtraf ofte. Anledningen hertil var denne: En Nyaarsaften gjorde Kongen et stort Gjestebud i Roeskilde. Gjesterne bleve beskjænkede, og Nogle af dem talede meget fornærmeligt om Kongen; herover blev han saa forbittret, at han den følgende Dag lod dem dræbe i Kirken. Da Kongen siden vilde derind, stillede Biskop Vilhelm af Roeskilde sig i Kirkedøren, og forbød ham at komme ind, og, da Kongen trængte paa, stødte Biskoppen ham for Brystet med sin Bispestav, og kaldte ham en Morder, som havde besmittet Guds Huus med Blod. Ja Biskoppen satte ham i Ban, det er, erklærede ham uværdig til at tage Deel i Gudstjenesten. — Nu blev Kongen rørt; han gik hjem, aflagde sine kongelige Prydelser; kom tilbage i grove Klæder, og kastede sig paa Knæe uden for Kirkedøren. Her gik Bispen hen til ham, løste ham af Bannet, og ledsagede ham hen til Alteret, hvor Kongen offentligen tilstod sin grove Synd, og forbandt sig til at lægge Stevnsherred under Bispestolen.

Svend Estridtsen var en meget mild og retfærdig Herre. Han var tillige veltalende og lærd; især besad han store Indsigter i det latinske Sporg og Fædrelandets Historie. Derfore omgikkedes han

gjerne med Videnskabsmænd, vexlede jævnligen Breve med den navnkundige Pave, Gregor den syvende, meddelede den lærde Magister, Adam af Bremen, mange Efterretninger til hans nordiske Kirkehistorie, indkaldte udenlandske Lærde, iblandt Andre Bisp Vilhelm i Roeskilde, og lod Svend Nordbagge reise udenlands paa sin Bekostning for at studere ved fremmede Universiteter.

Denne Konge døde 1076 efter ni og tyve Aars Regjering. Formedelst den Kjerlighed, Folket har til ham, fik han udvirket, at fem af hans Sønner regjerede den Ene efter den Anden.

Een af disse var Knud den fjerde med Tilnavn den hellige. Det var ham, som lagde den første Grund til Geistlighedens Magt og Rigdom i Danmark; thi han befalede, at der skulde gives Geistligheden Tiende, at Geistligheden skulde være den fornemste Stand i Riget, og at Bisperne skulde have det øverste Sæde i Rigsraadet. Desuden fritog han de Geistlige fra at staae under de verdslige Love, og tillod dem at dømmes blot af deres Ordensbrødre. Denne Konge brugte ogsaa Geistlige i Krigsvæsenet, og fra hans Tid gik Bisper, Præster og Degne i Krigen, og anførte undertiden Hæren. — Men af Misfornøielse saavel over den befalede Tiende, som over de Straffebøder, Knud den hellige havde paalagt sine Undersaatter, fordi de ikke vilde gjøre et Tog til Engelland, gjorde de et Oprør mod ham, og myrdede ham i St. Albani Kirke i Odense 1086. Dette

Mord havde tillige Landets fornemste Mænd Deel i, fordi Kongen havde straffet deres Voldsomheder, og forbudt dem Sørøveri.

II.

Einar Tambeskelver.

Einar Tambeskelver, som i sin Tid var Een af Norges mægtigste Mænd, er født i Norge 982 efter Christi Fødsel. Hans Fader hedte Styrker, der fægtede med megen Tapperhed i det navnkundige Slag i Hiøringefiorden, hvor Kong Hagen, med Tilnavn den onde, slog Jomsborgerne. — I sit attende Aar tog Einar Deel i det Tog, som Oluf Tryggesen gjorde til Venden eller Pommern for at erholde sin Dronning Thyras Eiendomme, og seilede med Kongen selv paa Ormen den lange. I det store Søslag ved Svolder stred Einar ved Siden af sin Konge med meget Mod; men tilsidst brast hans Bue med stort Bragen. Ved at høre dette, spurgte Kongen: „Hvad var det, som brast"? — „Norges Rige ud af Dine Hænder", svarede Einar. — Kongen rakte ham derpaa en anden Bue; men denne kastede han bort, da den syntes ham for svag; derpaa greb han sit Sværd, og stødte Fienden tilbage, der allerede begyndte at entre. Omsider bleve dog de Norske overmandede, og, da Oluf Tryggesen havde kastet sig i Søen for ikke at fanges, fulgte Einar hans Exempel, og svømme

mede over til et andet Skib, som lykkeligen undkom af Slaget.

Kort efter Slaget ved Svolder forligte Einar sig med Seierherrerne, blev sat til Jarl over Orkedalen i Tronhjems Stift, og giftede sig med den skjønne Bergliot, en Datter af Kong Hagen den onde. Men efter nogle Aars Forløb kom Oluf den hellige til Norge for at bemægte sig sine Fædres Rige. Herover opbød Einar alle Indbyggerne i Orkedalen og Guldbrandsdalen at gribe til Vaaben, og rykkede mod Oluf. Men Einars Folk bleve slagne, og selv flygtede han til Sverrig. Her levede han lykkelig i syv Aar, og den svenske Konge, Oluf Skotkonnung, gjorde meget af ham. Efter Oluf Skotkonnungs Død sendte Einar Gesantere til Oluf den hellige for at bede om Tilladelse at komme hjem igjen, og Oluf skjænkede ham ikke alene Livet, men ogsaa alle de Skatte og Godser, som han havde faaet med sin Hustrue Bergliot. Nu levede Einar nogle Aar rolig i Trøndelagen, hvor han havde sine Godser, uden at komme til Hoffet eller befatte sig med de offentlige Anliggender.

Siden, da Oluf den hellige gjorde sig baade frygtet og forhadt ved sin overdrevne Religionsiver og sin Grusomhed, drog Einar Tambeskelver over til Engelland, og opholdt sig ved Knud den stores Hof. Men efter Slaget ved Stiklestad reiste han hjem igjen, og da han saae, at Svend, Knud den stores Søn og Olufs Eftermand, bar sig galt ad, beklagede han

Oluf den helliges Død, og tordnede mod Svends Tyranni. Ja paa Tinget vovede han endog i Svends og hans Tilhængeres Nærværelse at sige offenligt: „Sandeligen I ere blevne haardt straffede, fordi I reiste Eder op mod Eders hellige Konge. Dog Eders Elendighed skal med Guds Hjelp snart faae Ende”.

Herpaa forenede Einar sig med Kalf Arnesen, der havde anført de misfornøiede Norske i Slaget ved Stiklestad. Disse tvende mægtige Mænd reiste nu til Rusland for at tilbyde Oluf den helliges Søn Magnus den gode Riget. — Under hele Magnus's Regjering var Tambeskelver hans Fortroligste, og stod sin Konge bi baade i Raad og Daad; thi, da Harald Haardraade, Kongens Farbroder, kom tilbage fra sin Udenlandsreise, og fordrede det Halve af Riget, stod Einar frem i Forsamlingen, og sagde i Haralds eget Paahør: „Du var langt borte, da Vi reve Riget af Knutlingernes Hænder; heller ikke have Vi i Sinde at antage flere Fyrster. Normændene have stedse staaet under een Konge, og det skal ei blive anderledes, saa længe Magnus regjerer”.

Imellem Kong Harald Haardraade, Magnus den godes Eftermand, og Einar Tambeskelver var der bestandig Uenighed; fordi Einar forfægtede ivrig Folkets Rettigheder og Landets gamle Love, saa ofte Harald vilde enten krænke de første, eller forandre de sidste. Derfor havde Kongen ham mistænkt for at staae i hemmelig Forbindelse med Danmark. For at overbevises herom lod han Nogle reise hen til Ei-

nar, og foregive, at de vare udsendte fra Svend Estridtsen for at forsikre ham om dennes Venskab, og overtale ham til baade selv at falde fra Harald, og lokke alle hans Underhavende til det Samme. De Udsendte tilbøde Einar endog betydelige Gaver, og foreviste falske Breve skrevne i Svends Navn og med hans Segl under. Men Einar afslog stolt Tilbudet, og svarede: „Vel veed Jeg, at Harald ikke er mig god; Svend derimod har ofte viist mig saa megen Ære, at Jeg bør ønske mig hans Venskab. Men siger ham dog: Vover han at angribe Haralds Rige, da skal Jeg møde ham med alle de Tropper, Jeg kan sanke, og forsvare min Konge. Udfaldet maae blive, som det vil! — men aldrig skal Jeg blive Forræder".

Vel sagde Harald, da han hørte Svaret: „Dette er Einar værdigt". Ikke desto mindre vedvarede Uenigheden mellem dem begge; ja omsider udbrød den endog til aabenbart Fiendskab. Hertil var der adskillige Aarsager: 1. tilegnede Kongen sig et gyldent Halssmykke, som var opgravet af Jorden, paa Grund af, at Loven tilkjendte Kongen enhver opgravne Skat; men Einar paastod, Halssmykket hørte ham til paa Grund af, at de Bogstaver, som stode paa det, tilkjendegave den forrige Eiers Navn, hvis Arving Einar var, og at Loven, som Kongen beraabte sig paa, ikke gjeldte uden i det Tilfælde, hvor man ei kunde opdage den rette Eier. Herover blev Harald saa opbragt, at han udbrød: „Du er altsaa den egentlige Konge her i Landet, Einar; Jeg er det kun af Navn".

Oluf den helliges Død, og tordnede mod Svends Ty-
ranni. Ja paa Tinget vovede han endog i Svends
og hans Tilhængeres Nærværelse at sige offenligt:
„Sandeligen I ere blevne haardt straffede, fordi I
reiste Eder op mod Eders hellige Konge. Dog Eders
Elendighed skal med Guds Hjelp snart faae Ende.“

Herpaa forenede Einar sig med Kalf Arnes[illegible],
der havde anført de misfornøiede Norske i Slaget v[ed]
Stiklestad. Disse tvende mægtige Mænd reiste nu [til]
Rusland for at tilbyde Oluf den helliges Søn M[ag-]
nus den gode Riget. — Under hele Magnus's Re[gje-]
ring var Tambeskelver hans Fortroligste, og [stod]
sin Konge bi baade i Raad og Daad; thi, da Ha[rald]
Haardraade, Kongens Farbroder, kom tilbage fr[a sin]
Udenlandsreise, og fordrede det Halve af Riget, [traadte]
Einar frem i Forsamlingen, og sagde i Haralds
Paahør: „Du var langt borte, da Vi reve Ri[get af]
Knutlingernes Hænder; heller ikke have Vi [illegible]
at antage flere Fyrster. Normændene have [altid]
staaet under een Konge, og det skal ei blive [an-]
ledes, saa længe Magnus regjerer“.

Imellem Kong Harald Haardraade, Magn[us den]
godes Eftermand, og Einar Tambeskelver [illegible]
standig [illegible] fordi Einar fortsatte[illegible]
[illegible]

nar, og foregive, at de vare [illegible]
Skridtsen for at forsikre ham om [illegible]
fortale ham til baade selv at [illegible]
hie alle hans Underhavende til at [illegible]
sendte tilbyde Einar endog [illegible]
de falske Breve skrevne i [illegible]
s Segl under. Men Einar [illegible]
svarede: „Vel veed Jeg, at Harald [illegible]
og derimod har ofte viist mig [illegible]
s bør ønske mig hans Venskab. [illegible]
Vover han at angribe [illegible]
de ham med alle de Tropper, [illegible]
ars min Konge. Udfaldet [illegible]
— men aldrig skal Jeg [illegible]
sagde Harald, da han [illegible]
værdig". Ikke dess [illegible]
[illegible]

[illegible] Magnus Barfod [illegible]
1103.

— „Nei", svarede Einar, „Du er rigtigt nok Konge; men Jeg taaler ikke, at noget Menneske gjør Mig Uret". — 2. udfriede Einar med Magt Een af sine troeste Svende, som Kongen havde kastet i Fængsel for Tyveri. — 3. dræbte Einar en vis Griotgard, som efter Kongens Tilskyndelse havde puttet en Visk Hø i Einars Haand, da denne var falden i Søvn ved Taffelet, medens Kongen fortalte om sine Heltebedrifter udenlands.

Men nu besluttede Harald, at Einar ikke længere skulde leve. Kongen indbød ham derfore til sig under Skin af at forlige sig med ham; men i Forveien havde han stillet nogle Bevæbnede i Paladset, som skulde dræbe ham. Einar indfandt sig til bestemt Tid og Sted; men, da han ikke troede Kongen, lod han sin Søn, Endrid, staae uden for Paladset med nogle Krigsfolk. Derpaa traadte han ind, og strax faldt de Bevæbnede an, og dræbte ham. Hans Søn, Endrid, der hørte Allarmen, trængte ind, og blev ligeledes dræbt, da han vilde komme Faderen til Hjelp.

Einar Tambeskelver døde i sit fem og halvfjersindstyvende Aar 1057, og blev med megen Høitid begravet i Tronhjem.

III.

Oluf Kyrre.

Oluf Kyrre, en Søn af Harald Haardraade, blev Konge i Norge 1066. Han regjerede paa samme Tid, som Svend Estridtsen i Danmark. Tilnavnet Kyrre, som betyder den Fredelige, fik han, fordi han var en fredelskende Herre, og førte slet ingen Krige.

Dog den uforstyrrede Rolighed, Kongen nød, misbrugte han ikke til Vellyster og Ørkesløshed, men til at sørge ombyggeligen for Handelens Opkomst, for Sædernes Forbedring, for Slaveriets Afskaffelse og Livets Beqvemmeligheder. — Til Handelens Opkomst skete disse Anstalter: 1. opbyggede han Byen Bergen 1070 paa en Plads, som længe tilforn var bleven besøgt af Søfarende, men tilhørte egentligen nogle Bønder. — 2. gav han Færøerne, Ørkenøerne og Islænderne Lov til at handle baade i Bergen og Nordlandene. — 3. indrømmede han de mere slebne Engellænder en særskildt Deel af denne Bye, og tilstod dem store Privilegier.

Til Sædernes Forbedring forbød Oluf de forrige særskildte Drikkelag, som ofte endtes med Klammeri, Slagsmaal, ja endogsaa Drab. I disses Sted oprettede han i enhver Kjøbstæd et Slags Klubber under Navn af Gilder, og byggede et Slags offentlige Vertshuse, under Navn af Gildestuer. Her maatte enhver Gildebroder om Aftenen begive sig

hen, saasnart Gildeklokken ringede, og her spise og drikke saameget, han lystede. For disse Gilder udgav han en Lov, kaldet Gildeskraa, der befalede Orden og Rolighed, og fastsatte Straffebøder for Overtrædere. Desuden paalagde han anseelige Mænd, ja endog Geistlige, hver Aften at være tilstæde i Gildestuerne, og vaage over Lovens Jagttagelse. Ja, for at give disse Gilder desto mere Anseelse og Gildelovene desto mere Kraft, indviede han dem til Oluf den hellige, som skulde være deres Patron. — Disse Gilder ere i den nordiske Historie især mærkværdige deraf: at de bleve Anledning til den tredie Stand eller Borgerstanden, som man før ikke kjendte; at de paa Rigsdagen ofte bestemte Kongevalget, og at de lagde Grunden til den senere Laugsindretning.

Til Slaveriets Afskaffelse udgav Kongen den Lov: at paa det almindelige Ting i Guløe skulde aarligen en Træl eller Livegen gives fri. Herved ophørte lidt efter lidt og uden Tvangsmidler Livegenskabet eller Trældomsstanden i Norge. Ved denne Lov bleve ogsaa Kjøbstæderne anseeligt befolkede; thi Mange af disse frigivne Trælle nedsatte sig i een eller anden Kjøbstæd, og lagde sig efter et Haandværk.

Til Livets Beqvemmeligheder gjorde Oluf Dette: han afskaffede de gamle Arnesteder, og lod i deres Sted forfærdige Ovne; han indsatte Vinduer i Stedet for de Røghuller, som før alene brugtes til Lysning; han lod Gulvet belægge med Stene, da

det tilforn blev bedækket med Straa eller Hø, og det endda blot ved Høitideligheder. — Desuden indførte denne Konge megen Pragt ved sit Hof: Saaledes bestemte han et Voxlys for hver Gjest især; bragte Silkeklæder og forgyldte Varer i Brug; anordnede et Marskalstaffel, og forøgede Antallet af de Hofbetjente, som opvartede i Spisesalen, til tohundrede.

For Resten bar Oluf Kyrre megen Kjerlighed for Christendommen; thi han indfandt sig jævnligt i Kirken, læste flittigt i Bibelen, og endnu i sin Alderdom lærte han af en engelsk Biskop Melodierne til Davids Salmer. Han omgikkedes ogsaa gjerne Præsterne, og ved Messen iførte dem ofte deres Messedragt. — Oluf Kyrre døde 1087 efter een og tyve Aars Regjering.

Efter ham kom hans Søn, Magnus Barfod, saa kaldet af Bergskotternes Dragt, som han optog. Magnus Barfod var ligesaa krigersk, som hans Fader havde været fredelig. Han plyndrede uafladeligen paa Kysterne af Skotland, Wales og Irland, og erobrede saavel Ørkenøerne, som Sydøerne, der siden stode i lang Tid under Norge. Hans Mundheld skal have været: At en Konge bør sætte sin Ære ikke i et langt Liv, men i Navnkundighed, der efter de Tiders Begreb blot kunde erholdes ved Krigsbedrifter. — Magnus Barfod døde paa et Søtog mod Irland 1103.

Een af Magnus Barfods Sønner var Sigurd Jorsalafar, saa kaldet, fordi han havde gjort et Tog til Jerusalem. Herfra medbragte han megen Smag paa Grækernes Videnskaber og Overdaadigheds-varer. — Sigurd Jorsalafar lagde Grunden til den norske Geistligheds Rigdom og Anseelse ved at give Bisperne Ret til at forfatte Kirkelove, ved at tilstaae dem visse Bispedømmer, hvoraf de skulde hæve Indkomsterne, og ved at paabyde Tiende til Præsterne, ligesom Knud den fierde noget tilforn havde gjort i Danmark. — Sigurd Jorsalafar døde 1130.

Efter Sigurd Jorsalafars Død blev Norge i mere end hundrede Aar en Skueplads for indbyrdes Krige. — Aarsagen hertil var for det Meste de mange Prinser, Kongerne havde deels med deres Dronninger, deels med deres Medhustruer, og som fordrede enten hele Riget, eller i det Ringeste en Deel deraf. — Af disse Krige fulgte mange og store Ulykker: Der opstod i Landet adskillige Partier, som bekrigede hinanden, saasom: Birkebener, Kuflunger, Varbelger, Oeskjægger, Bagler og Flere; Bisperne især bleve selvraadige, og tiltoge sig iblandt andet den Magt at paalægge Skatter uden Kongens og Folkets Samtykke; de rolige Næringsveie, Handel og Agerdyrkning, forstyrredes, og de vendiske Sørøvere anfaldt Kysterne. — Men under disse Uroligheder blev dog Kiøbstaden, Hammer, anlagt omtrent midt i Agerhuus Stift, Tronhiems prægtige Domkirke

bygget, og Norges Hoihed vedligeholdt over Orkenøerne og Sydøerne.

IV.

Erik Eiegod.

Den danske Konge, Erik eiegod, var den fjerde af Svend Estridtsens Sønner, som regjerede efter Faderen. Erik blev Konge 1095. — Strax efter sin Tronbestigelse besluttede han, med Folkets almindelige Samtykke, et Tog mod de vendiske Sørøvere, fordi disse havde dræbt en falstersk Herremand, og foruroliget de danske Kyster og Farvande. — Toget gik lykkeligt, og Venderne bleve saaledes modtagne, at de ikke vovede under denne Konge mere at hjemsøge Danmark. Men mod Nogle af de Fangne og Overvundne blev der handlet meget grumt; thi de bleve bagbundne, skaarne levende op, og satte paa Pæle.

Nogle Aar herefter gjorde Erik en Rejse til Rom. Hertil havde Kongen tvende Aarsager: Den Ene var at bede Paven om Tilladelse til at oprette et Erkebispedom i Danmark. Paven tillod det; Byen Lund blev udvalgt til det nye Erkebispesæde, og Ascher, som var Biskop sammesteds, blev den første Erkebisp. Herved befriedes den danske Geistlighed fra de bremiske Erkebispers Overherredømme, under hvilket den havde staaet siden Christendommens Indfø-

Mord havde tillige Landets fornemste Mænd Deel i, fordi Kongen havde straffet deres Voldsomheder, og forbudt dem Sørøveri.

II.

Einar Tambeskelver.

Einar Tambeskelver, som i sin Tid var Een af Norges mægtigste Mænd, er født i Norge 982 efter Christi Fødsel. Hans Fader hedte Styrker, der fægtede med megen Tapperhed i det navnkundige Slag i Hjøringefjorden, hvor Kong Hagen, med Tilnavn den onde, slog Jomsborgerne. — I sit attende Aar tog Einar Deel i det Tog, som Oluf Tryggesen gjorde til Venden eller Pommern for at erholde sin Dronning Thyras Eiendomme, og seilede med Kongen selv paa Ormen den lange. I det store Søslag ved Svolder stred Einar ved Siden af sin Konge med meget Mod; men tilsidst brast hans Bue med stort Bragen. Ved at høre dette, spurgte Kongen: „Hvad var det, som brast"? — „Norges Rige ud af Dine Hænder", svarede Einar. — Kongen rakte ham derpaa en anden Bue; men denne kastede han bort, da den syntes ham for svag; derpaa greb han sit Sværd, og stødte Fienden tilbage, der allerede begyndte at entre. Omsider bleve dog de Norske overmandede, og, da Oluf Tryggesen havde kastet sig i Søen for ikke at fanges, fulgte Einar hans Exempel, og svømme

mede over til et andet Skib, som lykkeligen undkom af Slaget.

Kort efter Slaget ved Svolder forligte Einar sig med Seierherrerne, blev sat til Jarl over Orkedalen i Tronhjems Stift, og giftede sig med den skjønne Bergliot, en Datter af Kong Hagen den onde. Men efter nogle Aars Forløb kom Oluf den hellige til Norge for at bemægte sig sine Fædres Rige. Herover ophød Einar alle Indbyggerne i Orkedalen og Guldbrandsdalen at gribe til Vaaben, og rykkede mod Oluf. Men Einars Folk bleve slagne, og selv flygtede han til Sverrig. Her levede han lykkelig i syv Aar, og den svenske Konge, Oluf Skotkonnung, gjorde meget af ham. Efter Oluf Skotkonnungs Død sendte Einar Gesantere til Oluf den hellige for at bede om Tilladelse at komme hjem igjen, og Oluf skjænkede ham ikke alene Livet, men ogsaa alle de Skatte og Godser, som han havde faaet med sin Hustrue Bergliot. Nu levede Einar nogle Aar rolig i Trøndelagen, hvor han havde sine Godser, uden at komme til Hoffet eller befatte sig med de offentlige Anliggender.

Siden, da Oluf den hellige gjorde sig baade frygtet og forhadt ved sin overdrevne Religionsiver og sin Grusomhed, drog Einar Tambeskelver over til Engeland, og opholdt sig ved Knud den stores Hof. Men efter Slaget ved Stiklestad reiste han hjem igjen, og da han saae, at Svend, Knud den stores Søn og Olufs Eftermand, bar sig galt ad, beklagede han

Oluf den helliges Død, og tordnede mod Svends Tyranni. Ja paa Tinget vovede han endog i Svends og hans Tilhængeres Nærværelse at sige offenligt: „Sandeligen I ere blevne haardt straffede, fordi I reiste Eder op mod Eders hellige Konge. Dog Eders Elendighed skal med Guds Hjelp snart faae Ende".

Herpaa forenede Einar sig med Kalf Arnesen, der havde anført de misfornøiede Norske i Slaget ved Stiklestad. Disse tvende mægtige Mænd reiste nu til Rusland for at tilbyde Oluf den helliges Søn Magnus den gode Riget. — Under hele Magnus's Regjering var Tambeskelver hans Fortroligste, og stod sin Konge bi baade i Raad og Daad; thi, da Harald Haardraade, Kongens Farbroder, kom tilbage fra sin Udenlandsreise, og fordrede det Halve af Riget, stod Einar frem i Forsamlingen, og sagde i Haralds eget Paahør: „Du var langt borte, da Vi reve Riget af Knutlingernes Hænder; heller ikke have Vi i Sinde at antage flere Fyrster. Normændene have stedse staaet under een Konge, og det skal ei blive anderledes, saa længe Magnus regjerer".

Imellem Kong Harald Haardraade, Magnus den godes Eftermand, og Einar Tambeskelver var der bestandig Uenighed; fordi Einar forfægtede ivrig Folkets Rettigheder og Landets gamle Love, saa ofte Harald vilde enten krænke de første, eller forandre de sidste. Derfor havde Kongen ham mistænkt for at staae i hemmelig Forbindelse med Danmark. For at overbevises herom lod han Nogle reise hen til Ei-

nar, og foregive, at de vare udsendte fra Svend Estridtsen for at forsikre ham om dennes Venskab, og overtale ham til baade selv at falde fra Harald, og lokke alle hans Underhavende til det Samme. De Udsendte tilbøde Einar endog betydelige Gaver, og forevisle falske Breve skrevne i Svends Navn og med hans Segl under. Men Einar afslog stolt Tilbudet, og svarede: „Vel veed Jeg, at Harald ikke er mig god; Svend derimod har ofte viist mig saa megen Ære, at Jeg bør ønske mig hans Venskab. Men siger ham dog: Vover han at angribe Haralds Rige, da skal Jeg møde ham med alle de Tropper, Jeg kan sanke, og forsvare min Konge. Udfaldet maae blive, som det vil! — men aldrig skal Jeg blive Forræder".

Vel sagde Harald, da han hørte Svaret: „Dette er Einar værdigt". Ikke desto mindre vedvarede Uenigheden mellem dem begge; ja omsider udbrød den endog til aabenbart Fiendskab. Hertil var der adskillige Aarsager: 1. tilegnede Kongen sig et gyldent Halssmykke, som var opgravet af Jorden, paa Grund af, at Loven tilkjendte Kongen enhver opgraven Skat; men Einar paastod, Halssmykket hørte ham til paa Grund af, at de Bogstaver, som stode paa det, tilkjendegave den forrige Eiers Navn, hvis Arving Einar var, og at Loven, som Kongen beraabte sig paa, ikke gjeldte uden i det Tilfælde, hvor man ei kunde opdage den rette Eier. Herover blev Harald saa opbragt, at han udbrød: „Du er altsaa den egentlige Konge her i Landet, Einar; Jeg er det kun af Navn".

— „Nei", svarede Einar, „Du er rigtigt nok Konge; men Jeg taaler ikke, at noget Menneske gjør Mig Uret". — 2. udfriede Einar med Magt Een af sine troeste Svende, som Kongen havde kastet i Fængsel for Tyveri. — 3. dræbte Einar en vis Griotgard, som efter Kongens Tilskyndelse havde puttet en Viff Hø i Einars Haand, da denne var falden i Søvn ved Taffelet, medens Kongen fortalte om sine Helte-bedrifter udenlands.

Men nu besluttede Harald, at Einar ikke længere skulde leve. Kongen indbød ham derfore til sig under Skin af at forlige sig med ham; men i Forveien havde han stillet nogle Bevæbnede i Paladset, som skulde dræbe ham. Einar indfandt sig til bestemt Tid og Sted; men, da han ikke troede Kongen, lod han sin Søn, Endrid, staae uden for Paladset med nogle Krigsfolk. Derpaa traadte han ind, og strax faldt de Bevæbnede an, og dræbte ham. Hans Søn, Endrid, der hørte Allarmen, trængte ind, og blev ligeledes dræbt, da han vilde komme Faderen til Hjelp.

Einar Tambeskelver døde i sit fem og halvfjerdsindstyvende Aar 1057, og blev med megen Høitid begravet i Tronhjem.

III.

Oluf Kyrre.

Oluf Kyrre, en Søn af Harald Haardraade, blev Konge i Norge 1066. Han regierede paa samme Tid, som Svend Estridtsen i Danmark. Tilnavnet Kyrre, som betyder den Fredelige, fik han, fordi han var en fredelskende Herre, og førte slet ingen Krige.

Dog den uforstyrrede Rolighed, Kongen nød, misbrugte han ikke til Vellyster og Ørkesløshed, men til at sørge ombyggeligen for Handelens Opkomst, for Sædernes Forbedring, for Slaveriets Afskaffelse og Livets Beqvemmeligheder. — Til Handelens Opkomst skete disse Anstalter: 1. opbyggede han Byen Bergen 1070 paa en Plads, som længe tilforn var bleven besøgt af Søfarende, men tilhørte egentligen nogle Bønder. — 2. gav han Færøerne, Ørkenøerne og Islænderne Lov til at handle baade i Bergen og Nordlandene. — 3. indrømmede han de mere slebne Engellænder en særskildt Deel af denne Bye, og tilstod dem store Privilegier.

Til Sædernes Forbedring forbød Oluf de forrige særskildte Drikkelag, som ofte endtes med Klammeri, Slagsmaal, ja endogsaa Drab. I disses Sted oprettede han i enhver Kjøbstæd et Slags Klubber under Navn af Gilder, og byggede et Slags offentlige Vertshuse, under Navn af Gildestuer. Her maatte enhver Gildebroder om Aftenen begive sig

hen, saasnart Gildeklokken ringede, og her spise og drikke saameget, han lystede. For disse Gilder udgav han en Lov, kaldet Gildeskraa, der befalede Orden og Rolighed, og fastsatte Straffebøder for Overtræderne. Desuden paalagde han anseelige Mænd, ja endog Geistlige, hver Aften at være tilstæde i Gildestuerne, og vaage over Lovens Jagttagelse. Ja, for at give disse Gilder desto mere Anseelse og Gildelovene desto mere Kraft, indviede han dem til Oluf den hellige, som skulde være deres Patron. — Disse Gilder ere i den nordiske Historie især mærkværdige deraf: at de bleve Anledning til den tredie Stand eller Borgerstanden, som man før ikke kjendte; at de paa Rigsdagen ofte bestemte Kongevalget, og at de lagde Grunden til den senere Laugsindretning.

Til Slaveriets Afskaffelse udgav Kongen den Lov: at paa det almindelige Ting i Guløe skulde aarligen en Træl eller Livegen gives fri. Herved ophørte lidt efter lidt og uden Tvangsmidler Livegenskabet eller Trældomsstanden i Norge. Ved denne Lov bleve ogsaa Kjøbstæderne anseeligt bekolkede; thi Mange af disse frigivne Trælle nedsatte sig i een eller anden Kjøbstæd, og lagde sig efter et Haandværk.

Til Livets Beqvemmeligheder gjorde Oluf Dette: han afskaffede de gamle Arnesteder, og lod i deres Sted forfærdige Ovne; han indsatte Vinduer i Stedet for de Røghuller, som før alene brugtes til Lysning; han lod Gulvet belægge med Stene, da

det tilforn blev bedækket med Straa eller Hø, og det endda blot ved Høitideligheder. — Desuden indførte denne Konge megen Pragt ved sit Hof: Saaledes bestemte han et Voxlys for hver Gjest især; bragte Silkeklæder og forgyldte Varer i Brug; anordnede et Marskalstaffel, og forøgede Antallet af de Hofbetjente, som opvartede i Spisesalen, til tohundrede.

For Resten bar Oluf Kyrre megen Kjerlighed for Christendommen; thi han indfandt sig jævnligt i Kirken, læste flittigt i Bibelen, og endnu i sin Alderdom lærte han af en engelsk Biskop Melodierne til Davids Salmer. Han omgikkedes ogsaa gjerne Præsterne, og ved Messen iførte dem ofte deres Messedragt. — Oluf Kyrre døde 1087 efter een og tyve Aars Regjering.

Efter ham kom hans Søn, Magnus Barfod, saa kaldet af Bergskotternes Dragt, som han optog. Magnus Barfod var ligesaa krigersk, som hans Fader havde været fredelig. Han plyndrede uafladeligen paa Kysterne af Skotland, Wales og Irland, og erobrede saavel Orkenøerne, som Sydøerne, der siden stode i lang Tid under Norge. Hans Mundheld skal have været: At en Konge bør sætte sin Ære ikke i et langt Liv, men i Navnkundighed, der efter de Tiders Begreb blot kunde erholdes ved Krigsbedrifter. — Magnus Barfod døde paa et Søtog mod Irland 1103.

Een af Magnus Barfods Sønner var Sigurd Jorsalafar, saa kaldet, fordi han havde gjort et Tog til Jerusalem. Herfra medbragte han megen Smag paa Grækernes Videnskaber og Overdaadigheds-varet. — Sigurd Jorsalafar lagde Grunden til den norske Gejstligheds Rigdom og Anseelse ved at give Bisperne Ret til at forfatte Kirkelove, ved at tilstaae dem visse Bispedømmer, hvoraf de skulde have Indkomsterne, og ved at paabyde Tiende til Præsterne, ligesom Knud den fjerde noget tilforn havde gjort i Danmark. — Sigurd Jorsalafar døde 1130.

Efter Sigurd Jorsalafars Død blev Norge i mere end hundrede Aar en Skueplads for indbyrdes Krige. — Aarsagen hertil var for det Meste de mange Prinser, Kongerne havde deels med deres Dronninger, deels med deres Medhustruer, og som fordrede enten hele Riget, eller i det Ringeste en Deel deraf. — Af disse Krige fulgte mange og store Ulykker: Der opstod i Landet adskillige Partier, som bekrigede hinanden, saasom: Birkebener, Kuflunger, Varbelger, Oeskjægger, Bagler og Flere; Bisperne især bleve selvraadige, og tiltoge sig iblandt andet den Magt at paalægge Skatter uden Kongens og Folkets Samtykke; de rolige Næringsveie, Handel og Agerdyrkning, forstyrredes, og de vendiske Sørøvere anfaldt Kysterne. — Men under disse Uroligheder blev dog Kjøbstaden, Hammer, anlagt omtrent midt i Agerhuus Stift, Tronhjems prægtige Domkirke

bygget, og Norges Hoihed vedligeholdt over Orkenøerne og Sydøerne.

IV.

Erik Eiegod.

Den danske Konge, Erik eiegod, var den fierde af Svend Estridsens Sønner, som regierede efter Faderen. Erik blev Konge 1095. — Strax efter sin Tronbestigelse beslutrede han, med Folkets almindelige Samtykke, et Tog mod de vendiske Sørøvere, fordi disse havde dræbt en falstersk Herremand, og foruroliget de danske Kyster og Farvande. — Toget gik lykkeligt, og Venderne bleve saaledes modtagne, at de ikke vovede under denne Konge mere at hjemsøge Danmark. Men mod Nogle af de Fangne og Overvundne blev der handlet meget grumt; thi de bleve bagbundne, flaaede levende af, og satte paa Pæle.

Nogle Aar herefter gjorde Erik en Reise til Rom. Hertil havde Kongen tvende Aarsager: Den Ene var at bede Paven om Tilladelse til at oprette et Erkebispedom i Danmark. Paven tillod det; Byen Lund blev udvalgt til det nye Erkebispesæde, og Ascher, som var Biskop sammesteds, blev den første Erkebisp. Herved befriedes den danske Geistlighed fra de bremiske Erkebispers Overherredømme, under hvilket den havde staaet siden Christendommens Indfø-

reise i Danmark. — Den anden Aarsag til Kongens Reise var: at udvirke sin myrdede Broder Knuds Canonisation, eller at han blev erklæret for en Helgen og Danmarks Patron. — Det, som bevægede Kongen til at søge herom, var maaskee Kjerlighed til hans afdøde Broder, men især politiske Grunde; thi han haabede herved, deels at sætte Kongernes Liv mere i Sikkerhed, naar de bleve beskjermede af en saadan Helgen, deels at beholde de mange Penge i Landet, som tilforn anvendtes paa Reiser til udenlandske Helgener.

Saasnart Erik eiegode var kommen tilbage fra Rom; besluttede han efter Pavens Canonisation at skrinlægge sin Broder Knud i Odense. Denne Handling skete med følgende Ceremonier: 1. lod Kongen forfærdige et prægtigt firkantet Skrin eller en Kiste af Træ. Skrinet var belagt med forgyldte Kobber- og Messingplader, hvori der var ei alene udgravet Blomster og Billeder, men ogsaa indfattet himmelblaae og safrangule Ædelstene. — 2. befalede han, at alle danske Bisper, og mange Geistlige, desuden en stor Mængde Verdslige, saavel høie som lave, skulde indfinde sig i Odense. — 3. bleve den myrdede Konges Been tagne op af den Steenkiste, hvori de laae i St. Albani Kirke, og under Lovsange førte hen til den ny Kirke, som var bygget af Steen, og som efter den ny Helgen blev kaldet St. Knuds Kirke. — 4. bleve Benene svøbte i blaat og rødt Silke, og nedlagte i det kostbare Skrin, som Kongen havde

ladet gjøre, med smaae Puder under Hovedet, og nogle andre lange smalle Puder, stoppede ned ved Siderne, at ikke Legemet skulde komme ud af sin Stilling. — 5. Blev tilsidst Skrinet tillukket, og sat paa det høie Alter. — Fra denne Tid skete der mange Mirakler ved dette Skrin: Blinde fik deres Syn, Døve deres Hørelse, og Stumme deres Mæle igjen. — Til Knuds Ære stiftede Erik ogsaa her i Danmark de første Gilder, der vare af samme Indretning som de, Oluf Kyrre noget tilforn havde stiftet i Norge.

Men hvad der især gjorde Erik elegod berømt og udødelig, var hans Agt og Kjerlighed for Folket; thi han foretog sig Intet i Regjeringen, uden forud at raadføre sig med det hele forsamlede Folk, og paa Thingene talede han venligt med Enhver, saavel Lave, som Høie; erkyndigede sig om deres huslige Forfatning, og ved Bortgangen bad dem hilse deres Koner og Børn. — Desuden var ogsaa Erik en meget retfærdig Konge; thi han straffede de Stores Forbrydelser ligesaavel, som de Ringeres, og forsvarede den Svagere mod den Mægtigere. — Tilmed ophjalp han meget Kjøbstæderne og deres Indbyggere. Herved kom disse med Tiden til at udgjøre den tredie Stand eller Borgerstanden, der ogsaa fik Stemme paa Rigsdagene.

Tilsidst besluttede Erik elegod at gjøre en Reise til Jerusalem. Dette skete deels af Lyst til at see sig om i Verden, deels for det Løvte, Kongen

[illegible] Det er [illegible] Europa om- [illegible] Maader i [illegible] for at [illegible] i Asien. [illegible] det saakaldte hellige [illegible] falde, [illegible] alle de, [illegible] et Land [illegible] uden [illegible] — Men da Erik [illegible] Viborg [illegible] Erindring, og [illegible] sine [illegible] Andagt og Kjærlighed, [illegible] hid- [illegible] saa, fulgte [illegible] andre Fore- [illegible] Fædre, og [illegible] Enighed [illegible] vilde blive [illegible] for [illegible] bade ham med Taarer [illegible] Stedets [illegible] tilsidst ned for hans Fød- [illegible] at agte paa det Almin- [illegible] thi det er Gud [illegible] Løfte; [illegible] at bestyre Riget [illegible] længe de til, at [illegible] det hellige Land. Ja Vi [illegible] Død af vor Formue, for [illegible] — Men Erik blev ved [illegible] Jeg [illegible], sagde [illegible] Hjerte [illegible] for [illegible] Tid [illegible] Jeg [illegible] i [illegible]. — Den [illegible] i [illegible] [illegible] i [illegible]

Da Kongen kom til Constantinopel, tog vel Keiser Alexius høfligt imod ham, men vilde ei tillade ham at drage ind i Byen med hans anselige Følge; thi da Keiserens Livvagt, eller de saakaldte Varanger, bestod for det Meste af nordiske Folk, frygtede han for, at de skulde forene sig under den danske Konge, og giøre Oprør. Derfor tillod Keiseren kun enkelte Partier af sine Varanger at gaae ud og hilse paa deres Fædrelands Konge; men han udskikkede tillige hemmelige Speidere, som forstode Dansk, og skulde melde tilbage, hvad de hørte. — Erik tiltalede Varangerne med al den Venlighed, der var ham egen; han rosede deres Fremgang i kjække Forfædres Fodspor; han opmuntrede dem til Hengivenhed for en Herre, der værdigede at betroe sit Liv i deres Hænder; men for Alting formanede han dem til at see paa den Ære, det nordiske Navn havde vundet i saa langtfraliggende Lande, og ei at begaae Noget, hvorved dette Navn skulde tabe sin Anseelse. — Da Keiseren hørte dette, lod han sin Mistanke fare, aabnede sine Porte for den danske Konge og hans hele Følge, og viiste dem Alle megen Hoitid.

Fra Constantinopel kom Erik til Cypern; men her blev han syg, og døde 1103. — Denne Konge besad mange baade udvortes og indvortes Gaver i en høi Grad: Et veldannet Legeme, en rank Vext, megen Styrke, og en høi Røst; desuden Forstand, Lærdom og Veltalenhed. Han var ogsaa

havde gjort, at tage Deel i Korstogene, det er: de Krige, som alle christne Magter i Europa omtrent i tohundrede Aar førte over i Asien, for at udjage Tyrkerne af Jødeland eller det saakaldte hellige Land. Korstoge bleve de kaldte, fordi alle de, som toge Deel deri, havde et Kors af rødt uldent Tøi paa deres Skuldre. — Men da Erik paa Viborgthing tilkjendegav sin Beslutning, og takkede sine Undersaatter for den Lydighed og Kjerlighed, de hidindtil havde beviist ham, sukkede den hele Forsamling, som om den skulde miste en Fader, og raabte: At hans Fraværelse vilde blive skadelig for Landet; ja alle Tilstedeværende bade ham med Taarer at blive tilbage, kastede sig tilsidst ned for hans Fødder, og besvore ham, mere at agte paa det Almindeliges Vel, end paa sit Løvte; „thi det er Gud langt behageligere", lagde de til, „at bestyre Riget godt, end at reise til det hellige Land. Ja Vi ere rede til at give den tredie Deel af vor Formue, for at løse Dig fra dit Løvte". — Men Erik blev ved sit Forsæt. „Ingen Anden, end Jeg selv", sagde han, „kan løse mig fra mit Løvte. Mit Hjerte er inderligen rørt af Taknemmelighed for Eders Tilbud; men, tog Jeg imod det, blev Jeg en Meeneder, og bragte mit elskede Rige i Armod". — Derpaa udvalgte Kongen nogle Rigsforstandere i sin Fraværelse, og reiste tilligemed sin Dronning og Nogle af de fornemste Mænd i Landet.

Da Kongen kom til Constantinopel, tog vel Keiser Alexius høfligt imod ham, men vilde ei tillade ham at drage ind i Byen med hans anselige Følge; thi da Keiserens Livvagt, eller de saakaldte Baranger, bestod for det Meste af nordiske Folk, frygtede han for, at de skulde forene sig under den danske Konge, og giøre Oprør. Derfor tillod Keiseren kun enkelte Partier af sine Baranger at gaae ud og hilse paa deres Fædrelands Konge; men han udskikkede tillige hemmelige Speidere, som forstode Dansk, og skulde melde tilbage, hvad de hørte. — Erik tiltalede Barangerne med al den Venlighed, der var ham egen; han rosede deres Fremgang i kjække Forfædres Fodspor; han opmuntrede dem til Hengivenhed for en Herre, der værdigede at betroe sit Liv i deres Hænder; men for Alting formanede han dem til at see paa den Ære, det nordiske Navn havde vundet i saa langtfraliggende Lande, og ei at begaae Noget, hvorved dette Navn skulde tabe sin Anseelse. — Da Keiseren hørte dette, lod han sin Mistanke fare, aabnede sine Porte for den danske Konge og hans hele Følge, og viiste dem Alle megen Hoitid.

Fra Constantinopel kom Erik til Cypern; men her blev han syg, og døde 1103. — Denne Konge besad mange baade udvortes og indvortes Gaver i en høi Grad: Et veldannet Legeme, en rank Vext, megen Styrke, og en høi Røst; desuden Forstand, Lærdom og Veltalenhed. Han var ogsaa

meget from og venlig. Derfore var han og Een af Danmarks meest elskede Konger, og fik det Tilnavn: den Eiegode. — Eriks Dronning hedte Bothildis. Hun var ligesaa god og from, som han selv. Paa hans Reise til det hellige Land opvartede hun ham, som en Kammertjener, og pleiede ham omhyggeligt i hans Sygdom. Bothildis døde i Jerusalem.

Men det Gode, som var stiftet under Svend Estridtsen og hans Søn, Erik eiegod, tabte sig snart, og i hele halvtredsindstyve Aar var Danmarks Tilstand høist sørgelig, saavel indvortes, som udvortes. — Indvortes herskede deels uvirksomme, deels haarde, deels uduelige Konger, som: Niels Estridtsen, Erik Emund, Erik Lam og Svend Grathe; Borgerkrige rasede, der opvaktes af Prinser, som bleve udelukte fra Regjeringen; Lovene tabte deres Kraft; Bønderne bleve de Stores Vornede, og de Store alt mere og mere mægtige; Geistligheden tiltog saaledes i Selvraadighed, at Bisskop Eskild greb endog til Vaaben for at tiltvinge sig Erkebispedømmet i Lund; Videnskaberne tilsidesattes; Agerdyrkning, Handel og Haandværker forsømtes; Armod og Uregjerlighed og Vold og Vankundighed og Barbari voxede Dag fra Dag. — Udvortes begyndte Landet at trykkes af Pavens Magt, der beskattede det, ligesom andre Lande, med Pederspengen, og tvang Cleresiet her, ligesom andensteds, til at forskyde deres Hustruer, og leve ugift. — Hertil kom, at Venderne, især

Nygierne, betjente sig af Danmarks Svaghed, og anfaldt ideligen Kysterne, hvor de lagde Byer i Aske, dræbte Mænd og Koner, og bortførte deres Børn i Lænker. Ja Sørøverne havde indjaget alle Danske en saadan Skræk, at Nogle af Smaaøerne, som Falster og andre, der vare Venderne nærmest, maatte holde med disse Barbarer, for at undgaae deres uafladelige Plyndringer.

V.

Valdemar den første.

Valdemar den første var en Sønnesøn af Erik Eiegod, og en Søn af Knud Lavard. Knud Lavard var en fornuftig og tapper Herre. Som Hertug rensede han de danske Farvande, og tugtede de vendiske Sørøvere; hvorfor den tyske Keiser gav ham Titel af de Venders eller Obotriters Konge. — Han befordrede ogsaa meget Konstflid i sit Fædreland, ved at indkalde mange tyske Haandværkere, og nedsætte dem i Roskilde. — Men tilsidst blev Knud Lavard lumsk myrdet af sin egen Fætter, Magnus Nielsen, og Danmark derved skilt ved Een af sine mest fortjente Mænd.

Førend Valdemar den første kom paa Tronen, var der Tvende, som strede om Riget: Knud Magnussen og Svend Grathe; Valdemar holdt med den Sidste, og gjorde ham betydelige Tjenester,

Efter en tiaarig Krig og mange Slag fik den tydske Keiser det endeligen bragt dertil, at Riget blev delt imellem disse tre Prinser: Svend, Knud og Valdemar. Men Svend, som ikke kunde finde sig i disse tvende Medregenter, besluttede at tage dem af Dage. I denne Hensigt indbød han dem begge til et Gjestebud i Roskilde, og, da alle Gjesterne sadde, og vare muntre, brød Svend ind med sine Drabantere, og begyndte Blodbadet. Knud blev myrdet; men Valdemar sprang hurtigt op, slukkede alle Lysene, og med Sværdet i Haanden banede sig Vei ud imellem Morderne. — Valdemar skjulte sig først i Skovene nær ved Roskilde; derpaa reddede han sig over til Jylland, hvor han paa Rigsdagen uden for Viborg viste sine Saar, og vandt Alles Medlidenhed, og fik en Hær samlet. — Svend satte efter ham; men paa Grathehede ved Viborg leed han et fuldkomment Nederlag, flygtede, og blev paa Flugten ihjelslaget af en jydsk Bonde. Af dette Slag fik han det Navn Svend Grathe. Med hans Død endtes Borgerkrigene, og Valdemar blev ene Konge i Danmark 1157.

Saasnart Valdemar var kommen i rolig Besiddelse af sit Rige, besluttede han at tugte Venderne, især Rygierne, der havde tilføiet Landet saa mange Ulykker. Kongen drog derfor med en stor Flaade til Rygen, og beleirede Arcona, Hovedstaden paa Øen. Midt i Byen var et stort Tempel til Afguden Svantevit, hvis Billede var en Colosś med fire

Ansigter. Til Afgudens Tjeneste var helliget en hvid Hest, som Ingen uden Præsterne maatte røre. Denne Hest troede man, Svantevit hver Nat reed paa, og forfulgte sine Fiender, og, for at holde Folket i denne Tro, viste Præsterne hver Morgen Hesten ganske svedig. — Arcona nødtes efter den tapreste Modstand til at overgive sig. Derpaa blev Svantevit hugget i Stykker, de hedenske Templer nedrevne, og tolv christne Kirker opbygte paa Øen.

Ligesaa lykkelig var Valdemar i sine øvrige Krige; thi han skal have vundet otte og tyve Slag. — Men han var ogsaa Lovgiver, og udgav tvende Love, hvorved Undersaatternes indbyrdes Pligter og Rettigheder bleve nøiere bestemte. Den Ene var den skaanske Lov, som gjeldte i Skaane og paa Bornholm. I Skaane blev denne Lov først afskaffet i Begyndelsen af det attende Aarhundrede. — Den anden Lov var den sjællandske, som blev kaldet den gamle sjællandske i Sammenligning med den nye sjællandske, som kom ud under een af Valdemars Efterkommere. — Valdemar udgav ogsaa en Kirkeret, som gjeldte i alle danske Provinser, undtagen i Skaane, og vedvarede lige indtil Reformationen.

Valdemar anlagde tillige adskillige Byer, som: Kallundborg, Korsøer og Nyborg. Desuden blev Dannevirke paa Ny befæstet, for at Landet kunde have en Formuur baade mod Venderne og mod de Tydske.

Een af Magnus Barfods Sønner var Sigurd Jorsalafar, saa kaldet, fordi han havde gjort et Tog til Jerusalem. Herfra medbragte han megen Smag paa Grækernes Videnskaber og Overdaadigheds-varet. — Sigurd Jorsalafar lagde Grunden til den norske Geistligheds Rigdom og Anseelse ved at give Bisperne Ret til at forfatte Kirkelove, ved at tilstaae dem visse Bispedømmer, hvoraf de skulde hæve Indkomsterne, og ved at paabyde Tiende til Præsterne, ligesom Knud den fierde noget tilforn havde gjort i Danmark. — Sigurd Jorsalafar døde 1130.

Efter Sigurd Jorsalafars Død blev Norge i mere end hundrede Aar en Skueplads for indbyrdes Krige. — Aarsagen hertil var for det Meste de mange Prinser, Kongerne havde deels med deres Dronninger, deels med deres Medhustruer, og som fordrede enten hele Riget, eller i det Ringeste en Deel deraf. — Af disse Krige fulgte mange og store Ulykker: Der opstod i Landet adskillige Partier, som bekrigede hinanden, saasom: Birkebener, Kuflunger, Varbelger, Oeskjægger, Bagler og Flere; Bisperne især bleve selvraadige, og tiltoge sig iblandt andet den Magt at paalægge Skatter uden Kongens og Folkets Samtykke; de rolige Næringsveie, Handel og Agerdyrkning, forstyrredes, og de vendiske Sørøvere anfaldt Kysterne. — Men under disse Uroligheder blev dog Kjøbstaden, Hammer, anlagt omtrent midt i Agerhuus Stift, Tronhjems prægtige Domkirke

bygget, og Norges Hoihed vedligeholdt over Orkenøerne og Sydøerne.

IV.

Erik Eiegod.

Den danske Konge, Erik eiegod, var den fierde af Svend Estridtsens Sønner, som regjerede efter Faderen. Erik blev Konge 1095. — Strax efter sin Tronbestigelse besluttede han, med Folkets almindelige Samtykke, et Tog mod de vendiske Sørøvere, fordi disse havde dræbt en falstersk Herremand, og foruroliget de danske Kyster og Farvande. — Toget gik lykkeligt, og Venderne bleve saaledes modtagne, at de ikke vovede under denne Konge mere at hjemsøge Danmark. Men mod Nogle af de Fangne og Overvundne blev der handlet meget grumt; thi de bleve bagbundne, skaarne levende op, og satte paa Pæle.

Nogle Aar herefter gjorde Erik en Rejse til Rom. Hertil havde Kongen tvende Aarsager: Den Ene var at bede Paven om Tilladelse til at oprette et Erkebispedom i Danmark. Paven tillod det; Byen Lund blev udvalgt til det nye Erkebispesæde, og Ascher, som var Biskop sammesteds, blev den første Erkebisp. Herved befriedes den danske Geistlighed fra de brehmiske Erkebispers Overherredømme, under hvilket den havde staaet siden Christendommens Indfø-

havde gjort, at tage Deel i Korstogene, det er, de Krige, som alle christne Magter i Europa omtrent i tohundrede Aar førte over i Asien, for at udjage Tyrkerne af Jødeland eller det saakaldte hellige Land. Korstoge bleve de kaldte, fordi alle de, som toge Deel deri, havde et Kors af rødt uldent Tøi paa deres Skuldre. — Men da Erik paa Viborgs thing tilkjendegav sin Beslutning, og takkede sine Undersaatter for den Lydighed og Kjerlighed, de hidindtil havde beviist ham, sukkede den hele Forsamling, som om den skulde miste en Fader, og raabte: At hans Fraværelse vilde blive skadelig for Landet; ja alle Tilstedeværende bade ham med Taarer at blive tilbage, kastede sig tilsidst ned for hans Fødder, og besvore ham, mere at agte paa det Almindeliges Vel, end paa sit Løvte; „thi det er Gud langt behageligere", lagde de til, „at bestyre Riget godt, end at reise til det hellige Land. Ja Vi ere rede til at give den tredie Deel af vor Formue, for at løse Dig fra dit Løvte". — Men Erik blev ved sit Forsæt. „Ingen Anden, end Jeg selv", sagde han, „kan løse mig fra mit Løvte. Mit Hjerte er inderligen rørt af Taknemmelighed for Edevs Tilbud; men, tog Jeg imod det, blev Jeg en Meensæder, og bragte mit elskede Rige i Armod". — Derpaa udvalgte Kongen nogle Rigsforstandere i sin Fraværelse, og reiste tilligemed sin Dronning og Nogle af de fornemste Mænd i Landet.

Da Kongen kom til Constantinopel, tog vel Keiser Alexius høfligt imod ham, men vilde ei tillade ham at drage ind i Byen med hans anselige Følge; thi da Keiserens Livvagt, eller de saakaldte Baranger, bestod for det Meste af nordiske Folk, frygtede han for, at de skulde forene sig under den danske Konge, og giøre Oprør. Derfor tillod Keiseren kun enkelte Partier af sine Varanger at gaae ud og hilse paa deres Fædrelands Konge; men han udskikkede tillige hemmelige Spei-dere, som forstode Dansk, og skulde melde tilbage, hvad de hørte. — Erik tiltalede Varangerne med al den Venlighed, der var ham egen; han rosede deres Fremgang i kjække Forfædres Fodspor; han opmuntrede dem til Hengivenhed for en Herre, der værdigede at betroe sit Liv i deres Hænder; men for Alting formanede han dem til at see paa den Ære, det nordiske Navn havde vundet i saa langtfraliggende Lande, og ei at begaae Noget, hvorved dette Navn skulde tabe sin Anseelse. — Da Keiseren hørte dette, lod han sin Mistanke fare, aabnede sine Porte for den danske Konge og hans hele Følge, og viiste dem Alle megen Høitid.

Fra Constantinopel kom Erik til Cypern; men her blev han syg, og døde 1103. — Denne Konge besad mange baade udvortes og indvortes Gaver i en høi Grad: Et veldannet Legeme, en rank Vext, megen Styrke, og en høi Røst; desuden Forstand, Lærdom og Veltalenhed. Han var ogsaa

meget from og venlig. Derfore var han og Een af Danmarks mest elskede Konger, og fik det Tilnavn: den Eiegode. — Eriks Dronning hedte Bothildis. Hun var ligesaa god og from, som han selv. Paa hans Reise til det hellige Land opvartede hun ham, som en Kammertjener, og pleiede ham omhyggeligt i hans Sygdom. Bothildis døde i Jerusalem.

Men det Gode, som var stiftet under Svend Estridtsen og hans Søn, Erik eiegod, tabte sig snart, og i hele halvtredsindstyve Aar var Danmarks Tilstand høist sørgelig, saavel indvortes, som udvortes. — Indvortes herskede deels uvirksomme, deels haarde, deels uduelige Konger, som: Niels Estridtsen, Erik Emund, Erik Lam og Svend Grathe; Borgerkrige rasede, der opvaktes af Prinser, som bleve udelukte fra Regjeringen; Lovene tabte deres Kraft; Bønderne bleve de Stores Vornede, og de Store alt mere og mere mægtige; Geistligheden tiltog saaledes i Selvraadighed, at Biskop Eskild greb endog til Vaaben for at tiltvinge sig Erkebispedømmet i Lund; Videnskaberne tilsidesattes; Agerdyrkning, Handel og Haandværker forsømtes; Armod og Uregjerlighed og Vold og Vankundighed og Barbari voxede Dag fra Dag. — Udvortes begyndte Landet at trykkes af Pavens Magt, der beskattede det, ligesom andre Lande, med Pederspengen, og tvang Cleresiet her, ligesom andensteds, til at forskyde deres Hustruer, og leve ugift. — Hertil kom, at Venderne, især

Nygierne, betjente sig af Danmarks Svaghed, og anfaldt idelígen Kysterne, hvor de lagde Byer i Aske, dræbte Mænd og Koner, og bortførte deres Børn i Lænker. Ja Sørøverne havde indjaget alle Danske en saadan Skræk, at Nogle af Smaaøerne, som Falster og andre, der vare Venderne nærmest, maatte holde med disse Barbarer, for at undgaae deres naskadelige Plyndringer.

V.

Valdemar den første.

Valdemar den første var en Sønnesøn af Erik Eiegod, og en Søn af Knud Lavard. Knud Lavard var en fornuftig og tapper Herre. Som Hertug renſede han de danske Farvande, og tugtede de vendiske Sørøvere; hvorfor den tyske Keiser gav ham Titel af de Venders eller Obotriters Konge. — Han befordrede ogsaa meget Konstflidden i sit Fædreland, ved at indkalde mange tyske Haandværkere, og nedsætte dem i Roskilde. — Men tilsidst blev Knud Lavard lumsk myrdet af sin egen Fætter, Magnus Nielsen, og Danmark derved skilt ved Een af sine mest fortjente Mænd.

Førend Valdemar den første kom paa Tronen, var der Tvende, som strede om Riget: Knud Magnussen og Svend Grathe; Valdemar holdt med den Sidste, og gjorde ham betydelige Tjenester;

Efter en tiaarig Krig og mange Slag fik den tydske Keiser det endeligen bragt dertil, at Riget blev delt imellem disse tre Prinser: Svend, Knud og Valdemar. Men Svend, som ikke kunde finde sig i disse tvende Medregenter, besluttede at tage dem af Dage. I denne Hensigt indbød han dem begge til et Gjestebud i Roskilde, og, da alle Gjesterne sadde, og vare muntre, brød Svend ind med sine Drabantere, og begyndte Blodbadet. Knud blev myrdet; men Valdemar sprang hurtigt op, slukkede alle Lysene, og med Sværdet i Haanden banede sig Vei ud imellem Morderne. — Valdemar skjulte sig først i Skovene nær ved Roskilde; derpaa reddede han sig over til Jylland, hvor han paa Rigsdagen uden for Viborg viste sine Saar, og vakte Alles Medlidenhed, og fik en Hær samlet. — Svend satte efter ham; men paa Grathehede ved Viborg leed han et fuldkomment Nederlag, flygtede, og blev paa Flugten ihjelslaget af en jydsk Bonde. Af dette Slag fik han det Navn Svend Grathe. Med hans Død endtes Borgerkrigene, og Valdemar blev ene Konge i Danmark 1157.

Saasnart Valdemar var kommen i rolig Besiddelse af sit Rige, besluttede han at tugte Venderne, især Rygierne, der havde tilføiet Landet saa mange Ulykker. Kongen drog derfor med en stor Flaade til Rogen, og beleirede Arcona, Hovedstaden paa Øen. Midt i Byen var et stort Tempel til Afguden Svantevit, hvis Billede var en Colos med fire

Ansigter. Til Afgudens Tjeneste var helliget en hvid Hest, som Ingen uden Præsterne maatte ride. Denne Hest troede man Svantevit hver Nat reed paa, og forfulgte sine Fiender, og, for at holde Folket i denne Tro, viste Præsterne hver Morgen Hesten ganske svedig. — Arcona nødes efter den tapreste Modstand til at overgive sig. Derpaa blev Svantevit hugget i Stykker, de hedenske Templer nedrevne, og tolv christne Kirker opbygte paa Øen.

Ligesaa lykkelig var Valdemar i sine øvrige Krige; thi han skal have vundet otte og tyve Slag. — Men han var ogsaa Lovgiver, og udgav tvende Love, hvorved Undersaatternes indbyrdes Pligter og Rettigheder bleve nøiere bestemte. Den Ene var den skaanske Lov, som gjeldte i Skaane og paa Bornholm. I Skaane blev denne Lov først afskaffet i Begyndelsen af det attende Aarhundrede. — Den anden Lov var den sjællandske, som blev kaldet den gamle sjællandske i Sammenligning med den nye sjællandske, som kom ud under Een af Valdemars Eftermænd. — Valdemar udgav ogsaa en Kirkeret, som gjeldte i alle danske Provinser, undtagen i Skaane, og vedvarede lige indtil Reformationen.

Valdemar anlagde tillige adskillige Byer, som: Kallundborg, Korsøer og Nyborg. Desuden blev Dannevirke paa Ny befæstet, for at Landet kunde have en Formuur baade mod Venderne og mod de Thyske.

For Resten er Dette især mærkeligt ved Valdemar den førstes Regjering: at Adelen fik under ham saadanne store Forrettigheder, som den ikke havde havt tilforn, og at Lehnsvæsenet begyndte fornemmeligen fra denne Tid; thi for det Første bleve Adelspersonerne befriede fra alt Krigsstyr, eller, som det da hedte, fra Skat og Leding, hvilket Borgerne eller Bønderne maatte fra Nu af alene udrede; for det Andet bleve de til Arv og Eie forlehnede med Styreshavnene, da de tilforn kun havde dem paa Livstid. — Styreshavnene vare visse Landskaber, der overlodes Hærmændene eller de øverste Anførere som Belønning for deres udviiste Krigstapperhed; men paa det Vilkaar, at saadanne Hærmænd skulde i Feidetider levere et vist Antal Krigsfolk, og, naar disse Styreshavne laae ved Søen, ogsaa et vist Antal Skibe. — Aarsagen, hvorfor Valdemar gjorde Dette, var deels de Tjenester, som adskillige Adelsmænd havde viist ham i hans Krig mod Svend Grathe, deels det Haab, ført de desto villigere vilde staae ham bi imod den uregjerlige Almue, og at det var lettere at styre Faa end Mange. — Men disse Valdemars Forholdsregler havde meget skadelige Følger for Fremtiden; thi Adelen, som herved blev alt for mægtig, væltede alle Skatter og Afgifter fra sig paa Bønder og Borgere, udelukkede disse to Stænder fra Rigsdagene, tilttog sig alene Ret til at vælge Konger og bestemme Love, foreskrev Kon-

gerne meget haarde Betingelser, og greb ofte til Vaaben imod dem, naar disse prøvede paa at indskrænke dens Magt.

Valdemar den første døde 1182. Hans Liig blev bragt til Ringsted med et stort Følge; thi Sorgen over hans Død var almindelig, og Bønder, Bisper og Prinser gik ved Siden af hinanden.

Valdemar den førstes Søn og Eftermand var Knud den sjette. Han førte et lykkeligt Regimente, fredeligt hjemme og seierrigt ude: Hertugdømmet Pommeren blev et Lehn af Danmark; hele Holsteen tilligemed Hamborg og Lybek blev erobret; Hertugerne i Meklenborg, Greven i Schwerin, og alle Herrerne i det nuværende Lauenborgske hyldede ham. — Knud den sjette var den første, som kaldte sig de Slavers og Venders Konge. — Han døde efter tyve Aars Regjering 1202.

VI.

Erkebiskop Absalon.

Den danske Erkebiskop Absalon, hvis rette Navn var Axel, er født 1128. Hans Fader hedte Ascer Røg, som kun er lidet bekjendt; men hans Farfader var Skjalm Hvide, en meget tapper og mægtig Mand i Svend Estridsens Tid, der opdrog Valdemar den førstes Fader, Knud Lavard, og nedo

stammede fra Palnatoke, Jomsborgernes Lovgiver. — Fra sin Barndom omgikkedes Absalon meget fortrolig med Valdemar den første, og denne fortrolige Omgang lagde formodentlig Grunden til det trofaste Venskab, som herskede uopløseligt mellem disse Mænd lige til deres Død, og blev en stor Lykke for Fædrelandet. — I sin Ungdom opoffrede Absalon sig til Videnskaberne, og afskrev zirligen med egen Haand en romersk Historieskriver paa Pergament. Siden reiste han til Paris, som var det Sted, unge Studerende den Gang droge hen til for at udvide deres Kundskaber. I Paris stiftede han et fortroligt Venskab med den lærde Wilhelm Abbas, der siden blev kaldet til Danmark, for at indrette Munkeklostrene, og levede her til sit otte og halvfemsindstyvende Aar. — I sin mandlige Alder tjente Absalon Staten utrætteligt først under Valdemar den første, derefter under dennes Søn, Knud den sjette, og var stor baade i Krig og i Fred.

I Krig laae han jævnligen paa Vagt mod de vendiske Sørøvere; han byggede endog paa egen Bekostning Slottet Axelhuus, som blev Grundvolden til det nuværende Kjøbenhavn, for derfra at anfalde Fienden, saasnart denne lod sig see. — Han anførte Hæren, og viste altid sjeldent Mod og stor Sindighed: Paa Eet af Kong Valdemars Tog lagde den danske Flaade ind i den smalle Havmunding ved Cammin i Pommern. Venderne lagde sig for Havmundingen med dobbelt saa mange Skibe,

som de Danske; desuden satte de Rytteri paa begge Sider af Vandet yderst ved Udløbet. Over denne dobbelte Fare bleve de Danske yderst mismodige; de samlede sig om Absalon, som den, de troede at have mest Deel i dette Tog, og udstødte haarde Ord mod ham: „Dig er det", sagde de, „der førte os over til Pommern; Dig, der raadede til dette Angreb; Dig, der ledede os ind i denne Fælde. Nu see Du til, hvorledes Du kan redde os igjen, og oprette den Skam og Skade, som Du ved din Viisdom paadrog os".

Absalon hørte rolig disse Bebreidelser; han havde alene Tanker og Øine henvendte paa Fienden og hans Anlæg. Derpaa, da han nøie havde overseet Alt, gik han til Valdemar, og bad ham at angribe jo før jo hellere; selv satte han sig som Anfører i det forreste Skib, faldt an, og forjog Fienden. — Nu, da Faren var forbi, stimlede Alle om Absalon, takkede ham, priste hans Mod, og kappedes om at tale til hans Ære. Men Absalon var ligesaa rolig ved deres Lovtaler, som før ved deres Forhaanelser; han eftertænkte alene, hvorledes han bedst kunde forfølge Seieren; han forfulgte den uden Ophold, og det danske Navn blev atter en Skræk paa de vendiske Kyster.

Det samme uforfærdede Mod viste Absalon ved en anden Leilighed, under Knud den Sjette, da den pommerske Hertug Bugislav lod sig lokke af den tydske Keiser til at bekrige Danmark. Hertugen

udrustede ved Nabostædernes Hielp fem hundrede vel bemandede Skibe, den største Flaade, der var seet i Østersøen, og vendte sig med denne Magt mod Rygen, som de Danske i Forveien havde erobret. Men, saasnart dette uventede Anfald rygtedes, samlede Absalon saa mange Skibe, som han i faa Dage kunde bringe sammen fra Sielland, Fyen og Skaane, satte sit eget Skib i Spidsen, drog ud, og lagde ind under Rygen, forend Fienden havde begyndt Angrebet. Strax reiste han sin Banner i Veiret, og faldt an. Blot Synet af Absalons Nærværelse forfærdede Venderne; thi han havde allerede i mange Aar og ved mange Leiligheder været en Skræk i de vendiske Farvande. Men Forfærdelsen blev endnu større, da de saae ham angribe og slaae sig frem med sit sædvanlige Heltemod. Fienderne maatte flygte, uagtet al deres Modstand og store Overmagt. Absalon erholdt en fuldkommen Seier: Af fem hundrede Skibe undkom ikke flere, end fem og tredive; de øvrige bleve enten satte paa Grund, eller nedsænkede, eller erobrede. Af Hertug Bugislavs Folk bleve heller ikke Mange reddede; Nogle kastede sig selv over Bord; Andre sank med Skibene; Andre kom vel i Land, men bleve grebne af Rygerne, kort: Bugislavs hele Magt blev ganske ødelagt.

Virkningen af denne store og navnkundige Seier ved Rygen, var meget betydelig for Danmark: Tysklands herskesyge Keiser tabte nu Haabet

om at undertrykke dette Rige; den stolte Bugislav nødtes til at tage sit Hertugdom til Lehn af den danske Konge, istedetfor, som han indbildte sig, at giøre Danmark til sit Lehn; de tilforn frygtelige Vender, bleve herved satte i saadan Skræk, at de ikke længere vovede at anfalde de danske Kyster; endeligen blev ved denne Seier saavel de Danskes som Absalons Navn udbredt til de længst bortliggende Steder i Europa.

Saasnart Seieren var vunden, overlod Absalon de Andre at dele det Erobrede. „Byttepenningen", sagde han, som Skjöld fordum, „hører Krigsfolket til, men Hovedsmanden Æren". — Det Eneste, han forbeholdt sig, var Bugislavs eget Telt, som han sendte sin Konge til Beviis paa Slagets Udfald.

Men ogsaa i Fred var Absalon en stor Mand, og gjorde Fædrelandet betydelige Tjenester: 1. forfægtede han med kjekt Mod Danmarks Frihed, trods alle den tyske Keiser Fridrik Barbarossas Bestræbelser, for at underlæage sig Riget; thi Keiseren smigrede først for Valdemar, og indbød ham venligt til et Møde i Lyon, under Skin af at vælge en nye Pave; men egentligen var det for at skaffe sig den Lehnsrettighed over Danmark, som han altid ønskede. Vel gjettede Absalon Keiserens Hensigt, og bad Valdemar undslaae sig; men Valdemar var paastaaende, og Absalon maatte følge med. Saasnart de kom til det aftalte Sted;

spurgte strax Keiseren i en myndig Tone: hvorfor Kongen havde nølet saalænge, og ikke efter Skyldighed indfundet sig, saasnart han var ansagt? Men Absalon svarede i en ligesaa kjek Tone: At Valdemar, som dansk Konge, stod aldeles ikke under den tydske Keiser; at hans Konge var venligen indbuden, ei ansagt. Han satte tillige Mod i Valdemar; saa at Keiseren ikke var i Stand til at aftvinge ham det Mindste af det, som han ønskede, og maatte reise bort med uforrettet Sag.

Siden efter, da Valdemars Søn, Knud den sjette, var kommen paa Tronen, fornyede Keiseren sine Bestræbelser, for at gjøre Danmark til et Lehn af Tydskland: Først indbød han Knud til sig, ligesom han før havde indbudet hans Fader, men Absalon raadede Knud derfra, og denne fulgte hans Raad: Dernæst skrev Keiseren Kong Knud til, og truede med at fratage ham Riget, hvis han ikke kom; men der blev svaret ham tilbage, at det Rige, han skulde fratage Nogen, maatte være hans, og det var Danmark endnu ikke: Endeligen sendte Keiseren sin Svoger, Sigfrid, herind, for at handle om denne Sag. — Sigfrid henvendte sig til Absalon, til Andreas Sunesen og til Absalons Broder, den tappre Esbern Snare; thi disse Mænd, vidste han, eiede Kongens hele Fortrolighed. Sigfrid forestillede dem, hvor farligt det var, at sætte sig op mod Keiseren, og hvor klogt de handlede, om de raadede deres unge Konge at ydmyge

sig, og tage sit Rige til Lehn uden videre Indvendinger.

Nu tog Absalon til Orde, og svarede: „Alle de gode Raad, Jeg veed, vil Jeg hellere end gjerne give min Konge, men her kan Jeg ikke raade, som Du vil have det, Sigfrid; thi Du maa vide, at min Konge regjerer med fuldkommen saa megen Rettighed i sit Rige, som Keiseren i sit. — Sigfrid blev vred, og truede med Keiserens Magt. — „Hvad seer Du Danmark an for?" — svarede Absalon da; — „Troer Du, at Keiseren indtager det saa let som Thyringen, naar han faaer Indfald? Siig din stolte Herre: Danmark kan alene vindes med Herreskjold, og tages med Staalhandske. Fortæl ham: At de danske Mænd bære et Sværd ved deres Bælte, hvormed de kan værge for deres Frihed og hjemle deres Erobringer. Læg endog dette til: At Kong Knud skjøtter Lidet om hans Venskab, men Intet om hans Vrede". — Sigfrid reiste; Keiseren blev forbittret, og ophidsede den pommerske Hertug Bugislav til at paaføre Danmark en Krig, der endtes lige saa heldigt for Danmark, som uheldigt for Hertugen; thi det var i denne Krig, hvor Bugislav blev aldeles slaget i den afgjørende Søtræfning ved Rygen, og nødt til at erklære den danske Konge for sin Lehnsherre.

2. Forbedrede Absalon Lovgivningen; thi, da Indbyggerne i hans Stift bade om Formildelse i Kirkeloven, der var dem for haard, udgav han

den skaanske Kirkeret. Denne blev udgivet paa et stort Møde i Ringsted, hvor de Fleste af de anseeligste og mest oplyste Geistlige vare tilstede. — I denne Kirkeret satte han Skranker for den daarlige Gavmildhed, som Mange paa den Tid viste ved at give deres Eiendomme til Kirker eller Klostere og derved forurette deres retmæssige Arvinger. — Absalon besørgede og, at Knud den stores Vitherlagsret, som i forrige urolige Tider var afskaffet, blev samlet, og paa Ny indført med nogle Forbedringer. — Desuden er det troligt, at Absalon havde megen Deel i de Love, som bleve givne af Valdemar den første, og ansees endnu af alle Kyndige, som Mesterstykker fra Middelalderen. Endogsaa Udlændinger rose disse Love for den Tydelighed, Korthed og Simpelhed, hvormed de ere skrevne, og finde dem meget skikkede til at betrygge Undersaatternes Frihed og Eiendomme.

3. Sørgede Absalon for Videnskaberne; thi for det Første stiftede han Sorøe Kloster af sine egne Midler, og forordnede udtrykkeligen, at Nogle af Munkene skulde stedse dyrke Fædrelandets Historie, og optegne alle mærkværdige indenlandske Tildragelser. — For det Andet indkaldte han fremmede Lærde, som han deels beærede med sit Venskab, deels hjalp til de bedste og anseeligste Embeder. — For det Tredie opmuntrede han vore tvende ældste Historieskrivere, Svend Aagesen og Saxo

Grammaticus til at skrive Fædrelandets Historie, og meddelede dem selv adskillige Efterretninger til dette Værk.

Erkebiskop Absalon var ei alene en stor Krigshelt og en gavnlig Statsborger, men ogsaa en meget ædel Mand: Han var sin Konges trofaste Ven. Dette viste han med Kong Valdemar, da Erkebiskop Eskild truede Kongen med offentlig Feide. Erkebispen vilde overtale Absalon, der, som Biskop i Roeskilde, stod under ham, til at hjelpe sig i dette Foretagende. Absalon raadede Erkebispen derfra; men Eskild blev vred, og befalede, som Overmand, at han skulde lystre og gjøre, hvad hans Overmand vilde. Da svarede Absalon: „Vel har Jeg svoret Dig min Eed; men dertil forbinder den mig ikke, at Jeg skulde falde fra min Herre og Konge, som Jeg har lovet Venskab, Huldskab og Troskab; thi, satte Jeg mig op mod ham, fortjente Jeg at foragtes af Alle". — Eskild begyndte da Krigen paa sin egen Haand; Absalon derimod holdt med sin Konge, og Erkebispen maatte omsider falde til Føie.

Desuden var Absalon meget nøisom og beskeden. Disse tvende Dyder lagde han især for Dagen, da Erkebiskop Eskild besluttede at nedlægge sit Embede. Dette gjorde han i en høitidelig Forsamling, hvor baade Kong Valdemar, Absalon og mange Fornemme saavel Verdslige som Geistlige vare tilstede. Derpaa stod Kongen op og foreslog Biskop Absalon i Roeskilde til Eskilds Eftermand. — Alle

våre paa Øieblikket enige heri; men Absalon var den Eneste, som satte sig derimod. Han undskyldte sig for et saa stort og vigtigt Embede, og bad alene om at blive i Roeskilde for at fuldbringe Det, som han der havde begyndt. — Disse Undskyldninger vilde Folket ei høre; Det gik hen, og slæbede ham frem for at sætte ham paa Erkebispestolen. Men Absalon var ei at overtale, og Forsamlingen hævedes uden nogen endelig Beslutning. Ikke destomindre sendte Eskild Dagen efter alle sine Krigsfolk hen til Absalon for at tjene under ham; men Absalon sendte dem strax tilbage, og sagde, at han ei kunde tage mod den Ære, man vilde vise ham. — Tilsidst, da ingen Overtalelser virkede, skrev Eskild til Paven, og klagede over, at den værdigste Mand af hele Geistligheden var valgt til dette Embede, men kunde ei overtales til at tage derimod. — Paven skrev da tilbage og befalede Absalon ikke at vægre sig. Ja han truede endog med Ban, hvis det ei skete. — Nu maatte Absalon give efter, og blev Erkebisp. Saaledes blev Absalon ved Magt og Trusler tvunget til et Embede, som medførte den største Myndighed og de rigeste Indkomster.

Endeligen var Absalon en øm og menneskekjerlig Mand. Dette viste han ved Arconas Beleiring; thi, da Indbyggerne ikke saae sig i Stand til enten at slukke den Ild, der var opkommet, eller at drive Fienden tilbage, sendte de Ge-

fantere for at bede om Fred. Valdemar var tvivlraadig; thi den danske Hær, som snart haabede et rigt Bytte og en blodig Hævn, knurrede. Herover raadførte Kongen sig med sine Mænd, og disse æskede først Absalons Mening. Da stod Absalon op, og talede de Betrængtes Sag baade som Menneskeven og Statsmand. Han viste, det var Pligt at skaane Mennesker, naar man kunde, og at en mild Medfart mod Arcona vilde lokke de andre Stæder paa Rygen til at overgive sig desto snarere. Absalons Raad blev antaget, og Arçona reddet.

Ligesaa som og menneskekjerlig viste han sig mod Skaaningerne, som gjorde Oprør mod ham, som Erkebiskop, i Anledning af den Tiende, der blev dem paalagt. — Herover raadede Nogle ham til strax at nedsable Oprørerne, førend deres Antal forøgedes, men dette Raad forkastede Absalon aldeles; derimod flygtede han over til Kong Valdemar, og berettede ham Alt. Valdemar blev opbragt, og truede Forbryderne med haard Straf; dog Absalon formildede ham, og raadede til Sindighed. Men da Oprøret tog til, seilede Kongen med sin Flaade over til Skaane, og Absalon seilede med. Saasnart Skaaningerne bleve Erkebispen vaer, kastede Nogle af dem Stene paa hans Skib for at holde ham fra Land. Dette uagtet bad Absalon for dem, og erindrede Kongen første Gang om sine Tjenester for at bevæge ham desto snarere. Men her hjalp

53283

ingen Søn; Valdemar rykkede mod de Oprørske, slog dem, og tvang dem til Rolighed.

Dog havde ogsaa Absalon sine Feil; thi han paalagde sine Underhavende alt for store Tiender, og lod disse indkræve med Haardhed, hvorover Skaaningerne især bleve ophidsede til Oprør. Dog dette gjorde han ikke saameget for at berige sig selv, som for at befordre Kirkens og Pavens Fordele. — Desuden lastes han, fordi han arbeidede paa at forøge Geistlighedens Magt, og gav Anledning til, at Borger- og Bondestanden blev næsten ganske udelukt fra Regjeringen, og at denne kom alene i Adelens og Bispernes Hænder.

Erkebiskop Absalon døde den 21 Marts 1201 i sit tre og halvfjersindstyvende Aar. Han blev begravet i Sorøe, hvor hans Grav endnu sees. Hans Sværd og Stav bevares paa Konstkammeret.

VII.

Saxo Grammaticus.

Saxo Grammaticus, det er: den lærde, er født i Sjælland, og nedstammer fra Fædre, der med Ære have tjent i Krigen mod Fædrelandets Fiender. Dette siger han om sig selv; men, naar han er født, og af hvilken Familie, taler han ikke om; heller ikke veed man med Vished, om han har været Provst i Roeskilde, som Nogle fortælle. Saa Me-

get er vist, at Saxo levede paa samme Tid, som Absalon, var dennes Haandskriver, og blev brugt af ham ved vigtige Forretninger.

Efter Absalons Opmuntring skrev Saxo en udførlig Fædrelandshistorie. Dette berømte Værk er skrevet paa Latin, bestaaer af tolv Bøger, og gaaer fra Skjold til Knud den sjette, Valdemar den førstes Søn. — De fire første Bøger ere for det Meste fyldte med Fabler; men de sidste otte desto troværdigere; fordi han da havde sikkrere Efterretninger og nøiere Bekjendtskab med de senere Tider. — Sproget i Saxos Historie er meget smukt og ypperligt, uagtet han skrev paa en Tid, hvor der herskede megen Vankundighed, og hvor Skribenterne aldeles ikke bekymrede sig om det Skjønne i Foredraget. At han hevi udmærkede sig saa meget fra sine Jævnaldrende, kom formodentlig af hans flittige Læsning i de romerske Skribentere. — Saxos Historie var næsten ganske ubekjendt hele trehundrede Aar efter hans Død. Endeligen blev den allerførst trykt i Paris 1514; siden i Basel; derefter i Frankfurt ved Mayn, og tilsidst i Leipzig. — Saasnart dette Værk var kommet ud i Trykken, blev det overalt læst med saadan Begjerlighed, at mange udenlandske Lærde skrev Anmærkninger dertil, gjorde Udtog deraf, og udgav hele Samlinger af Tankesprog, uddragne af Saxo. Ja en tydsk Skribent misunder endog Danmark den Ære, at have frembragt en saa berømt Forfatter

og gjør ham til en Tysker, hvilket han beviser af hans Navn.

Paa Dansk blev Saxo først oversat 1575 af Andreas Vedel, Historiograph under Fredrik den anden i Danmark. — I Begyndelsen af det forrige Aarhundrede blev der tænkt paa en nye Oversættelse af Saxo, og den første Bog kom strax ud med Kobbere; men siden intet Mere. — Omtrent et halvhundrede Aar efter udkom en fuldstændig Oversættelse af Seier Schønbølle.

Saxo Grammaticus døde formodentligen tre Aar efter Absalon 1204. Han blev begravet i Roeskilde Domkirke, hvor hans Begravelse endnu sees.

Svend Aagesen var Munk i Sorøe Kloster, levede paa samme Tid som Saxo, og var, ligesom Denne, meget yndet af Biskop Absalon. — Svend Aagesen har gjort sig bekjendt ved tvende Skrifter: Det Ene er et Udtog paa Latin af Danmarks Historie, der, ligesom Saxos, gaaer fra Skjold til Knud den sjette: det Andet er en latinsk Oversættelse af Knud den stores Vitterlagsret.

VIII.

Kong Sverre.

Den norske Kong Sverre regjerede paa samme Tid, som Knud den sjette i Danmark. Han er født 1151. Hans Fader var Sigurd Haraldsen, og hans Moder hedte Gunild. Efter Sigurds Død giftede Gunild sig med en Smed eller Kammager, og udgav Sverre for Dennes Søn; thi hun hørte, at Kong Magnus Erlingsen og hans Fader, den mægtige og listige Jarl, Erling Skakke, tragtede efter at udrydde hele den norske Kongeslægt. Men da hun i Norge ikke troede sig sikker for Kong Magnus's og Erling Skakkes Efterstræbelser, reiste hun med sin Mand og Søn over til Færøe, hvor hendes Svoger var Bisp. Bispen paa Færøe tog den unge Sverre til sig, lod ham studere, og indviede ham til Præst. Men noget efter fik Sverre sin rette Byrd at vide; thi hans Moder havde paa en Pillegrimsreise til Rom aabenbaret denne Hemmelighed for en Præst i Skriftestolen, og blev derpaa af Paven befalet igjen at aabenbare den for sin Søn.

Da Sverre erfarede, at han, som en Kongesøn, havde Ret til den norske Trone, skjøttede han ikke længere om at være geistlig, men reiste over til Norge for at bemægtige sig sine Fædres Rige. — I Norge gav han sig et andet Navn, og tog først Tjeneste hos den mægtige Erling Skakke. Ved

dennes Hof gjorde han sig baade elsket og agtet ved sin herlige Skabning, sin Vittighed, Forstand og Veltalenhed. Desuden erfarede han mange nyttige Hemmeligheder, og blev bekjendt saavel med Regjeringssagerne, som med Krigsvæsenet. — Efter nogen Tid forlod Sverre Erling Skakkes Hof, og begav sig til sin Fasters Mand, Byrge Brosa, som var Jarl eller Greve i Østgothland, i det Haab her at faae Folk og Penge til at bemægtige sig Norge. Men Jarlen vilde ikke. Herover reiste Sverre i samme Hensigt til sin Søster Cecilia, som var gift med en Lagmand Værmeland. Men her fik han heller ingen Hjelp, hvorfore han besluttede at frasige sig alle Rettigheder til sit Fædrerige, og reise som Pillegrim til Jerusalem.

Men denne Pillegrimsreise blev der Intet af; thi Birkebenerne — saa kaldte, fordi de af Mangel paa Skoe bandt Birkebark om deres Fødder. — havde kort i Forveien mistet deres Anfører i et Slag mod Magnus Erlingsen, og henvendte sig nu til Sverre for at tilbyde ham deres Tjeneste, da de hørte, at han i Følge sin Fødsel var berettiget til Tronen. — Sverre vilde i Førstningen ikke tage mod Tilbudet; han undskyldte sig med sin Fattigdom og Uvidenhed i Krigsvæsenet; han forestillede dem Magnus Erlingsens Magt og hans Fader Erling Skakkes Erfarenhed, List og Tapperhed; desuden saae han, at de vare næsten ganske nøgne og vaabenløse, og havde hørt Meget om deres Uregjerlighed og deres

skrækkelige Misgjerninger; thi i nogle Aar havde disse Mennesker faret om i Landet, som Røvere og Mordbrændere. — Men Birkebenerne svarede Sverre: „Viid, Vi have tjent din Fader og dine Forfædre tro og ærligt; see! derfore har Vi mistet vore Brødre og øvrige Frender; derfore ere Vi nu fredløse, og maae leve i Skove og Huler; derfore ere Vi nøgne og, maae omkomme af Sult og Hunger. Vi tilbyde Dig vor Tjeneste. — Du forkaster dette Tilbud. — Vel! — saa vide Vi ogsaa, hvad Vi have at gjøre; Vi ville dræbe Dig paa Stedet, og Dit Blod skal forsone Os med Kong Magnus".

Ved disse Trusler nødtes da Sverre til at paatage sig Anførselen over Birkebenerne. Strax, som deres Anfører, forbød han dem strængeligen al Plyndring, lærte dem efterhaanden Krigstugt, og forsynede dem med Vaaben og Klæder; saa at han af en Flok nøgne og vilde Røvere oprettede tilsidst en ordentlig og veløvet Hær, der blev en Skræk for hans Modstandere, og bragte det omsider dertil, at den mægtige Erling Skakke, sin Tids klogeste og tapreste Feltherre, satte Livet til i et Slag ved Tronhjem; at dennes Søn, Kong Magnus, maatte flygte til Danmark, og at Sverre blev af Trønderne udraabt for Konge i Norge 1181.

I disse Krige havde Sverre udstaaet mange Besværligheder med en utrolig Standhaftighed; thi han gjorde engang en Reise af mere end hundrede norske Mile; han drog gjennem dybe

Skove, uveisbare Bjerge og store Ørkener; han leed ofte Kulde, Tørst og Hunger, som han ved Bark og nedfaldne Bær lindrede noget, men ikke ganske stillede; han vankede vildfarende hele otte Dage midt i Vinteren omkring paa Fieldene uden at have Andet at spise og drikke, end bare Snee; han mistede baade Folk og Heste; han maatte altid slaaes med en langt stærkere Fiende. —

Dog hans Snildhed og Snarraadighed midt i de største Farer hjalp ham ligesaa meget, som hans Mod og Standhaftighed; thi, da han engang var indsluttet af fjorten hundrede Mand, begyndte han Slaget ved Nattens Ankomst; men, saasnart han fornam, at det fiendtlige Baghold rykkede frem, beordrede han sine Folk at trække sig ud af Slaget. Dette lykkedes saa godt, at Fienden huggede nu paa sig selv, i den Tanke, at han huggede paa Birkebenerne; indtil disse ved Dagbrækningen anfaldt Fienden bag fra, og nødte ham til deels at flygte, deels at overgive sig. — En anden Gang var han efter et Søslag, som han havde vundet, skilt fra sin Flaade, og maatte gaae i Land; strax efter kom et Skib med flygtende Fiender, som styrede til det samme Sted, hvor Sverre var, og havde sikkert enten fanget, eller slaaet ham ihjel. Men Sverre raabte til dem endnu, førend de kom i Land: „Skynder Eder tilbage! see I ikke, at Sverres Folk flyer fra Slaget?" — Ved disse Ord fik han dem til at vende om, og han selv blev reddet.

Som Konge maatte Sverre sin hele Regjeringstid igjennem føre Krig med Adskillige, der fordrede den norske Trone: Først maatte han krige med den fordreone Kong Magnus Erlingsen, der kom tilbage fra Danmark med en stor Flaade. Men, efter megen Blodsudgydelse druknede tilsidst Magnus, da han efter et uheldigt Søslag vilde redde sig ved at svømme. Sverre lod denne sin forrige Modstander prægtigen begrave i Bergens Stiftskirke, og holdt selv en Liigtale, hvori han opregnede den Afdødes Fortjenester; thi Magnus var ei alene en tapper, men ogsaa en mild og godgjørende Herre, derfore var han saa elsket af sine Undersaatter, at de græd ved hans Død, og kyssede hans døde Legeme.

Siden opstod den ene Bedrager efter den anden, som gav sig ud for en Kongesøn, og ved sit mægtige Parti anrettede store Ødelæggelser. Det Farligste og Sidste af disse Partier var Baglerne, der gave Kongen Meget at bestille; thi naar Sverre ventede at finde dem i Bergen, stode de i Tronhjem, og naar Sverre var i Tronhjem, havde disse allerede indtaget Opsloe, og der myrdet alle hans Tilhængere; ja næsten det hele Rige havde de bemægtiget sig, og paa samme Tid var Sverre uden Penge og Flaade. Dog tabte han ikke Modet, men oprettede Skilbøbere, anskaffede sig større Skibe, og slog Baglerne i et stort Søslag, hvorover disse flygtede til Danmark.

Desuden maatte Sverre ogsaa længe kjempe med en stor Deel af Gejstligheden, fordi han vilde indskrænke de mange Rettigheder, som denne Stand havde tilsneget sig under Magnus Erlingsens Regjering. Een af disse Geistlige, som voldte Kongen megen Fortræd, var Erkebiskop Erik i Tronhjem, der mod Kongens Villie var valgt til dette Embede. Erik paalagde Skatte uden Kongens og Folkets Samtykke, forbandede i sine Prækener alle Birkebenerne, og afmalede Kongen selv som en grov Synder, fordi denne havde uden Pavens Tilladelse forladt den gejstlige Stand, og giftet sig. — Siden flygtede Erik til Danmark, hvor han mistede sit Syn. Her udvirkede han, at Paven satte Sverre i Ban. Men denne Bansættelse, som var den første i Norge, gjorde ei synderlig Virkning, da Folket endnu ikke vidste, hvad den betydede; da Ingen af Geistligheden vovede at udføre den, og da Sverre i en Tale for Folket beviste af Bibelen, at Paven havde ingen Ret til at afsætte fødte Konger, og at Erkebispens Blindhed var en Guds Straf for hans Ulydighed.

Siden efter kom der en Cardinal til Norge, som Sverre tog meget godt imod, og som efter Begjering lovede at krone Kongen. Men Bisperne overtalede Cardinalen til at bryde sit Løvte, paa Grund af, at Kongen havde fordrevet Erkebispen af Landet, og var en Fiende af den hele Geistlighed. Da Kongen mærkede Bedrageriet, sagde han til

Cardinalen: „Jeg seer nok, at Du er en Bedrager, og at Du vil berige Dig paa vor Bekostning, for siden at spotte os. Derfor viid, at Du paa Øieblikket skal forføie Dig ud af Landet, eller Jeg skal saaledes lade Dig følge, at Paven ikke skal kjende Dig naar Du kommer hjem igjen". Derpaa rejste Cardinalen.

En Anden af de Geistlige, som ogsaa foraarsagede baade Kongen og Landet stor Ulykke, var Bisskop Niels i Opsloe. Niels fik ei alene Tilgivelse af Kongen for det, at han havde holdt med hans Fiender, men modtog endog Beviser paa Kongens Venskab og Fortrolighed, og lovede høitideligt at opføre sig som en tro Undersaat. — Ikke destomindre drog han strax efter ned til Kongens afsagte Fiende, Erkebisskop Erik i Danmark, og underrettede Denne om det Gesandtskab, som Sverre sendte til Rom for at udvirke Ophævelse af Bannet. Ja man troer endog, at han forledede Erik til at lade Kongens Gesantere forgive underveis. — Siden bidrog Niels til, at Paven anden Gang satte Sverre og hele hans Rige i Ban, hvilket Hiin overdrog saavel til Kongerne i Danmark og Sverrig, som til Bisperne i Island og Norge at udføre; men Ingen af Kongerne adlød, og Bisperne turde ikke. — Derpaa, da Niels kom tilbage til Norge, opvakte han det ene Oprør efter det andet, og fik tilsidst en vis Inge til at give sig ud for en Søn af Magnus Erlingsen, og anføre-

de frygtelige Bagler. Denne Krig tog Niels en virksom Deel i; thi han fægtede med i adskillige Slag, og ophidsede Baglerne til at stikke Ild paa Bergen, fordi denne Bye var sat i Ban. Men ved Sverres uventede Ankomst reddedes Staden; Baglerne bleve omsider slagne, og Biskop Niels flygtede anden Gang ned til Danmark, hvor baade han og Kongens øvrige Fiender fandt bestandigen paa den Tid sikker Tilflugt og Understøttelse.

Men uagtet de mange og store Ulykker, som Sverre sin hele Regjeringstid igjennem havde at kjempe med, forsømte han dog ikke at sørge for Landets indvortes Vel. 1. Søgte han at standse det overhaandtagende Drukkenskab, som gik i Svang i Byen Bergen; thi da han erfarede at Indbyggerne havde i Fuldskab begaaet adskillige grove Uordener, som Klammeri, Slagsmaal, Indbrud og Drab, traadte han frem paa Torvet, og holdt denne Tale: „Engellænderne, der indføre Hør, Hamp, Vox og Kobberkjedeler, takker Jeg meget, ligesaa Færøerne, Islænderne og Andre, der forsyne os med Nødvendighedsvare; men Tyskerne derimod, som paa store Skibe bringe Vine hid, og ombytte disse med vort Smør og vor Fisk, gjøre os store Ulykker; thi Mange ere herved forledte til Drukkenskab og alle de skrækkelige Voldsomheder, som ere en Følge af Drukkenskab. Derfor befaler Jeg de tyske Kjøbmænd alvorligen, at forføie sig ud af Byen jo før jo heller". — Derpaa

vendte Kongen sig til de Øvrige, og formanede dem især til et ædrueligt Liv. „Drukkenskab", sagde han, „nedbryder Eders Formue, Eders Sjel, Eders Legeme. Denne Last er det, som føder og nærer onde Lyster og tøilesløs Dumdristighed. Heraf Indbrud og Tyverier; heraf Vold og Qvinderov; heraf Klammerier, Slagsmaal og Blodsudgydelser. Vogter Eder da for en Last, som fordærver Sjel og Legeme, som her paadrager Eder Spot og Armod, og hisset Straf og Fordømmelse".

2. Søgte Sverre at forbedre de norske Veie, som han ved sine mange Tog og Reiser havde havt den bedste Leilighed til at kjende. Et Beviis paa denne hans Omsorg er den saakaldte Sverrestie, der er ført omkring en Klippe, og hviler paa Jernkiler, drevne ind i Fjeldet.

3. Sørgede Sverre meget omhyggeligt for Videnskaberne: Under hans Opsyn blev hans egen Historie udarbeidet; ved hans Foranstaltning mener man og, at det berømte Værk, Kongespeilet, kom for Lyset. Dette Værk bestod af fire Dele; Den første handlede om Kjøbmænd; den anden om Hoffolk; den tredie om Agerdyrkere, og den fjerde om Præster. Men de to sidste Dele ere tabte. Dette Værk, som meddeler megen Kundskab om de Tiders Sæder og Oplysning, var først skrevet paa gammelt Norsk, siden blev det oversat paa Islandsk; endeligen blev det 1768 trykt i Sorøe, og forsynet med herlige Anmærkninger af

salig Conferentsraad Erikſen, ſom den Gang var Profeſſor i Lovkyndigheden ſammeſteds, og en indfødt Islænder.

Sverre var ogſaa ſelv Videnſkabsmand. Han var Sprogkyndig, Læge, Hiſtoriker og Taler. Dette havde han ſin Skolegang paa Færøe at takke for, hvor han førſt fik Smag paa Videnſkaberne.

Denne ſtandhaftige, kloge, kjække, indſigtsfulde og veltalende Konge døde i Bergen 1202. Paa Dødsſengen tilgav han alle ſine Fiender; og for at forebygge nye Stridigheder om Tronfølgen, erklærede han, at han havde kun en eneſte Søn i Live. — Sverre var i ſaadan Agt hos ſine Eftermænd, at de anſaae det for en Ære at nedſtamme fra ham, og anførte hans Exempel til Forſvar for de Handlinger, ſom de bleve laſtede for.

Efter Sverres Død blev hans Søn, Hagen den tredie, Konge. Hagen fulgte Faderens Exempel, og regjerede i Fred. Men han døde efter to Aars Forløb, og da udbrød atter Borgerkrigene, der endnu vedvarede længe.

IX.

Waldemar den anden, med Tilnavn Seier.

Den danſke Konge, Waldemar den anden, var en Søn af Waldemar den førſte, og en Broder til Knud den ſjette. Han kom paa Tronen

1202. I sine første Regjeringsaar var han Een af de mægtigste Konger, Danmark har havt; thi foruden Danmark og Slesvig regjerede han over hele Holsteen, Hamborg, Lübek, Lauenburg, Meklenburg, Forpommern og Estland. Alle disse erobrede Lande gav den tyske Keiser, Fredrik den anden, ham Bekræftelse paa i et Diplom eller aabent Brev, der lyder saaledes: „Vi, Fredrik, af Guds Naade romersk Konge, altid Augustus, gjøre hermed Alle vitterligt, at Vi have fundet for Godt at slutte et evigt og urokkeligt Venskab med Os elskelige Waldemar Konge af Danmark, en christelig og gudfrygtig Herre, og tilstaae ham og hans Rige alle de Lande paa hiin Side Elben og Eideren, som ere en Deel af det tyske Rige. Iligemaade føgge Vi til hans Rige alle de Lande, som hans Fader, hans Broder og han selv har erobret i Vendeń. Derfore fordriste sig Ingen af vore Efterkommere, eller nogen Fyrste i det romerske Rige at føre Krig med Kong Waldemar under det Paaskud, at disse Lande høre til det romerske Rige."

Omtrent sytten Aar efter sin Tronbestigelse gjorde Waldemar et Tog til Liefland. Aarsagen til Toget var: at Liflænderne, som vare Hedninger, havde anfaldet deres Naboer, Estlænderne, som vare Christne, og stode under Danmark. Desuden lovede Paven alle dem, som toge Deel i dette Tog, Syndernes Forladelse, rigt Bytte og evig Salighed. Ja, han skal endog i denne Anledning, have foræret

Kongen en rød Fane med et hvidt Kors. Denne Fane førte siden de Danske med i alle deres Krige, og brugte til Flag paa deres Skibe. Den blev ogsaa sat i det danske Vaaben, og gav tilsidst Anledning til den nuværende Danneborgorden.

Til dette Tog udrustede Kongen en Flaade af fjorten hundrede Skibe, den største, som der til den Tid var seet i Østersøen. Paa Ethvert af de større Skibe var der hundrede og tyve Mand; paa Ethvert af de mindre fjorten. Enhver Provinds maatte udruste et vist Antal. Ingen var fri for saadant Krigsstyr, uden Præster og Herremænd; derimod maatte de Sidste følge med Kongen i fuld Rustning. Sold fik paa de Tider Ingen; Enhver maatte forsyne sig selv med Vaaben og Proviant. — Anføreren for den hele Hær var Andreas Sunesen, Erkebiskop i Lund og Absalons Eftermand; dog fulgte Kongen selv med. — Toget faldt meget lykkeligt ud for de Danske; Liefland og Preussen bleve erobrede; Christendommen indført, og Byerne, Reval, og Narva, anlagte. — Derpaa drog Waldemar tilbage. — Nu var han Een af Europas mægtigste Konger paa den Tid; thi han eiede næsten alle Lande langs med Østersøen; hans Flaade var meget stor, hans Landmagt bestod af hundrede og tresindstyve tusinde Mand, og hans Indkomster beløb sig til ti Millioner om Aaret.

Men denne store Lykke opvakte Naboernes Misundelse: Disse overtalede Grev Henrik af

Schwerin til at fange Waldemar; fordi Kongen havde tilforn sløifet to schwerinske Slotte, og ødelagt Grevskabet Schwerin. — Greven reiste da til Danmark, og stillede sig venligen an; men en Nat, da Kongen tilligemed sin Søn, der ogsaa hedte Waldemar, sov i sit Telt paa den lille Øe Lyøe ved Fyen, styrede Greven ind med sine Folk, greb baade Kongen og hans Søn, og førlede med dem til Meklenburg, hvor de bleve kastede i et Taarn. — Medens Kongen sad fangen, faldt hele Holsten og de øvrige erobrede Lande fra ham, undtagen Rygen og nogle Strækninger af Meklenburg, tilligemed Preussen og Estland.

Dette Fangenskab varede tre Aar. Omsider kom Kongen ud paa meget haarde Vilkaar; thi han maatte betale fem og fyrretyvetusinde Mark Sølv eller omtrent fire Tønder Guld; han maatte give sine to Sønner til Gisler for Summen, og tillige sværge, aldrig at hævne sit Fængsel enten selv eller ved Andre.

Men aldrig saasnart var Waldemar kommen paa fri Fod, førend han udvirkede Pavens Tilladelse at fritages fra sin Eed. Derpaa samlede han en Hær for at erobre de tabte Lande tilbage, og rykkede ind i Holsten. Her holdtes et stort Slag 1227 ved Bornhøvede ikke langt fra Kiel. Kongen mistede sit ene Øie, og tabte Slaget; thi Ditmarskerne, som hørte til hans Hær, forlode ham midt under Striden, og anfaldt de Danske i Ryggen. For

dette Forraadeli fik de af de holstenske Grever Lov til igjen at oprette deres Fristat, som de havde havt, forend de bleve undertvungne af Knud den sjette, og som blev regjeret af Oldermænd eller Folkets Affendte.

Efter det ulykkelige Slag ved Bornhøved førte Waldemar ingen flere Krige, men arbeidede desto ivrigere for Landets indvortes Vel. — 1. udgav han den berømte jyske Lov, som endnu gjelder i Slesvig. — Anledningen til denne Lov var: at der gaves mange Tilfælde, som ikke vare bestemte i Waldemar den førstes fællandske og skaanske Lov; at Nogle, der havde studeret paa Universiteterne i Paris, Cöln og Boulogne, vilde, der skulde dømmes efter den romerske Ret, Andre derimod, efter gamle Sædvaner. Herover sammenkaldte Waldemar en Rigsdag i Vordingborg 1240, hvor den jyske Lov blev bekjendtgjort og antaget. Den begyndte med disse Ord: "Ved Love kan Landet ophjelpes." Den ansees af alle Kyndige for Eet af Middelalderens Mesterstykker, og befriede Danmark fra at adlyde fremmede Love, hvilket de fleste Lande i Europa paa den Tid maatte gjøre.

2. Udgav Waldemar en ny Jordebog eller en nøie Fortegnelse paa de kongelige Indkomster. Disse hævedes deels i Penge, deels i Varer. Pengene kom ind af Tolden for Salt, Fisk og Heste, som bleve udførte. Varerne bestode i Smør, Korn, Honning, Øxne, Faar og Sviin.

3. Afskaffede Waldemar Jernbyrd, som blev indført ved Christendommen, da man derimod i Hedenskabets Tider betjente sig af Tvekampe. I Stedet for Jernbyrd befalede Kongen, at man herefter skulde bruge Vidner for Retten.

4. ophjalp han meget Handelen, der under denne Konge blomstrede anseligt; thi der var den Gang adskillige Kiøbstæder i Danmark, som drev en betydelig Handel f. Ex. Lund, Randers, Aarhuus, Horsens, Viborg og Ribe,. Af disse var Ribes Handel med Salt og Heste saa vigtig, at den alene indbragte Regjeringen Mere, end ti tusende Rigsdaler aarligen.

Waldemar den anden var to Gange gift: første Gang med Dagmar, en bøhmisk Princesse, meget berømt baade for Dyd og Skjønhed, hvorfore hun ofte omtales med Ære i gamle Viser. Dagmar var Moder til Waldemar den tredie, som blev Faderens Medregent, men døde længe før ham. — Anden Gang giftede Kongen sig med en portugisisk Princesse, ved Navn Bengjerd,. der var ligesaa forhadt, som Dagmar var elsket; thi hun skal have været stolt, og forledet Kongen til at udsue sine Undersaatter ved mange Skatter og haarde Paalæg. Derfore blev der længe sjunget en Vise om hende med det Omqvæd: „Skam faae hun Bengjerd! Herre Gud være med Kongen!" Med Bengjerd avlede Waldemar disse tre Sønner: Erik, Abel og Christopher. Med disse deelde Faderen

Riget i sine sidste Leveaar saaledes: At Erik skulde være Konge, Abel Hertug i Slesvig, og Christopher Hertug i Laaland og Falster. — Nogen Tid efter denne Deling døde Waldemar den anden i sit halvfjersindstyvende Aar 1242.

Under Waldemar den anden levede Gunner, Bisp i Viborg, der baade for sin Alder og sine Kundskaber var saa høit agtet, at Erkebispen i Lund tilbød ham det øverste Sæde i alle Forsamlinger, og at Kongen selv kaldte ham sin Fader. — Denne Gunner, meener man, var den fornemste Forfatter til den jyske Lov; i det Ringeste skal den især have ham at takke for sin udmærkede Orden, Synd og Tydelighed. — Men denne Mand var og fra andre Sider meget agtværdig: Han var en varm Fædrelandsven; han førte et særdeles exemplarisk Liv; han gjorde meget Godt, og tog sig især med Iver af Ungdommens Oplysning; thi i sit eget Huus oprettede han en Skole for unge Mennesker, saavel fattige, som rige, og uden Betaling underviste dem grundigt i Sprog og Videnskaber. — Dette gav maaskee Anledning til, at der strax efter Biskop Gunners Død blev alvorligen tænkt paa at anlægge Skoler i Danmark, en Indretning, som Landet hidindtil havde savnet. Hvorfore de unge Mennesker, som tilforn vilde lægge sig efter Videnskaberne, maatte reise udenlands for at dyrke dem. Nogle søgte da til Cöln; Andre til Boulogne; de Fleste til Paris; thi her havde de Danske en egen

Skole, hvoraf de blevé kaldte Parisklerker. Men, da saadanne Reiser vare forbundne med store Omkostninger, fulgte deraf; at blot de Riges Børn kunde studere. Nu derimod, da Landet selv fik Skoler, blev Adgangen til Videnskaberne aabnet ogsaa for de Fattige.

Efter Waldemar den andens Død tabte Danmark den Magt og Anseelse, som det havde naaet under Waldemar den første og hans tvende Sønner. — Erik, som fik det Tilnavn Plougpenning, fordi han havde lagt en Skat paa alle Plouge, maatte bestandigen føre Krig med sine Brødre, Abel og Christopher. Tilsidst blev Eriks Hoved efter Abels Befaling afhugget, og hans Legeme nedsænket i Slien; men efter tvende Maanedkrs Forløb kom det op over Vandet. — Abel, der tilligemed fire og tyve Adelsmænd gjorde sin Eed paa, at han var uskyldig i Broderens Død, blev Konge efter Erik Plougpenning, men regjerede kun i tvende Aar; thi han faldt i et Slag mod Friserne, der boede i det Vestlige af Hertugdømmet Slesvig. Efter Abels Død blev hans Søn, Waldemar, Hertug sammesteds.

Christopher den første kom efter Abel. Han regjerede i syv Aar, og laae i bestandig Strid med Erkebiskopen i Lund, Jacob Erlandsen, som uden Kongens Samtykke var af Paven udnævnt til dette Embede. Da Jacob Erlandsen stolede paa Pavens Understyttelse, tiltog han sig mange Friheder, og viste megen Trodsighed: 1. forandrede

han paa egen Haand den skaanske Kirkelov, som Absalon havde udgivet, og Waldemar den første bekræftet. — 2. da Kongen havde indstævnet ham til Rigsdagen i Nyborg, vovede han ei alene at udeblive, men sammenkaldte i dets Sted et geistligt Møde i Veile. Her blev af alle Tilstedeværende den Beslutning fattet, og siden bekræftet af Paven: At, dersom nogen Geistlig i Danmark fængsles, eller paa nogen Maade angribes, da skal baade Kongen og hele Landet bansættes. — 3. dristede Jacob Erlandsen sig til at udnævne Abels Søn til Konge i Danmark; fordi Kong Christopher ikke vilde forlehne denne med Hertugdømmet Slesvig.

Herover lod Kongen tilsidst Erkebiskopen fængsle og indsætte i et Taarn paa Hagenskov i Fyen. Men, saasnart dette rygtedes, blev baade Kongen og hele Landet sat i Ban. I Kraft af en saadan Bansættelse maatte der ingen Gudstjeneste holdes, intet Sacramente forrettes, ingen Kirkedør aabnes, ingen Klokke ringe, og ingen Afdød begraves i christen Jord. — Dog Kongen brød sig ikke om denne Bansættelse, men nødte Præsterne i Roskilde til at holde Gudstjenesten paa tredie Paaskedag. Derpaa reiste han til Ribe, for at overlægge med Biskoppen sammesteds, hvorledes disse Uroligheder bedst kunde stilles. Her blev Kongen myrdet 1259 af en Geistlig, ved Navn Arnfast, som siden blev Biskop i Aarhuus. — Den urolige Jacob Erlandsen kom paa

fri Fod under den følgende Konge, og reiste strar til Rom, hvor han døde.

Under Waldemar den andens Sønner oprettede adskillige Stæder baade i og uden for Tydskland det saa kaldte Hanse eller Handelsforbund, og bleve derefter kaldte Hansestæder. Lybek og Hamborg vare de første, som tiltraadte dette Forbund; siden blev Bergen, London og mange flere optagne deri; saa at de tilsidst bleve halvfemsindstyve i Tallet. Disse Hansestæder tiltoge efterhaanden saaledes i Rigdom og Vælde, at de holdte baade en stor Flaade og en stor Krigshær for at forsvare deres Handelsfriheder saavel til Søes som til Lands, og for at hindre de Stater, som ei hørte til Forbundet, fra at drive Handel fornemmeligen i Nordsøen og Østersøen.

X.

Hagen Hagensen.

Den norske Konge, Hagen Hagensen eller Hagen den fjerde, som ganske endte de langvarige Borgerkrige, var en Sønneson af Kong Sverre. Allerede i sit ellevte Aar aflagde Hagen Prøver paa sit ædle Hjerte; thi da Birkebenerne vilde have ham i Spidsen af sig til at bekrige Norges daværende Konge, svarede han: „Jeg er endnu for ung til saa stort et Foretagende. Desuden er

Borgerkrig en afskyelig Ting. Jeg vil hellere bie, indtil Gud under Mig saa Meget af mit Fædrerige, som ham synes. Men ingenlunde vil jeg opreise Krigsfolket, eller begynde Ufred i mit Fædreland."

Efter Inges Død blev Hagen i sit sextende Aar af Birkebenerne udraabt til Konge 1217. Men i de første tyve Aar af sin Regjering maatte han føre Krig med adskillige indenlandske Partier, der opstode paa Ny. Hertil bleve de ophidsede saavel af hele Geistligheden i Almindelighed, som af Biskop Niels i Særdeleshed. Disse ønskede Kongen styrtet af mere end een Aarsag: deels fordi Hagen var en Sønnesøn af den Sverre, der saa kjek stod dem imod; deels fordi de frygtede, at Hagen vilde, ligesom Farfaderen, indskrænke deres ulovlige Magt. Tilsidst fik de endog Grev Skule, Kongens Svigerfader og øverste Minister til at gjøre Opstand. — Men Hagen seirede dog omsider baade over Skule og sine øvrige Modstandere, og endte lykkeligen de indenlandske Krige, der siden Jorsalafars Død havde forstyrret og ødelagt Norge i Mere end hundrede Aar.

Saasnart Hagen havde faaet indvortes Rolighed, tænkte han paa at lade sig krone, en Ceremonie, som paa de Tider var meget vigtig for at skaffe en Konge den behørige Myndighed. Til den Ende nødbad han sig en Biskop af Paven, da hans egne ikke vilde. Paven sendte ham strax en Cardinal, som med stor Høitid forrettede Kroningen. —

Foruden Dette udgav Cardinalen med Pavens Tilladelse nogle skarpe Forordninger, som sigtede til at beskierme de Ringere mod de Mægtigeres Undertrykkelser. Ligeledes afskaffede han ganske det skadelige Jernbyrd, hvorved uægte Prinser kunde bevise deres ægte Fødsel, og volde saa megen Uro i Landet. Endeligen bestemte han Bansættelser mod Oprørere, og ikke længere mod Konger, fordi disse vilde ydmyge den overmodige Geistlighed.

Men Hagen sørgede tillige omhyggeligt for Landets Opkomst: han oprydbede adskillige øde Pladser, og besatte dem med Bøndergaarde, hvorved Agerdyrkning og Qvægavling tiltog, og hermed igjen baade Folkemængde og Statsindkomster; han udgav nye Love mod Feider og Mord, og vaagede strængt over disse Loves Efterlevelse; han byggede Kirker og Klostere til Christendommens Udbredelse; han befæstede Bergen og Tønsberg; han anlagde mange Casteller; han øvede Folket i Vaaben, og holdt en Flaade af trehundrede Skibe.

Kong Hagen udvidede ogsaa sit Rige anseeligt: thi uden Blodsudgydelse fik han Island forenet med Norge, men paa de Vilkaar: At Island skulde beholde sine gamle Love, faae fra Norge behørig Tilførsel af alle Levnetsmidler, og slippe for at betale Told af de Varer, som fra Island sendtes over til Norge. — Kort efter bleve ogsaa Grønlænderne overtalede til at hylde den norske Konge, og betale ham en aarlig Skat. — Endeligen vandt han de

Toulse [illegible], som [illegible] Barfod: som
sagde under [illegible] Hagen meget
[illegible] i Dag og første blev Hagen [illegible] Syrster, der
[illegible] nederlandske [illegible] den fierde,
[illegible] Pave Innocents [illegible] den tydske
[illegible] meget for ham, ja lovede ham endog hielpe ham med at
Keiserkrone, dersom Kongen vilde hielpe ham — Friderik
bekrige den daværende Keiser i Tyskland, Men Ho-
den anden, som Paven havde sat i Ban. færdig til
gen undslog sig, og svarede: han var altid Fiender. —
at stride med Kirkens, men ei mod Pavens Kongerige
Den franske Konge, Ludvig den Hellige, ham til at
[illegible] meget for Hagen, og opmuntrede Lande. Ja, de
Deltage i et Krigstog mod det forjættede tilbød Ludvig
Haaen var en Klog og erfaren Sømand, franske og norske
ham endog at anføre den forenede tasker de Fran-
[illegible] Men Hagen svarede: Jeg Mig, men Frans
[illegible] Konge for den Tillid, han har til vilt Fall er
[illegible] ere stolte, og taale ingen Ligemand; smart op-
[illegible] og let til at opbringe. Der kunde da begge Par-
[illegible] Uenighed til Skam og Skade for den vise,
[illegible] — Den castilske Konge, Alphons og fik bemær-
[illegible] til hendes Datter, Christina, Kongen af
[illegible] en mægtig Drabelige. — Ja endog — Alle disse ubver-
[illegible] gjorde Forbund med Hagen til at ud-
[illegible] Agt og Tillid bragte Hagen Kiøbmandsskibe
[illegible] Handel, og sikre deres

Hagen Hagensen døde 1263, efter sex og tyve Aars Regjering. Han kaldes ogsaa Hagen den gamle, fordi han regjerede saa længe.

Hagen den gamles Søn og Eftermand hedte Magnus Lagobeter, det er: Lovforbedrer; fordi han forbedrede Norges fire Love: Heidsivia-Loven, som gjeldte i Oplandene, Gule-Loven, i Bergens Stift, Froste-Loven, i Tronhjems Stift, og Borge-Loven, i Vigen eller den sydøstlige Kant af Norge. Desuden forfattede han en ny Kongelov, kaldet Hirdskraa, og inddeelede Norge i femten Laugstole, hvis Laugmand maatte sende deres Domme til Kongen, og ikke dømme i Criminalsager.

Derimod svækkede Magnus Lagobeter meget Kongernes Magt ved at udelukke Borgerne og Bønderne fra al Deelagtighed i Regjeringen og tillade alene Adelen og Geistligheden Stemme paa Rigsdagen; thi herved steeg begge disse Standers Magt til den høieste Spidse. — Han skildte ogsaa Norge ved Syderøerne, hvilke han overlod til Kongen af Skotland for en vis aarlig Afgift, men denne blev siden ikke betalt. — Fra Lagobeters Tid ophørte de Norskes jevnlige Søtog; deres Sømagt gik til Grunde, og deres Handel kom aldeles i Hansestædernes Hænder. Dog herskede der bestandigen indvortes Rolighed, og der udbrød ei tiere nogen Borgerkrig.

de skotske Øer tilbage, som Magnus Barfod forst lagde under Norge.

Ved denne sin Magt og Lykke blev Hagen meget agtet endog af adskillige udenlandske Fyrster, der ønskede hans Venskab. Pave Innocens den fjerde, smigrede meget for ham, ja lovede ham endog den tydske Keiserkrone, dersom Kongen vilde hjelpe ham med at bekrige den daværende Keiser i Tydskland, Friderik den anden, som Paven havde sat i Ban. Men Hagen undslog sig, og svarede: Han var altid færdig til at stride mod Kirkens, men ei mod Pavens Fiender. — Den franske Konge, Ludvig den hellige, smigrede ligeledes meget for Hagen, og opmuntrede ham til at deltage i et Korstog mod det forjættede Land. Ja, da Hagen var en klog og erfaren Sømand, tilbød Ludvig ham endog at anføre den forenede franske og norske Flaade. Men Hagen svarede: „Jeg takker de Franskes Konge for den Tillid, han har til Mig, men Franskerne ere stolte, og taale ingen Ligemand; mit Folk er hidsigt og let til at opbringe. Der kunde da snart opkomme Uenighed til Skam og Skade for begge Partier." — Den spanske Konge, Alphons den vise, friede til Hagens Datter, Christina, og fik hende med en anselig Brudeskat. — Ja endog Kongen af Tunis gjorde Forbund med Hagen. — Alle disse udenlandske Fyrsters Agt og Tillid brugte Hagen til at udbrede Norges Handel, og skaffe dets Kjøbmandsskibe Sikkerhed.

Hagen Hagensen døde 1263, efter sex og fyrretyve Aars Regjering. Han kaldes ogsaa Hagen den gamle, fordi han regjerede saa længe.

Hagen den gamles Søn og Eftermand hedte Magnus Lagobeter, det er: Lovforbedrer; fordi han forbedrede Norges fire Love: HeidsIvia-Loven, som gjeldte i Oplandene, Gule-Loven, i Bergens Stift, Froste-Loven, i Tronhjems Stift, og Borge-Loven, i Vigen eller den sydøstlige Kant af Norge. Desuden forfattede han en ny Kongelov, kaldet Hirdskraa, og inddelede Norge i femten Laugstole, hvis Laugmand maatte sende deres Domme til Kongen, og ikke dømme i Criminalsager.

Derimod svækkede Magnus Lagobeter meget Kongernes Magt ved at udelukke Borgerne og Bønderne fra al Deelagtighed i Regjeringen og tillade alene Adelen og Geistligheden Stemme paa Rigsdagen; thi herved steeg begge disse Stænders Magt til den høieste Spidse. — Han skilpte ogsaa Norge ved Syderøerne, hvilke han overlod til Kongen af Skotland for en vis aarlig Afgift, men denne blev siden ikke betalt. — Fra Lagobeters Tid ophørte de Norskes jevnlige Søtog; deres Sømagt gik til Grunde, og deres Handel kom aldeles i Hansestædernes Hænder. Dog herskede der bestandigen indvortes Rolighed, og der udbrød ei tiere nogen Borgerkrig.

XI.

Snorro Sturlesen.

Historieskriveren Snorro Sturlesen er født i Island 1178. Hans Farfader nedstammede fra de anseligste Familier baade i Island og Norge; blandt Andre fra Gange Rolf, Normannernes berømte Anfører, der stiftede Hertugdømmet Normandie.

I sit tredie Aar mistede Snorro sin Fader. Efter hennes Død kom han i Huset hos Jon Lopeson, den rigeste og lærdeste Mand i Island paa den Tid. Her levede han i sexten Aar, blev anført til Studeringer, og udviklede ved stadig Flid sine herlige Naturgaver. Han læste ogsaa flittigen Islands gamle Skalde og Historieskrivere. Denne Læsning gav ham Smag paa Historien og Skaldekonsten, der siden gjorde ham saa navnkundig.

Snorro selv var fattig, men han giftede sig med en riig Præstedatter i Island. Dette Ægteskab lagde Grunden til de store Rigdomme, som han siden fik; thi han eiede tilsidst sex anselige Hovedgaarde, og havde mange Underhavende, saa at han undertiden indfandt sig paa Althinget med et Følge af Mere, end nihundrede Bevæbnede. — Ved Hielp af disse Rigdomme blev han og i Stand til at opføre mange prægtige Bygninger, som han var en stor Elsker af. Han byggede blandt Andre Gaarden Reikholt, hvor han opholdt sig for det Meste. Denne lod han befæste, og her indrettede han tillige et konstigt Bad. Dette Bad

er endnu til, og har staaet næsten sexhundrede Aar uden synderligen at beskades af Tiden.

Ved sine Rigdomme og ualmindelige Kundskaber kom Snorro i saadan Anseelse, at han i sit fem og tredivte Aar blev af sine Landsmænd udvalgt til Lagmand, hvilket var den høieste Hæderspost i Island. — Da hans Embedstid, som Lagmand, var forbi, reiste han over til Norge. Her blev han meget yndet af de fornemste i Landet, og modtog mange Beviser paa deres Gavmildhed og Høiagtelse. Især gjorde den mægtige Hertug Skule og Kong Hagen Hagensen meget af ham. Den Sidste blev saa indtaget i ham, at han først udnævnede ham til sin Skutulsvend, et Embede, der forpligtede ham til bestandigen at være om Kongens Person. Siden blev Snorro endog Lehnsmand, men paa det Vilkaar, at hjelpe Kongen til at forene Island med Norge.

Efter tvende Aars Ophold i Norge reiste Snorro med mange Foræringer og paa et veludrustet Skib tilbage til sit Fædreland. Men det Løfte, han havde gjort Kong Hagen, drev han ikke synderligen paa at opfylde; deels fordi han mærkede, at han havde alt for mange Avindsmænd og Modstandere; deels maaske og fordi han troede, at intet Løfte kunde forbinde ham til at undertrykke sit Fædreland. Desuden fik ogsaa Snorro meget Andet at tænke paa; thi kort efter sin Hjemkomst kom han i hæftig Uenighed saavel med sine Svigersønner, der uden skjællig Grund forskjøde deres Koner, som med sine andre Slægtninger, der

strebes med ham om deres Arvegods, og overfaldt, dræbte og plyndrede hinanden.

Men for at undgaae sine mange Fienders Efterstræbelser reiste Snorro anden Gang over til Norge. Her kom han just paa den Tid, da Hertug Skule arbeidede paa at nedstøde sin egen Svigersøn, Kong Hagen Hagensen, fra Tronen. Snorro tog Hertugens Parti, og blev derfor ophøiet til Jarl. Men da han hørte, at hans farligste Fiender i Island vare døde, haabede han at faae sine røvede Eiendomme igjen. Han bad derfore Hertugen om Tilladelse at reise hjem igjen. Den fik han, og tillige et stort Skib til Foræring. Derpaa reiste Snorro, uagtet Kongen havde strængeligen forbudt ham det. Herover blev Hagen saa fortørnet, at han skrev til Gisfur Thorvaldsen, Een af Snorros Svigersønner, og bad ham enten at sende hans Svigerfader fangen til Norge, eller at tage ham af Dage. Gisfur tog da halvfiersindstyve Bevæbnede med sig, trængte om Natten ind i Snorros Gaard, Reikholt, og myrdede der sin Svigerfader i hans eet og treſindstyvende Aar. Dette Mord skete Aar 1241.

Snorro Sturlesen besad megen Færdighed i det græske og latinske Sprog, kjendte Noget til Mathematik og Mechanik, og havde store Indsigter i Lovkyndigheden; hvorfore han fire Gange beklædte Lagmandsposten. Han var ogsaa en ypperlig Skald, og forfattede adskillige Sange, saavel til Udenlandskes som Indenlandskes Berømmelse. Men hans Hoved-

verk, og det, hvorved han har vundet Udødelighed, er hans norske Kongers Krønike. Denne kaldes ogsaa Heimskringla eller Jordkloden, af de første Ord, som Værket begynder med. — Det gaaer fra Odin til Magnus Erlingsens Død, og roses af alle Kjendere for Upartiskhed og Sandhedskjerlighed. — De Kilder, hvorfra han hentede sine Efterretninger, vare deels de ældre Historieskriveres Værker, deels de gamle Skaldes-Sange. Disse Sange vare saa meget mere paalidelige, som deres Forfattere vare i de Tider Statens fornemste Mænd og Kongernes ypperste Raadgivere. — Snorro Sturlesen's Historie er oversat paa Dansk af Peder Clausen, der levede i Midten af det sextende Aarhundrede, og var Præst i Christiansandsstift.

Snorro Sturlesen begyndte ogsaa paa den saa kaldte yngre Edda, der blev fortsat af hans Brodersøn, Oluf Hvitaskald. — Den yngre Edda, som ogsaa kaldes Snorro's Edda, bestaaer af tre Dele: Den første indeholder en sammenhængende nordisk Mythologi eller Fabellære. — Den anden Deel er et alphabetisk Register over Guder og Konger og en Samling af poetiske Udtryk tilligemed en Forklaring derover, som: Bølgernes Vogne, Søegudens Heste ere Skibe; — Ulykkens Døttre, Hjelmenes Hagel ere Pile; — Manddraberens Haand er Stridsøxen; — Ansigtets Fakkel, Hovedets Diamant er Øjet; — Løven, som anfalder Huse og Skibe, er Stormvinden. — Den

han paa egen Haand den skaanske Kirkelov, som Absalon havde udgivet, og Waldemar den første bekræftet. — 2. da Kongen havde indstævnet ham til Rigsdagen i Nyborg, vovede han ei alene at udeblive, men sammenkaldte i dets Sted et geistligt Møde i Veile. Her blev af alle Tilstædeværende den Beslutning fattet, og siden bekræftet af Paven: At, dersom nogen Geistlig i Danmark fængsles, eller paa nogen Maade angribes, da skal baade Kongen og hele Landet bansættes. — 3. driftede Jacob Erlandsen sig til at udnævne Abels Søn til Konge i Danmark; fordi Kong Christopher ikke vilde forlehne denne med Hertugdømmet Slesvig.

Herover lod Kongen tilsidst Erkebiskopen fængsle og indspærre i et Taarn paa Hagenskov i Fyen. Men, saasnart dette rygtedes, blev baade Kongen og hele Landet sat i Ban. I Kraft af en saadan Bansættelse maatte der ingen Gudstjeneste holdes, intet Sacramente forrettes, ingen Kirkedør aabnes, ingen Klokke ringe, og ingen Afdød begraves i christen Jord. — Dog Kongen brød sig ikke om denne Bansættelse, men nødte Præsterne i Roskilde til at holde Gudstjenesten paa tredie Paaskedag. Derpaa reiste han til Ribe, for at overlægge med Biskoppen sammesteds, hvorledes disse Uroligheder bedst kunde stilles. Her blev Kongen myrdet 1259 af en Geistlig, ved Navn Arnfast, som siden blev Biskop i Aarhuus. — Den urolige Jacob Erlandsen kom paa

fri Fod under den følgende Konge, og reiste strax til Rom, hvor han døde.

Under Waldemar den andens Sønner oprettede adskillige Stæder baade i og uden for Tydskland det saa kaldte Hanse eller Handelsforbund, og bleve derefter kaldte Hansestæder. Lybek og Hamborg vare de første, som tiltraadte dette Forbund; siden blev Bergen, London og mange flere optagne deri; saa at de tilsidst bleve halvfemsindstyve i Tallet. Disse Hansestæder tiltoge efterhaanden saaledes i Rigdom og Vælde, at de holdte baade en stor Flaade og en stor Krigshær for at forsvare deres Handelsfriheder saavel til Søes som til Lands, og for at hindre de Stater, som ei hørte til Forbundet, fra at drive Handel fornemmeligen i Nordsøen og Østersøen.

X.

Hagen Hagensen.

Den norske Konge, Hagen Hagensen eller Hagen den fjerde, som ganske endte de langvarige Borgerkrige, var en Sønnesøn af Kong Sverre. Allerede i sit ellevte Aar aflagde Hagen Prøver paa sit ædle Hjerte; thi da Birkebenerne vilde have ham i Spidsen af sig til at bekrige Norges daværende Konge, svarede han: „Jeg er endnu for ung til saa stort et Foretagende. Desuden er

Borgerkrig en afskyelig Ting. Jeg vil hellere bie, indtil Gud under Mig saa Meget af mit Fædrerige, som ham synes. Men ingenlunde vil jeg opreise Krigsfolket, eller begynde Ufred i mit Fædreland."

Efter Inges Død blev Hagen i sit sextende Aar af Birkebenerne udraabt til Konge 1217. Men i de første tyve Aar af sin Regjering maatte han føre Krig med adskillige indenlandske Partier, der opstode paa Ny. Hertil bleve de ophidsede saavel af hele Geistligheden i Almindelighed, som af Biskop Niels i Særdeleshed. Disse ønskede Kongen styrtet af mere end een Aarsag: deels fordi Hagen var en Sønnesøn af den Sverre, der saa kjek stod dem imod; deels fordi de frygtede, at Hagen vilde, ligesom Farfaderen, indskrænke deres ulovlige Magt. Tilsidst fik de endog Grev Skule, Kongens Svigerfader og øverste Minister til at gjøre Opstand. — Men Hagen seirede dog omsider baade over Skule og sine øvrige Modstandere, og endte lykkeligen de indenlandske Krige, der siden Jorsalafars Død havde forstyrret og ødelagt Norge i Mere end hundrede Aar.

Saasnart Hagen havde faaet indvortes Rolighed, tænkte han paa at lade sig krone, en Ceremonie, som paa de Tider var meget vigtig for at skaffe en Konge den behørige Myndighed. Til den Ende udbad han sig en Biskop af Paven, da hans egne ikke vilde. Paven sendte ham strax en Cardinal, som med stor Høitid forrettede Kroningen. —

Foruden Dette udgav Cardinalen med Pavens Tilladelse nogle skarpe Forordninger, som sigtede til at beskjerme de Ringere mod de Mægtigeres Undertrykkelser. Ligeledes afskaffede han ganske det skadelige Jernbyrd, hvorved uægte Prinser kunde bevise deres ægte Fødsel, og volde saa megen Uro i Landet. Endelig bestemte han Bansættelser mod Oprørere, og ikke længere mod Konger, fordi disse vilde ydmyge den overmodige Geistlighed.

Men Hagen sørgede tillige omhyggeligt for Landets Opkomst: han opryddede adskillige øde Pladser, og besatte dem med Bøndergaarde, hvorved Agerdyrkning og Qvægavling tiltog, og hermed igjen baade Folkemængde og Statsindkomster; han udgav nye Love mod Feider og Mord, og vaagede strængt over disse Loves Efterlevelse; han byggede Kirker og Klostere til Christendommens Udbredelse; han befæstede Bergen og Tønsberg; han anlagde mange Castellet; han øvede Folket i Vaaben, og holdt en Flaade af trehundrede Skibe.

Kong Hagen udvidede ogsaa sit Rige anseligt: thi uden Blodsudgydelse fik han Island forenet med Norge, men paa de Vilkaar: At Island skulde beholde sine gamle Love, faae fra Norge behørig Tilførsel af alle Levnetsmidler, og slippe for at betale Told af de Varer, som fra Island sendtes over til Norge. — Kort efter bleve ogsaa Grønlænderne overtalede til at hylde den norske Konge, og betale ham en aarlig Skat. — Endeligen vandt han de

de skotske Øer tilbage, som Magnus Barfod forst lagde under Norge.

Ved denne sin Magt og Lykke blev Hagen meget agtet endog af adskillige udenlandske Fyrster, der ønskede hans Venskab: Pave Innocens den fjerde, smigrede meget for ham, ja lovede ham endog den tydske Keiserkrone, dersom Kongen vilde hjelpe ham med at bekrige den daværende Keiser i Tydskland, Friderik den anden, som Paven havde sat i Ban. Men Hagen undslog sig, og svarede: Han var altid færdig til at stride mod Kirkens, men ei mod Pavens Fiender. — Den franske Konge, Ludvig den hellige, smigrede ligeledes meget for Hagen, og opmuntrede ham til at deltage i et Korstog mod det forjættede Land. Ja, da Hagen var en klog og erfaren Søemand, tilbød Ludvig ham endog at anføre den forenede franske og norske Flaade. Men Hagen svarede: „Jeg takker de Franskes Konge for den Tillid, han har til Mig, men Franskerne ere stolte, og taale ingen Ligemand; mit Folk er hidsigt og let til at opbringe. Der kunde da snart opkomme Uenighed til Skam og Skade for begge Partier.” — Den spanske Konge, Alphons den vise, friede til Hagens Datter, Christina, og fik hende med en anselig Brudeskat. — Ja endog Kongen af Tunis gjorde Forbund med Hagen. — Alle disse udenlandske Fyrsters Agt og Tillid brugte Hagen til at udbrede Norges Handel, og skaffe dets Kjøbmandsskibe Sikkerhed.

Hagen Hagensen døde 1263, efter sex og fyrretyve Aars Regjering. Han kaldes ogsaa Hagen den gamle, fordi han regjerede saa længe.

Hagen den gamles Søn og Eftermand hedte Magnus Lagobeter, det er: Lovforbedrer; fordi han forbedrede Norges fire Love: Heidsivia-Loven, som gjeldte i Oplandene, Gule-Loven, i Bergens Stift, Froste-Loven, i Tronhjems Stift, og Borge-Loven, i Vigen eller den sydøstlige Kant af Norge. Desuden forfattede han en ny Kongelov, kaldet Hirdskraa, og inddeelede Norge i femten Laugstole, hvis Laugmand maatte sende deres Domme til Kongen, og ikke dømme i Criminalsager.

Derimod svækkede Magnus Lagobeter meget Kongernes Magt ved at udelukke Borgerne og Bønderne fra al Deelagtighed i Regjeringen og tillade alene Adelen og Geistligheden Stemme paa Rigsdagen; thi herved steeg begge disse Stænders Magt til den høieste Spidse. — Han skilbte ogsaa Norge ved Sydersøerne, hvilke han overlod til Kongen af Skotland for en vis aarlig Afgift, men denne blev siden ikke betalt. — Fra Lagobeters Tid ophørte de Norskes jevnlige Søtog; deres Sømagt gik til Grunde, og deres Handel kom aldeles i Hansestædernes Hænder. Dog herskede der bestandigen indvortes Rolighed, og der udbrød eiltiere nogen Borgerkrig.

XI.

Snorro Sturlesen.

Historieskriveren Snorro Sturlesen er født i Is-
land 1178. Hans Farfader nedstammede fra de an-
seligste Familier baade i Island og Norge; blandt An-
dre fra Gange Rolf, Normannernes berømte Anfø-
rer, der stiftede Hertugdømmet Normandie.

I sit tredie Aar mistede Snorro sin Fader. Eft
hennes Død kom han i Huset hos Jon Loptsson
den rigeste og lærdeste Mand i Island paa den Ti
Her levede han i sexten Aar, blev anført til Studer
ger, og udviklede ved stadig Flid sine herlige Nat
gaver. Han læste ogsaa flittigen Islands gamle Sk
og Historieskrivere. Denne Læsning gav ham Sm
paa Historien og Skaldekonsten, der siden gjorde h
saa navnkundig.

Snorro selv var fattig, men han giftede sig
en riig Præstedatter i Island. Dette Ægteskab l
Grunden til de store Rigdomme, som han siden
thi han eiede tilsidst sex anselige Hovedgaarde, og h
mange Underhavende, saa at han undertiden ind
sig paa Althinget med et Følge af Mere, end n
hrede Bevæbnede. — Ved Hielp af disse Rigd
blev han og i Stand til at opføre mange præ
Bygninger, som han var en stor Elsker af.
byggede blandt Andre Gaarden Reikholt, hvo
opholdt sig for det Meste. Denne lod han befæ
her indrettede han tillige et konstigt Bad. Dett

er endnu til, og har staaet næsten sexhundrede Aar uden synderligen at beskades af Tiden.

Ved sine Rigdomme og ualmindelige Kundskaber kom Snorro i saadan Anseelse, at han i sit fem og tredivte Aar blev af sine Landsmænd udvalgt til Lagmand, hvilket var den høieste Hæderspost i Island. — Da hans Embedstid, som Lagmand, var forbi, reiste han over til Norge. Her blev han meget yndet af de fornemste i Landet, og modtog mange Beviser paa deres Gavmildhed og Hølagtelse. Især gjorde den mægtige Hertug Skule og Kong Hagen Hagensen meget af ham. Den Sidste blev saa indtaget i ham, at han først udnævnede ham til sin Skutulsvend, et Embede, der forpligtede ham til bestandigen at være om Kongens Person. Siden blev Snorro endog Lehnsmand, men paa det Vilkaar, at hjelpe Kongen til at forene Island med Norge.

Efter tvende Aars Ophold i Norge reiste Snorro med mange Foræringer og paa et veludrustet Skib tilbage til sit Fædreland. Men det Løvte, han havde gjort Kong Hagen, drev han ikke synderligen paa at opfylde; deels fordi han mærkede, at han havde alt for mange Avindsmænd og Modstandere; deels maaske og fordi han troede, at intet Løvte kunde forbinde ham til at undertrykke sit Fædreland. Desuden fik ogsaa Snorro meget Andet at tænke paa; thi kort efter sin Hjemkomst kom han i hæftig Uenighed saavel med sine Svigersønner, der uden skjællig Grund forskjøde deres Koner, som med sine andre Slægtninger, der

stredes med ham om deres Arvegods, og overfaldt, dræbte og plyndrede hinanden.

Men for at undgaae sine mange Fienders Efterstræbelser reiste Snorro anden Gang over til Norge. Her kom han just paa den Tid, da Hertug Skule arbeidede paa at nedstøde sin egen Svigersøn, Kong Hagen Hagensen, fra Tronen. Snorro tog Hertugens Parti, og blev derfor ophøiet til Jarl. Men da han hørte, at hans farligste Fiender i Island vare døde, haabede han at faae sine røved Eiendomme igjen. Han bad derfore Hertugen om Tilladelse at reise hjem igjen. Den fik han, tillige et stort Skib til Foræring. Derpaa rei Snorro, uagtet Kongen havde strængeligen forbu ham det. Herover blev Hagen saa fortørnet, han strev til Gissur Thorvaldsen, En Snorros Svigersønner, og bad ham enten at s hans Svigerfader fangen til Norge, eller at tage h af Dage. Gissur tog da halvfjersindstyve Bevæb med sig, trængte om Natten ind i Snorros Ga Reikholt, og myrdede der sin Svigerfader i hans og tresindstyvende Aar. Dette Mord skete Aar 1

Snorro Sturlesen besad megen Færdighed græske og latinske Sprog, kjendte Noget til M matik og Mechanik, og havde store Indsigter i kyndigheden; hvorfore han fire Gange beklædte mandsposten. Han var ogsaa en ypperlig S og forfattede adskillige Sange, saavel til Udenla som Indenlandskes Berømmelse. Men hans S

værk, og det, hvorved han har vundet Udødelighed, er hans norske Kongers Krønike. Denne kaldes ogsaa Heimskringla eller Jordkloden, af de første Ord, som Værket begynder med. — Det gaaer fra Odin til Magnus Erlingsens Død, og roses af alle Kjendere for Upartiskhed og Sandhedskjerlighed. — De Kilder, hvorfra han hentede sine Efterretninger, vare deels de ældre Historieskriveres Værker, deels de gamle Skaldes-Sange. Disse Sange vare saa meget mere paalidelige, som deres Forfattere vare i de Tider Statens fornemste Mænd og Kongernes ypperste Raadgivere. — Snorro Sturlesen's Historie er oversat paa Dansk af Peder Clausen, der levede i Midten af det sextende Aarhundrede, og var Præst i Christiansandsstift.

Snorro Sturlesen begyndte ogsaa paa den saa kaldte yngre Edda, der blev fortsat af hans Brodersøn, Oluf Hvitaskald. — Den yngre Edda, som ogsaa kaldes Snorro's Edda, bestaaer af tre Dele: Den første indeholder en sammenhængende nordisk Mythologi eller Fabellære. — Den anden Deel er et alphabetisk Register over Guder og Konger og en Samling af poetiske Udtryk tilligemed en Forklaring derover, som: Bølgernes Vogne, Søegudens Heste ere Skibe; — Ulykkens Døttre, Hjelmenes Hagel ere Pile; — Manddraberens Haand er Stridsøxen; — Ansigtets Fakkel, Hovedets Diamant er Øjet; — Løven, som anfalder Huse og Skibe, er Stormvinden. — Den

tredie Deel er en Poetik og Prosodi, tilligemed en Efterretning om den islandske Digtekonst. — De tvende første Dele af den yngre Edda ere trykte paa Islandsk med en Oversættelse paa Dansk og Latin.

Den ældre Edda derimod er samlet af Sæmund Frode den vise, som levede meer end hundrede Aar før Snorro Sturlesen. Denne Edda er det ældste Skrift i det gamle nordiske Sprog, da man mener, det er forfattet allerseneſt i det sjette Aarhundrede efter Christi Fødsel, altsaa fire hundrede Aar omtrent før Islands Opdagelse. — Den ældre Edda bestaaer af tvende Hoveddele: Den første heder Voluspa, det er: den gamle nordiske Prophetinde Volas Spaadomme. Her findes først Efterretninger om Chaos, om Verdens Skabelse, om Jordens forskjellige Beboere: Jetter eller Kjæmper, Mennesker og Dværge. Dernæst fortælles her om Heros Forretninger, om Gudernes Eventyrer og deres Kamp med den onde Gud Loke. Endelig meddeler Voluspa en vidtløftig Beskrivelse over Verdens Opbrændelse og Fornyelse, over de Godes evige Salligheder i Gimle, og de Ondes evige Marter i Nastron.

Den anden Hoveddeel af den ældre Edda hedder Havemaal, det er: den høie Tale, og bestaaer b af moralske Tankesprog, f. Ex. paa Reiser er ingen sikrere Vei, end Klogskab, heller ikke er get Forraad behageligere; — Intet er skadeligere Jordens Sønner, end Drukkenskab; Drankeren

der Forstanden; Forglemmelsens Fugl synger for dem, som beruse sig, og berøver dem deres Sjel; — Fraadseren spiser sig selv Døden til; Daarens Graadighed kommer Viismanden til at lee; — Den Enfoldige indbilder sig at vide Alt, naar han blot har lært Overfladen, men han kan ei svare, naar man giver ham et vanskeligt Spørgsmaal; — Reis Dig aarle, hvis Du ønsker at vorde riig, eller at overvinde Din Fiende; Ulven, der ligger, faaer intet Rov, og Mennesket, der sover, ingen Seier; — Rigdomme forsvinde, som et Dieblik; Hjorde omkomme, Slægtninger fare heden, Dine Venner ere dødelige, Du skal selv døe; Jeg kjender kun Eet, som aldrig døer, og det er Efterslægtens Tanker om de Døde.

XII.

Christopher den anden.

Den danske Konge, Christopher den anden, under hvem Danmark styrtedes i den ynkeligste Tilstand, kom til at regiere 1319. Aaret efter sin Tronbestigelse nødtes han af Adelen og Geistligheden til at indgaae en meget haard Haandfæstning, hvorved han næsten tabte al sin Magt; thi i denne Haandfæstning maatte han forpligte sig til: Ikke at udskee, det er, straffe over Nogen, som talede ilde om Kongen; ikke at fængsle nogen Bi-

skop uden Pavens Befaling; ikke at paalægge Geistligheden nogen Skat, og derimod betale den Gjeld, hvori hans Formænd havde sat Landet.

Men uagtet denne Haandfæstning lagde Kongen en nye Skat baade paa Adel og Geistlighed. Herover udbrød strax en indbyrdes Krig. Niels Olufsen, en skaansk Herremand, greb først til Vaaben, fik tydske Hielpetropper, og drog over til Sælland, hvor han skjændte og brændte overalt. Men den tappre Peter Pendelboe, som anførte Kongens Hær, slog Niels Olufsens Parti, gik over Isen til Bornholm, og bemægtede sig Slottet Hammerhuus, som Skaaningerne havde indtaget. Saaledes fik Kongen Overhaand, og Mange af dem, som havd sat sig mod Skatten, bleve afstraffede.

Kort efterat denne Krig var endt, kom Konge i Uenighed med den snilde og mægtige Grev Ge af Holsteen, fordi de Begge vilde være Formynde for den unge Hertug Valdemar i Slesvig. Beg rustede sig; Christopher den anden rykkede imod G ven, men tabte et stort Slag ved Gottorf. D det blev ikke herved; thi aldrig saasnart rygte dette Nederlag i Danmark, førend den danske A og Geistlighed opsagde Kongen Huldskab og Trosk forbød Almuen at adlyde ham længere, og forba sig med Grev Gert. Anføreren for de misforn Danske vare: Ludvig Albrectsen, Rigets M eller Overstcommanderende, og Knud Porse, som gift med Enkedronningen i Sverrig, og hvem

gen havde gjort til Hertug, samt forlenet ham med Samsøe og Halland for en Sum Penge, Kongen havde laant af ham.

Da Kong Christopher saae sig for svag til at modstaae dette Parti, flygtede han over til Tydskland for at faae Hjelp af de tydske Fyrster. Imidlertid skaltede og valtede Grev Gert, Ludvig Albrektsen og Knud Porse i Danmark, ligesom de selv vilde: Hertug Valdemar i Slesvig blev Konge i Danmark; Grev Gert fik af Valdemar Hertugdømmet Slesvig til Forlening; Ludvig Albrektsen fik Kolding og Ribe foruden det, som han allerede eiede i Sælland, og Knud Porse Holbek og Kalundborg som et Grevskab.

I denne Nød indgik Kongen Forbund med sin Halvbroder Johan, der dasaa var Greve i Holsteen, laante af denne tyve tusinde Mark Sølv eller omtrent hundrede og tresindstyve tusinde Rigsdaler, og satte ham Sælland, Falster, Laaland og Skaane i Pant for denne Sum. — I Kraft af dette Forbund blev Kongen siden nødt til at hjelpe sin Halvbroder, da denne kom i Krig med Grev Gert. Men her var Kongen igjen ulykkelig, og tabte et stort Slag paa Lohede i Slesvig; thi han indlod sig i Træfning med Fienden, førend Johans Hær havde stødt til. — Følgen af dette ulykkelige Slag var: At han maatte forpligte sig til at betale Grev Gert hundrede tusinde Mark Sølv i Krigsom-

Fæstninger, og afstaae ham Fyen og Nørrejylland til Pant.

Hertil kom: at Grev Johans Betjentere i Skaane opførte sig saa grusomt, at Skaaningerne gjorde Opstand, dræbte trehundrede af Grevens Folk og hyldede Kong Magnus Smek i Sverrig. — Desuden betjente ogsaa den tydske Keiser, Ludvig af Baiern, sig af Danmarks Svaghed; thi han skildte det ved Hertugdømmet Pommern, som han gav til sin Søn, Markgreven af Brandenborg. — Saaledes var næsten hele Riget adsplittet; saa Kong Christopher eiede tilsidst intet Mere, end Esland, som begjerede aldrig at blive adskildt fra Danmark, og et ubetydeligt Stykke af Lolland og Falster. Alle Rigets øvrige Provinser vare deels i udlandske, deels i indenlandske Herrers Hænder, til Pant, deels i Eie.

I sine sidste Regjeringsaar opholdt Kongen sig i Saxkjøbing. Her stak to Adelsmænd Ild paa det Huus, han boede i, for at bemægte sig hans Person, og overlevere ham til Grev Johan i Kielen. Kongen sprang ud af Vinduet; men de Sammensvorne grebe ham, og førte ham fangen over til Greven. Dog denne gav ham løs, og derpaa reiste Kongen til Nykjøbing paa Falster, hvor han døde af Sorg og Kummer 1334.

Under Christopher den anden og hans Forn[...] opkom disse store Rigsembedsmænd: Drost, som forestod Hoffet, Marsk, som anførte Krigsh[...]

Cantsler, som udstædte alle kongelige Breve og Befalinger. — I dette Tidsrum var det og, at Thingene eller Folkemøderne ophørte, der tilforn holdtes aarligen og jævnligen i hver Provins. I deres Sted indførtes Rigsdage eller Dannehof, der holdtes snart paa et Sted, snart paa et andet; men under Christopher den anden blev det fastsat, at de aarligen skulde holdes i Nyborg. — Paa denne Tid kom ogsaa de saakaldte Herredage i Brug. Disse vare deri forskjællige fra Rigsdagene, at alene Herrerne, det er, Adelen og Geistligheden, bleve sammenkaldte paa Herredagene; paa Rigsdagene derimod mødte tillige baade Borger- og Bondestanden.

Efter Christopher den andens Død fulgte et Mellemrige af sex Aar. I denne Tid blev Danmark paa det ynkeligste mishandlet af sine mange baade indenlandske og udenlandske Herrer, men Ingen handlede grummere, end Grev Gert; thi aldeles ubekomret om de Danske forlenede han Ingen uden Tyskere med Slotte i Danmark, tog Ingen uden Tyskere til Embedsmænd, tvang Almuen til at lære Tysk, indførte den holstenske Rettergang i Stedet for den danske, og udpinte haarde Skatte af Indbyggerne. Ja, da Jyderne omsider grebe til Vaaben, rykkede han med ti tusinde Tyskere ind i Jylland, ødelagde de skjønneste Egne, afbrændte Klostere og Kirker, tillod sine Soldater at plyndre frit og ustraffet, og drog med fire tusinde Mand til

Randers; de Andre fordelede han omkring i Lan[d]
for overalt at ødelægge dette, og underkue dets In[d]
byggere.

Men nu fremstod Niels Ebbesen, Herre [til]
Nørreriis, et Gods, ikke langt fra Randers. H[an]
indgik et Forbund med nogle jyske Adelsmænd, [og]
lagde herved Grunden til Fædrelandets Frihed. Sa[a]
snart Greven blev underrettet herom, kaldte h[an]
Niels Ebbesen til sig. Denne kom strax. I B[e]
gyndelsen smigrede Greven for ham; thi han ø[n]
skede gjerne at faae en saa mægtig og anseet Man[d]
paa sin Side. — „Gert! Du kjender ikke Nie[ls]
Ebbesen," sagde han; „viid, Jeg indgaaer i Evi[g]
hed intet Venskab med Voldsmanden, med mit F[æ]
drelands Bøddel. Ophør med Din Myrden og Bræ[n]
den, med Dine blodige Udsuelser, og himmelsk[ri]
gende Uretfærdigheder! Drag ud af et Land, som [D]
ulovligen har ranet, og grusomt mishandlet! T[ag]
alle Dine leiede Stimænd med Dig!"

Gert befalede ham strax at underkaste sig,
hvis ikke, da enten at rømme Landet, eller hæng[e].
Derpaa kastede Ebbesen sin Handske paa Gulv[et],
hvilket var Udfordringstegnet paa de Tider, og sag[de]:
„Det skal aldrig skee, thi hermed undsiger Jeg [Dig]
paa ærlig Ridders Viis, og, naar og hvor Jeg t[ræf]
fer Dig, enten under Tag eller aaben Himmel, [en]
ten ved Hanegal eller Midnatstid, enten væbnet [og]
værgeløs, enten sovende eller vaagende, enten [ved]
dit Taffel eller ved Alterets hellige Fødder, fo[r]

Jeg ved den Gud, som Du ikke troer paa, at Du skal vært min Mand, og falde for min Haand."

Saaledes talede Ebbesen, og gik. Efter tvende Dages Forløb kom han tilbage om Natten den 18 Marts 1340. Han havde alene tresindstyve Mand med sig; med disse trængte han ind i Grevens Sovekammer. Gert vaagnede, blev forskrækket, bad om Naade, og tilbød Fred. Men Ebbesen var ubevægelig; han fældede Greven tilligemed tvende af hans Folk, kastede Broen af efter sig, og kom lykkeligen ud af Byen.

Saasnart dette var skeet, samlede Ebbesen en Hær, forjog Tyskerne, og beleirede Skanderborg, deres fornemste Fæstning. Under Beleiringen hørte han, at Grevens Sønner kom med en Hær for at undsætte de Beleirede. Strax drog han imod dem. Der holdtes et blodigt Slag den 2 November 1340. Niels Ebbesen faldt, men som Seierherre, og Danmark blev befriet for sine Undertrykkere.

XIII.

Valdemar den fjerde, med Tilnavn Atterdag.

Den danske Konge, Valdemar den fjerde, som igjen samlede det delte Rige, og bragte det i Anseelse, kom paa Tronen 1340. Han var en Søn af Christopher den anden. I tolv Aar levede han ved den tyske Keiser, Ludvig af Baierens

Hof. Her blev han underviist i Krigs- og Stat
kunsten, og viiste ualmindelige Prøver paa Mod
Forstand. Men, saasnart Grev Gert var dræ
fik han Breve paa Breve fra Danmark, hvori m
bad ham at modtage sit Fæderige, og redde Land
Valdemar kom, og blev strax hyldet baade i Vib
og Roskilde.

Ved sin Regjerings Tiltrædelse forefandt V
demar de største Uordener overalt i Riget: B
den var Slave, og Herremanden Tyran; H
delen tilhørte alene Hansestæderne; Næveret
gjaldt istedet for Love; Adelen havde ei alene
skanset sine Gaarde mod Bøndernes jævnlige Op
men endog gjort sine Herresæder til Røverste
hvorfra de lurede paa de Forbireisende, overfaldt
udplyndrede dem; samme Haandværk drev o
Præster, Borgere og Bønder; kort: den S
kere og Mægtigere udsuede, plagede og forurett
den Svagere og Ringere; i de lavere Stæn
herskede Armod, Uregjerlighed og Udsvævelser;
høiere Vold, Uretfærdighed, Tvekamp og Fei
overalt Vildhed, Dovenskab og Vankundighed.

Aldrig saasnart var Valdemar bleven Ko
førend han bekjendtgjorde over hele Riget en
nestie eller Forglemmelseslov af alt det Forbigan
Ikke destomindre var Hadet til de Tyske, som
det endnu vrimlede af, saa stort, at man dag
hørte tale om Mordbrand og Feider. Ja de
endog saa vidt, at trehundrede Holstenere bleve

een Nat skjelslagne i Sælland, hvilket jog saadan Frygt i deres Landsmand, at de i lang Tid ikke torde lade sig see uden for deres Slotte.

Siden tænkte Valdemar paa igjen at samle det adspredte Rige, og betrygge det mod fremmedes Anfald. Til den Ende giftede han sig med den slesvigske Hertugs Søster, og fik med hende en betydelig Medgift. Denne Medgift brugte han strax til at indløse Jylland, Fyen, Sælland og Falster, som vare pantsatte til Greverne af Holsten. Derefter indløste Kongen flere af Rigets Provinser deels ved at paalægge Skatter; deels ved at sælge Estland, som han ikke saae sig i Stand til at forsvare; deels ved at tvinge Friserne i det Slesvigske til at betale de Skatter, som de ikke havde erlagt i fire Aar; deels ogsaa ved at spare betydeligt af sine egne Indkomster. — Og for at betrygge Riget mod fremmed Overfald forbandt Valdemar sig med Markgreven af Brandenburg og Hertugen af Meklenborg, og understyttede Markgreven kraftigt mod dennes Fiender.

Valdemar den fjerde førte adskillige Krige, og for det Meste lykkeligt. 1. kom han i Krig med Sverrig, der ønskede Skaane, Halland og Bleking tilbage, hvilke han havde faaet Magnus Smek til at afstaae sig. Valdemar beholdt ei alene, hvad han havde faaet, men erobrede endog de to Øer, Øland og Gulland Østen for Sverrig. Ved denne Leilighed leed Byen Visby især Meget. Visby var

Hovedstaden paa Gulland, paa den Tid Een
anseeligste Handelsstæder i Europa, og Hansest
Stapelstad. Den havde sexten Kirker, o
tusinde Borgere foruden dem, der boede i
derne. Men Borgernes Rigdom gjorde dem
de foragtede Valdemar, og spottede ham i
Derfore angreb Kongen dem, og slog dem tre
tilbage med et stort Tab; herover bleve de n
at overgive sig. Valdemar lod først Muren
rive, og rykkede derpaa i fuld Slagtordning
Byen, og skildte dens Kirker og Klostere v
deres Kostbarheder. Dog blev Staden befr
Plyndring, fordi Indbyggerne tilbøde sig at
en betydelig Brandskat. Fra denne Tid tabte
sin forrige Anseelse, og fik den aldrig mere. —
imod vandt Kjøbenhavn anseeligen ved det, d
bys Handel blev for det Meste forstyrret; th
fik Kjøbenhavn en vigtig Deel af den østersøiske
del, og blev efterhaanden en betydelig Han

2. kom Valdemar i Krig med Nogle af
sestæderne, de havde lidt et betydeligt T
Visbys Erobring. De sluttede Forbund med
lige Magter, og udrustede en mægtig Flaade.
ødelagde og plyndrede de Kjøbenhavn i Kongen
værelse. Dernæst indsluttede de Helsingborg
til Lands og Vands. Men midt under B
gen kom Valdemar pludseligen bag paa dem, e
Sex af deres Skibe, og satte Ild paa de
Herover nødtes de til at gjøre Fred i Lybek

denne Fredsslutning heder det: „Vi bekjende, at Vi med eendrægtig Villie have gjort en evig og bestandig Fred med den høibaarne Herre, Valdemar.” — Dog denne Fred gjorde Hansestæderne alene for at forstærke sig; thi Aaret efter indgik de et endnu frygteligere Forbund mod Kongen, og syv og halvfjersindstyve Hansestæder sendte, hver især, Valdemar et Feidebrev. Men Kongen loe hertil, adskildte listigen det hele Forbund, og tvang Fienden kort efter til at gjøre Fred paa Ny.

Men uagtet Valdemar den fjerde jevnligen maatte føre Krig saavel med Hansestæderne, som med de Holstenske Grever, vaagede han dog omhyggeligen baade for Landets Sikkerhed, Velstand og dets indvortes Orden: I Henseende til Landets Sikkerhed anlagde han Casteller, omgav Kjøbenhavn med Fæstningsværker, byggede Krigsskibe, oprettede en Landmagt af Indfødte, og øvede den flittigen i Vaaben. — I Henseende til Landets Velstand fremmede han Handelen, og hjalp Agerdyrkningen, forøgede Statsindtægterne, og anvendte dem saa sparsomt, at han, uagtet alle sine mange Udgifter, efterlod sig en betydelig Skat. — I Henseende til den indvortes Orden sørgede han ivrigen for Rettens Pleie, sad hele Uger og Maaneder i Retten baade paa Landet og i Kjøbstæderne, afsatte uretfærdige Dommere, straffede uden Skaansel dovne eller troløse Embedsmænd, undersøgte skarpt de Adeliges Adkomster til deres Godser, og krævede Skatter lige-

saavel af Adelige og Geistlige, som af Bon
Borgere.

Men herved paadrog Kongen sig mangen
mands Fiendskab, og Nogle af Adelen gre
til Vaaben imod ham. Ja endog Bønderne,
Jyderne, gjorde jevnligen Oprør af Misfor
over de mange Skatter, han nødtes til at pa
hem, deels for at holde en Krigshær til L
Forsvar, deels for at indløse de pantsatte Lan
Men Valdemar dæmpede lykkeligen alle disse
og vante efterhaanden sine Undersaatter til a
Love og Øvrighed. — Dog vare heller ikke
misfornøiede med Kongens Regjering; thi e
Deel af Adelen var paa hans Side, og den
Geistlighed, som han stedse smigrede for.

Valdemar havde tvende Døttre: Ingebo
Margrete. Ingeborg blev gift med Hertu
Meklenborg. — Margrete blev i sit syvende
forlovet med Kong Hagen den sjette i Norge,
var en Søn af Magnus Smek. Men da
blev siden udvalgt til Konge i Sverrig, op
de svenske Stænder Forlovelsen med Margrete
i hendes Sted udvalgte til ham den holstenske
fesse Elisabet. Prinsessen steeg om Bord
cember Maaned for at afseile til Sverrig; m
Storm kastede hende ind paa de danske Kyste
Valdemar tog meget venligt imod hende, og
hende al muelig Ære, men vilde slet ikke
hende at vove sig ud igjen paa denne urolige

tid. Imidlertid sendte han Bud efter Magnus Smek og hans Søn, Kong Hagen, under det Paaskud, at han havde Ting af den yderste Vigtighed at tale med dem om. De kom, og strax blev der holdt Bryllup med Margrete og Hagen; Prinsesse Elisabet derimod gik i Kloster.

Valdemar den fjerde døde af Podagra 1375 i sit otte og halvtresindstyvende Aar. Han var ei alene tapper, virksom og retfærdig, men tillige en munter og vittig Herre: Vordingborg-Slot, som han især elskede, skal han have sagt om: „Vilde Gud evig unde mig Vordingborg-Slot, vilde Jeg ikke misunde Gud Himmerige." — Kongen havde overladt Ribe-Slot til en vis Ridder Kalf. Denne Ridder faldt fra Kongen, og overgav sig tilligemed Slottet til Greven af Holsten. Dette blev Greven saa fornøiet over, at han forlenede Kalf med to Slotte til. — Men Noget efter kom Valdemar over til Jylland. Nu angrede Kalf sin Gjerning, og gik igjen over til Kongen med alle tre Slottene. Da sagde Kongen: „Denne Kalf er værd at lægge til; han gik bort som en Kalv, og kom tilbage, som en Ko med to Kalve." — Men Valdemar den fjerdes første og udødelige Fortjeneste er denne: At han samlede det hele Rige, ydmygede Hansestæderne og de Holstenske Grever, kuede de Store, gav Lovene Kraft, og bragte Fædrelandet til indvortes Styrke og udvortes Anseelse.

I denne Konges Tid indtraf en skræk
Pest, der kaldtes den sorte Død. Denne
bortrykkede en Fjerdedeel af Danmarks Indby
og skal være Aarsag til de mange Heder i Jy
Den kom ogsaa over til Norge, Island og G
land, hvor den ligeledes anrettede store Ødel
ser. — Den sorte Død, mener man, kom fra A
ten og Levanten over til Europa. Først a
den Italien, og rasede forskrækkeligt i Pisa,
rens og Venedig. Derpaa trængte den i
Tydskland, og bortrev næsten den tredie Deel af
dets Folkemængde; thi i Lybek omkom alene i ee
halvfemsindstyve tusinde Mennesker, og paa een
alene femtenhundrede. Siden hjemsøgte den F
Engelland og de øvrige Lande i Europa. -
Frankerig bleve Jøderne beskyldte for at hav
aarsaget denne Pest ved at forgifte Vandet i B
dene. Herover lede de en forskrækkelig Forføl
og en stor Mængde rige Jøder flygtede til Italie
Men i denne Anledning opfandt de Vexelb
hvorved man i alle endog de længstbortliggende
kan modtage, betale, ombytte og overføre
paa Andre uden at sende Pengene selv.

Paa Valdemars Tid begyndte ogsaa Europ
først at bruge Krudtet til Krig, da det t
kun var brugt til at sprænge Stene med. — A
ningen hertil var: at en Franciscanermunk i
berg, ved Navn Barthold Schwartz, der l
omtrent 1340, fik det Indfald at drive en S

eller Metalkugle ud af et Jernrør. Da man havde erfaret dette; gjorde man først Kanoner, siden Bøsser, Musketter, Flinter og Pistoler. Tilsidst opfandt en Nyrenberger Flintelaas. — Ved Brugen af Skydegeværer opkom Soldaterstanden, som ene opoffrede sig til Krigen. — Tilforn derimod var der ingen egentlig Krigsstand; men Adelen udgjorde Rytteriet, ligesom Borgerne og Bønderne Fodfolket. Deres Vaaben vare for det Meste Kaarder, Spyd, Flitsbuer, og de maatte underholde sig paa deres egen Bekostning. Men nu, da Skydegeværet bleve indførte, forstod ikke Enhver at omgaaes med dem. Der gaves da visse Folk, som lode sig leie hertil; disse bleve kaldte Soldater, fordi de fik Sold.

XVI.

Dronning Margrete.

Dronning Margrete, der forenede de tre nordiske Riger, var en Datter af Valdemar den fjerde. I sit Ægteskab med Kong Hagen den femte i Norge fødte hun Oluf, der først blev Konge i Danmark efter sin Morfader, og siden i Norge efter sin Fader. Men Oluf døde ung, og med ham uddøde den gamle norske Kongestamme, der fra Harald Haarfagers Tid havde behersket dette Rige i Mere end fem hundrede Aar. — Efter Olufs Død blev Margrete eenstemmigen valgt til Dronning baade i Danmark og Norge 1387.

Margrete bekrigede den svenske Kong Albre(
fordi han gjorde Fordring paa begge hendes Ri
Tilmed havde han haanet hende baade i Ord
Gjerning: Han sendte hende en Slibesteen
hvæsse hendes Synaale paa; han kaldte hende
standigen Kong Buxeløs og Munkedeien
Munkekonen for den Fortrolighed, hun havde
Abbeden i Sorøe, og svor ikke at sætte sin
paa, førend han havde ydmyget hende. — I d
Krig kom det til et Slag ved Falkenberg, en
paa den vestlige Kant i Sverrig. Her blev F
den ganske slagen af den danske General Iver L
ke, og Kong Albrecht blev fangen tilligemed sin S
Men efter syv Aars Fængsel kom han ud, imo
frasige sig al Ret til Sverrigs Trone.

Derpaa mødte alle tre Rigers Stænder i
mar, og stiftede her den calmarske Union,
dette blev afgjort: 1. at Margrete skulde
Dronning i Danmark, Norge og Sverrig
2. at alle tre Riger skulde herefter stedse
under een Konge. — 3. at hvert Rige sk
beholde sine særskildte Love og Rettigheder
4. at de vigtigste Embeder i ethvert Rige sk
besættes af Indfødte. — 5. at Kongev
skulde skee i Halmstad af Deputerede fra
tre Riger. — Denne Union skete 1397.

I Dronning Margretes Tid blev Havet
get forurolliget af nogle Kapere fra Rostok
Vismar. Disse Kapere plyndrede de nordiske

ker, og anfaldt alle de Skibe, som ikke seilede for Hansestæderne. De bleve kaldte Vitaliner eller Victualibrødre, fordi de i Krigen med Albrecht og Margrete havde bragt de Svenske Victualier eller Levnetsmidler. — Men, da Dronningen ingen Flaade havde at sende ud imod disse Kapere, lod hun Indløbene til de fleste Havne i Danmark forsynke; hvilket har siden gjort dem lidet brugbare.

I denne Dronnings Tid døde den sidste Hertug i Slesvig uden Arvinger. Dronningen havde Ret til dette Hertugdom, fordi det var et dansk Lehn; men hun overlod det til den holstenske Greve, Geerd den Fjerte, i det Haab derved at skaffe sig en Støtte mod sine Fiender. Dog siden angrede hun dette Skridt; hvorfore hun i sine sidste Regjeringsaar begyndte en Krig med de holstenske Grever, men Krigens Ende oplevede hun ikke.

Dronning Margrete døde 1412 paa et Skib ved Flensborg, da hun vilde seile til Sælland. Hun blev først begraven i Sorøe; men siden blev hendes Kiste bragt til Roeskilde, hvor den er endnu.

Dronningen yndede Geistligheden, men trykkede Adelen. — I Danmark og Norge var hun almindeligen elsket; de Svenske derimod vare ikke ganske fornøiede med hende, fordi hun tvertimod Betingelserne ved den calmarske Union paalagde Skatter og satte Danske til Commandanter i de svenske Fæstninger. Dog ophøiede hun ogsaa Svenske til Værdigheder i Danmark.

Tredie Afdeling
fra
den calmarske Unio
indtil
Souverainiteten,
et Tidsrum
af
to hundrede tre og tresindstyve

I.

Erik af Pommern.

Erik af Pommern, Margretes Søst
Medregent og Eftermand, kom paa Tronen 141
Den Krig, som Margrete havde begyndt med d
stenske Grever angaaende Slesvig, fortsatte
sex og tyve Aar. Men, skjønt han havde tr
ger at herske over, kunde han dog ikke sta
mod de Holstenske; han tabte betydelige Slag
nødtes omsider til en vanærende Fred. I
af denne maatte han overlade Grev Adolp
Holsten Hertugdømmet Slesvig som et arveligt

I Henseende til Rigernes indvortes Ti
begyndte denne igjen at forværres under Kong

thi Flaaden og Krigsmagten forfaldt; Handelen blev trykket af Sørøverne og Hansestæderne; Seiladsen til Grønland ophørte ganske; Agerdyrkningen forsømtes; Folkemængden tog af; Inqvisitionen blev indført, og med den mere Vankundighed og større Præstevælde.

Desuden var Erik selv hoiligen baade foragtet og forhadt for hans Vankundighed, hans Kjerlighed for Tyskerne og hans store Gjerrighed. Saaledes bragte han undertiden Hære af hundrede tusinde Mand paa Benene uden at bruge dem; beleirede Byer, og forlod dem midt under Beleiringen; afbrød Krigen for at gjøre en Lystreise til Jerusalem; kaldte ofte Stænderne sammen, og kom ikke; sluttede Forlig, og tilbagekaldte dem strax. — Videre indkaldte han Pommeraner i Hobetal, ophøiede disse til de vigtigste Embeder, og overøste dem med Rigdomme. — Endeligen slog han ei alene slet Mynt, men han nødte endog sine Undersaatter at levere ham deres gode Penge, og modtage slette i deres Sted.

Herover blev Erik afsat, først i Sverrig, og siden i Danmark 1439. — Kongen flygtede derpaa hen til Øen Gulland, hvor han levede i ti Aar som Søraver. Men, da de Svenske beleirede ham her, overgav han Øen til de Danske, og drog til Pommern. Her levede han atter i ti Aar af de pommerske Herrers Naade, og døde i stor Armod.

Erik af Pommerns Dronning hedte Philli
en engelsk Prinsesse af store Egenskaber: Pa
Befæstning slog hun Solvmynt, som hun udde
Sverrig for at forebygge Opstand der; hun fo
i Kjøbenhavn da en Flaade fra Hansestæderne
rede Byen, og Kongen forlod den; ja hun op
vrede endog Borgerne til at stride. — Ikke
mindre var Erik utro mod Philippa, lod sig r
af hendes Kammerjomfru, Cicilia, og i sin
sparkede engang til Dronningen da hun var f
frommelig. Herover kom Philippa for tidligen:
blev syg og tungsindig, og gik i Vadstena Kl
hvor hun døde.

Paa Erik af Pommerns Tid blev Bogt
kerkunsten opfunden af Johan Guttenber
Mainz 1436. Han udskar enkelte Bogstave
Træ eller Bly, hvilke kaldes Lettere. Paa sa
Tid opfandt Peter Schöiffer den Konst at
Lettere, og Johan Faust opfandt Bogtrykkers
ten, der bestaaer af Kjøntrøg og Linolie, i hvis
man tilforn brugte Blæk. — Bogtrykkerkunsten
gjort Verden ubeskrivelig Nytte: Ved den
Bøger lettere og hyppigere; ved Bøger bleve V
skaberne mere udbredte; ved Videnskaberne blev
standen mere oplyst, og ved Forstandens Oply
adspredtes Vildhed, Overtro og Vankundighed.

Efter Erik af Pommern blev hans Søste
Christopher af Bajern, valgt til Konge 1440
Christopher af Bajern indkaldte ogsaa mange

ste, især Adelspersoner, hvilke han ligeledes gav de vigtigste Embeder. Desuden klagede de Svenske meget over, at han var alt for koldsindig i at forsvare dem mod de Voldsomheder, som den afsatte Kong Erik udøvede mod dem paa Gulland. Ikke destø mindre var der dog indvortes Rolighed i alle tre Riger under hans Regjering. — Christopher forflyttede Residensen fra Roeskilde til Kjøbenhavn, som fra den Tid har været det bestandige Kongesæde. — Han døde 1448.

Da Christopher af Bajern var død, skulde med Rette, i Følge den calmarske Union, nogle Udvalgte fra alle tre Riger komme sammen i Halmstad for at vælge en fælleds Konge. Men, da de Svenske søgte Udflugter, indlode de Danske sig alene i Underhandling med Grev Adolph i Holsten, og tilbøde ham Regjeringen. Adolph undskyldte sig med Alderdom, men foreslog i sit Sted sin Søstersøn, Grev Christian af Oldenborg i Vestphalen, og Forslaget blev antaget.

II.

Christian den første.

Christian den første, Stamfader for det oldenborgske Kongehuus, kom paa Tronen 1448. De Norske vare godt fornøiede med dette Valg, og indgik i Bergen den Forening med Danmark: At

ske Danske og Norske skulde til evig Tid have een Konge, og staae hinanden bi af alle Kræfter, hvor-dan det end gik med Sverrig.

De Svenske derimod vare misfornøiede med Valget, og antoge Carl Knudsen til Konge. Men Carl Knudsen lagde sig ud med Geistligheden, og blev forladt af Alle; hvorover han flygtede til Dan-zig. Saasnart han var borte, indbøde de Svenske Kong Christian til sig i Sverrig, hvor han efter Sædvane blev hyldet paa Morastenen, og kronet i Upsal. — Dog kun i sex Aar regjerede Christian over de tre nordiske Riger; thi, da der opkom Uenig-hed imellem ham og den mægtige Erkebiskop i Upsal blev først Carl Knudsen kaldet tilbage fra Danzig og siden, da denne var død, blev hans Søstersøn Steen Sture den ældre, udnævnt til Rigsfo-stander. Herover rykkede Christian med en stor Hæ ind i Sverrig, men tabte et betydeligt Slag pa Munkebjerget nær ved Stokholm, og siden fo-søgte han aldrig paa at erobre dette Rige.

Christian den første forenede Hertugdømm Slesvig og Grevskabet Holsten med Danmar thi, da Hertug Adolph døde uden mandlig Affo blev Christian valgt til hans Eftermand. Hambo hyldede ham ogsaa, ligesom denne By forhen ha giort ved alle de holstenske Grever. — Siden ud-kde Kongen, at den tydske Keiser, Frederik t tredie, ophøiede hele Holsten til et Hertugdom. Ditmarskerne derimod vare de Eneste, som

vilde underkaste sig den danske Regjering, naglet de beboede en Deel af Holsten.

Christian den første gjorde tvende Udenlandsreiser: Den ene til Cöln for at stifte Forlig imellem den tydske Keiser og Hertug Carl den drističe i Burgundien, som var en meget mægtig, men tillige en meget urolig Herre; thi han eiede ei alene betydelige Strækninger af Frankerig, men også fra de samtlige Nederlande, hvor hele Handelen paa den Tid var samlet. — Denne Reise kostede Kongen fyrretyve tusinde Gylden, som var en betydelig Sum paa den Tid.

Den anden var en Pillegrimsreise til Rom. Undervejs vare baade Kongen og hans Følge sortklædte, og bare hvide Pillegrimsstave i Hænderne. — Overalt blev han modtagen med megen Pragt saavel af Byer og Fyrster, som ogsaa af Keiseren i Tydskland. Især gjorde Hertug Galeazzo af Mailand megen Høitid af ham; thi først sendte Hertugen fire hundrede unge Adelsmænd ud imod Kongen. Enhver af disse var iført hvide Klæder, og bar en stor Fane, hvor Kongens Vaaben var malet paa den ene Side, og Hertugens paa den anden. De gik alle foran Kongen, og raabte: "Christian fra Danmark leve!" Derpaa drog Hertugen ham selv i Møde med sit hele Raad. Og, da Kongen kom ind i Byen Mailand, blev han ledsaget lige op til Slottet med Sang og Musik; Alle Byens Klokker ringede, og de Gader, hvorigjennem Toget gik, vare

bedækkede med Klæde, og Heve bestrøede med Blom-
ster. Til Afsked forærede Hertugen ham see tusinde
Dukater, to Muulæsler med forgyldte Sadler og en
Kiede med en Safir i af tusinde Dukaters Værdi.

Paven tog ligeledes meget venligt imod Chri-
stian; thi han sendte to Kardinaler ud imod Kon-
gen, indrømmede ham Værelser i sit Pallads, og
beholdt ham hos sig i tre Uger. Imidlertid gjor-
de hinanden indbyrdes Foræringer: Kongen for-
ærede Paven Sild, Bergfisk og Hermeliner, Tin
som vare meget rare i Italien; Paven forære
Kongen Aflad, indviede Torklæder og Velsignelse
Noget, som paa de Tider agtedes langt høiere en
Guld. Desuden gav Paven sin Tilladelse til
stifte et Universitet i Kiøbenhavn. Men af Mo
gel paa Penge kom dette Universitet ikke ret i Sta
førend under En af de følgende Konger.

Christian den første stiftede ogsaa en ny O
den, der bestod i en Kiede og en Skuepenge; s
hang i Kieden. Paa den ene Side af Skuepeng
var et Jomfru Mariæ Billede, og paa den an
en Elefant. Denne Orden bar firesindstyve Pe
ner af begge Kiøn, iblandt dem Dronningen og
fornemste Damer. — Under Christian den før
nærmeste Eftermænd blev denne Orden ganske
glemt; men siden blev den paa ny optagen,
frembragte tilsidst Elefantordenen.

Christian den første var gift med Doroth
en brandenborgsk Prindsesse og Christopher af Bai

Enke. Med Dorothea avlede Kongen een Datter, ved Navn Margrete, og tvende Sønner: Johannes og Frederik. — Margrete blev gift med den skotske Konge, Jakob den tredie. Medgiften var tresindstyve tusinde Gylden. Men, da disse Penge ikke kunde udredes, blev den aarlige Afgift, som Skotland i lang Tid havde svaret for Sydererne, afstaaet til dette Rige, og for den øvrige Sum blev Hetland og Orkenøerne sat i Pant. Paa denne Maade mistede Danmark evig disse Lande, efterdi Skotland og siden Engelland aldrig har villet givet dem tilbage.

Christian den første døde i sit fem og halvtresindstyvende Aar 1481 efter tre og tredive Aars Regjering.

III.

Johannes.

Kong Johannes, Christian den førstes ældste Søn, kom paa Tronen 1481. I Faderens levende Live var han allerede valgt til hans Eftermand i alle tre Riger, derfore blev han ogsaa strax hyldet baade i Danmark og Norge. De Svenske derimod vilde ikke erkjende ham; thi Rigsforstanderen, Steen Sturre den ældre, gjorde mange Vanskeligheder, og opholdt Kongen med Haab i hele fjorten Aar. Tilsidst rykkede Johannes med en Hær ind i Sver-

Margrete bekrigede den svenske Kong Albrecht; fordi han gjorde Fordring paa begge hendes Riger; tilmed havde han haanet hende baade i Ord og Gjerning: Han sendte hende en Slibesteen at hvæsse hendes Synaale paa; han kaldte hende den skandigen Kong Buxeløs og Munkedeien eller Munkekonen for den Fortrolighed, hun havde til Abbeden i Sorøe, og svor ikke at sætte sin Hue paa, førend han havde ydmyget hende. — I denne Krig kom det til et Slag ved Falkenberg, en By paa den vestlige Kant i Sverrig. Her blev Fienden ganske slagen af den danske General Iver Lykke, og Kong Albrecht blev fangen tilligemed sin Søn. Men efter syv Aars Fængsel kom han ud, imod at frasige sig al Ret til Sverrigs Trone.

Derpaa mødte alle tre Rigers Stænder i Calmar, og stiftede her den calmarske Union, hvo dette blev afgjort: 1. at Margrete skulde vær Dronning i Danmark, Norge og Sverrig. — 2. at alle tre Riger skulde herefter stedse sta under een Konge. — 3. at hvert Rige skul beholde sine særskildte Love og Rettigheder. — 4. at de vigtigste Embeder i ethvert Rige skul besættes af Indfødte. — 5. at Kongeval skulde skee i Halmstad af Deputerede fra a tre Riger. — Denne Union skete 1397.

I Dronning Margretes Tid blev Havet i get foruroliget af nogle Kapere fra Rostok Vismar. Disse Kapere plyndrede de nordiske

rig, slog de Svenske tvende Gange, og blev derpaa kronet i Stokholm.

Kort efter begyndte Kongen en Krig med Ditmarskerne for at tvinge dem til at staae under Danmark. Kongen og hans Broder, Hertug Frederik, rykkede ind i Ditmarsken i Februar-Maaned Aaret 1500. Den danske Krigshær bestod af tredive tusinde Mand. Af disse vare de sex tusinde Tydskere, der udgjorde den store saxiske Garde, og bleve kaldte Landsknegte. Deres Anfører hedte Jørgen Slens, en Adelsmand fra Cöln, der havde meget udmærket sig som Kriger baade i Tydskland og Nederlandene. — Men dette Tog gik aldeles ulykkeligt af, thi under de Danskes Mar aabnedes Ditmarskens Sluser; Jørgen Slens selv det Meste af hans Hær og mange Adelspersone druknede; Kongen og hans Broder reddede sig me megen Møie; den gamle Fane, Danneborge, so de Danske lige fra Valdemar den andens Tid hav havt med i alle Krige, blev tabt tilligemed en st Mængde Trosvogne, Sølv- og Guldkjeder; endegen bleve Ditmarskerne erkjendte for et frit og Danmark ganske uafhængende Folk.

Saasnart Nederlaget i Ditmarsken rygtedes Sverrig, holdt Steen Sture et Møde, hv han opsagde Kongen af Danmark Huldskab og T skab, og valgtes atter til Rigsforstander. Der overtalede Sture Statholderen i Aggershuus, K Alfson, til at gjøre Oprør; og, da Knud kom

den første, fordi Kongen havde skilt hans Familie ved nogle Godser, som han havde faaet i Pant, og desuden mistænkte ham for hemmelig Forstaaelse med Sverrig. Herover blev Axelsen saa forbittret, at han offentligen undsagde Kongen, og underkastede sig Steen Sture. Men siden blev disse to Mænd Uvenner; hvorover Axelsen indgik Forbund med Kong Johannes, og overlod ham Gulland, da Sture vilde fordrive Axelsen fra Øen.

2. Povel Laxmand. En af de rigeste Mænd i Danmark paa den Tid. Han var Rigets Hofmester, og havde med stor Ære anført den danske Hær i Krigen mod Sverrig. Denne Mand blev en Dag, han gik ned fra Slottet, paa Høibro anfaldet af to Adelsmænd, som stak ham ihjel, og kastede ham ud i Stranden. Morderne forbleve uantastede i Byen, og Kongen anlagde Proces mod den Myrdede, paa Grund af, at denne skulde have været Anfører for et mistænkeligt og oprørsk Parti. Men i Laxmands Papirer fandtes Intet, som kunde bestyrke denne Mistanke; ikke destomindre blev han dømt skyldig, og alt hans Gods confiskeret. Morderne derimod gik ganske frie. Denne Gjerning skal Kongen paa det Yderste have angret meget, og raabt nogle Gange: „O Laxmand, Laxmand!"

skal have slaaet Sønnen med en Pisk. Denne Straf lagde den første Grund til Christians uforsonlige Had til Rigsraadet og Adelen.

Da Christian den anden vár ett og tyve Aar gammel, blev han sendt op til Norge for at stille det Oprør, som der var udbrudt først under Knud Alfson, og siden under Herluf Hydefad. — Med meget Mod, men ogsaa med megen Haardhed udførte Prinsen dette Tog: Han slog Herluf Hydefad ved Opslo, lagde ham paa Pinebænken, og lod alle de Adelsmænd henrette, som Herluf Hydefad angav. Derpa rykkede han ind i Sverrig, behandlede alle dem, ha mødte, som Fiender, sløifede Fæstninger, og opbrænd Herregaarde. Efter alt dette vendte han tilbage t Norge, hvor hans Fader udnævnte ham til Statho

Christian den anden blev Konge 1513. H maatte underskrive en meget haard Haandfæstni hvori endog den Artikel var indrykket: at Stænde skulde være løste fra deres Troskabseed, hvis Ko ikke efterlevede. Alt, hvad der i Haandfæstningen blev ham paalagt.

Denne Konge tog sig strax meget af Hand For det Første udgav han den Forordning, at fremmede Kjøbmænd maatte længere drage om i L og kjøbe Qvæg; heller ikke maatte Indfødte det for Fremmede; thi tilforn vare baade B Adelsmænd Commissionærer for Udenlandske. Hansestæderne, og udførte alle Landets Prod hjem. — Videre forbød Kongen Tyskerne a

Endeligen udgav Kongen ogsaa nogle Politi-love, som sigtede til at indskrænke Laster, afskaffe Misbrug og haandhæve Ret og Retfærdighed: Saaledes befalede han, at alle offentlige Skjøger skulde gaae uden Kaabe for at beskjæmmes og adskilles fra skikkelige Fruentimmere; — at Ingen maatte reise udenlands, førend han havde studeret nogle Aar hjemme, og udmærket sig ved Akademiet; — at enhver By i Danmark skulde have sin Skaut eller Dommer tilligemed fire Borgemestere og syv Raadmænd. Skauten skulde aflægge Kongen sin Eed, og af ham modtage en hvid Stok, til Tegn paa, at Skauten havde faaet Fuldmagt til at dømme i alle Livssager.

Christian den andens Dronning hedte Elisabet, den tydske Keiser Karl den femtes Søster, en meget dydig og elskværdig Prinsesse. Den Brudeskat, som Christian fik med hende, var den største, som nogen dansk Konge tilforn havde faaet, thi den beløb sig til trehundrede tusinde Gylden; da derimod de andre Prinsessers Udstyr var een Gang for alle kun tredive tusinde Gylden. — Dronning Elisabet overtalede sin Mand til at indkalde en Coloni Hollændere, og overlade disse Øen, Amager, for derfra at forsyne Kjøbenhavn med alle Slags Kjøkkenurter, som de forstode at behandle meget godt. Disse Folk vare ogsaa meget øvede i at tillave Smør, Ost og andre Fedevare paa en usædvanlig Maade; derfore blev denne Konst efter dem kaldet Hollænderi.

lige Oprør; deels onde Raadgivere; deels Kongens melankolske Temperament, medfødte Hidsighed og naturlige Hang til Haardhed, der var blevet forøget ved en slet Opdragelse.

Kort efter det stokholmske Blodbad fremstod Gustav Erikson Vasa, en svensk Adelsmand, hvis Fader var En af de Mange, som Christian havde ladet henrette. Gustav Erikson ophidsede Dalekarlene til Vaaben, erobrede den ene svenske Fæstning efter den anden, og udjog tilsidst alle Danske af Landet. Derpaa blev han valgt til Konge i Sverrig; den calmarske Union blev aldeles ophævet, og Sverrig har fra den Tid aldrig været forenet med Danmark. Denne Statsforandring skete 1523. — Den calmarske Union havde vedvaret, skjønt ikke uafbrudt, i hundrede og sex og tyve Aar under disse sex danske Regenter: Margrete, Erik af Pommern, Christopher af Bajern, Christian den første, Johannes og Christian den anden.

Ogsaa i Danmark blev Christian meget forhadt især i sine sidste Regjeringsaar; thi tvertimod sin Haandfæstning raadslog han aldrig med Rigsraadet, men gjorde Alting paa egen Haand; Han paalagde Skatte efter eget Behag; han nægtede at betale Renter af laante Penge; han tog med Magt Panter tilbage, og paastod offentligen, at Alt, hvad hans Undersaatter eiede, hørte ham til.

Herover opsagde den jydske Adel ham Huldskab og Troskab, da den frygtede for at behandles paa samme Maade, som de Svenske. En jysk Adelsmand, ved Navn Mogens Munk, bragte Kongen Opsigelsesbrevet i Veile; hvor han den Gang opholdt sig. Munk lod en Handske efter sig, og reiste ufortøvet bort. — Saasnart Christian havde læst Brevet, blev han saa forvirret, at han forsøgte ved mange Løvter og Bønner at formaae Rigsraadet til at forandre dets Beslutning. Men, da dette ikke var at overtale dertil, forlod Kongen Riget med Kone og Børn, uagtet han endnu havde Øerne, Skaane og Norge paa sin Side. Den landflygtige Konge begav sig derpaa til Nederlandene, i det Haab at faae Hjelp af sin Svoger, Keiser Carl den femte. Christian den anden flygtede ud af Landet 1523.

De mærkeligste Personer under Christian den anden: 1. Sigbrit, Christian den andens fornemste Raadgiverinde i hans hele Regjeringstid. Hun solgte først Æbler og Nødder i Amsterdam. Derfra flyttede hun til Bergen, hvor hun holdt Gjestgiveri. Her blev Kongen bekjendt med hende, og, da han mærkede hendes store Forstand og Erfarenhed, tog han hende med sig til Kjøbenhavn, og viste hende bestandigen megen Godhed og Tillid; thi han byggede hende et Steenhuus paa Amagertorv, som længe efter blev kaldet: Sigbrits Pallats; han raadførte sig med hende i alle vigtige

Anliggender, og betroede hende Overopsynet over det hele Toldvæsen. Ja Sigbrit var i saadan Anseelse, at endog Rigsraadet nødtes til at opvarte hende, naar det vilde drive Noget igjennem. Denne Anseelse gjorde Sigbrit stolt; saa at hun ofte lod Rigsraaderne staae uden for sin Dør i Frost og Snee. Uagtet hun var almindeligen forhadt, beholdt hun dog sin store Indflydelse, saalænge Kongen regjerede. Da han flygtede, førte han hende ombord med sig indsluttet i en Kiste, for at hun ikke skulde overfaldes af Pøbelen. Hun raadede Kongen at reise til Holland, og skal have trøstet ham med, at, om han ikke mere blev Konge i Danmark, skulde han blive Borgemester i Amsterdam.

2. Dyveke, Sigbrits Datter. Hun var meget smuk. Kongen saae hende første Gang paa et Bal i Bergen, og blev strax forelsket i hende. Hun blev fra den Tid hans Frille, saalænge hun levede, uagtet Mange raadede ham til at give hende Afsked. Dyveke døde pludseligen i sin bedste Alder, hvorfore Nogle mene, at hun blev forgivet.

3. Diderik Slaghek, en Vestphaler. Han var Sigbrits Slægtning, og vidste at skaffe sig megen Indflydelse under Christian den anden. Det var Diderik Slaghek, som især forledede Kongen til det stokholmske Blodbad. Kort derefter blev han Erkebiskop i Lund; men det varede ikke længe, førend han igjen blev afsat, og levende brændt, paa Grund af, at han var Skyld i denne Blodsudgydelse.

4. Torben Oxe. Han var af en gammel adelig Familie, og Slotsherre paa Kjøbenhavns Slot. Hans Secretær hedte Hans Faaborg. Ham lod Torben Oxe hænge, fordi han ikke kunde gjøre Regnskab, under det Paaskud, at nogle Blade vare udrevne af hans Udgiftsbog. — Men Noget efter blev Christian vred paa Torben selv, da han mærkede, at denne var forelsket i Dyveke. Kongen kastede ham derfor i Fængsel, indstævnede ham for Rigsraadet, og beskyldte ham for at have besmittet hans Seng. Men Rigsraadet frikjendte ham aldeles. Herover blev Kongen meget opbragt, og skal have sagt: "Havde jeg havt saa mange Venner og Slægtninge i Rigsraadet, som Torben, saa var nok Dommen blevet anderledes. Men, om han endog havde en Hals, saa tyk, som en Tyrehals, skal han dog miste den." — Derpaa nedsatte Kongen en Ret af tolv Bønder fra de nærmeste Landsbyer omkring Kjøbenhavn. For denne Ret maatte Torben Oxe møde, uagtet han, som Adelsmand, skulde kun dømmes af sine Lige. De tolv Bønder afsagde den Dom: "at hans egne Gjerninger dømte ham." — Disse Ord forklarede Kongen som en Dødsdom, og lod Torben halshugge, uagtet dennes Venner, hele Rigsraadet, ja endog Dronningen bad for ham.

5. Morthen Luther. Denne mærkværdige Mand er født i Eisleben 1483. I sit to og tyvende Aar blev han Augustinermunk i Erfurt, og studerede meget flittigen. Noget efter ansattes han

Krone. Men Frederik frygtede, at Riget skulde gaae fra den oldenborgske Stamme, da Nogle af Adelen havde i Sinde at vælge den tyske Keiser eller en anden udenlandsk Fyrste.

Dog, førend Frederik den første kom i fuldkommen Besiddelse af sine Stater, maatte han føre Krig med Christian den andens Parti, og erobre en Deel af Riget, især Kjøbenhavn og Malmøe, som længe holde Christian troe. Siden overgave alle de øvrige Provinser sig tilligemed Norge. — I denne Krig understyttedes Kongen af Lybekkerne, der hadede Christian den anden, fordi han havde indskrænket deres og de øvrige Hansestæders Handel. Til Belønning for denne Bistand fik Lybekkerne Bornholm paa halvtresindstyve Aar.

Nogle Aar efter maatte Kongen føre Krig med den landflygtige Christian den anden, der haabede saa meget vissere at faae sine Riger igjen, som han vidste, at Kongen var meget ilde lidt af de ringere Stænder, fordi denne havde i sin Haandfæstning føiet Adelen og Geistligheden for meget. — Christian rykkede da med en Hær ind i Norge, hvor de Fleste endnu holdte med ham. Men han blev ikke nok understyttet af sine udenlandske Venner, og tilsidst ganske indsluttet af den danske Krigshær. Derpaa overtalede man ham til under sikkert Leide at reise med til sin Farbroder; men underveis blev han sat fast, og ført til Sønderborg Slot paa Øen Als. Her holdtes han i sexten Aar meget haardt;

han blev indlukket i et tilmyret Værelse, og havde kun en norsk Dverg, siden en gammel Soldat til Opvarter.

Af indvortes Tildragelser under Frederik den første ere disse de merkværdigste: 1. afskaffede Kongen Christian den andens Love angaaende Politiet og Bondefriheden, og lod disse offentligen brænde i Viborg, hvorved Adelens Magt og Bøndernes Slaveri igjen meget tiltog. — [illegible] indførte Frederik den lutherske Reformation i Hertugdømmene, og tillod, at den offentligen blev prækat i Kongerigerne. Af de danske Kjøbstæder var Viborg, og af de norske Bergen den første, som antog den nye Lære.

Frederik den første opholdt sig næsten altid i Hertugdømmene, og elskede dem især; da han længe havde været Hertug i Slesvig og Holsten, og boet paa Slottet Gottorf.

Kongen døde 1533 efter ti Aars Regjering. Ved hans Død var Landet i stor Gjeld, Agerdyrkningen forsømt, og saavel Flaaden som Landmagten i den elendigste Tilstand.

De mærkeligste Mænd under Frederik den første vare: 1. Johan Tausen, den første, som med Kraft prækede den lutherske Lære i Danmark. Taussen er født i Landsbyen Birkende i Fyen. Han gik først i Skole i Odense og Aarhuus; derpaa blev han Munk i Antvorskov Kloster. Her fattede Prioren eller Klosterets Forstander Godhed

for ham formiedelst hans ypperlige Naturgaver og herlige Prækener, og tilbød ham at reise udenlands paa Klosterets Bekostning. — Taussen reiste først til Cøln, og studerede i nogen Tid der. Men, da han her fik nogle af Luthers Skrifter at læse, drog han til Wittenberg, hvor han for sin Flid og Sædelighed blev meget yndet af Luther. — Efter sin Hjemkomst talede Taussen offentligen mod den catholske Religion, og anbefalede den lutherske. Vel opstode der en Mængde Bisper og andre Geistlige, som baade talede og skreve imod ham det bedste, de kunde; men Taussen var dem voxen baade i Munden og Pennen, og hans Mening fik tilsidst overhaand trods al den Umage, hans Modstandere gjorde sig for at undertrykke den. — Siden, efterat den lutherske Lære var bleven indført i Danmark, blev Taussen Bisp i Ribe, og, uagtet Manden da begyndte at blive gammel, viste han sig dog meget virksom i sit Embede; thi han reiste jevnligen omkring i Stiftet, underviste selv Ungdommen overalt, og holdt Forelæsninger for Præsterne. — Johan Taussen var desuden en ligesaa nidkjer som virksom Embedsmand; thi han havde bestandigen et vaagent Øie med Kirkernes, Skolernes og de gudelige Stiftelsers Indkomster, og satte sig kjekt mod Enhver, som søgte at formindske disse. Herved paadrog han sig vel mange endog mægtige Uvenner; men det bekymrede Taussen sig ikke om, og, naar

Nogen beklagede ham, pleiede han koldsindigen at svare: "Min Retfærdighed skal tale for Mig."

2. Søren Norbye, Rigets Admiral. Han havde under Kong Hans fægtet tappert mod de vendiske Sørøvere, og i Krigen under Christian den anden ligesaa tappert mod de svenske Oprørere. Til Belønning herfor fik han Øen Gulland i Forlening. — Siden, da Christian den anden flygtede ud af Landet, blev Norbye sin Konge tro; thi han forsvarede Byen Visbye paa Gulland, som de Svenske beleirede, og, da han ikke længere kunde holde ud, drog han over til Skaane. Her samlede han paa sin landflygtige Konges Vegne en anselig Krigsmagt, og indtog det Meste af Landet. Men, da han tilsidst saae, at al hans Iver Intet udrettede til varig Fordeel for Christian, forlod han Danmark. — Underveis blev han drevet hen til Rusland, og her kastet i Fængsel. Men den tyske Keiser, Karl den femte, bad for ham, og Søren Norbye kom igjen paa fri Fod. Nu begav han sig til Nederlandene, tog Tjeneste hos Keiser Karl, og faldt som General i Beleiringen for Florens 1530.

3. Henrik Gjøe. Ham havde Christian den anden ved sin Landflygtighed sat til Commandant i Kjøbenhavn. Byen blev beleiret af Frederik den førstes Partie, var i slet Tilstand, og der kom ingen Undsætning fra Christian. Ikke destomindre forsvarede Henrik Gjøe sig standhaftigen, og holdt ud i otte Maaneder, førend han overgav sig, endskiønt

skjønt Christian havde bedet ham stræbe for kun at holde ud i tre. Ja, da Kongen ikke havde efterladt ham Penge nok til de Omkostninger, som paa den Tid behøvedes, tilsatte Gjøe Alt, hvad han eiede, saa at han siden kom i Gjeld, og nødtes til at sælge sin Fædregaard, Gisefeldt.

4. Hans Mikkelsen. Han var Borgemester i Malmøe. I dette Embede forsynede han Byen med Fæstningsværker, og begyndte at forhøie dens Gader. Men af Troskab mod Christian den anden forlod han baade Kone, Børn og Embede i Malmøe, og flygtede med sin Konge over til Holland. — I sin Landflygtighed antog han den reformerte Religion, og udgav en dansk Oversættelse af det ny Testamente, hvilket den catholske Geistlighed blev meget opbragt over. — Nogle af Hans Mikkelsens Venner skreve ham til, lode ham vide, at hans Gods var ganske urørt, og raadede ham at komme tilbage; men Mikkelsen svarede: "Det Gods, jeg efterlod mig i mit Fædreland, agter jeg Intet mod det, jeg fører med mig, som er Troskab mod min ulykkelige Herre og den reformerte Religion." — Hans Mikkelsen kom heller aldrig hjem igjen, men levede ni Aar i denne frivillige Landflygtighed, og døde i Hardevik, en By i de forenede Nederlande ved Sydersøen.

Efter Frederik den første var der et Mellemrige af eet Aar, da Adelen, Geistligheden og Almuen strede om Kongevalget: Adelen vilde have den af-

døde Konges ældste Søn, Hertug Christian, der bekjendte sig til den lutherske Lære; Geistligheden satte sig mod dette Valg, og arbeidede for Hertugens yngste Broder, Johannes, et Barn paa otte Aar, som de haabede at faae opdraget i den catholske Religion; Almuen derimod ønskede den fangne Kong Christian den anden tilbage, der saa ivrigen havde taget sig af de Ringeres Sag.

Paa samme Tid fordrede Lybekkerne de Handelsfriheder ophævede, som til Skade for deres Handel, vare tilstaaede Hollænderne. Hertil bleve Lybekkerne især ophidsede af deres tvende mægtige Borgemestere, Jørgen Vullenveber og Marcus Meier. Men, da de ikke fik deres Villie frem, begyndte de en Krig med Danmark, under Skin af, at hjelpe Almuen og sætte Christian den anden igjen paa Tronen. Denne Krig er bekjendt under Navn af Grevens Feide, fordi Grev Christopher af Oldenborg anførte deres Hær.

Lybekkernes Flaade indtog snart baade Kjøbenhavn og Malmøe, fordi Bogbinder Ambrosius, Borgemester i Kjøbenhavn, og Jørgen Münter, Borgemester i Malmøe, stode begge i Forbindelse med Fienden. Derefter faldt alle Øerne tilligemed Skaane, Halland og Bleking i Lybekkernes Hænder. Tilsidst sendtes Skipper Clemens over til Jylland. Her indtog han Aalborg, slog en stor Mængde Adelsmænd, og opbrændte deres Gaarde. I denne Nød valgte den jydske Adel Hertug Christian til

stopher og Hertug Albrecht af Mekleuborg, som Lybekkerne ogsaa havde valgt til Anfører, maatte love aldrig mere at tjene mod Danmark, og uforto̸vet at begive sig til Tyskland.

Hermed endtes den saakaldte Grevens Feide. Den havde varet i tre Aar, og var egentligen en Borgerkrig imellem Adelen paa den ene Side, og Almuen paa den anden, der blev understøttet af Lybekkerne. Men fra den Tid har der ingen indvortes Krig været enten i Danmark eller Norge.

Saasnart Christian den tredie havde faaet Fred i Landet; besluttede han at indføre den lutherske Reformation i begge sine Riger. Til den Ende lod han alle Bisper fængsle paa een Dag, hver i sit Stift. Derpaa sammenkaldte han en Rigsdag i Kjøbenhavn 1536. Paa denne Rigsdag blev det eenstemmigen fastsat: At den catholske Religion skulde ganske afskaffes baade i Danmark og Norge; At der ingen Erkebisp mere skulde være i Noget af Rigerne; At der, istedet for Bisper, skulde indsættes syv Superindenter, som ikke længere havde Sæde i Rigsraadet, og fik langt ringere Indkomster.

Det hele Reformationsværk blev udført med megen Lemfældighed og uden Blodsudgydelse. Ingen Munke og Nonner bleve afskaffede uden alene Tiggermunkene; de øvrige beholdte deres Indkomster, og boede i deres Klostere, saalænge de levede. — Kun i Island kom det i Anledning af Reforma-

Denne Konge gjorde sig og paa mange andre Maader fortjent af sine Riger: 1. Han sørgede for, at Flaaden var i god Stand, og lod adskillige Byer befæste, som: Flekkerøe ved Christiansand og Landskrona i Skaane. — 2. Han befalede allerførst, at de norske Bjergværker skulde drives, indkaldte sachsiske Bjergmænd, og udgav den første Bjerganordning. — 3. Han holdt godt Huus med Statsindtægterne, saa at han kunde laane udenlandske Fyrster anselige Pengesummer. — 4. Han søgte ogsaa at forebygge Aager ved at indføre bestemte Renter, nemlig, fem Procent af Hundrede. — 5. Han antog sig ogsaa meget de Fattige: thi han indrettede Hospitaler i alle danske Kjøbstæder, og anviste til de Fattiges Underholdning seculariserte Godser, det er: Godser, som i de catholske Tider havde tilhørt Geistligheden, men efter Reformationen vare komne til Kongen. — 6. Han sørgede ogsaa for, at hans Søn, Frederik, som var bleven udnævnt til hans Eftermand, fik i Forveien nogen Kundskab om Regjeringssagerne. Derfore gav Faderen ham Malmøe i Skaane tilligemed tolv hosliggende Herreder, for der at øves i Regjeringskonsten.

Efter de Tiders Skik delede Kongen Hertugdømmene, Slesvig og Holsten, med sine tvende Brødre, Hans og Adolf, uagtet Johan Ranzau raadede Kongen meget derfra. — Adolf tog sin Residents i Gottorf, og Hans i Hadersleben, hvor han opbyggede Slottet paa Ny. Efter disse Resi-

dentser blev den ene hertugelige Linie kaldet den gottorfske, og den anden den haderslebenske.

I Henseende til Kongens Caracteer var han fredsommelig, gudfrygtig, tarvelig, mild og medlidende: Han tog ingen Deel i den tydske Krig, som de protestantiske Fyrster den Gang førte med Keiser Carl den femte, der vilde tvinge dem til at fornægte den lutherske Lære; han læste hver Dag et Stykke i Biblen, gik flittigen i Kirke, bad jevnligt, og revsede sin Hofpræst, der en Gang i Skriftestolen tiltalede Kongen alt for underdanigt; han forbød de lange og vide Beenklæder af Silke, som da vare i Moden, og, da dette ikke hjalp, lod han nogle Betjentere gaae omkring og skjære dem i Stykker paa Enhver, der bar dem; han talede venligt med Alle og gav Enhver Audients; han forflyttede Christian den anden fra det haarde Fængsel i Sønderborg til Slottet i Callundborg, besørgede ham Alt, hvad der kunde formilde hans Skjebne, ja besøgte ham i hans nye Opholdssted, talede fortroligt med ham, og bevidnede ham sin Medynk og Høiagtelse.

I Henseende til Kongens private Liv fandt han stor Fornøielse i Selskab, Læsning, Musik og mekaniske Konster; men Spil og Drik kunde han ikke lide, tvende Ting, som den Gang gik meget i Svang. Videre omgikkedes han meget med Lærde, og førte Brevvexling med dem. Han kom endog undertiden paa Professorernes Forelæsninger.

Christian den tredie døde efter fem og tyve Aars Regjering 1559 i Colding. Dette Sted havde han forbedret, og her opholdt han sig for det Meste. — Kort efter døde ogsaa Christian den anden, der ved Rygtet om sin elskede Konges Død brast i Graad, og bad Gud, at det ogsaa snart maatte være ude med ham.

VII.

Frederik den anden.

Frederik den anden var en Søn af Christian den tredie. Han kom paa Tronen 1559, og blev kronet i Frue Kirke i Kjøbenhavn, ved hvilken Leilighed han efter gammel Skik slog nogle Adelsmænd til Riddere. — Denne Konges Haandfæstning var meget stræng; thi han maatte deri forpligte sig til aldrig at gjøre nogen Ufrie, det er, Borgerlig, til Adel; aldrig ved Pant at erhverve enten for sig eller for sin Dronning noget adeligt Gods, og aldrig at troe Noget, som blev berettet om en Embedsmand, uden det blev beviist.

Frederik den anden førte tvende Krige: den første mod Ditmarskerne i Forening med sine Farbrødre, de slesvig-holstenske Hertuger. Dette Tog skete for at udslette den Skam, som det danske Navn havde lidt under Kong Hans, og for at undertvinge Ditmarskerne, som fra den Tid havde

ført med megen Grumhed paa begge Sider og i Begyndelsen med meget Uheld for Danmark saavel til Søes som til Lands. Mèn til Lands forandrede Lykken sig, da Daniel Ranzau fik den danske Hær at anføre. Ranzau gjorde sig især udødelig i det navnkundige Slag ved Svarteraa i Skaane, hvor han med fire tusinde Mand slog fem og tyve tusinde Svenske. Førend Slaget stod, lod han hele Hæren knæle, og annamme Alterens Sakramente. Derpaa holdt han denne Tale:

"Fienden, hvis grusomme Hænder endnu ryge af Eders Brødres Blod, er Eder over Hovedet. I maae enten stride, som Helte, eller flygte, som Niddinger. I den ene Vægtskaal ligger Liv, Ære og Samvittighedsro, i den anden Død, Skjændsel og Sjelemarter. Det gjelder Eder selv, gjelder Eders Konge, Eders Fædreland. Nøden, Stedet, Tiden raabe forenede: griber til Værge! gaaer Fienden uforfærdet under Øine! — Dog hvortil disse Forestillinger? Ord gavne ikke; De ere overflødige for den Gode, og spildte paa den Slette. Aldrig erfarede jeg, at Høvdingens Tale gjorde nogensinde den Søvnige munter og den Feie modig. — Sandt, Fienderne ere mange, og I ere faa. Men Jeg veed, at det er Tapperheden, ikke Mængden, som bestemmer Slagets Udfald; veed, at I ere ikke det Folk, som sviger Eed og Konge; veed, at der er Staal i Eders Sværd, Mod i Eders Bryst, og Marv i Eders Been. — Og Jeg — i Mig skulle I finde

baade Soldaten og Feldtherren. Jeg skal raade for Eder, skal fægte med Eder, skal overalt tee mig saaledes, at jeg kan forsvare, hvad Jeg gjør, her for min Konge, og hisset for min Gud."

Efter Talens Beslutning styrtede Ranzau med Kaarden i Haanden frem mod Fienderne, og alle hans Soldater bag efter. Den fiendtlige Hær kom i Uorden; fem tusinde faldt; de øvrige flygtede, og lode Leiren efter sig. Ranzau selv var skjult med Saar og Blod, hans Klæder forhuggede, og hans Vaaben sønderbrudte; dog holdt han standhaftigen ud, indtil Fienden havde overladt ham Pladsen.

Efter denne ærefulde Seier ved Svarteraa rykkede han ind i Sverrig midt om Vinteren igjennem Huler og næsten utilgjængelige Bjergstier, vandt to betydelige Slag, og fangede to fiendtlige Anførere. Omsider blev Ranzau truffen af en Kugle, hvoraf han døde 1569. Aaret efter nødtes de Svenske til at begjere Fred. Denne Fred blev sluttet i Stettin paa de Vilkaar: At Sverrig maatte tillade Danmark Brugen af de tre Kroner i sit Vaaben, og betale hundrede og halvtresindstyve tusinde Rigsdaler i Krigsomkostninger.

I Henseende til Hertugdømmene overlod Frederik den anden sin Deel af Holsten og Slesvig til sin yngre Broder Johan, og, da Kongen efter sin Farbroder, Johan af Haderslebens Død, arvede det Halve af dennes Lande, overlod han ogsaa dette til sin Broder. — Den yngre Hertug Johan efterlod

sig fire Sønner. Disse deelde Faderens Lande i fire Linier: Nordborg, Sønderborg, Glüksborg og Pløen. — Den sønderborgske Linie, skjønt den var den mindste, blev igjen deelt i fem andre, af hvilke den augustenborgske er den mærkværdigste, der tilhører Christian den syvendes Svigersøn, Frederik Christian. De andre Linier ere efterhaanden komne under den danske Krone. — Den anden slesvigholstenske Hovedlinie, som ogsaa kaldes den gottorfske, er bestandigen bleven udeelt.

Finanzerne bleve saa godt bestyrede under Frederik den anden, at han var i Stand til at opføre adskillige Bygninger, som: Klosteret i Kjøbenhavn for hundrede fattige Studentere, hvilke der fik dagligen Kost, og skulde spille den latinske Comoedieskriver Terentius's Comoedier under Professorernes Opsyn; — Antvorskovkloster, hvor Kongen ofte opholdt sig for den skjønne Jagt; — Kronborg Fæstning, der tilforn var blot en Skandse, som hedte Krogen. Fra den Tid blev Øresunds Told nøiere bestemt; thi forhen betalte man kun en vis Sum for ethvert Skib, som seilede gjennem Sundet, men fra nu af blev det fastsat, at Betalingen skulde bestemmes efter Ladningens Størrelse. — Videre opbyggede denne Konge Byen, Frederiksstad i Norge, istedet for Sarpsborg, som de Svenske opbrændte i Syvaarskrigen. — Uagtet disse og flere Omkostninger døde Kongen ikke alene gjeldfri, men efterlod sig endog mange Penge.

Frederik den anden var en flittig Bibellæser, men for Resten munter, omgjængelig, god mod Fattige og tarvelig i Levemaade. Han døde 1588 med megen Sindsro; thi, da Livlægen traadte til for at føle hans Puls, og yttrede Frygt for hans Liv, sagde Kongen: "Lad Aaren slaae, som den vil! Dette vide Vi, at Guds Naade slaaer ikke feil." — Og, da han mærkede, at det snart var ude med ham, sagde han: "Det er en underlig Strid, som Døden og Livet har sammen." Derpaa holdt han en opmuntrende Tale til de omkringstaaende, og udgav sin Aand.

Frederik den andens Dronning var Sophie af Meklenborg. Efter Kongens Død fik hun Falster og Laaland til Livgeding. Hun lod Slottet i Nykjøbing prægtigen opbygge, og levede her som Enke i tre og fyrretyve Aar. Hun tilbragte Tiden med at studere Chymien, og underholdt tre til fire hundrede Manufakturister. Ved sin gode Huusholdning blev hun En af de rigeste Dronninger i Europa, og efterlod sig to Millioner Rigsdaler.

De mærkværdigste Personer under Frederik den anden vare: 1. Johan Ranzau. Han var en holstensk Adelsmand, og Christian den tredies Hofmester. Han anførte den danske Hær med Held og Ære under tre Konger: Frederik den første, Christian den tredie og Frederik den anden, og var den, der havde mest Deel i Ditmarskens Erobring, uagtet han da var en gammel Mand. — Men Johan

Ranzau var tillige en klog Statsmand, hvorfore Christian den tredie brugte ham ved adskillige Mellemhandlinger med udenlandske Hoffer. — Overalt var Johan Ranzaus Liv en Kjede af tapper og ædelmodige Handlinger. Han var Helt uden Grusomhed, Statsmand uden Træskhed, og lykkelig uden Stolthed. Især udmærkede han sig ved Trofasthed mod sin Konge. Derfore blev det et Ordsprog om enhver nidkjer Undersaat: "han er sin Konge saa tro, som Johan Ranzau." — Hans Søn var Henrik Ranzau, som sædvanligen kaldtes den Lærde, og har udgivet en Historie om den ditmarske Krig. Sine store Rigdomme anvendte Henrik Ranzau paa Konster og Videnskaber. Alle hans Gaarde vare prydede med Stytter, Skilderier og Indskrifter. Paa sit Slot i Vandsbek havde han et Bogtrykkeri, og paa et andet af sine Slotte et Bibliothek af mere end sex tusinde Bind, hvilket var i de Tider en betydelig Samling.

2. Peter Skram, som for det Mod, han ved alle Leiligheder viste, blev kaldet Danmarks Riges Vovehals. Han er født paa Urupgaard nær ved Horsens. Fra sit fjortende Aar opofrede han sig til Krigstjenesten. Sine første Manddomsprøver viste han i Krigen mod de svenske Oprørere under Christian den anden, og blev En af dem, som denne Konge især havde at takke for sine Vaabens lykkelige Fremgang. — Samme Tapperhed viste han og i Borgerkrigen under Frederik den første; da

han streed baade til Lands og Vands, naar Nøden fordrede det. — Men Peter Skram gjorde sig især berømt under Christian den tredie; thi først havde han en betydelig Deel i den ærefulde Seier ved Øxnebjerg, hvor han fik syv farlige Saar. — Siden blev han Admiral over en forenet dansk og svensk Flaade, og nu forjog han Lybekkerne fra Nyborgs, Tranekjærs og Ørekrogs eller det nærværende Kronborgs Slotte, holdt Kjøbenhavns Rhed ryddelig for fiendtlige Skibe, og rensede Kysterne for Sørøvere. — Derpaa forlod han Flaaden, og drog som General over de danske Hjelpetropper ind i Sverrig, for at hjelpe den svenske Konge mod de Oprørere, som der havde reist sig imod ham.

Ved disse mange og store Bedrifter havde Peter Skram erhvervet sig Christian den tredies uindskrænkede Tillid; thi, da Skram blev nødt til at gaae i Land for at lade sig forbinde, og Lybekkerne imidlertid havde brudt igjennem til Kjøbenhavn, og bragt de Beleirede Undsætning, gik Kongen selv hen til ham i Teltet, og sagde: "Gud bedre mig, min Søn! at Du ikke var der! da var denne Ulykke nok bleven afværget." — Christian glemte heller ikke at hædre Mandens Fortjenester; thi han optog ham i Adelstanden, og sagde ved denne Leilighed: "Du est vel værd, at jeg slaaer Dig til Ridder."

Da Krigen var endt under Christian den tredie, levede Skram en lang Tid rolig paa sin Gaard, Urup. Men, da den danske Flaade blev slagen i

med Hidsighed; men, da han mærkede, at her var Intet at udrette uden ved en særdeles dristig Gjerning, skjød han Roret bort fra Mageløs, seilede bag om det, og heftede sig fast ved det for at være vis paa, at det ei skulde undløbe ham. Den svenske Admiral satte nu alle Seil til for at trække Ruds Skib ind med i sin Flaade. Men i det Samme blev Mageløs beskudt af to andre danske Skibe, der angrebe det, hver paa sin Side. Dette gunstige Øieblik betjente Rud sig af til at komme paa Siden af sin Fiende. Strax sprang han med sine Folk ombord paa Mageløs, fangede Admiralen, og erobrede Skibet.

I et andet Søslag, som holdtes kort efter under Bornholm, blev Rud efter mange Tapperhedsprøver fangen, og ført til Stokholm. Her blev han forestillet Kong Erik den fjortende, som erindrede al den Skade, Rud havde tilføiet hans Land, og truede ham paa Livet. Rud svarede uforsagt: "Jeg er en indfødt Dansk; Jeg har svoret min Konge Huldskab og Troskab; Jeg skammer mig ikke ved at have fægtet af yderste Evne for Land og Konge. Det var alene Ulykken, som forbød mig at overvinde min Fiende. — Kong Erik blev forbittret, og greb til sit Sværd. Men Nogle af de Tilstedeværende holdt Kongen tilbage, og forestillede ham, at det var ikke saaledes, man burde behandle en kjek, tro og ærekjer Sømand.

4. Herluf Trolle. Han nedstammede fra En af de anseeligste Familier i Landet, og var baade en stor Mand og en god Mand: Han anførte Flaaden i Syvaarskrigen med Ære, skjønt ikke altid med den Lykke, han fortjente, og lod tilsidst sit Liv for Fædrelandet. Om Vinteren, førend han fik sit Banesaar, var han løbet ind til Kjøbenhavn for at istandsætte sine Skibe. Her gik han hver Dag ned paa Holmen, saae til, og drev paa Arbeidet. Engang kom Præsten Hemming der til ham, og talede med ham om Søen og Søens Farer. "Hvad! om jeg endog mister Livet," sagde Trolle "døer jeg ikke derfor. Og desuden, hvorfor ere Vi Adelsmænd? hvorfor bære Vi Ordener? hvorfor eie Vi Herregaarde? Ville Vi nyde det Gode: maae Vi ei krympe Os for Faren, naar det gjelder." — Da Foraaret kom, løb Trolle ud med Flaaden, og mødte Fienden ved de pommerske Kyster. Midt under Slaget blev han farligen qvæstet i Benet og Armen. Ikke destomindre blev han ved at befale, til Slaget var endt. Dog lod han sig ikke forbinde, førend de Matroser og Officerer vare forbundne, som han troede, vare farligere saarede end han selv. Men hans Saar vare saa betydelige, at han maatte forlade Flaaden, og tage til Kjøbenhavn, hvor han døde tre Uger efter.

Herluf Trolle var ligesaa godgjørende, som tapper: han lod mange Studerende reise udenlands paa sin Bekostning; han havde altid to Studenter

i sit Huus, som under hans Opsyn arbeidede paa Fædrelandets Historie; han gav anseelige Summer til Skoler, Kirker og Hospitaler; endeligen stiftede han Herlufsholms Skole af sin Herregaard, Skovkloster.

5. Birgitte Gjøe, Herluf Trolles Kone. Hun lignede sin Mand i Dyd og Goddædighed. Dette viste hun især ved Stiftelsen af Herlufsholms Skole; thi efter Mandens Død vaagede hun med besynderlig Omhu for, at denne Indretning kom i Stand jo før jo heller, og saaledes, som den Afdøde ønskede det. Til den Ende fratraadde hun strax Herregaarden, Skovkloster, overlod den med Boskab og Besætning, solgte endog sine Ædelstene, Juveler og øvrige Prydelser for at pynte Kirken, som hører til denne Skole, og flyttede selv ind i en Mølle der i Egnen, hvor hun opholdt sig til sin Dødsdag. Imidlertid levede hun meget tarveligen, fordrev Tiden med Læsning og Haandarbeider, og fandt sin største Fornøielse i at sørge for hendes Mands Skole, og gjøre de Børn tilgode, som bleve sendte derhen.

6. Peder Oxe, en Søstersøn af Birgitte Gjøe. I Christian den tredies Tid var han Rigets Hofmester, omtrent det Samme, som nu Overhofmarskalk. Men under denne Konge faldt han i Unaade, og drog ud af Landet. Han var borte i syv Aar, indtil Frederik den anden paa den tydske Keisers og den franske Konges Forbøn kaldte ham tilbage igjen, gjorde ham til øverste Sø- og Krigsminister, og

satte ham tillige over Finanzerne. — Peder Oxe bragde de forvirrede Finanzer igjen i en saadan Orden, at Kongen kunde i Syvaarskrigen uden nye Skatter betale Tropperne deres Sold, og siden opføre adskillige Bygninger baade til Nytte og Fornøielse. — Men Peder Oxe var tillige en Ven af Videnskaberne; thi han var med at raade Frederik den anden til at stifte Klosteret i Kjøbenhavn for fattige Studentere; han talede for Lærde, og hjalp til deres Forfremmelse; han underholdt mange Studerende baade hjemme og udenlands. — Der er tillige mærkeligt om denne Mand, at han var den Første, som indførte i Danmark Karper, Krebs og det Slags Frøer, som efter ham havde faaet Navn af Peder Oxes Frøer.

VIII.

Christian den fjerde.

Christian den fjerde, Frederik den andens Søn, var kun elleve Aar gammel, da hans Fader døde 1588. I Christians Mindreaarighed regjerede fire Rigsraader i otte Aar; men i sit nittende Aar modtog han selv Regjeringen.

Denne Konge førte tre Krige: den første med den svenske Kong Carl den niende, og efter Carls Død med dennes Søn, Gustav Adolph. — Aarsagen til denne Krig var: at Carl

den niende gjorde Fordringer paa Nordlandene og Finmarken, ja beordrede endog Nogle til at kræve Skat sammesteds. — Christian den fjerde søgte vel at bilægge disse Stridigheder i Mindelighed, men forgjeves. Carl gik endog saavidt, at han om Natten lod en Plakat slaae op paa Toldboden i Helsingøer, hvori han forbød de Danske al Handel i Østersøen og især i Lifland. Denne Plakat lod Christian strax rive ned, og sendte derpaa en Herold over til Sverrig med et Feidebrev, hvori det heder: "Jeg veed med Mig selv, og Jeg tør kræve den Alvidende til Vidne, at Jeg har gjort Alt for at vedligeholde Fred og Nabovenskab. Derimod har Eders Majestæt bestandigen viist fiendtligt Sindelag, og gjort Alt for at bryde Freden. En Krig er da uundgaaelig; med mindre Jeg vilde opofre en Deel af mit Riges Provinser, hvilket strider mod Pligt og Ære. — Nu saa forkynder Jeg da Eders Majestæt og alle Eders Undersaatter Krig og Feide baade til Lands og Vands, saaledes, som det en lovlig Konge og ærlig Krigsmand egner og anstaaer. Men Eders Majestæt skal være Gud ansvarlig for alle de Ulykker, som flyde af denne Krig, og for alt det uskyldige Blod, som vorder udøst."

Herolden, som bragte dette Feidebrev, blev fængslet i Sverrig, og Krigen udbrød 1611. — Christian indtog Nyelfsborg og Calmar. Herover blev Carl saa forbittret, at han i Begyndelsen af August samme Aar sendte Christian et Udfordrings-

brev, saaledes lydende: "Vi, Carl, af Guds Naade Konge til Sverrig, lade Dig, Christian den fjerde, Konge af Danmark, vide, at Du ikke har opført Dig, som en ærlig og christelig Konge, da Du brød Freden, overrumplede Staden Calmar, og med Forræderi fik Castellet. Men Gud, som er en retfærdig Dommer, skal straffe disse Gjerninger, som Du uden skjellig Aarsag har øvet. Og, da Vi hidindtil have brugt alle lovlige Midler for at tilveiebringe et Forlig, og Du har forkastet dem alle tilsammen, saa ville Vi foreslaae Dig en kortere Vei til at ende Trætten. Indstil Dig paa gammel Viis til en Tvekamp med Os i fri Mark med Tvende af dine Betjente; Vi skulle iligemaade møde Dig i Læderkolletten uden Hjelm og Harnisk, alene med Kaarden i Haanden. Møder Du ikke, holde Vi Dig ikke for en ærekjer Konge, ei engang for en brav Soldat."

Christian den fjerde svarede: "Vi have modtaget Dit grove Brev. Vi havde aldrig formodet, Du kunde skrive et saadant; men Vi mærke, at Hundedagene ere endnu ikke forbi, og at de virke skrækkeligen paa Din Hjerne. Derføre have Vi og besluttet at rette Os efter det gamle Ordsprog: Som man raaber i Skoven, faaer man Svar til. Viid da: Du farer med idel Usandheder; det var ikke Mig, men Dig, som brød Freden; det veed Gud i Himmelen, det veed hele Verden. — Du skriver: Vi overrumplede Staden Calmar, og fik Castellet med Forræderi. — Det er Usandhed, siger Jeg. Nei,

u maae skamme Dig,
forsvarede det bedre.
som Du foreslaaet;
nhver veed jo, at
det er Dig tjen-
n, end at fægte
at Du sendte
od al Krigsret
am anderledes,
ved har vun-
t Svar paa

hans Søn
e Krigen.
ed Freden
af denne
erk en
, og
mlig-

herst
at
t
r,

Slagværk. Paa det Sted, hvor dette Slag holdtes, staaer endnu en Støtte med den Indskrift: "Her faldt Oberste Zinclar den 26 August 1612.

Den anden Krig, som Christian den fjerde førte, var Trediveaarskrigen i Tyskland. Den udbrød 1618. Aarsagen til denne Krig var, at den tyske Keiser vilde berøve de protestantiske Fyrster deres Religionsfrihed. Efter megen Blodsudgydelse endtes den ved den vestphalske Fred 1648, hvorved alle de tyske Protestanter erholdt fuldkommen Religionsfrihed. — I denne Krig blev Christian den fjerde kaldet til Hjelp af de protestantiske Fyrster. Han rykkede da ind i Tyskland 1625 med en Hær af to og tredive tusinde Mand. Men dette Tog var meget ulykkeligt for ham; thi ved Hameln, en stærk Fæstning i Nedersachsen, blev hans Hest løbsk, og styrtede ned af Volden med ham, af hvilket Fald Kongen laae to Dage maalløs; dernæst døde hans bedste Generaler; Hertugen af Lyneborg gik over til Fienden; Subsidierne, som vare ham lovede fra Frankerig og Engelland, udebleve, og endeligen tabte han et stort Slag ved Luther am Barenberg Aaret efter sin Ankomst til Tyskland. Slaget varede i ni Timer. I Førstningen var Seieren fuldkommen paa Kongens Side; men midt under Slaget toge de tyske Ryttere Flugten; Hertugen af Lyneborg anfaldt hans Fodfolk fra et Baghold med fem tusinde Mand, og tilsidst blev Kongen selv omringet af fyrretyve Ryttere. Alligevel veeg han ikke.

men selv tredie Hug sig igjennem, og kom til Volfenbyttel i Nedersachsen.

Efter Slaget ved Luther am Barenberg brøde de store østerrigske Generaler, Tilly og Vallenstein, over Elben ind i de danske Stater, og ødelagde skrækkeligen baade Holsten, Slesvig og Jylland. Herover nødtes Kongen til at indgaae Fred med Keiseren i Lybek. Her maatte Christian forpligte sig til ikke mere at tage Deel i den tydske Krig; derimod bevilgede Keiseren ham Told paa Elben ved Glykstad.

Den tredie Krig førte Christian den fjerde med Sverrig paa sine gamle Dage. Denne udbrød 1643. Den svenske General, Torstenson, som den Gang fægtede mod Keiseren i Trediveaarskrigen, faldt uformodentligen og uden skjellig Aarsag ind i Danmark, og erobrede i en Hast hele Holsten, Slesvig og Jylland paa de Fæstninger, Rensborg og Glykstad, nær. — Christian den fjerde var paa Fredensborg, da han blev underrettet om Fiendens Indbrud. Strax samlede han en Hær, drog over til Fyen, og tilintetgjorde alle Torstensons Forsøg paa at bemægte sig denne Øe. I Skaane og paa de norske Grændser vare de Danske endnu lykkeligere; thi Kongens Svigersøn, Hannibal Sehested, skjændte og brændte i adskillige svenske Provinser, og gjorde saa stort Bytte, at han ikke alene udrustede sig paa Ny, men sendte endog Kongen fem og tredive tusinde Rigsdaler.

Til Søes var Lykken foranderlig; thi der vandt de Danske, saa ofte Kongen selv anførte, men tabte, naar han var fraværende. — Det mærkeligste Søslag i denne Krig holdtes ved Femern 1644, da Christian var otte og tresindstyve Aar gammel. Kongen befalede paa sit Skib, Trefoldighed, og havde allerede to og tyve Saar, da en Kugle stødte med saadan Magt paa hans Skib, at de adsplittede Træstumper ei alene dræbte tolv Mand, som stode omkring ham, men han mistede endog selv det høire Øie og to Tænder, og det venstre Øre blev qvæstet. Ved dette Stød segnede Kongen. Krigsfolket blev forsagt, og raabte: "Ak! Kongen er skudt." — Men i det Samme reiste han sig igjen. "Nei," sagde han, "Gud har endnu sparet Mig Liv, Styrke og Mod nok til at staae mit Folk bi, saalænge Enhver af dem ligeledes vil gjøre sin Pligt." — Derpaa greb han igjen sit Sværd, lod sig forbinde, og blev staaende med ombundet Hoved og Sværdet i Haanden, indtil Slaget var forbi, og Fienden forjaget. — Endeligen blev denne ulykkelige Krig efter to Aars Forløb endt ved Freden i Brømsebroe i Sverrig. Ved denne Fred maatte Danmark tilstaae Sverrig fri Told i Øresundet, og aftræde nogle svenske Provinser, som det i lang Tid havde eiet.

Saa uforfærdet Christian den fjerde var i Krig; saa utrættelig var han i Fred, og sørgede for alle Statens Dele: 1. holdt han Rentekammeret ei

kene i samme gode Stand, som det var under hans Fader, men forøgede endog sine Indtægter ved Sparsommelighed og gode Indretninger. Herved blev han i Stand til at bygge Byer, anlægge Fæstninger, opføre Slotte. Han byggede Byerne: Christianshavn, Christiania og Christiansand; han anlagde Fæstningerne: Christianstad og Christianopel i Skaane, Glykstad i Holsten og Christianspriis eller det nuværende Friderikſort i Slesvig; han byggede Slottene: Rosenborg, Jægersborg og Friderikſborg, hvilket sidste hans Fader havde begyndt paa.

2. sørgede Kongen omhyggeligt for Rigernes Sikkerhed: Til den Ende oprettede han en staaende Krigshær af fem tusinde Mand, forsynede Tøihusene med alle Slags Vaaben, satte Flaaden i bedre Stand, og anvendte Gammelholm til dens Brug.

3. ophjalp og udvidede denne Konge Handelen anseligt; thi han ydmygede de stolte Hamborgere, som hidindtil havde foreskrevet alle Handlende Love; holdt Kysterne ryddelige for fremmede Fiskere, og grundede den ostindiske Handel ved at kjøbe Byen Tranqvebar tilligemed dens Omegn, og der anlægge Fæstningen, Dansborg. Til Handelens Bedste gjorde ogsaa Kongen adskillige Forsøg paa at finde Grønlands Østerbøigd og en ny Vei til Ostindien, nordvest om Amerika. For de Handlendes Skyld byggede han ogsaa Børsen.

4. befordrede Kongen Videnskaberne ved at agte lærde Mænd, stifte Regentsen, bygge det astronomiske Taarn, og anlægge et Gymnasium i Odense og et Ridderacademi i Sorøe. Derfore kom i hans Tid baade den islandske Litteratur og den danske Poesie i Veiret, og der levede mange meget lærde Mænd næsten i alle Videnskaber. — Ogsaa de skjønne Konster bleve den Gang bekjendte i Danmark, især Malerkonsten; da Kongen kaldte den store Maler, Carl von Mandern, herind fra Nederlandene.

5. gjorde Kongen adskillige andre nyttige Indretninger: han var den første, der bestandigen holdt en Gesandt ved det svenske Hof, og fra hans Tid kom det i Brug at have Gesandter ved udenlandske Hoffer; han lagde Grunden til Postvæsenet her i Rigerne ved selv at holde den første Post imellem Kjøbenhavn og Christiania; han oprettede den første Silkefabrik, de første Krudtmøller og Kanonstøberier; endeligen anlagde han ogsaa adskillige nye Gader i Kjøbenhavn.

Christian den fjerde selv var en meget retfærdig, virksom og indsigtsfuld Herre: Han sad selv ofte i Retten, og straffede Uretfærdighed haardt og uden Persons Anseelse. — Han reiste jevnligen om i sine Riger for at see til, at de Love, han gav, bleve efterlevede; alene i Norge, som han bestandigen sørgede meget for, var han halvtresindstyve Gange, og paa En af disse Reiser drog han norden om Vardøehuus ud i det hvide Hav. — Han

baade talede og skrev Latin, Tydsk og Fransk, desuden forstod han andre Sprog. Søvæsenet havde han især megen Kundskab i og Lyst til; thi allerede i sin Ungdom øvede han sig heri paa Skanderborgsøen under kyndige Lærere, og forfærdigede endog Modeller til mange Skibe. Desuden havde han bragt det meget vidt i Legemsøvelser.

I Henseende til hans daglige Levemaade var han sparsom og tarvelig uden ved visse Høitider, som: ved Indtog og Bryllupper, thi da gik det meget prægtigt til. — Videre stod han op hver Morgen Klokken fire, gik omkring, og roste Enhver, som han fandt ved sit Arbeide. — Endeligen saae han flittigen til med sine Børns Opdragelse, og holdt en bestandig Journal over, hvad han hver Dag foretog sig.

Christian den fjerde døde paa Rosenborg 1648 i sit eet og halvfjersindstyvende Aar efter tresindstyve Aars Regjering. Han var Konge og Dommer, Statsmand og Anfører baade til Lands og Vands. Hans strænge Retfærdighed, uforfærdede Mod, utrættelige Vindskibelighed, dybe Forstand og grundige Kundskaber gjorde ham berømt over hele Europa og agtet af hans Medregenter; saa at Philip den fjerde i Spanien kaldte ham aldrig andet end Kongernes Fader.

Adelens Magt blev i denne Konges mere kraftfulde Alder meget indskrænket, da han lod nogle af de vigtigste Rigsembeder staae ubesatte, og regje-

rede som Enevoldsherre. Men i hans sidste Regjeringsaar, da han blev svag og afmægtig, tiltog Adelen sig igjen alt for megen Magt, og vægrede sig ofte ved at række ham den Hjelp, han forlangte, og Landet behøvede. Dette skete især i hans sidste ulykkelige Krig med Sverrig, hvorved Landet kom i en meget slet Tilstand, der længe vedvarede.

De mærkeligste Mænd under Christian den fjerde vare: 1. Niels Kaas, Rigets Cantsler og En af Danmarks mest fortjente Mænd. Han blev brugt i adskillige vigtige Statsanliggender, at slutte Fred, eller bilægge Nabostridigheder, og viste sig stedse som en meget tænkende og redelig Mand. Han bar ogsaa megen Agt for Videnskaber og Videnskabsmænd. — I Christian den fjerdes Mindreaarighed var han En af de fire Rigsraader, som forestode Regjeringen. Paa denne Post var al hans Opmærksomhed henvendt paa at haandhæve Landets Sikkerhed og Kronens Ære. — Da han blev svag, og mærkede sin Død; bad han den unge Konge komme til sig. Kongen kom, og den døende Kaas talede saaledes til ham: "Her overleverer jeg i Eders Majestæts egne Hænder Nøglen til den Hvælving, hvorunder den kongelige Krone tilligemed Septeret, Sverdet og Guldæblet hidindtil have været forvarede siden Eders salige Faders Død. Modtag da Rigets Klenodier, som af Guds egen Haand, og, naar Tiden kommer, da bær Eders Krone med Priis og Ære, regjer Septeret med Viisdom og Naade, før Sværdet med Ret

færdighed, og hold Æblet fast med Raad og Forsigtighed! — Hertil hjelpe og styrke Eder Han i det Høie, Kongernes Konge og Herrernes Herre! Gud velsigne Kongen, velsigne Landet! Farvel, dyrebare Konge! Farvel elskede Fædreland! Farvel al Verden! Kom nu Herre Jesus, naar Du vil! Nu døer jeg gladeligen." — Denne store Mand døde 1594 i sit tresindstyvende Aar, efterat have tjent Staten i nogle og tredive.

2. Arild Hvitfeld. Han er født 1549. I sin Ungdom reiste han udenlands. Efter sin Hjemkomst blev han først Secretær; siden steg han fra den ene Værdighed til den anden, og blev omsider Een af Rigsraadet og Rigets Cantsler. Under Christian den fjerde blev han sendt som Ambassadør til Engelland, Holland og Bremen. Tilsidst tog han sin Afsked som Cantsler, og døde ugift i sit tresindstyvende Aar. — Aril Hvitfeld var en meget lærd Mand og tillige Skribent. Hans mærkværdigste Skrift er hans danske Krønike, som gaaer fra de ældste Tider indtil Christian den tredies Død. Dette Værk bestaaer af ti Tomer i Qvart eller tvende i Folio.

3. Holger Rosenkrands, i Almindelighed kaldet den Lærde, er født paa Rosenholm i Jylland 1574. Uagtet hans Fader var En af de fornemste Mænd i Landet og Rigets Raad; satte han dog sin Søn i Aarhuus Skole imellem Disciple af langt ringere Stand og Kaar. — Rosenkrands gik fire Aar

i Skolen, og læste med udmærket Flid; endskjønt han efter den Stand, han var født i, og den Formue, han var født til, kunde paa de Tider vente at gjøre stor Lykke endog uden Lærdom. Da han i Skolen havde samlet sig de nødvendige Forkundskaber, reiste han udenlands, og studerede med megen Flid og Grundighed ved Tysklands berømteste Universiteter. De Videnskaber, som han her især dyrkede, vare Philosophie, Lovkyndighed og Theologie, og for Theologiens Skyld lagde han sig ogsaa meget efter Græsk og Hebraisk. — Da Rosenkrands kom hjem igjen, blev han brugt i adskillige vigtige Statsforretninger først indenlands, og siden udenlands. Tilsidst blev han En af Rigets Raad. Han forestod alle sine Embeder med Iver og Redelighed, men forsømte dog ikke Videnskaberne, som han altid elskede. Ja, for ganske at opofre sig til disse, tog han sin Afsked, og begav sig til sin Fædregaard, Rosenholm. — Her havde han altid unge Adelsmænd omkring sig, og for at underviise disse, udsøgte han de dueligste Studenter. For deres Skyld samlede han ogsaa et stort Bibliothek, som altid stod aabent for dem. Desuden førte han jevnligen Brevvexling med de lærdeste Mænd, som raadførte sig med ham, og hans Tanker især om theologiske Spørgsmaale vare paa den Tid i megen Agt. — Holger Rosenkrands døde henimod halvfjersindstyve Aar gammel, og testamenterede tusinde Rigsdaler til

Aarhuus Skole, som havde lagt Grunden til hans Kundskaber.

4. Jens Munk, dansk Søkapitain. Han var En af de Fire, som Christian den fjerde sendte ud for at finde deels Grønlands Østerbøigd, deels en ny Vei til Ostindien nordvest om Amerika. Munk reiste den 9de Maj 1619 med to Skibe og fire og tresindstyve Mand, og i Juni samme Aar kom han til Cap Farvel ved Grønland. Derfra løb han ud i Hudsonsbugten, og opdagede en ubeboet Øe. Her blev han saaledes omringet af Iisbjerge, at han maatte tage Vinterleie i en Havn, som han efter sig kaldte Munkshavn. Paa dette Sted leed han meget Ondt: Den Ene af hans Mandskab blev syg efter den Anden; de mistede deres Tænder, saa at de ikke kunde spise Brødet, uden det blev vædet; der kom Blodgang, som bortrev de fleste af hans Folk; endeligen blev Munk selv angrebet, og laae i sin Hytte uden mindste Føde og Pleie. Efter fire Dages Sygdom krøb han ud, og fandt af fire og tresindstyve Mand kun tvende i Live. Disse vare for afmægtige til at gaae paa Jagt; de gravede under Sneen, og fandt nogle Rødder til Livets Ophold. Det ene Skib lod Munk tilbage, og kom med det andet selv tredie til Bergen i December Maaned 1620.

5. Magnus Heinesen, en Færøer, der først havde giort sig berømt i fremmed Tieneste. Siden blev han brugt af Frederik den anden til at seile om-

imellem Øerne i Iishavet, og holde Søen ryddelig; thi i mange Aar havde disse Øer været plagede af fremmede Sørøvere. Engellænderne gik endog saavidt, at de hvert Aar, naar de kom for at fiske under Island, løbe først ind paa Færøerne, toge, hvem de fik fat paa, endogsaa Præster, og tvang disse til at arbeide som Slaver paa deres Fiskefart. Ingen var sikker paa sine Eiendomme, end ikke engang paa Livet. Men Magnus Heinesen vaagede paa den Past, hans Konge betroede ham, saa hurtigt og tappert, at der tilsidst var neppe en Sørøver at see i disse Farvande. — Ikke destomindre blev Heinesen i Christian den fierdes Mindreaarighed falskeligen anklaget af sine Misundere, og dømt til Døde. Da Bødelen spurgte ham, om han ei vilde have et Tørklæde for Øinene, svarede han: "Nei, Jeg har seet saa mangen draget Klinge. Vær Du ikke bange! Jeg er det ikke." — Nogle Aar efter blev hans Sag nøiere undersøgt; han fandtes uskyldig; Angiverne maatte betale tre tusinde Rigsdaler til hans Arvinger; hans Liig blev opgravet, og høitideligen hensat i Jylland.

IX.

Tycho Brahe.

Tycho Brahe, den berømte Astronom, er født 1546 under Christian den tredies Regiering.

Hans Fader, der nedstammede fra En af de ældste Adelsfamilier i Danmark, hedte Otte Brahe, og var Stiftamtmand i Helsingborg. — Efter Faderens Død kom Tycho Brahe i sin Farbroders Huus, hvor han lærte Latin, og det saaledes, at han skrev endog latinske Vers med megen Færdighed. I sit trettende Aar kom han til Universitetet, hvor han strax lagde sig især efter Astronomien; thi ethvert Særsyn paa Himlen, enhver Formørkelse og usædvanlig Torden optegnede han, og gjorde sine Betragtninger derover. Dette gjorde han, uagtet hans Familie spottede derover, og ansaae disse Arbeider uværdige for en Adelsmand. — Efter nogle Aars Ophold ved Universitetet lod Farbroderen ham reise udenlands. Hans Hofmester, der reiste med, var den berømte Andreas Vedel, som har oversat Saxo Grammaticus, og blev siden Historiograph under Frederik den anden.

Først drog Tycho Brahe til Leipzig, hvis Universitet var den Tid meest bekjendt. Her studerede han med samme Iver, som hjemme, ei alene Astronomie, men ogsaa Chymie og Mathematik, og tilbragte ofte hele Nætter under aaben Himmel for at betragte Stjernerne. — Fra Leipzig reiste han til Rostok, hvor han i en Duel mistede det Halve af sin Næse; men i dens Sted lod han sig gjøre En af sammensmeltet Guld og Sølv, og havde altid en Æske med Liim i for i Nødsfald at kunne sætte den fast igjen. — Siden reiste han omkring i Tydskland og Italien. Overalt blev han beundret for

hans store Indsigter; ja de lærdeste Mænd besøgte ham for at see hans mathematiske Instrumenter.

Da Tycho Brahe i sit ni og tyvende Aar var kommen hjem igjen; levede han i nogen Tid paa sit Gods i Skaane. Her opdagede han en ny Stjerne, og skrev sine Anmærkninger derover, hvilke han efter Peder Oxes Raad lod trykke. Dette Skrift gjorde saadan Opsigt, at Frederik den anden ei alene overtalede ham til at læse over Astronomien i Kjøbenhavn, men gav ham endog betydelige Indkomster; ja Kongen forærede ham hele Hveen, og tillod ham der paa offentlig Bekostning at opføre alle de Bygninger, han behøvede til sine Videnskaber.

Derpaa reiste Tycho Brahe over til Hveen 1575, og fandt Øen formedelst dens høie Beliggenhed fortræffeligen skikket til astronomiske Jagttagelser. Her opførte han sit berømte Uranienborg, hvori der var otte Kamre for Studenter, som gik ham til Haande med hans Arbeide. Desuden lod han bygge et egentligt Observatorium, som han kaldte Stjerneborg, et Bogtrykkerie og en Veir- og Vandmølle, der var saa konstigen indrettet, at med et eneste Hjul kunde tillige en Papirmølle drives. Til disse Bygninger anvendte vel Frederik den anden betydelige Summer; dog kostede de Tycho Brahe selv hundrede tusinde Rigsdaler.

Medens han levede saaledes paa Hveen, fik han Besøg af Europas største Videnskabsmænd, af Landets fornemste Herrer, af Frederik den anden og

hans Søn, Christian den fierde, ja endog af den engelske Konge, Jacob den første, der var en stor Elsker af Videnskaberne. Kong Jacob var saa glad ved Brahes Indretninger, at han foruden mange Foræringer tilbød ham at forlange, hvad han vilde. Tycho Brahe udbad sig alene nogle latinske Vers af Kongen selv og to engelske Dogger.

Men efter Frederik den andens Død begyndte det at gaae Tycho Brahe ulykkeligt. Hertil var der mange Aarsager: Den store Beundring, han havde erhvervet sig, paadrog ham mange Misundere; selv var han meget frittalende, og drev Spot med de mange vankundige Adelsmænd i sit Fædreland; hans Velyndere i Rigsraadet døde fra ham: Peder Oxe, Niels Kaas og Jørgen Rosenkrands; i disses Sted kom der især tvende Mænd, som vare hans erklærede Fiender: Cantsleren, Christen Friis, og Rigshofmesteren, Christopher Valkendorf, som stiftede Valkendorfs Collegium. — Anledningen til Valkendorfs Had, mener man, var de to Dogger, som Tycho Brahe fik af Kong Jacob den første; thi, da Christian den fierde kort efter sin Tronbestigelse besøgte Brahe paa Hveen, fulgte Valkendorf med. En Morgen vilde denne gaae ind til Tycho Brahe; men, da de to Dogger, som laae ved hans Dør, begyndte at gjøe, sparkede Valkendorf til dem. Dette blev Tycho Brahe vred for, og skieldede paa Valkendorf. Af Forbittrelse herover benyttede Valkendorf sig af sin store Indflydelse, og

forrtede Ham hos den unge Konge. — Følgen blev, at Brahe kom i Unaade. Han mistede det Betydeligste af sine Indkomster; der blev sendt to lærde Mænd over til Hveen for at undersøge hans mathematiske Instrumenter, og disse berettede, at Intet af dem duede.

Alle disse og endnu flere Krænkelser græmmede Tycho Brahe saaledes, at han forlod sit Fædreland, uagtet han den Gang var halvtresindstyve Aar gammel, havde en stor Familie, og elskede meget sit Hveen. — Han opholdt sig et heelt Aar hos den lærde Henrik Ranzau paa dennes Gaard ved Vandsbek. Her skrev han et latinsk Vers paa en Rude af dette Indhold: "Danien! hvad gjorde Jeg Dig? Fædreland! hvormed saarede Jeg Dig til den Grad, at Du blev uretfærdig mod mig? — Jo, heri bestod min Brøde: Dit Navn blev ved mig udbredt over hele Kloden. Kom! Sig! Hvo gjorde tilforn saa mange og store Ting for at hæve dit Rygte til Stjernerne?"

Sine to sidste Leveaar tilbragte Tycho Brahe i Prag hos den tydske Keiser, Rudolph, som var en stor Elsker af Videnskaberne, især af Astronomie og Chymie. Keiseren gav ham alle mulige Kjendetegn paa sin Yndest og Høiagtelse: Han holdt en lang Samtale med Brahe paa Latin; han læste flittigen Brahes Skrifter til langt ud paa Natten; han indrettede for ham det keiserlige Slot, Benach, nogle Mile fra Prag; han bestemte ham en aarlig

Løn af henimod femten tusinde Rigsdaler, og uagmodet lovede ham et arveligt Lehn, for at hans Familie ei skulde trænge efter hans Død. — For alle disse Velgjerninger lovede Brahe, saaledes at anvende sin Flid, "at hele Himlen," som han selv siger, "skulde tale for ham, og hele Efterverdenen erfare, hvilken Tilflugt Konsternes Dronning havde fundet hos den store og godgørdige Rudolph."

Paa Slottet, Benach, begyndte Tycho Brahe atter at oprette en astronomisk Skole, "hvis Hensigt var," som han selv siger i et Brev til En af sine danske Venner, "Kundskabs Udbredelse, Skaberens Ære, Efterkommernes Nytte og Keiserens udødelige Ihukommelse." Her blev han ogsaa, ligesom paa Hveen, besøgt af mange Lærde, der haabede ved hans Omgang at blive fuldkomnere i deres Videnskab. Efter Keiserens Befaling blev den navnkundige Astronom, Johan Kepler, kaldet til Prag for at gaae Tycho Brahe til Haande, og fik tillige Ordre at fortsætte dennes Arbeide efter hans Død.

I to Aar levede Brahe saaledes mellem Videnskaber og Videnskabsmænd paa Slottet, Benach, som han kaldte sit andet Hveen. Her endte han ogsaa sit Liv. Han døde den 24 October 1601. Alle, som elskede Lærdom og Retskaffenhed, begræd Mandens Død. Keiseren besørgede ham en prægtig Jordefærd, og tog sig meget af hans Familie. Endnu sees Tycho Brahes Gravminde i Hovedkirken i Prag.

Denne Mand har skrevet Meget, som bestaaer deels i Breve til sine lærde Venner, deels i astronomiske Jagttagelser. Men hans kostbare Instrumenter bleve adspredte, og Tiden har ødelagt alle hans Indretninger paa Hveen.

Uagtet sine store Indsigter var Tycho Brahe dog ikke ganske fri for Overtro. F. Ex. naar han strax ved sin Udgang mødte en gammel Kone, ansaae han dette for et ondt Forvarsel, og vendte hjem igjen. Videre, var der to og tredive Dage i Aaret, som han holdte for uheldige, og, giftede Nogen sig paa En af disse, blev hans Giftermaal ulykkeligt, eller, blev han syg, kom han sig aldrig. Disse Dage ere bekjendte under Navn af Tycho Brahes Dage.

X.

Frederik den tredie.

Frederik den tredie var en Søn af Christian den fjerde. Han kom paa Tronen 1648. Ved sin Tronbestigelse maatte han give Rigsraadet og Adelen en Haandfæstning, der var endnu haardere end Frederik den andens, og omtrent af samme Indhold, som Christopher den andens; thi han maatte forpligte sig til ikke at føre Krig eller slutte Fred uden Rigsraadets Samtykke, ikke modsætte sig Noget af det, som Rigsraadet fandt for godt, og i Alt

elske og fremdrage Danmarks Raad og Adel, og kun i Forening med denne styre Danmarks Rige. Ja Kongen maatte ikke engang reise ud af Landet uden Rigsraadets Tilladelse.

Faa Aar efter at Kongen var kommet til Regjeringen, anlagde han Byen Fridericia, og indrettede den hamborgske Post, som to Gange om Ugen førte Breve fra Kjøbenhavn til Hamborg. Denne Indretning var især vigtig for de Handlende, som tilforn besørgede deres Breve ved Skibsleilighed eller Expresser. Den Mand, som Kongen ved denne Indretning især betjente sig af, hedte Paul Klingenberg.

Kort derefter udgav Kongen en Forordning mod Overdaadighed. Heri blev der blandt Andet forbudt at indbyde Flere end fyrretyve Par til et Bryllup, at give mere end sex Retter foruden Confect, og skjenke Viin af Glas, men af Kander. — Til at paage over denne Forordnings Efterlevelse og inddrive Bøderne ansattes en Politifiscal. Dette var Begyndelsen til Politimesterembedet i Kjøbenhavn, som blev indrettet under den følgende Konge.

De første otte Aar regjerede Kongen i Fred, hvilket Riget høiligen behøvede; thi Flaaden var i maadelig Stand; der var ingen Krigshær; Landet var i en Gjeld af sex Millioner, og tillige saa fattigt, at de fleste Embedsmænd havde i nogle Aar ikke faaet deres Løn. Men dette uagtet fordrede og Rigsraadet, der skulde forkyndes Sverrig Krig;

thi det haabede letteligen at kunne faae de Lande tilbage, som Danmark mistede ved Freden i Brømsebroe, da Sverrig var paa denne Tid indviklet i Krig med Polen, og begyndte nu at blive ulykkeligt. Hertil kom at Rusland, Polen, Østerrig og Holland opmuntrede Danmark forenede til at modstaae det alt for mægtige Sverrig, og lovede kraftig Understyttelse. — Herover blev da Krigen erklæret den 1 Juni 1657 Den blev erklæret paa de Tiders sædvanlige Maade ved en Herold og et Krigsmanifest, eller et aabent Brev, som indeholdt Krigserklæringen.

Saasnart den svenske Konge, Carl den tiende, fik dette at høre; gjorde han strax Fred med Polen rykkede ind i Danmark, og erobrede i en kort Tid næsten hele Holsten, Slesvig og Jylland. — Derpaa nyttede han den strænge Vinter, som indtraf 1658, og i Januar samme Aar gik paa Isen over det lille Belte til Fyen, uagtet der fire Dage tilforn var ingen Iis at see i disse Farvande. Undervels sank to Compaanier og Kongens egen Vogn; ikke destomindre fortsatte han sin Mars, kom lykkeligen over til Fyen, og bemægtede sig Øen. Han gik med sin Hær ind i Odense, hvor Gunde Rosenkrands, En af Rigsraadet, først hilsede ham. Denne Mand havde gjort sig bekjendt ved adskillige haarde Skrifter mod de Svenske, blandt Andre ved Et, som hedder: De Svenskes Troløshed. — Da Kongen saae Rosenkrands uden Kaarde, sagde

han: "Tag Din Kaarde! Du skal sikkert ingen Skade kunne gjøre mig med den."

Derpaa besluttede Carl at marsere over Isen til Smaaøerne, uagtet Kulden var saa stræng, at baade Øl og Viin maatte hugges i Stykker, og siden smeltes for at blive drikkeligt. Fra Fyen drog han til Langeland, fra Langeland til Laaland, hvor Naskov, som var godt forsvaret, blev indtaget ved Forræderi; fra Laaland til Falster, og fra Falster til Sælland. Hvor han kom, maatte Alt vige for ham, eller underkaste sig. — Herover blev det danske Rigsraad saa forskrækket, at det nødte Kongen til at indgaae Fred i Roeskilde. Ved denne Fred maatte Danmark afstaae til Sverrig Bornholm, Skaane, Halland, Bleking, Bahuus, hele Tronhjems Stift, tolv Krigsskibe og to tusinde Ryttere. — Den roeskildske Fred blev underskrevet den 26 Februari 1658.

Men dog forblev den svenske Hær i Danmark, uagtet det hedte i En af Fredsartiklerne, at de Svenske strax skulde forlade Landet, saasnart de to tusinde danske Ryttere vare komne til Sverrig; de svenske Gesantere fordrede Oplysning i den roeskildske Fred, endskjønt Alting var deri saa nøie bestemt, som muligt; der opkom Stridigheder om Øen Hveen, som de Svenske paastode, hørte til Skaane; endskjønt denne Øe havde bestandigen betalt sine Skatte til Amtmanden paa Kronborg Amt, og dens Processer bleve førte efter den sællandske, ikke efter

den skaanske Lov. Endeligen skete der nye Udrustninger i Sverrig, og Carl den tiende udspredte, at det gjeldte Preussen. — Men den 8de August samme Aar, som Freden i Roeskilde var sluttet, landede han uformodentligen ved Corsøer med elleve Krigsskibe, tresindstyve Transportskibe og sextusinde Mand.

Saasnart dette rygtedes i Kiøbenhavn; sendte Kongen to Gesanter til Carl den tiende for at spørge om Aarsagen til dette uventede Indbrud. De kom til Ringsted. Carl gav dem ikke engang Audients, men lod dem svare ved Tvende af sine Ministre: "Naar Danmark og Norge er blevet erobret; skal de Svenske forklare Aarsagen til Krigen. For Resten gjorde de danske Gesanter bedst i at vælge den sikkreste Vei til deres Frelse; det kunde jo være ligegyldigt, enten deres Konge hedte Carl eller Frederik; de kunde ja nok see, at Danmarks sidste Time var kommet." — Samtalen blev afbrudt; de Danske reiste med uforrettet Sag og med disse Ord: "Der er en Gud i Himmelen, som vi overgive vor retfærdige Sag til." — Saasnart Gesanterne vare komne tilbage med denne Erklæring fra den svenske Konge, kom hele Kiøbenhavn i Bevægelse; Stormklokken lød; Allarmtrommen rørtes; Forstæderne bleve stukne i Brand; alle Hænder uden Forskiel paa Kiøn, Stand og Alder vare i Arbeide paa Volden.

Derpaa rykkede Carl mod Kiøbenhavn i det faste Forsæt, strax at løbe Storm; men, da han erfarede af nogle Krigsfanger, at baade Kongen og

Indbyggerne havde besluttet at fegte til det Yderste, indsperrede han Byen fra alle Kanter. Nu gik Ingen sikker paa Gaden; Bomber og gloende Kugler fore fra alle Sider ind i Staden; adskillige Gaarde og Kirker kom i Brand, men Ilden blev slukket; Vandrenderne bleve overskaarne; den svenske Flaade hindrede al Tilførsel; Hungersnøden begyndte at indbryde, og Maden blev sparsomt uddeelt til Hver især. Hertil kom endnu, at Kronborg Fæstning blev ved List indtaget af den svenske Admiral, Vrangel, hvorved Fienden fik en stor Mængde Krudt og Kanoner, som bleve førte op mod Kjøbenhavn.

Men dette uagtet kølnedes hverken Kongens eller Borgernes Iver; Enigheden voxede Dag fra Dag; Generalerne; Gyldenløve og Ahlefeldt, Commandanten, Skak, og Stadshauptmanden. Thureson, viste sig baade tappre og aarvaagne. — Derimod leed ogsaa Fienden betydelig Skade ved adskillige modige og heldige Udfald, og ved nogle Pramme, som laae mellem Amager og Kjøbenhavn, og ideligen beskøde de Svenske i deres Løbegrave, uden at disse kunde gjøre dem Noget. — Desuden fore ofte nogle keekke Sømænd ud om Natten, og gjorde Fienden megen Afbræk. Endeligen kom den hollandske Flaade under Admiral, Opdam, de Beleirede til Undsætning. Under den skrækkeligste Ild fra Kronborg, Helsingborg og den svenske Flaade slog Opdam sig igjennem, naaede til Kjøbenhavn, og forsynede Byen rigeligen saavel med Soldater, som med

hans store Indsigter; ja de lærdeste Mænd besøgte ham for at see hans mathematiske Instrumenter.

Da Tycho Brahe i sit ni og tyvende Aar var kommen hjem igjen; levede han i nogen Tid paa sit Gods i Skaane. Her opdagede han en ny Stjerne, og skrev sine Anmærkninger derover, hvilke han efter Peder Oxes Raad lod trykke. Dette Skrift gjorde saadan Opsigt, at Frederik den anden ei alene overtalede ham til at læse over Astronomien i Kjøbenhavn, men gav ham endog betydelige Indkomster; ja Kongen forærede ham hele Hveen, og tillod ham der paa offentlig Bekostning at opføre alle de Bygninger, han behøvede til sine Videnskaber.

Derpaa reiste Tycho Brahe over til Hveen 1575, og fandt Øen formedelst dens høie Beliggenhed fortræffeligen skikket til astronomiske Jagttagelser. Her opførte han sit berømte Uranienborg, hvori der var otte Kamre for Studenter, som gik ham til Haande med hans Arbeide. Desuden lod han bygge et egentligt Observatorium, som han kaldte Stjerneborg, et Bogtrykkerie og en Veir- og Vandmølle, der var saa konstigen indrettet, at med et eneste Hjul kunde tillige en Papirmølle drives. Til disse Bygninger anvendte vel Frederik den anden betydelige Summer; dog kostede de Tycho Brahe selv hundrede tusinde Rigsdaler.

Medens han levede saaledes paa Hveen, fik han Besøg af Europas største Videnskabsmænd, af Landets fornemste Herrer, af Frederik den anden og

hans Søn, Christian den fierde, ja endog af den engelske Konge, Jacob den første, der var en stor Elsker af Videnskaberne. Kong Jacob var saa glad ved Brahes Indretninger, at han foruden mange Foræringer tilbød ham at forlange, hvad han vilde. Tycho Brahe udbad sig alene nogle latinske Vers af Kongen selv og to engelske Dogger.

Men efter Frederik den andens Død begyndte det at gaae Tycho Brahe ulykkeligt. Hertil var der mange Aarsager: Den store Beundring, han havde erhvervet sig, paadrog ham mange Misundere; selv var han meget frittalende, og drev Spot med de mange vankundige Adelsmænd i sit Fædreland; hans Beskyttere i Rigsraadet døde fra ham: Peder Oxe, Niels Kaas og Jørgen Rosenkrands; i disses Sted kom der især tvende Mænd, som vare hans erklærede Fiender: Cantsleren, Christen Friis, og Rigshofmesteren, Christopher Valkendorf, som stiftede Valkendorfs Collegium. — Anledningen til Valkendorfs Had, mener man, var de to Dogger, som Tycho Brahe fik af Kong Jacob den første; thi, da Christian den fierde kort efter sin Tronbestigelse besøgte Brahe paa Hveen, fulgte Valkendorf med. En Morgen vilde denne gaae ind til Tycho Brahe; men, da de to Dogger, som laae ved hans Dør, begyndte at giøe, sparkede Valkendorf til dem. Dette blev Tycho Brahe vred for, og skieldede paa Valkendorf. Af Forbittrelse herover benyttede Valkendorf sig af sin store Indflydelse, og

forvirrede ham hos den unge Konge. — Følgen blev, at Brahe kom i Unaade. Han mistede det Betydeligste af sine Indkomster; der blev sendt to lærde Mænd over til Hveen for at undersøge hans mathematiske Instrumenter, og disse berettede, at Intet af dem duede.

Alle disse og endnu flere Krænkelser græmmede Tycho Brahe saaledes, at han forlod sit Fædreland, uagtet han den Gang var halvtresindstyve Aar gammel, havde en stor Familie, og elskede meget sit Hveen. — Han opholdt sig et heelt Aar hos den lærde Henrik Ranzau paa dennes Gaard ved Vandsbek. Her skrev han et latinsk Vers paa en Rude af dette Indhold: "Danien! hvad gjorde Jeg Dig? Fædreland!" hvormed saarede Jeg Dig til den Grad, at Du blev uretfærdig mod mig? — Jo, heri bestod min Brøde: Dit Navn blev ved mig udbredt over hele Kloden. Kom! Siig! Hvo gjorde tilforn saa mange og store Ting for at hæve dit Rygte til Stjernerne?"

Sine to sidste Leveaar tilbragte Tycho Brahe i Prag hos den tydske Keiser, Rudolph, som var en stor Elsker af Videnskaberne, især af Astronomie og Chymie. Keiseren gav ham alle mulige Kjendetegn paa sin Yndest og Høiagtelse: Han holdt en lang Samtale med Brahe paa Latin; han læste flittigen Brahes Skrifter til langt ud paa Natten; han indrettede for ham det keiserlige Slot, Benach, nogle Mile fra Prag; han bestemte ham en aarlig

Løn af henimod femten tusinde Rigsdaler, og uag-
medet lovede ham et arveligt Lehn, for at hans
Familie ei skulde trænge efter hans Død. — For alle
disse Velgjerninger lovede Brahe, saaledes at anvende
sin Flid, "at hele Himlen," som han selv siger,
"skulde tale for ham, og hele Efterverdenen erfare,
hvilken Tilflugt Konsternes Dronning havde fundet
hos den store og godddædige Rudolph."

Paa Slottet, Benach, begyndte Tycho Brahe atter
at oprette en astronomisk Skole, "hvis Hensigt
var," som han selv siger i et Brev til En af sine
danske Venner, "Kundskabs Udbredelse, Skaberens
Ære, Efterkommernes Nytte og Keiserens udødelige
Ihukommelse." Her blev han ogsaa, ligesom paa
Hveen, besøgt af mange Lærde, der haabede ved
hans Omgang at blive fuldkomnere i deres Viden-
skab. Efter Keiserens Befaling blev den navnkun-
dige Astronom, Johan Kepler, kaldet til Prag
for at gaae Tycho Brahe til Haande, og fik tillige
Ordre at fortsætte dennes Arbeide efter hans Død.

I to Aar levede Brahe saaledes mellem Viden-
skaber og Videnskabsmænd paa Slottet, Benach, som
han kaldte sit andet Hveen. Her endte han ogsaa
sit Liv Han døde den 24 October 1601. Alle,
som elskede Lærdom og Retskaffenhed, begræd Man-
dens Død. Keiseren besørgede ham en prægtig Jor-
defærd, og tog sig meget af hans Familie. Endnu
sees Tycho Brahes Gravminde i Hovedkirken i Prag.

Denne Mand har skrevet Meget, som bestaaer dels i Breve til sine lærde Venner, dels i astronomiske Jagttagelser. Men hans kostbare Instrumenter bleve adspredte, og Tiden har ødelagt alle hans Indretninger paa Hveen.

Uagtet sine store Indsigter var Tycho Brahe dog ikke ganske fri for Overtro. F. Ex. naar han strax ved sin Udgang mødte en gammel Kone, ansaae han dette for et ondt Forvarsel, og vendte hjem igjen. Videre, var der to og tredive Dage i Aaret, som han holdte for uheldige, og, giftede Nogen sig paa En af disse, blev hans Giftermaal ulykkeligt, eller, blev han syg, kom han sig aldrig. Disse Dage ere bekjendte under Navn af Tycho Brahes Dage.

X.

Frederik den tredie.

Frederik den tredie var en Søn af Christian den fjerde. Han kom paa Tronen 1648. Ved sin Tronbestigelse maatte han give Rigsraadet og Adelen en Haandfæstning, der var endnu haardere end Frederik den andens, og omtrent af samme Indhold, som Christopher den andens; thi han maatte forpligte sig til ikke at føre Krig eller slutte Fred uden Rigsraadets Samtykke, ikke modsætte sig Noget af det, som Rigsraadet fandt for godt, og i Alt

elske og fremdrage Danmarks Raad og Adel, og kun i Forening med denne styre Danmarks Rige. Ja Kongen maatte ikke engang reise ud af Landet uden Rigsraadets Tilladelse.

Faa Aar efter at Kongen var kommet til Regjeringen, anlagde han Byen Fridericia, og indrettede den hamborgske Post, som to Gange om Ugen førte Breve fra Kjøbenhavn til Hamborg. Denne Indretning var især vigtig for de Handlende, som tilforn besørgede deres Breve ved Skibsleilighed eller Expresser. Den Mand, som Kongen ved denne Indretning især betjente sig af, hedte Paul Klingenberg.

Kort derefter udgav Kongen en Forordning mod Overdaadighed. Heri blev der blandt Andet forbudt at indbyde Flere end fyrretyve Par til et Bryllup, at give mere end sex Retter foruden Confect, og skjenke Viin af Glas, men af Kander. — Til at vaage over denne Forordnings Efterlevelse og inddrive Bøderne ansattes en Politifiscal. Dette var Begyndelsen til Politimesterembedet i Kjøbenhavn, som blev indrettet under den følgende Konge.

De første otte Aar regjerede Kongen i Fred, hvilket Riget høiligen behøvede; thi Flaaden var i maadelig Stand; der var ingen Krigshær; Landet var i en Gjeld af sex Millioner, og tillige saa fattigt, at de fleste Embedsmænd havde i nogle Aar ikke faaet deres Løn. Men dette uagtet fordrede dog Rigsraadet, der skulde forkyndes Sverrig Krig;

thi det haabede letteligen at kunne faae de Lande tilbage, som Danmark mistede ved Freden i Bromsebroe, da Sverrig var paa denne Tid indviklet i Krig med Polen, og begyndte nu at blive ulykkeligt. Hertil kom at Rusland, Polen, Østerrig og Holland opmuntrede Danmark forenede til at modstaae det alt for mægtige Sverrig, og lovede kraftig Understyttelse. — Herover blev da Krigen erklæret den 1 Juni 1657 Den blev erklæret paa de Tiders sædvanlige Maade ved en Herold og et Krigsmanifest, eller et aabent Brev, som indeholdt Krigserklæringen.

Saasnart den svenske Konge, Carl den tiende, fik dette at høre; gjorde han strax Fred med Polen rykkede ind i Danmark, og erobrede i en kort Tid næsten hele Holsten, Slesvig og Jylland. — Derpaa nyttede han den strænge Vinter, som indtraf 1658, og i Januar samme Aar gik paa Isen over det lille Belte til Fyen, uagtet der fire Dage tilforn var ingen Iis at see i disse Farvande. Underveis sank to Compagnier og Kongens egen Vogn; ikke destomindre fortsatte han sin Mars, kom lykkeligen over til Fyen, og bemægtede sig Øen. Han gik med sin Hær ind i Odense, hvor Gunde Rosenkrands, En af Rigsraadet, først hilsede ham. Denne Mand havde gjort sig bekjendt ved adskillige haarde Skrifter mod de Svenske, blandt Andre ved Et, som hedder: De Svenskes Troløshed. — Da Kongen saae Rosenkrands uden Kaarde, sagde

han: "Tag Din Kaarde! Du skal sikkert ingen Skade kunne gjøre mig med den."

Derpaa besluttede Carl at marsere over Isen til Smaaøerne, uagtet Kulden var saa stræng, at baade Øl og Viin maatte hugges i Stykker, og siden smeltes for at blive drikkeligt. Fra Fyen drog han til Langeland, fra Langeland til Laaland, hvor Naskov, som var godt forsvaret, blev indtaget ved Forræderi; fra Laaland til Falster, og fra Falster til Sælland. Hvor han kom, maatte Alt vige for ham, eller underkaste sig. — Herover blev det danske Rigsraad saa forskrækket, at det nødte Kongen til at indgaae Fred i Roeskilde. Ved denne Fred maatte Danmark afstaae til Sverrig Bornholm, Skaane, Halland, Bleking, Bahuus, hele Tronhjems Stift, tolv Krigsskibe og to tusinde Ryttere. — Den roeskildske Fred blev underskrevet den 26 Februari 1658.

Men dog forblev den svenske Hær i Danmark, uagtet det hedte i En af Fredsartikkerne, at de Svenske strax skulde forlade Landet, saasnart de to tusinde danske Ryttere vare komne til Sverrig; de svenske Gesantere fordrede Oplysning i den roeskildske Fred, endskjønt Alting var deri saa nøie bestemt, som muligt; der opkom Stridigheder om Øen Hveen, som de Svenske paastode, hørte til Skaane; endskjønt denne Øe havde bestandigen betalt sine Skatte til Amtmanden paa Kronborg Amt, og dens Processer bleve førte efter den sællandske, ikke efter

den skaanske Lov. Endeligen skete der nye Udrustninger i Sverrig, og Carl den tiende udspredte, at det gjeldte Preussen. — Men den 8de August samme Aar, som Freden i Roeskilde var sluttet, landede han uformodentligen ved Corsøer med elleve Krigsskibe, tresindstyve Transportskibe og sextusinde Mand.

Saasnart dette rygtedes i Kjøbenhavn; sendte Kongen to Gesanter til Carl den tiende for at spørge om Aarsagen til dette uventede Indbrud. De kom til Ringsted. Carl gav dem ikke engang Audients, men lod dem svare ved Tvende af sine Ministre: "Naar Danmark og Norge er blevet erobret; skal de Svenske forklare Aarsagen til Krigen. For Resten gjorde de danske Gesanter bedst i at vælge den sikkreste Vei til deres Frelse; det kunde jo være ligegyldigt, enten deres Konge hedte Carl eller Frederik; de kunde jo nok see, at Danmarks sidste Time var kommet." — Samtalen blev afbrudt; de Danske reiste med uforrettet Sag og med disse Ord: "Der er en Gud i Himmelen, som vi overgive vor retfærdige Sag til." — Saasnart Gesanterne vare komne tilbage med denne Erklæring fra den svenske Konge, kom hele Kjøbenhavn i Bevægelse; Stormeklokken lød; Allarmtrommen rørtes; Forstæderne bleve stukne i Brand; alle Hænder uden Forskiel paa Kjøn, Stand og Alder vare i Arbeide paa Volden.

Derpaa rykkede Carl mod Kjøbenhavn i det faste Forsæt, strax at løbe Storm; men, da han erfarede af nogle Krigsfanger, at baade Kongen og

Indbyggerne havde besluttet at fegte til det Yderste, indsperrede han Byen fra alle Kanter. Nu gik Ingen sikker paa Gaden; Bomber og gloende Kugler føre fra alle Sider ind i Staden; adskillige Gaarde og Kirker kom i Brand, men Ilden blev slukket; Vandrenderne bleve overskaarne; den svenske Flaade hindrede al Tilførsel; Hungersnøden begyndte at indbryde, og Maden blev sparsomt uddeelt til Hver især. Hertil kom endnu, at Kronborg Fæstning blev ved List indtaget af den svenske Admiral, Vrangel, hvorved Fienden fik en stor Mængde Krudt og Kanoner, som bleve førte op mod Kjøbenhavn.

Men dette uagtet følnedes hverken Kongens eller Borgernes Iver; Enigheden voxede Dag fra Dag; Generalerne; Gyldenløve og Ahlefeldt, Commandanten, Skak, og Stabshauptmanden. Thureson, viste sig baade tappre og aarvaagne. — Derimod leed ogsaa Fienden betydelig Skade ved adskillige modige og heldige Udfald, og ved nogle Pramme, som laae mellem Amager og Kjøbenhavn, og idelig beskøde de Svenske i deres Løbegrave, uden at disse kunde gjøre dem Noget. — Desuden fore ofte nogle kjekke Sømænd ud om Natten, og gjorde Fienden megen Afbræk. Endeligen kom den hollandske Flaade under Admiral, Opdam, de Beleirede til Undsætning. Under den skrækkeligste Ild fra Kronborg, Helsingborg og den svenske Flaade slog Opdam sig igjennem, naaede til Kjøbenhavn, og forsynede Byen rigeligen saavel med Soldater, som med

Levnetsmidler. Glæden herover var ubeskrivelig; der blev sjunget Te Deum i alle Kirker, og Opdam tilbedet som en Engel fra Himlen.

Dog dette afskrækkede ikke Carl den tiende fra sit Forsæt; han besluttede med Storm at indtage Byen. Men i Forveien gjorde han adskillige Nætter i Rad blind Allarm for at udmatte de Beleirede og dysse dem i Søvn. Endeligen kom den Nat, som var bestemt til Generalstormen. Det var den 11 Februari 1659. — Førend Angrebet begyndte; lod Carl sine Soldater drikke sig fulde i Brændeviin, og lovede dem at plyndre Staden i tre Dage. De havde Alle hvide Skjorter paa for ikke at kjendes fra Sneen; og Straae i Hattene for at kunne kjende hinanden. — Stormen skete ved Midnat fra to Steder: det ene mellem Langebroe og Vesterport; det andet mellem Østerport og Castellet. Men paa begge Steder mislykkedes denne Storm aldeles; thi, endskjønt de Svenske fegtede som Rasende, og Nogle af dem bestege Voldene, bleve de dog drevne tilbage, og henved fire tusinde deels nedsablede, deels fangne; saa at Carl den tiende maatte hæve Beleiringen og trække sig tilbage. — Til Erindring om denne lykkelige Seier holdt Frederik den tredie en Taksigelsesfest, og slog en Mynt, hvor der paa den ene Side forestilles en Haand, som kommer ud af Skyerne, og med et Sværd afhugger en anden Haand, som griber efter en Krone, med den Omskrift: "Gud alene Æren." — Paa den anden Side staaer Frede-

fik den Tredies Navn i Træk, kronet og grundet paa Klippen, Ebenezer, med den Omskrift: "Herren skal sørge for mig."

Ikke destomindre forblev Carl den tiende i Sælland, og Fiendtlighederne fortsattes baade her og andensteds næsten hele tre Fjerdingaar; men Lykken havde nu ganske forladt de Svenske; thi en Hær af Brandenborgere, Polakker og Østerrigere, der vare komne Danmark til Hjelp, dreve dem ud af Holsten, Slesvig og Jylland. Derpaa gik denne Hær over til Fyen, hvor den i Forening med de Danske slog Fienden aldeles uden for Nyborg, og Dagen efter indtog denne Bye, da den store hollandske Admiral, Ruiter, havde lagt sig med sin Flaade uden for Nyborg, og beskjød den fra Søsiden. Dette lykkelige Slag, som gjorde Ende paa Krigen i Danmark, holdtes den 14de November 1659.

Carl den tiende, som opholdt sig i Corsøer, da Slaget stod ved Nyborg, forlod derpaa Danmark, og drog til Sverrig, hvorfra han gjorde et Indfald i Norge, men uden synderlig Virkning. Kort efter døde han af en hidsig Feber i Gothenborg 1660, og efterlod Riget til sin femaarige Søn, Carl den ellevte. — Strax derpaa sluttedes Fred i Kjøbenhavn den syv og tyvende Mai samme Aar. I Kraft af denne Fred fik Danmark Bornholm, Tronhjem og de Svenskes Handelspladser i Guinea, som de Danske havde erobret under Kri-

gen. Derimod maatte Danmark frasige sig Alt, hvad det ejede i Sverrig. — At denne Fred ikke blev fordeelagtigere for de Danske, vare Hollænderne Skyld i, som ikke vilde tillade, at eet Rige skulde beherske Landene paa begge Sider af Sundet, og derved komme i Stand til at forhøie Tolden efter eget Behag.

De Personer, som i denne Krig udmærkede sig ved Standhaftighed, Mod og Fædrelandskjerlighed, vare: 1. Kong Frederik den tredie selv; thi, da Nogle strax ved Carls Ankomst til Corsøer, raadede ham at forlade Riget, svarede han: "Nei, Jeg vil blive i min Rede, og enten leve med mit Folk, eller døe for det." — Under Beleiringen var Kongen overalt tilstede fra Morgen til Aften, opmuntrede Arbeiderne, og sov hver Nat i et Telt ved Østerport. For at have Penge til at uddele, solgte han Nogle af sine Kostbarheder, og pantsatte Adskilligt af sit Gods. Endnu kort før Stormen raadede den engelske Gesant ham at kjøbe Fred, i hvad den end skulde koste; men Kongen svarede: "Jeg skjøtter ei om at tiltrygle mig en haard og skammelig Fred. Jeg er vant til at møde Faren. Lad Carl komme! han skal finde Folk for sig." — Saa kjekt Kongen svarede, saa modigt handlede han ogsaa; thi, den Nat, da Stormen skete, red han allevegne omkring, og holdt sig stedse der, hvor Angrebet var haardest, og Faren størst.

2. de Kjøbenhavnske Borgere, der alle viste megen Mod og utrolig Standhaftighed. Derfore blev ogsaa Kjøbenhavn erklæret for en fri Rigsstad og en fri Rigets Stand, det er: at dets Borgere skulde have samme Rettigheder, som Adelen.

3. Studenterne ved Kjøbenhavns Universitet. Disse bleve opfordrede af Kongen til at gribe Sværdet, og ikke Een vægrede sig ved at vove Liv og Blod for Konge og Fædreland. Alle ere enige i, at de kjøbenhavnske Studenter gjorde under Beleiringen betydelig Tjeneste. Generalerne, Skak og Gyldenløve, gjorde en Gang et Udfald med Rytteriet og syv hundrede Fodfolk; blandt de Sidste var der omtrent to hundrede Studenter. De svenske Tropper, som laae stærkt forskandsede, bleve angrebne med saadan Hidsighed, at kun nogle hundrede af disse kom derfra med Livet; alle de Øvrige bleve enten fangne eller nedsablede. Ligesaa kjekke viste Studenterne sig den Nat, Stormen skete; thi under Obersten, Magnus Krag, vare de alle opstillede ved det gamle Bryggerhuus, og udholdt det hidsigste Angreb med et sandt Mod, hvilket selv Fremmede tilstaae. — Til Erindring om denne deres Tapperhed blev der siden befalet, at Et af Regimenterne i Kjøbenhavn skulde bestandigen have sorte Opslager og en sort Fane.

4. Commandøren, Peder Bredal. Han havde Commando over fire Skibe, der laae paa Nyborg Rhed. De Svenske skøde fra Nyborg; men

Forveien aftalede han med sin Kone, at, naar han havde været borte en kort Tid, skulde hun lyse efter ham, og stille sig an, som om hun troede, hendes Mand var blevet dræbt af de Svenske. Derpaa reiste han. Underveis skjød han sin Hest ihjel, satte sig i en Baad, og kom saaledes uskadt til Byen. Imidlertid gik hans Kone efter Aftale i Sørgeklæder, sendte Nogle ud for at opsøge hendes Mand, og spillede sin Rolle saa naturligt, at adskillige svenske Officerer troede virkeligen hun var Enke, og friede til hende; da hun var baade meget smuk og meget rig.

8. Lorents Tuxen, ligeledes Forvalter paa samme Amt, som Rostgaard. Tuxen besørgede en meget nøiagtig Tegning af den hele svenske Leir; han bidrog til, at den svenske Cancellikasse blev anholdt og opbrudt, og at Brevene bleve indsendte til Byen; han underrettede Kongen om Carl den tiendes Beslutning, at løbe Storm, til hvad Tid, og paa hvad Sted Angrebet skulde skee, med hvilke Slags Redskaber og med hvad Klædedragt. Tuxen havde ogsaa Deel i Anslaget mod Kronborg, og blev kastet i Fængsel; men, da hverken Steenvinkel eller Gerner bekjendte Noget om ham, slap han efter megen Angest ud imod en betydelig Pengebøde. Tilsidst maatte ogsaa han flygte til Kjøbenhavn. Her gik han til Volds med Borgerne; ja han væbnede og underholdt paa egen Bekostning to haandfaste Karle, som han havde taget med sig. — Saasnart

Krigen var endt, ihukommede Frederik den tredie disse sine tro Mænd: For Tuxen blev det anviist syv hundrede, og for Rostgaard fem hundrede Rigsdaler aarligen af Øresunds Told, "til Belønning," som det hedder i den kongelige Befaling, "for deres Nidkjerhed og Troskab i Krigen"

9. Laurids Undahl, Laugmand i Christiansand. Da han hørte, at Kjøbenhavn var beleiret, samlede han et alene Alt, hvad han havde i rede Penge, men ogsaa sin Kones Guldkjeder og Juveler. Dette sendte han altsammen til Holland for at kjøbe Geværer, og oprettede paa egen Bekostning et Compagnie Krigsfolk. Disse brugte siden General Bjelke, den Høistcommanderende i Norge, med megen Fordeel mod de Svenske. — Da Krigen var forbi, tilbød Kongen ham Erstatning for hans store Udgifter; men Undahl svarede: "Jeg opfyldte kun min Pligt."

De Steder, som udmærkede sig under Krigen, vare: 1. Nakskov. Denne By, som i den første Krig blev indtagen ved Forræderi, forsvarede sig desto kjekkere i den sidste. Fienden opfordrede Indbyggerne til at overgive sig; men de svarede: "Vi skulle fægte til det Yderste." — De fiendtlige Kugler forfulgte dem baade i Kirken og Husene; de tabte dog ikke Modet. De vovede endog at gjøre Udfald, og forstyrrede Fiendens Skandser. Ja om Natten seilede de over til en lille nærliggende Øe, hvorfra Fienden beskjød dem stærkt. Denne bleve de Mester

af, og ødelagde hans Fæstningsværker. Saaledes sloges, og vaagede Nakskovs Indbyggere i tretten samfulde Uger. Tilsidst bleve de nødte til at overgive sig; men først efterat de hverken havde Krudt eller Fødevare mere. Denne Beleiring skal have kostet Fienden mange kjekke Officerer og atten hundrede Mand.

2. Bornholm. Denne Øe blev overladt til Sverrig ved Freden i Roeskilde, og maatte indtage svensk Besætning. Men, saasnart Bornholmerne saae Leiligheden, udjoge de Svensken, og underkastede sig deres forrige Konge. — Anførerne for dette Foretagende vare Jens Kofod, og Præsten, Povel Anker. I det Taksigelsesbrev, som Kongen i denne Anledning tilskrev Bornholmerne, hedder det iblandt Andet: "At, da de alene med deres egen Magt og Styrke have frelst deres Land, og strax overgivet sig ganske til Os og vore Arvinger, saa love Vi og vore Arvinger synderligen at antage og beskjerme Bornholmerne, og aldrig mere at overgive dem til vore Fiender."

3. Friderikshald. Dens Befæstning var i denne Krig meget ubetydelig, og bestod blot i nogle opkastede Stene, der tjente som Vold. Byen blev tre Gange angrebet under Carl den tiende; sidste Gang af Gustav Horn. En af de Tiders største Generaler, der i Trediveaarskrigen havde indtaget de stærkeste Fæstninger. Horn rykkede mod Friderikshald med ni tusinde Mand, skjød med Granater

og glöende Kugler, sparede hverken List eller Mod; og dog blev han drevet tilbage med et Tab af fem hundrede Mand. — Ved denne Leilighed var det, at Peter Norman, en rig Kjöbmand i Friderikshald, viste sig baade som en kjek Mand og som en god Borger: Han stöbte om Natten de Kugler, som han selv udskjöd om Dagen; han var overalt tilstede, hvor Faren var störst; han understyttede baade med Penge og Vaaben, og hans Spisekammer stod hele Tiden aabent for alle hans Medborgere.

4. Tronhjem. Denne By var tilligemed hele Stiftet afstaaet til Sverrig i Følge den roeskildske Fred. Men Carl den tiende oprettede et Regiment Tronhjemmere, som skulde sendes til Preussen uden Haab om, nogensinde at see deres Fædreland igjen. Desuden forhöiede han Tolden paa de nödvendigste Födevare. Dette bevægede Tronhjemmerne til at gribe til Vaaben, og efter en tapper Modstand nödte de den svenske Statholder til at overgive Byen og romme Riget.

Saasnart Freden var sluttet, udskrev Frederik den tredie en Rigsdag i Kjöbenhavn for at raadslaae om de Midler, hvorved Staten kunde sættes i Stand igjen, thi ved Krigens Ende laae den tredie Deel af Riget udyrket; mange Byer, Fæstninger og Herregaarde vare ödelagte; Krigshæren bedrev, af Mangel paa Sold, de störste Uordener i Provinserne, og hele Landet var i en bundlös Gjeld. — Rigsdagen aabnedes den 10de September 1660, hvortil

kun de tre Stænder vare indkaldte: Adel, Geistlige og Borgere. Her blev der gjort Forslag til nye Paalæg; men Adelen fordrede sig fritagen fra alle mulige Afgifter, og vilde lægge disse paa de andre Stænder; ja den talede endog med Foragt om dem. Herover kom det først til en heftig Ordstrid, hvori de Uadelige bebreidede Adelen dens forrige Undertrykkelser og dens Ubesindighed i at indvikle et svagt Land i den farligste Krig. Derefter bleve de Uadelige enige i at tilintetgjøre Kongens haarde Haandfæstning, og overdrage ham en Arveregjering saavel paa Mands- som Qvindesiden. Dette Forslag blev omsider antaget; Rigsraadets Herredømme og Adelens utaalelige Forrettigheder bleve ganske afskaffede, og Kongen hyldet paa Ny af alle Stænder som Arve- og Enevoldskonge. — Denne vigtige Statsforandring skete paa Slotspladsen den 18de October 1660.

De Uadelige, som dreve denne Sag igjennem, vare især Biskop Svane i Sælland, Borgemester Nansen, og Stadshauptmand Thuresen i Kjøbenhavn. Svane fik Titel af Erkebiskop, den første og sidste i Danmark efter Reformationen, og Nansen blev Præsident i Raadstuen. — Men der var ogsaa nogle Adelige, som hjalp meget til at indføre Enevoldsregjeringen, f. Ex. Hans Skak Feldtmarskalk, Lente Cantsler i det tyske Cancellie, Christopher Gabel Kongens Sekretær, og Hannibal Sehested Christian den fjerdes Svigersøn.

Frederik den tredie benyttede sig af sin uindskrænkede Magt til Landets Vel: 1. indsatte han istedet for det gamle Rigsraad et nyt Statsraad, hvori et lige Antal Adelige og Uadelige fik Sæde. Desuden stiftede han Cancelliet, Høiesteret, Admiralitetet og Generalitetet. Herved uddøde efterhaanden de forrige høie Embedstitler, som: Rigets Drost eller Hofmester, Rigets Cantsler og Rigets Marsk. — 2. forbedrede han Finantsvæsenet, da de kongelige Godser, som tilforn vare forlenede til Adelen for en meget ringe Afgift, forandredes nu til Amter, hvis Amtmænd fik en vis aarlig Løn, og maatte sende alle Amtets Indkomster ind i Statskassen. Dog denne Forandring skete ikke pludseligen, men efterhaanden, ligesom de forrige Lensmænd uddøde. — 3. oprettede Kongen en staaende Krigshær af fire og tyve tusinde Mand, forbedrede Flaaden, og anlagde en Galleiskaade i Bergen. — 4. udvidede han Handelen ved at stifte den guineiske og vestindiske Handel. Han byggede ogsaa Byen Altona, som han tilstod mange Rettigheder for derved at indskrænke Hamborgs Handel, der hidindtil havde været meget skadelig for Rigerne. — 5. befordrede han Videnskaberne, som han selv baade forstod og elskede. Han stiftede Kongens og Universitetets Bibliothek og tillige Konstkammeret.

Frederik den tredie døde 1670. Hans Dronning var Sophia Amalia, en lyneborgsk Prinsesse.

som under Kjøbenhavns Beleiring viiste megen Kjekhed, og siden virkede meget til, at Enevoldsregjeringen blev Kongen overdraget.

De merkværdigste Personer under Frederik den tredie vare: 1. Ole Vorm. Han er født i Aarhuus 1588, hvor hans Fader var Borgemester; men Familien er hollandsk, og flygtede til Danmark for de skrækkelige Religionsforfølgelser, som den udstod i sit Fædreland. Da Vorm havde i sex Aar lagt Grundvolden til de lærde Sprog i sin Fødeby, blev han omtrent i sit trettende Aar sendt til Gymnasiet i Lyneborg, som den Tid var i megen Anseelse. Da han kom hjem fra sin Udenlandsreise, blev han Professor ved Kjøbenhavns Universitet først i det græske og latinske Sprog, siden i Physiken og Lægekonsten, og praktiserede tillige meget flittigt. Han var særdeles yndet baade af Christian den fjerde og Frederik den tredie. Den sidste besøgte ham endog undertiden. — Ole Vorms Skrifter ere mange, og angaae deels Historien, deels Lægekonsten. Blandt Andet har han skrevet om de Danskes gamle Calender, om Runeskriften og andre Ting, som tjene til at oplyse Fædrelandets ældste Historie. Han udgav ogsaa Peder Clausens Oversættelse af Snorro Sturlesen, som indtil den Tid laae utrykt, og var skrevet halvtresindstyve Aar i Forveien. Ligeledes har man og af ham en Samling af latinske Breve, skrevne i et smukt Sprog og om forskjellige Materier. Desuden opmuntrede han nogle

lærde Islændere til at dyrke Fædrelandets Historie, og understyttede dem baade med Raad og Penge. — Worms Efterkommere arvede hans Lyst til Videnskaberne, og have været Mænd af stor Lærdom.

2. Thomas Bartholin, født i Kjøbenhavn 1616. Efter ni Aars Udenlandsreise kom han hjem, og blev Professor først i Mathematiken, siden i Lægekonsten, og var sin Tids berømteste Anatomikus. Bartholin har ogsaa udgivet mange Skrifter, som vidne om sjeldne Indsigter i disse Videnskaber. — Hans Søn var Thomas Thomasen Bartholin. Han var Professor i Politiken, Fædrelandshistorien og Lovkyndigheden. Han var kun tredive Aar, da han døde, og havde dog allerede udgivet mange og store Værker, som: de danske Oldsager eller Aarsagerne til de Danskes Foragt for Døden; Longobardernes Historie; en Kirkehistorie for de nordiske Riger fra det ottende Aarhundrede, hvilken bestaaer af femten Tomer. Desuden efterlod han sig i Manuskript mange Foliantbind, som findes paa det kjøbenhavnske Universitets Bibliothek. — Overalt har neppe nogen Slægt i Landet frembragt saa mange udmærkede Videnskabsmænd, som den bartholinske. Danmark har havt ti Professorer af dette Navn, som alle have skrevet baade godt og meget i forskjellige Videnskaber. Caspar Bartholin, Stammefaderen for de Øvrige, og den første Professor af dette Navn, holdt i sit ellevte Aar offentlige Taler paa Græsk og Latin, og gjørde sig

saa berømt paa sine Udenlandsreiser, at det blev ham tilbudt at blive Professor baade i Neapel og Frankerige, men han frabad sig begge Dele; og, da han kom hiem til sit Fædreland, blev han ansat som Professor først i det latinske Sprog, siden i Medicinen, som var hans Hovedvidenskab, og tilsidst i Theologien. Ethvert af disse Embeder var han fuldkomment voxen, hvilket baade hans Skrifter og hans Samtidige noksom bevidne.

3. Birgitte Thott, et adeligt Fruentimmer. Hun besad store Indsigter i adskillige Videnskaber, og forstod ei alene de levende Sprog, men ogsaa Græsk og Latin. Hun har oversat Philosophen, Senecas Skrifter, og til denne Oversættelse skrevet en Fortale, hvori hun opmuntrer sit Kiøn til at læse og tænke. — Omtrent paa samme Tid levede et andet adeligt Fruentimmer, ved Navn Karen Brahe, der agtede Videnskaberne meget høit, og anskaffede sig en betydelig Bogsamling af alle de danske Bøger, som til hendes Tid vare udkomne saavel inden- som udenlands. Denne Bogsamling skienkede hun til Odensekloster for at skaffe Flere af hendes Kiøn Anledning til at læse.

4. Christen Cornelisen. Han kom som Overkiøbmand for det danske Handelsselskab til Guinea 1659. Han omgikkedes Negerne med ualmindelig Godhed, og viste sig stedse mere som Ven og Fader, end som Kiøbmand og Herre. Negerne skiønnede paa denne Godhed, og reddede engang

Cornelisens Liv mod nogle Avindsmænd, der lurede paa ham. — Efter sex Aars tro Tjeneste blev han kaldet hjem, hvilket opvakte paa Kysten en almindelig Sorg: Negerne fulgte ham flokkeviis til Strandbredden; En af Nabokongerne kom selv med et stort Følge ned til Søkysten alene for at bevidne ham sin Høiagtelse, og, da Kongen formedelst Landets Skik ikke torde gaae lige til Stranden, sendte han sit hele Følge i sit Sted for at sige Cornelisen Farvel. Ja efter hans Bortreise kaldte mange Sorte deres Børn Cornelisi til Erindring om deres Velgjører.

XI.

Corfitz Ulfeld.

Corfitz Ulfeld nedstammer fra En af de ældste og betydeligste Familier i Riget. Han er født 1604, og havde elleve Brødre og syv Søstre. Da Faderen mærkede sjeldne Naturgaver hos ham, lod han Sønnen studere. I sit tiende Aar reiste Ulfeld udenlands, og opholdt sig nogle Aar i Basel; men, da han ikke kunde forliges med sin Hofmester, og han ingen Penge fik fra sin Fader, gav han sig i Tjeneste hos en tydsk Fyrste som Page. Dette Liv blev han snart kjed af, og drog til Hanover, hvor den danske Hær stod, som fegtede mod Keiseren i Tredivaarskrigen. Her tog han Tjeneste, og viste sig

skjek i nogle Slag. Men Krigen smagte ham heller ikke længe; han begjerede sin Afsked, og reiste omkring i Frankerig og Italien. Her opvakte han almindelig Beundring over sin store Forstand og Færdighed i alle levende Sprog.

Omsider blev han forligt med sin Fader, kom hjem, og blev ansat som Kammerherre hos Christian den fjerde. Ja denne Konge blev saa indtagen i ham, at han brugte ham ved adskillige Ambassader, og lovede ham sin kjereste Datter, Elenora Christina, til Ægte, som Kongen havde avlet uden for Ægteskabet med Christine Munk. Medens Ulfeld endnu var forlovet, lagde Kongen Sag an mod hans tilkommende Svigermoder, som Christian beskyldte for Utroskab. Ulfeld talede hendes Sag, og Hannibal Sehested, der var gift med en anden Datter af Christine Munk, talede Kongens. Sagen blev ført i Rosenborg Have, hvor Kongen selv var tilstede, og hele Rigsraadet sad som Dommer. Ulfeld vandt; Christine Munk blev fuldkomment frikjendt; Kongen steg ned af sin Trone, omfavnede Ulfeld, og forsikrede ham om sin Naade. Denne mærkelige Proces blev ført 1632.

Efterat Ulfeld var bleven gift, steg han i en Hast fra den ene Hæderspost til den anden, og blev tilsidst Rigets Hofmester. Men paa denne Post lagde han sig ud med Adelen ved sin umaadelige Hovmod, forsømte Flaaden, og slog slet Mynt, saa han vandt fire Skilling paa hvert Tomarksstykke. —

Siden, da Christian den fierde var død, kom han strax i Uenighed med Frederik den tredie, fordi han havde sat sig mod Kongevalget, og var Skyld i den haarde Haandfæstning, Frederik maatte indgaae. Ja det udbrød omsider til aabenbart Fiendskab imellem Kongen og Ulfeld, da en vis Oberste Valter, som var Kongens Yndling og Ulfelds bitterste Fiende, fik et løst Fruentimmer, ved Navn Dina, til at beskylde Ulfeld for at ville have forgivet Kongen. Ulfeld blev vel fuldkommen frikjendt for denne Beskyldning, og Dina efter Rigsraadets Dom halshugget; men han troede dog ikke at have faaet Erstatning nok. Derfor undveeg han hemmeligen med sin Familie, og reiste først til Holland i Slutningen af Juli 1651. — Medens han opholdt sig her, lagdes der Sag an imod ham i Kjøbenhavn, og han indstevnedes af Rigsraadet at gjøre Rede for sin Opførsel. Ulfeld brød sig ikke herom; men, da han ikke længere troede sig sikker i Holland, drog han til Sverrig, og hans Kone, der var høit frugtsommelig, fulgte med ham i Mandsklæder.

I Sverrig blev Ulfeld meget naadigen modtagen af den da regjerende Dronning, Christine, en Datter af Gustav Adolph. Dronningen talede et Par Timer med ham, og Dagen efter med hans Gemalinde; hun indrømmede hende Værelser paa Slottet for at ligge i Barselseng; hun udstedte et Brev, hvori hun erklærede, at Ulfeld kunde frit opholde sig i Sverrig, hvor han vilde; endeligen til

lod hun ham at udgive sit saa kaldte nødtrængende Æresforsvar, der indeholdt Meget, som var fornærmeligt mod det danske Kongehuus. — Men, da den danske Minister i Stokholm, Peter Juul, hørte dette, og mærkede at Ulfeld ved alle Leiligheder ophidsede Dronningen mod Danmark, søgte han at overbevise hende om, hvilken slet Mand hun beskjermede. — "Ulfeld er en ærlig Mand," sagde Dronningen, "og jeg skal sørge for ham." — "O ja!" svarede Juul, "det staaer Eders Majestæt frit for at give Ulfeld det Halve af Eders Rige, om Eder saa behager; men ikke desto mindre vil min Konge ansee ham for en Æreløs." — Dette uagtet vedligeholdt Ulfeld sin Anseelse i Sverrig baade under Christine og hendes Eftermand, Carl den tiende, som han ligeledes ophidsede mod Danmark.

Siden, da denne Konge havde begyndt Krigen mod Danmark, og var rykket ind i Holsten, reiste Ulfeld strax derhen, og stod de Svenske bi baade i Raad og Daad. Ja han skrev endog et Brev til Herremændene i Jylland, hvori han opmuntrede disse til at falde fra deres Konge, og overgive deres Fædreland i Fiendens Hænder. Men Brevet gjorde ei den forønskede Virkning; thi Alle forkastede hans Tilbud, og afskyede ham selv som en Landsforræder. Endog hans egne Slægtninge og Svogre vendte ham Ryggen: Holger Vind, som var gift med hans Søster, blev saa forbittret over dette Brev, at

han sendte Ulfeld hans Skilderi tilbage efterat han stukket Oinene ud paa det.

Derpaa fulgte Ulfeld hele Tiden med Carl den tiende paa dennes Tog igjennem Fyen og Smaaøerne, hvor han forførte Indbyggerne i Naskov til at overgive sig, og, da de danske Gesanter kom til Vordingborg for at begjere Fred, raadede han først den svenske Konge til at afvise dem og strax beleire Kjøbenhavn, som han vidste, var i slet Forsvarsstand; derefter. Da han blev En af dem, som skulde handle med Gesanterne om Fred, gjorde han de skrækkeligste Fordringer; thi han paastod, at Danmark skulde afstaae Bornholm, Hveen, Læsøe, Anholt, Ditmarsken, Aggershuus, Tronhjem, Finmarken, desuden den halve Deel af Oresunds Told, tolv store Krigsskibe og en Million Rigsdaler, foruden meget Andet til Skade for den danske Handel. — Omsider, da Freden var sluttet i Roeskilde, fik han alle sine Godser igjen og en Obligation paa fire og tresindstyve tusinde Rigsdaler. Desuden fik han Tilladelse af Carl den tiende at bemægte sig Rigsraaden Jørgen Sefelds store Bibliothek. Denne Bogsamling adsplittede han for at hævne sig paa Sefeld, som var hans Uven; thi en Deel af Bøgerne bragte han omkring paa sine Godser, en Deel til Stokholm og Upsal.

Efter den roeskildske Fred boede Ulfeld i Malmøe; men, da Krigen paa ny udbrød imellem Danmark og Sverrig, blev han mistænkt for at ville

forraade Malmø til de Danske. Herover blev han fængslet, og en Commission nedsat for at undersøge Sagen. Efter et Aars Forløb undveg Ulfeld i en Præstedragt, som han selv havde gjort, og roede med sin Kone over til Kjøbenhavn just paa den Tid, da man var i Færd med at indføre Enevoldsregjeringen. — De Ankomne bleve først satte i Forvaring paa Rosenborg, og kort efter bragte til Hammershuus Slot paa Bornholm. Her ansøgte Ulfeld om sin Frihed, og fik den ogsaa; men paa det Vilkaar, aldrig at reise ud af Landet uden Kongens Tilladelse, og aldrig foretage sig Noget, som kunde være Kongen og Landet til Skade. Dette maatte han endog med Eed forpligte sig til.

Men, da Ulfeld var kommen paa fri Fod, kunde han ikke finde sig i Enevoldsregjeringen; derfore udbad han sig Frihed at reise til Badet i Achen. Dette blev ham tilstaaet; men han reiste med sin hele Familie til Amsterdam. Her meldte han Churfyrsten af Brandenborg, at hele Adelen, Geistligheden og en stor Deel af Borgerskabet i Danmark var misfornøiet med den nye Regjeringsform; at de vare betænkte paa at gjøre Opstand mod Frederik den tredie, og at de Alle ønskede Churfyrstens Bistand. — Churfyrsten, som var Danmarks Ven, underrettede strax Kongen herom. Hvorpaa der blev nedsat en Ret, som dømte, at Corfits Ulfeld skulde som Landsforræder miste Haand og Hoved, alt hans Gods confisceres, og hans hele Familie

evigen forvises Land og Riger. — I Følge denne Dom udsattes en stor Belønning for Den, som bragte Ulfeld død eller levende. Men, da han ingensteds var at finde, blev den afsagte Dom udført paa hans Billede, hans Gaard i Kjøbenhavn nedreve til Grunde, og en Steenstytte opreist paa den øde Plads med disse Ord: "Forræderen, Corfits Ulfeld, til evig Spot, Skam og Skjændsel."

Fra denne Tid troede Ulfeld sig ingensteds sikker, men flygtede fra det ene Land til det andet, og gav sig ud for sine Sønners Hofmester. Omsider døde han 1664 paa en Baad, da han satte over Rhinen. Hans Sønner begrove ham hemmeligen under et Træ.

Ulfelds Kone, Eleonore Christine, er født paa Friderikşborg Slot 1621. Hun besad et skjønt Legeme og en stor Forstand, der var dyrket ved Konster og Videnskaber. Foruden de fleste nyere Sprog, som hun forstod og talede til Fuldkommenhed, var hun ogsaa meget stærk i det Latinske. Desuden havde hun lært Musik og Tegning. — Da hun kun var syv Aar gammel, blev hun forlovet med Ulfeld. I hendes tolvte Aar begjerde en sachsisk Fyrste hendes Haand; men, uagtet denne Forbindelse var langt anseeligere, og uagtet ei alene hendes Venner, men endog hendes Fader raadede hende at slaae op med Ulfeld, blev hun dog sit Løfte tro, og giftede sig med ham i sit femtende Aar. Hun fulgte sin Mand overalt, og tog ærligen Deel i alle hans Ulykker,

men blev aldrig overbeviist om at have været medvidende i hans onde Anslag. I Malmøe mødte hun paa sin Mands Vegne for den Commission, som der var nedsat over ham, og han selv undskyldte sig med Sygdom. Her forsvarede hun ham med saadan Veltalenhed, at Commissionen frikiendte ham, og den svenske Konge bifaldt Frikjendelsen.

Efterat Dødsdommen var fældet over hendes Mand, blev Christine Ulfeld greben i Engelland og ført til Kjøbenhavn. Den regjerende Dronning, Sophie Amalia, skildte hende strax ved alle hendes Perler og Juveler, iførte hende en anden Dragt, og lod hende bringe i Blaataarn. Her sad hun i tre og tyve Aar, og blev meget haardt behandlet: hun havde ingen Kniv, intet Rør paa sin Kakkelovn og intet andet Lys, end det, som kom ned fra et Loftvindue, hvilket undertiden blev aabnet, for at den Fangne ikke skulde qvæles af Røg. I Fængslet fordrev hun Tiden med at gjøre adskillige Kunststykker og skrive Vers. — Omsider, da Sophie Amalia var død, kom Christine Ulfeld løs, fik Slottet Mariboe til Forlening og femten hundrede Rigsdaler aarligen.

I sine sidste Dage forfattede hun sin egen Levnetsbeskrivelse, hvori hun stedse nævner sin Mand med Høiagtelse, og taler om sin Hengivenhed for ham som om en hellig Pligt. "Min salig Herre," siger hun blandt Andet, "fandt for godt at begive sig med mig og Børn til Holland, hvilket var Aarsag

til vor følgende Ulykke, og, Gud veed, jeg var derimod; men, som jeg altid eftertænkte min Pligt, fulgte jeg ham med tilbørlig Lydighed. — Paa et andet Sted, hvor hun taler om sin sidste Samtale med sin Mand, siger hun; "Min Herres sidste Afsked med mig i Amsterdam lød saaledes: Du har levet med mig i Kjerlighed, lidt med mig i Taalmodighed, raadet mig i Vanskeligheder, og elsket mig i de yderste Elendigheder. Nu skilles Vi ad." — Derpaa gav jeg ham et trofast Svar med vaade Øine og en Mund, som talede af Hjertet. — Ligeledes har hun skrevet et Vers om sin Skjebne, hvori findes disse Linier:

"Ei Noget synes tungt for Egtekjerlighed;
Trofasthed er den Dyd, man ei bør blues ved."

Christina Ulfeld døde 1698, og ligger begraven i Mariboe Kirke.

Fjerde Afdeling.
fra
Enevoldsregjeringen
indtil
vore Dage,
et Tidsrum
af
et hundrede og sex og fyrretyve Aar.

I.

Christian den femte.

Christian den femte, en Søn af Frederik den tredie, besteg Tronen 1670. Fem Aar efter sin Tronbestigelse kom han i Krig med Carl den ellevte i Sverrig. Aarsagen til denne Krig var, at Sverrig havde anfaldet Churfyrsten af Brandenborg, som var Danmarks Bundsforvandte, og havde staaet dette Land ærligen bi i den sidste svenske Krig under Frederik den tredie. Desuden haabede man og at faae Skaane og de andre tabte Provinser tilbage. Derfore kaldes ogsaa denne Krig den skaanske.

Til Lands blev Krigen ført med foranderlig Lykke: Ulrik Frederik Gyldenløve, Kongens natur-

ligs-Broder og Statholder i Norge, indtog med den norske Hær Marstrand og Jemteland, og seirede ved Uddevalla. Videre erobrede de danske en Deel af Skaane, Øen Rygen, Byen Wismar og Hertugdømmet Bremen; derimod bleve de slagne ved Halmstad, Lund og Landskrona, og tabte den største Deel af, hvad de havde erobret i Skaane. — Til Søes derimod vare de Danske bestandigen lykkelige, og indlagde sig stor Ære. — Efter fire Aars Forløb endtes denne Krig ved Freden i Lund, hvor Frankerig, Sverrigs Bundsforvant, udvirkede, at Alt kom i samme Stand, som det havde været før Krigen. For at bestyrke det nye Venskab mellem Naborigerne giftede Carl den ellevte sig med Kongens Søster, Ulrica Eleonora, som han længe havde været forlovet med.

Freden benyttede Christian den femte sig af til at kjende sine Riger. Derfore reiste han omkring for at eftersee Alt, og gjorde sig overalt meget elsket ved sin store Mildhed. Norge besøgte han ogsaa. Her besaae han Fæstningerne, steg ned i Kongsbergs Sølvgruber, talede venligt med Bønderne, og drog trods Snee og utilgjængelige Veie over Dovre- og Filefjeldet, hvor aldrig nogen dansk Konge tilforn havde været. Paa denne Reise var Kongen bestandigen til Hest, selv paa de Steder, hvor Ingen af hans Følge vovede det.

Under denne Konge skete der ogsaa mange nyttige Indretninger: 1. den ny danske og

norske Lovbog blev udgiven, hvilke endnu gjelde i begge Rigerne. — 2. Høiesteret og andre Retter bleve stiftede. — 3. en høiere Grad af Adel, nemlig Græver og Baroner, blev indført, deels for at ligne andre europæiske Hoffer, deels for at give Adelen en Slags Erstatning for den Magt, som den tabte ved Enevoldsregjeringen. I samme Henseende blev ogsaa Dannebrog- og Elefantordenen fornyet. — 4. Rangen blev opfunden som et Middel til at opvække Ærekjerhed og belønne Duelighed hos de Uadelige, og gjøre disse paa en Slags Maade lige med de Adelige. — Disse og flere Foranstaltninger skete for det Meste efter Kongens store Statsminister, Peter Griffenfeldts Raad.

Endeligen blev Kjøbenhavn under denne Konge meget forskjønnet: Hallandsaas eller nu Kongens Nytorv blev anlagt, hvor Kongens Stytte til Hest blev opreist midt paa Pladsen; adskillige Palladser bleve opbygte, som Charlottenborg og Amalienborg. Nær ved det sidste var der bygget et Operahuus af Bindingsverk, hvilket ulykkeligvis blev ganske opbrændt; thi i en Opera, som blev opført i Anledning af Kongens Fødselsdag, havde man beklædt Indgangen, Bænkene og Skuepladsen med Enebærbuske, og oplyst hele Bygningen med Lamper og Papirslygter. Da Stykket begyndte, kom Merkurius ned fra Skyerne, ledsaget med Torden og Lynild. Dette fattede Ild i Enebærbuskene, og i et Øieblik stod hele Bygningen i lys Lue. Alle

trængte til Udgangen, men denne var saa snæver, at de, som ikke brændte op, bleve enten nedtraadte i Trængselen, eller qvalte af Røgen. Henimod tre hundrede af de anseligste Familier mistede paa denne Maade Livet.

Christian den femte døde 1699. Han var en Herre af sund Forstand, kjekt Mod og ømt Hjerte; men hans Halvbroder, Ulrik Friderik Gyldenløve, og Andre forledte ham undertiden til Udsvævelser. — Hans Dronning hedte Charlotte Amalia, en reformert Prinsesse fra Hessencassel. Hun var i høi Grad baade skjøn og elskværdig. Som reformert udvirkede hun, at hendes Religionsforvante fik deres egen Kirke i Kjøbenhavn. Derimod kunde hun ikke udvirke, at de franske Reformerte, som under Kong Ludvig den fjortende bleve uddrevne af Frankerige, fik Alladelse at nedsætte sig i Danmark. Dette var Biskop Bagger i Sælland og den kongelige Hofpræst, Masius, fornemmeligen Skyld i; thi de mente, at den lutherske Lære vilde derved tabe for meget i sin Reenhed. Da derfore de Landflygtige fik Afslag, reiste de til Sachsen og Brandenborg, hvor de bidroge meget til den Oplysning, Smag og Fabrikflid, som endnu hersker i disse Stater.

De merkværdigste Mænd under Christian den femte vare: 1. Kort Sivertsen Adler. Han er født 1622 i Brevig i Aggershuus Stift, hvor hans Fader var Forvalter over et Saltverk. I sit femtende Aar reiste han til Holland for at lære Søvi-

denskaberne, som han havde megen Lyst til. I sit tyvende Aar kom han i venetiansk Tieneste, hvor han indlagde sig en udødelig Ære i de Krige, som denne Republik paa den Tid førte med Tyrkerne. Derfore fik han af Regjeringen i Venedig tre Guldkieder, blev Ridder af St. Marcusordenen og General-Admirallieutenant; desuden blev der tilstaaet ham selv og hans Efterkommere i tredie Led en aarlig Pension af femten hundrede Rigsdaler. Ja Adler var saa berømt, at Genua, Spanien og Holland overbøde hinanden for at faae ham i deres Tieneste. Men Frederik den tredie kaldte ham hjem, og udnævnte ham til General-Admiral med syv tusinde Rigsdalers Indkomster. I dette Embede arbeidede han paa at istandsætte den danske Flaade, og, da Krigen udbrød under Christian den femte, blev han befalet at anføre Flaaden. Men han døde midt under Tilrustningerne. Hans Død blev almindeligen beklaget, og en stor Liigskare fulgte ham til Fruekirke, hvor han ligger begraven.

2. **Niels Juul.** Denne berømte Admiral stammer baade paa Faders og Moders Side ned fra de anseligste Familier i Landet. Allerede i det fiortende Aarhundrede var der en Erkebiskop i Lund af dette Navn. Niels Juul, hvis Fader var Amtmand i Aalborg, er født 1629 i Christiania, hvor hans Forældre paa den Tid opholdt sig. I sit fiortende Aar blev han Page hos Christian den fierde. Derefter studerede han i nogle Aar paa Sorøe, og gik

siden ligesom Adler, i hollandsk Tjeneste, hvor han lærte Søvæsenet under de store hollandske Admiraler, Tromp og Ruiter. — I den skaanske Krig blev han sat til at anføre Flaaden efter Adlers Død, og fægtede hele Krigen igjennem baade med Mod og Lykke: Han erobrede Øen Gulland; han sloges i to Dage ved Bornholm, og seirede tilsidst, uagtet Fienden var dobbelt saa stark; han tilfægtede sig faa Dage efter i Forening med den hollandske Flaade en fuldkommen Seier ved Øeland; endeligen vandt han det navnkundige Slag i Kjøge Bugt 1677. Den svenske Flaade bestod af sex og fyrretyve Skibe, og den danske kun af fem og tyve. Sex fiendtlige Skibe havde lagt sig omkring Admiralskibet, Christian den femte; det blev saaledes tilredet, at Juul maatte bestige et andet; dette blev strax skudt i Brand, og nu maatte han redde sig paa et tredie. Men ikke desto mindre blev Fienden forjaget, og Juul forfulgte ham lige ind under Malmøes Kanoner. De Svenske tabte i dette Slag elleve Orlogsskibe og ligesaa mange mindre Skibe; tolv hundrede Mand faldt, og tre tusinde toges fangne. Juul derimod mistede alene tre hundrede Mand, men ikke et eneste Skib. — Til Belønning for denne Seier gjorde Kongen ham til General-Admirallieutenant, og slog en Skuepenge, som paa den ene Side viser hans Brystbillede, og paa den anden Søslaget i Kjøge Bugt. Ja endog Fremmede talede med Ære om Niels Juul, og alle Kjendere

beundrede ham som Europas største Admiral. — Da Krigen var endt, drog han over til Øen Taasinge, som Christian den femte forærede ham og hans Efterkommere. — Han døde i Kjøbenhavn 1697, og blev begraven i Holmens Kirke. — Niels Juul var med alle sine øvrige Dyder tillige meget beskeden; thi han talede aldrig om sine Bedrifter, og blev misfornøiet, naar Andre gjorde det.

3. Thomas Kingo. Denne i sin Tid store Digter er født i Slangerup 1634. Hans Fader var Væver, og hans Farfader Tapetmager hos Christian den fjerde, og en Skotlænder af Fødsel. — Kingo gik først i Slangerup-Skole, siden i Frideriksborg-Skole, hvorfra han sendtes til Academiet i sit tyvende Aar. Han var først Sognepræst i Kirke-helsinge nærved Helsingøer, derefter i Slangerup, og tilsidst Biskop i Fyen. Han havde taget baade Magister- og Doctorgraden, og blev endog omsider optaget i Adelstanden under Christian den femte. — Som Forfatter er han især bekiendt af sine mange Salmer, af hvilke en Deel er meget aanderig, hvorfore de ere blevne indførte i de fleste Salmebøger. Han har desuden skrevet adskilligt Andet, som: En Beskrivelse over Øen, Samsøe, og over Fæstningen, Kronborg.

4. Ole Borch. Han er født 1626 i Ribe Stift, hvor hans Fader var Præst. Han gik først i Colding Skole siden i Ribe Skole, hvorfra han sendtes til Academiet i sit attende Aar. — Efterat have taget

alle sine Examina, blev han ansat som fjerde Lectie-hører ved Kjøbenhavns Skole, og ti Aar efter, som Professor ved Academiet i Philologie, Chymie og Botanik. — Derpaa reiste han udenlands som Hofmester for Rigsdrosten, Jochum Gersdorfs Børn, og tog sin medicinske Doctorgrad i Frankerige. — Efter sin Hjemkomst blev Borch Bibliothecarius ved Universitetsbiblotheket, tilsidst Canceliraad og Assessor i Høiesteret. — Han døde ugift 1690. — Sin Gaard i store Kanikestrædet gav han til en Bolig for fexten Studenter, og er det nu saa kaldte Borchens Collegium, der ogsaa kaldes det mediceiske af Familien Medicis, som regjerede i Florens, og havde beviist ham store Velgjerninger paa hans Udenlandsreise. Desuden forærede Borch til Collegiet sin hele Bogsamling, mange chymiske Instrumenter og en Capital af tyve tusinde Rigsdaler, hvoraf Renterne skulde uddeles mellem Collegianterne. — Ole Borch var tillige En af sin Tids lærdeste Mænd, især besad han store Indsigter i Chymie og Philologie, og har udgivet mange Skrifter angaaende disse Videnskaber. — Paa samme Tid levede den lærde Geheimeraad, Jørgen Ehlers, der mistede sine tvende Døttre ved Ildebranden i Operahuset paa Amalienborg. Da han saaledes var bleven barnløs, stiftede han ligeledes et Collegium i store Kanikestrædet for sexten Studenter, og satte fyrretyve tusinde Rigsdaler paa Rente for aarligen at uddeles mellem Collegiets Medlemmer.

5. Ole Rømer. Han er født i Aarhuus 1644. Da han kom til Academiet lagde han sig efter Mathematik og Astronomie. — Derpaa fulgte han med den store franske Astronom, Piccard, til Frankerige. Her opholdt Rømer sig i ti Aar, og var saa agtet, at han blev Medlem af Videnskabernes Selskab i Paris, og sat til at undervise Dauphinen eller den franske Kronprins i Mathematik. Rømer var ogsaa med at opfinde det konstige Vandspring i Versailles og to astronomiske Instrumenter, hvorved man uden Møie kunde forudsee og udregne Sol- og Maaneformørkelser, og kjende Planeternes Løb. Disse Instrumenter bragtes siden af Jesuiterne over til China, hvor de opvakte Keiserens Beundring, og bidroge ikke lidet til den christelige Religions Udbredelse. — Strax efter sin Hjemkomst til Fædrelandet blev Rømer Professor i Mathematiken, og kort derefter fik han Befaling at reise omkring i Tydskland, Frankerige, Holland og Engelland for at besee disse Landes Fabriker og Politieanstalter. — Da han kom tilbage fra denne Undersøgelsesreise, blev han den allerførste Politimester i Kjøbenhavn. I dette Embede viste han sig meget virksom, og gjorde Fædrelandet betydelige Tjenester: Han indrettede Politivæsenet saaledes, som det endnu er; han foranstaltede, at Byens Gader bleve om Aftenen oplyste ved Lygter; han indførte ny Maal og Vægt, som blev almindelig over hele Riget; han opmaalte Landeveiene, satte Milepæle, og oprettede Vognmands-

langet til de Reisendes Befordring. Desuden efterlod han sig mange nyttige Instrumenter, som gjemmes paa Observatoriet og Konstkammeret. — Ole Rømer døde 1710 som Etatsraad og Assessor i Høiesteret.

II.

Peter Griffenfeldt.

Den berømte Statsminister, Peter Griffenfeldt, hedte Schumacher, førend han blev adlet. Han er født i Kjøbenhavn 1635. Hans Fader var Viintapper, og boede paa Hjørnet af Kjøbmagergaden og Løvstrædet. Da den unge Schumacher tidligen yttrede store Anlæg og megen Lyst til Studeringer, blev han sat i Kjøbenhavns Skole, hvor hans uafbrudte Flid og overordentlige Fremgang gjorde ham elsket af hans Foresatte og beundret af hans Meddisciple. Derfore nød han og den Ære, at han i sit niende Aar blev efter de Tiders Skik valgt til Defensor ved en Doctordisputats paa Academiet, og dette skildte han sig saa godt ved, at alle Tilstedeværende fattede allerede den Gang store Tanker om ham.

I sit trettende Aar blev Schumacher Student og tog alle sine Examina med megen Ære. Derpaa studerede han især Mathematik, Theologie og de østerlandske Sprog. Efter hans Faders Død tog

den sællandske Biskop, Brochman, ham i Huset til sig, og viste ham faderlig Godhed. Brochman blev og et Redskab til Schumachers følgende Lykke; thi, da Frederik den tredie, som var en stor Elsker af Videnskaberne, en Gang spiste til Aften hos Biskoppen, begyndte denne at tale om den unge Schumacher, roste meget baade hans Lyst og Anlæg, og, for at bevise, hvad han sagde, kaldte han Schumacher frem, og lod ham forklare adskillige Steder af den ebraiske Bibel, hvilket denne gjorde med megen Færdighed. Kongen blev saa glad over det unge Menneskes sjeldne Indsigter, at han tilstod ham tre hundrede Rigsdaler aarligen i sex Aar for at reise udenlands.

Paa denne Udenlandsreise besøgte Schumacher de fornemste Universiteter i Tydskland, Italien, Frankerige og Engelland. Først studerede han de Videnskaber, han havde begyndt hjemme; siden lagde han sig med megen Flid efter Statskonsten. I denne Hensigt hørte han de lærdeste Professorers Forelæsninger over denne Videnskab, lærte at skrive og tale de levende Sprog med Færdighed, betragtede nøie Nationernes Sæder og Indretninger, udforskede Hoffernes Tilstand, og stiftede Venskab med Mænd, som enten havde, eller kunde vente at faae Indflydelse i Statssager. Herved erhvervede han sig udenlands almindelig Høiagtelse. I Engelland gjorde man saa meget af ham, at man lod ham afskildre, og satte

hans Skilderie blandt de lærdeste Mænds Skilderier paa den offentlige Bogsal i Oxford.

Schumacher kom tilbage til sit Fædreland 1660. Nu var vel hans første Velynder, Biskop Brochman, død; men han fandt snart en anden i Geheimeraad, Holger Wind, som ogsaa meget yndede lærde Folk, og antog ham til sin Secretær. En Dag, da Ministeren ikke befandt sig vel, sendte han Schumacher op paa Slottet med et forseglet Brev, som indeholdt noget Vigtigt angaaende Frankerige, og som skulde afgjøres strax. Efter Vinds Befaling skulde vel Schumacher levere Brevet til En af de kongelige Pager; men i dets Sted lod han sig melde hos Kongen selv som Geheimeraad Vinds Secretær, og overleverede Kongen Brevet. Derpaa blev han sta[illegible]de, ligesom for at vente Svar. Da Kong[illegible]de læst Brevet; kastede han det misfornøiet [illegible] paa Bordet, og gik tankefuld op og ned ad [illegible]ulvet. Imidlertid traadte Schumacher frem, og sagde, at han var den Person, som havde været i Biskop Brochmans Huus, og som Kongen havde kastet sin Naade paa. Ved Hjelp af det kongelige Reisestipendium havde han siden besøgt Europas berømteste Universiteter. — Kongen hørte opmerksom paa ham; nu blev Schumacher dristigere, og bad Kongen om at meddele sig Brevets Indhold. "Maaskee kunde jeg," sagde han, "i en halv Times Tid være saa heldig at træffe Deres Majestæts Mening." — "En heel Time, om I vil," sagde Kongen, gav ham Bre-

vet, og lod ham gaae ind i et Sidegemak for at overveie Sagen.

Schumacher kom snart tilbage med sit Forslag. Kongen læste det, og udbrød glad, "Rigtigt: min Søn, rigtigt! Det var just saaledes, Vi ville have det." — Strax gjorde Kongen ham til Cancelliesecretær, og gav ham Opsynet over Geheimearchivet og det Bibliothek, som Frederik den tredie selv havde stiftet. Dette Bibliothek besøgte Kongen dagligen, og talede jevnligt med Schumacher om de europæiske Staters Forfatning, hvilken denne nøie kjendte. Ja Kongen fattede saadan Tillid til hans Indsigter, at han overdrog Schumacher at skrive Kongeloven, som bestemmer de danske Kongers Pligter og Arve-f[illegible] i den oldenborgske Kongestamme. Denne K[illegible] ansees af Alle som et Mønster paa Korthed[illegible]den og Tydelighed. — Til Belønning for dette [illegible]k blev Schumacher Cancellieraad, hvilket betydede den Gang langt mere end nu. Desuden blev han udnævnt til første Cancellie- og Cabinetssecretær, i hvilket Embede han forblev indtil Frederik den tredies Død. Denne Konge skal paa sin Dødsseng have anbefalet Schumacher til sin Søn med disse Ord: "Gjør en stor Mand af ham, men gjør det langsomt!"

Under Christian den femte kom Schumacher til en Anseelse, som ingen Undersaat har havt i Danmark undtagen Corfits Ulfeld; thi Kongen havde i sine første Regjeringsaar en uindskrænket Tillid til

ham, brugte ham i alle vigtige Anliggender, tilkjendegav ham i hele Hoffets Nærværelse og paa den mest smigrende Maade sin fuldkomne Tilfredshed med hans Tjenester, og overøste ham med de største Æresbeviisninger: Han gjorde ham til Geheimeraad og hvid Ridder, adlede ham under Navn af Griffenfeldt, ophøiede ham i Grævestanden, og gav ham et Grævskab i Norge med store Herligheder, beærede ham med det blaa Baand, hvilket Kongen selv hængte om ham, og udnævnte ham til Justitiarius i Høiesteret, til Storcantsler og Patron for Academiet.

Videre, da Griffenfeldts Kone døde, som var en Datter af den berømte Præsident Nansen, foreslog den regjerende Dronning en Formæling med Griffenfeldt og Prinsessen af Augustenborg; men denne Formæling blev der Intet af, da Griffenfeldt var forelsket i en Anden. — Ja endog udenlandske Fyrster gave denne Minister de mest afgjørende Prøver paa deres Agt: Den franske Konge, Ludvig den fjortende, sagde engang ganske høit til den danske Gesant: "Jeg kan ikke Andet end bevidne Eder min ubegrænsede Høiagtelse for den danske Storcantsler; han er unægteligen En af Verdens største Ministre." — Den tydske Keiser ophøiede ham til Rigsgræve, og Paven tilbød ham Cardinalshatten. Dog denne tog Griffenfeldt ikke imod, da han, for at faae den, skulde endeligen være catholsk.

Al denne store Lykke gjorde Griffenfeldt i en Tid af fire Aar; men herved paadrog han sig megen Misundelse. Hans fornemste Avindsmænd vare Hertugen af Pløen, Grev Ahlefeldt, og Kongens naturlige Broder, Ulrik Frederik Gyldenløve. Disse tre Mænd søgte bestandigen at sverte Griffenfeldt; de beskyldte ham for at sælge Præstekald, at tage mod Gaver, at føre hemmelig Brevverling med udenlandske Hoffer og tale foragteligt om Kongen. Herover kom han i Unaade, blev ført i Castellet, og der nedsattes en Commission, som dømte ham fra Livet den 5te Juni 1676.

Griffenfeldt hørte Dommen med Rolighed; men hans Moder, som altid blev bedrøvet, naar hun hørte, at hendes Søn var bleven ophøiet, og som raadede ham bestandigen til ikke at opføre sig saa stolt mod de Store, tog sin fireaarige Sønnedatter med sig, gik op til Kongen, faldt paa Knæ, og bad for sin Søn. Men det hjalp ikke; Dommen skulde udføres, og Griffenfeldt blev ført til Retterstedet. Her holdt han en Tale, hvori han bevidnede sin Uskyldighed, og krævede Gud til Vidne paa, at alle hans Bestræbelser havde bestandigen ene og alene sigtet til Kongens Ære og Landets Vel. Derpaa knælede han, gjorde en kort Bøn, bandt selv sit Haar op, vilde ikke have Noget for Øinene, og bad Skarpretteren ei at lade ham pines, men hugge til, saasnart han selv gav Tegn. Dette gav han kort derefter, og Skarpretteren hævede allerede Sværdet

det; men uformodentligen traadte General Schak frem, og raabte "Pardon i Kongens Navn!" — Griffenfeldt reiste sig med Møie, og, da han hørte, at han var dømt til evigt Fængsel, udbrød han: "Denne Naade er smerteligere, end Dødsstraffen." Han bad derfore Schak at udvirke hans Frihed; thi han forsikkrede, han vilde langt hellere tjene som Soldat sin hele Levetid, end være Fange.

Derpaa blev Griffenfeldt ført tilbage til Castellet, hvor han sad i fire Aar. Men hans Fiender frygtede for, at hans Nærværelse kunde blive farlig for dem; især da Kongen begyndte at savne ham, ja endog sagde en Gang i Statsraadet: "Ene Griffenfeldt kjendte bedre mine Staters Gavn, end det hele Statsraad." — Derfore hvilede ikke hans Fiender, førend de fik ham sendt til Munkholmen.

Her fordrev Griffenfeldt Tiden med at læse alle de Bøger, hans Venner sendte ham. Undertiden morede han sig med at examinere Disciplene i Tronhjems Skole, som kom over til Munkholmen for at see ham. Han forfattede ogsaa adskillige Smaaskrifter, iblandt Andre en Beskrivelse over Munkholmen i latinske Vers, og mangfoldige Tankesprog paa Fransk, Latin, Hebraisk, Arabisk og andre Sprog. — Da dette rygtedes, befalede Kongen Biskop Krog i Tronhjem at undersøge hans Papirer. Krog, som aldrig havde været hans Ven, gav en Indberetning, der gjorde, at man skildte ham ved Pen og Blæk. Men i dets Sted skrev

Griffenfeldt mange moralske Tankesprog dels paa Vinduesruderne med en Diamant i sin Ring, dels paa Margenen af sine Bøger med smaa Stykker Bly, som han tog af Ruderne, dels paa Væggene med Kul.

Griffenfeldt var i atten Aar paa Munkholmen. Endeligen fik han sin Frihed, og tog over til Tranhjem, hvor han døde af Steen Aaret efter, den 11te Marts 1699. Efter hans Død blev hans Legeme aabnet, og der fandtes i hans Blære sytten Stene, hvoraf den største var tykkere end et Hønseæg, og veiede syv Lod. Denne Steen er endnu paa Konstkammeret, hvor ogsaa hans Billede hænger imellem Danmarks mest berømte Mænd. Hans Legeme blev siden ført over til Jylland, og kom i hans Datters Begravelse. Hun var gift med en Baron Krag, der eiede Baroniet, Steensballegaard, en Miil fra Horsens.

III.

Frederik den fjerde.

Fredrik den fjerde var en Søn af Christian den femte, og blev Konge 1699.

Denne Konge førte tvende Krige: den første med Hertug Frederik af Holsten. Aarsagen hertil var denne: Hertugen havde tvertimod det Forlig, som var sluttet mellem ham og Christian den

femte i Altona, opkastet nogle Skandser i sit Hertugdom, og indkaldet svenske Tropper i Landet. Desuden havde han giftet sig med den svenske Kong Carl den tolvtes Søster, og bestandigen viist sig mere svensk- end danskſindet. Herover indgik Frederik den fjerde Forbund med Churfyrsten af Sachsen og Keiser Peter den store i Rusland, og Krigen udbrød i Foraaret 1700.

Den danske General, Hertugen af Würtemberg, erobrede Husum, Friderikstad, Gottorf, og bombarderede Tønningen. Men Brunsvig, Hannover, Engelland, Holland og Sverrig, der samtligen havde forsikret Altonaforliget, væbnede sig for at tvinge Kong Frederik til at holde dette Forlig og lade Hertugen i Fred. En stor engelsk, hollandsk og svensk Flaade lagde sig for Kjøbenhavn, og bombarderede Byen. Carl den tolvte steg i Land ved Humlebek, ikke langt fra Helsingøer, med femten tusinde Mand, og truede med at marsere lige mod Kjøbenhavn. Hertil kom, at Churfyrsten af Sachsen og Keiseren af Rusland ikke understyttede Kong Frederik saa fuldkomment, som de havde lovet. Alt dette nødte Kongen af Danmark til at indgaae Fred med Hertugen af Holsten. Freden blev sluttet i Travendal, nær ved Lybek, den 18de August 1700. I Kraft af denne Fred fik Hertugen af Holsten sine forrige Rettigheder, og Frederik den fjerde maatte betale to hundrede og tre-

findstyve tusindt Rigsdaler i Krigsomkostninger.

Den anden Krig førte Kong Frederik med Carl den tolvte i Sverrig. Denne Krig kaldes og den nordiske, fordi Danmark, Preussen, Polen og Rusland førte den forenede mod Sverrig. — Aarsagen, hvorfore Frederik erklærede Krig, var adskillige Fornærmelser af de Svenske, f. Ex. Svenske Krigsskibe havde tvertimod Folkeretten optaget mange danske Handelsskibe i Østersøen; Carl den tolvte havde beordret Et af sine Orlogsskibe at anholde en dansk Fregat, som skulde til Rusland, om endog Kongen af Danmark selv var paa den; ja, det var beviist, at Carl havde sagt offentligt, at, naar han havde stødt Peter Zar fra Tronen, vilde han drage mod Danmark, udføre Carl den tiendes Plan, og erobre Hertugdømmene for Hertugen af Holsten, og Norge for sig selv.

Krigen udbrød 1709. Den blev ført baade til Lands og Vands. Krigsskuepladsen var Skaane, Norge og Nordtydskland. Krigslykken var afvexlende til Lands; men til Vands seirede bestandigen de Danske. Krigen varede i elleve Aar, og er den længste, som Danmark nogen Tid har ført. Den endtes ved Freden i Fredensborg 1720. Fredsvilkaarene vare: At Sverrig skulde betale Danmark sex Tønder Guld og for Fremtiden Told af alle svenske Skibe i Sundet; At hele Hertugdømmet, Slesvig, skulde bestandigen til-

høre Danmark, hvilket Engelland og Frankerig gik i Borgen for.

De vigtigste Tildragelser i denne Krig vare: 1. Slaget ved Helsingborg i Skaane og det ved Gadebusk i Meklenborg, hvor de Danske, uagtet den tappre Modstand, blevne slagne af den svenske General, Magnus Steenbuk. Efter Slaget ved Gadebusk brød Steenbuk ind i Holsten, afbrændte uden nogen Aarsag den aabne Stad, Altona, og kastede sig ind i Tønningen, som tilhørte Hertugen af Holsten. — 2. Tønningens Beleiring af de Danske. Denne endtes med, at General Steenbuk maatte give sig fangen med elleve tusinde Mand den 16de Mai 1713. Steenbuk overleverede sin Kaarde til Frederik den fjerde, som selv var nærværende. Derpaa blev han ført, som Krigsfange, til Kjøbenhavn. Her fik han en Gaard at boe i, og savnede i Førstningen intet uden sin Frihed. Men, da han siden blev grebet i en farlig Brevvexling, sattes han i Castellet, hvor han døde fire Aar efter. — 3. Søslaget mellem Als og Femern. Dette holdtes sidst i April 1715. Den danske Admiral, Gabel, havde Commandoen. Han tilfegtede sig en fuldkommen Seier, erobrede otte fiendtlige Skibe, og fik den svenske Admiral, Greve Vachtmester, fanget. Vachtmester havde kastet Kaarden fra sig, og var ganske bedrøvet. Gabel gav sig til at trøste ham, og spurgte tilsidst om Grevens Kaarde. „Den er borte," svarede Vachtmester, „og en fangen Mand

maae finde sig i at undvære den." — Gabel spændte strax sin egen Kaarde fra Siden, og forærede ham samme. — Kort efter Slaget mellem Als og Femern forsvarede Admiral Sehstedt sig med ni Skibe mod to og tyve svenske, og fordrev alle fiendtlige Kapere og Fregatter fra Pommern. — Derpaa angreb Admiral Rabe de Svenske, sloges i syv Timer, og forjog dem endeligen tilbage til Landskrona. — 4. Beleiringen for Friderikshald. Denne Beleiring skete 1716. Carl den tolvte var selv nærværende. Han indtog omsider Friderikshald; men Borgerne stak selv deres egen By i Brand, og Fienden løb om for at slukke. Derpaa begave alle Indbyggerne sig op til Fæstningen Friderikssteen. Herfra beskjøde de Fienden saaledes, at Carl med alt sit uovervindelige Mod nødtes omsider til at forlade Byen med et Tab af femten hundrede Mand foruden adskillige høie Officerer. — To Aar efter rykkede han igjen for Friderikshald med en langt større Hær. Men denne Gang blev han truffet af en Kugle. Carl den tolvte faldt, og med ham faldt ogsaa hans Underhavendes Mod; de droge bort med uforrettet Sag, og vovede ei at komme tiere. — Imidlertid havde en anden Deel af Carl den tolvtes Hær, ti tusinde Mand stærk, marseret op mod Tronhjem; men, saasnart Kongens Død blev bekjendt, flygtede denne Hær midt i Januari Maaned tilbage over Tydalsfjeldene, der ere otte Mile lange. Her rasede Frost, Slud og Storm saaledes, at fire tu-

findske Mand satte Livet til. Man saae siden hele Gelebber af svenske Ryttere frosne ihjel. Flinteskafterne havde de stukket Ild i for at varme sig, men vare døde under Arbeidet. Hele Veien var skjult med Liig og Aadsler, hvilket lokkede mange Ulve, ja endog ubekjendte Rovdyr hen til disse Steder.

De merkeligste Personer i denne Krig vare:

1. Hvitfeldt. Han var Commandeur paa Skibet, Dannebrog, da de Svenske angrebe den danske Flaade i Kjøge Bugt under Admiral Gyldenløve 1710. Midt i Slagets Hede kom der Ild i Dannebrog. Ilden fik Overhaand, og Alt, hvad man gjorde for at slukke, hjalp ikke. Hvitfeldt saae kun et eneste muligt Middel for at redde sig og Mandskabet. Dette var at kappe Anker og drive paa Land; men, skete dette, da saae han tillige, at Vinden vilde drive hans Skib ind paa de andre Skibe, som laae i Bugten, og at baade Flaaden og hele Kjøge By stod Fare for at antændes. Altsaa, for at undgaae begge disse Ulykker, besluttede han at vælge det mindste Onde: Han forbød at kappe, lod, medens hans Skib brændte, fyre Skud i Skud mod Fienden, stod selv, og opmuntrede til Hurtighed, og i denne Stilling oppebiede han rolig det forfærdelige Øieblik, han forudsaae. Det kom; Krudtkammeret antændtes, og Dannebrog, Hvitfeldt og hans hele Mandskab sprang i Luften.

2. Anna Colbjørnsen. Hun var gift med Jonas Ramus, Præst i Norderhoug i Aggers-

hundstift. Da Carl den tolvte første Gang var rykket ind i Norge; sendte han en Oberst med otte hundrede Mand til Kongsberg for at forstyrre Bergverket. Undervels kom de Svenske til Norderhoug Præstegaard, og forlangte Natteleie der. Præsten laae syg; men hans Kone, Anna Colbjørnsen, tog imod dem og beværtede dem paa det Bedste. Imidlertid lyttede hun nøie efter, hvad de Svenske lagde over med hinanden, og hørte, at de havde i Sinde at angribe fire hundrede norske Dragoner, som laae en halv Miil derfra ved Gaarden, Steen. Derpaa udbad hun sig Tilladelse af Obersten at sende sin Pige hen til Sognefogden under Skin af, at hente Noget til Maden; men Pigen befalede hun at sige til ham, at han, saasnart, som muligt, underrettede de norske Dragoner paa Steen om Svenskenes Anslag. Siden, da den svenske Oberst spurgte hende om Veien til Steen, viste hun ham en ganske anden, og, da han havde beordret En af sine Karle at holde to Heste opsadlede hele Natten igjennem, fik hun Karlen til at drikke sig fuld, trak Hestene ind i Stalden, og slog Stalddøren i Laas. Videre beklagede hun, at de Gemene, som holdte Vagt om Natten, leed saa meget af Kulden, og tilbød sig at antænde et Baal for dem i Gaarden. Dette tillod Obersten, og Anna Colbjørnsen var ikke seen, forend hun slæbede sammen tørt Træ, Halm og Alt, hvad der blussede meest. Dette lysede for de Norske saaledes, at de ikke kunde selv om

Natten forfeile Veien. Alt dette havde den forannævnte Virkning; thi ved Midnat kom de norske Dragoner fra Steen til Norderhoug, toge den svenske Oberst fangen, og deels nedsablede, deels forjoge Fienden. — Men Dagen efter samlede de Svenske sig igjen, besluttede et nyt Angreb, og udsendte en Corporal med nogle Gemene for at udspeide Alt. Denne Corporal mødte Anna Colbjørnsen, som tillige med et andet Fruentimmer var gaaet ud for at besee Valdpladsen. Han satte hende strax Carbinen for Brystet, og spurgte, hvor de norske Dragoner vare, og hvormange de vare. Det andet Fruentimmer besvimede; men Anna Colbjørnsen svarede uforfærdet: "Hvad! tjener Du din Konge for at skyde Kjellinger ihjel?" — Corporalen blev skamfuld, og trak Carbinen tilbage. Derpaa gjentog han Spørgsmaalet, og Anna Colbjørnsen svarede: "Det kan I let faae at vide; de sætte sig nu i Orden bag Kirken for at jage efter Eder. Jeg har ikke talt dem; men det veed Jeg, de ere tykke som Sand." — Derpaa reed Corporalen afsted, og Anna Colbjørnsen kom uskadt derfra.

3. Thore Hovland, Vagtmester ved de norske Dragoner, som laae paa Gaarden, Steen. Da Budet kom fra Præstegaarden, Norderhoug, og forkyndte Svenskens Ankomst, vilde Obersten, som var en Udlænding, ikke til at vove et Angreb. Han sagde: Han var ei stærk nok mod saa stort et Parti; han kjendte ikke Veien; det var derfore bedst at

trække sig tilbage. — Da stod Thore Hovland frem, og sagde: "Da kjender Jeg hver en Gjerdesmav anderveis; Jeg vil gjerne ride foran, og vise Veien." — Alle Norske, saavel Officerer som Gemene, vare af samme Mening. De rede afsted, og Thore Hovland i Spidsen. Da disse nærmede sig Præstegaarden; gav han sig ikke Tid til at oppebie de Andre, men reed i fuldt Spring lige hen mod Vinduerne, og skjød efter den svenske Oberst. Derpaa da Træfningen begyndte, var han overalt tilstede, hvor Striden var haardest, og Faren størst. Foruden sin egentlige Rustning bar han altid et stort, gammeldags Slagsværd, som kun Faa havde Kræfter til at bære. Dette brugte han nu med saadan Eftertryk, at han ene standsede en heel Trop Fiender, indtil Flere af hans Landsmænd kom til, og forjog de Svenske. — Dagen efter anrettede Anna Colbjørnsen et Gjestebud for de norske Officerer. Hun satte Thore Hovland til Bords med dem, og sagde: "Siden han havde ført dem an, og havt størst Deel i Seieren, var han sikkert den Ære værd."

4. **Peter Colbjørnsen.** Han var Kjøbmand i Friderikshald paa den Tid, da Carl den tolvte første Gang beleirede denne By, og viste under hele Beleiringen et Mod og en Fædrelandskjerlighed, som er næsten mageløs: Han opmuntrede Borgerne at gribe til Vaaben; han oprettede et Compagnie Frivillige, som han lønnede dagligen; han indrettede paa sin Bekostning en stor Stykpram, der gjorde

Fienden megen Skade; han holdt stedse sine saa kaldte Kundskabsmænd ei alene i Norge men og i Sverrig, hvilke underrettede ham om alle Fiendens Bevægelser; han svarede Carl den tolvte, da denne begjerede nogle Dages Stilstand: "Kongen er kommen selvbuden ind; man maa see at hjelpe ham ud igjen." — Endeligen var det Colbjørnsen, som opmuntrede Borgerne til at stikke deres By i Brand, da Fienden efter megen Blodsudgydelse havde indtaget den, og han tændte først Ild paa sit eget Huus, hvilket han i Forveien havde forsynet med alle mulige brændbare Materier. — For disse store Tjenester blev Peter Colbjørnsen siden udnævnt til Oberst, og hans Broder, Hans Colbjørnsen, der under Beleiringen havde hjulpet ham ærligt, til Oberstlieutenant.

5. Ole Svendsen Bakke, Klokker paa Id, et Sogn nær ved Friderikshald. Denne Mand udmærkede sig ligeledes i den svenske Krig ved Mod og Fædrelandskjerlighed: Først formaaede han tvende Bønder til at tage hver sin Bøsse paa Nakken, og lægge sig med ham i en Bjergkløft, hvorfra de skjøde en svensk Oberst ihjel tilligemed Nogle af dennes Underhavende, som jevnligt streifede om i disse Egne. Dernæst gik Ole Bakke hen til Friderikshald, og fik Peter Colbjørnsens Frivillige til at følge med sig, for at forjage nogle Svenske, der havde indtaget en Bro, to Mile fra Byen. Paa dette Tog gik Ole Bakke i Forveien, talede med

Henrykkelse om, hvor han skulde slaae til, og opmuntrede de Andre til at gjøre det Samme. Men, da det kom til Træfning, blev han skudt i Brystet, og segnede. En af hans Sognefolk løb til, og vilde reise ham. Men Bække sagde: "Lad mig ligge i Jesu Navn! Hils min Kone og mine Børn! Jeg døer fornøiet. Gaae Du hen, og giør din Pligt!" — I det Samme faldt han om, og døde. Kort efter bleve de Svenske adspredte; Mange dræbtes, Nogle flygtede, og Andre bleve fangne. De Norske vare vel meget glade over denne Seier, men ogsaa meget bedrøvede over Tabet af deres kjekke Klokker, som fornemmeligen havde opmuntret dem til dette Tog. De viste ham derfor al mulig Ære; de gave ham en hæderlig Begravelse, førte ham med megen Høitidelighed hen til Id Kirke, hvor Præsten holdt en Liigpræken over ham, og efter Prækenen fyrede de tvende Salver over hans Grav.

Freden betjente Frederik den fjerde sig af til at gavne Fædrelandet paa mange Maader: 1. forbedrede han Landmagten ved at oprette en Landmilits. Denne bestod af atten tusinde Bønderkarle, der bleve inddelte i Regimenter og Compagnier, og bleve forsynede med Geværer, Munderinger og Officerer. Denne Landmilits skulde samles compagniviis hver Søndag for at øve sig i Vaaben. — 2. afskaffede han Vornedretten eller Livegenskabet, som bestod i, at Bønderne vare paa en Slags Maade Slaver, og nødtes til at leve og døe paa det Gods,

hvor de vare fødte. Men ved Vornedskabets-Ophævelse blev det Bonden tilladt at reise, hvorhen hen vilde, og søge sin Lykke, hvor han bedst kunde. Men, forblev Nogen i sit Fødestavn, maatte ikke Herremanden længere sælge ham, som tilforn, eller ansee hans Børn som Vordnede. — 3. stiftede han paa sine Godser to hundrede og fyrretyve Skoler for at underviise Børnene i Christendommen. For Lærerne ved disse Skoler bestemte han en aarlig Løn og en Bolig af Grundmuur. — 4. stiftede han Vaisenhuset i Kjøbenhavn, for hundrede faderog moderløse Drenge- og Pigebørn. Her skulde de frit nyde Huus, Føde, Klæde, Pleie og Underviisning til deres sextende eller syttende Aar; men fra denne Tid skylde de forlade Stiftelsen, og sættes til et eller andet Haandværk. I Forordningen, som Kongen udgav angaaende Vaisenhuset, bestemte han nøie, hvad, hvormeget, og hvordan Mad Børnene skulde have Morgen, Middag og Aften, og, for at dette destobedre kunde iagttages, befalede han, at baade Lærerne og Læremødrene skulde hver Dag spise i Selskab med Børnene. — I Henseende til Underviisningsmaaden befalede han, at Alt, hvad Børnene skulde lære udenad, maatte i Forveien tydeligen forklares, og nogle Gange igjentages ved Spørgsmaale. — I Henseende til Lærerne maatte Ingen antages uden de, som havde aflagt sikkre Prøver et alene paa Kundskaber, men ogsaa paa Gaver til at underviise.

Under denne Konge indtraf adskillige Landeplager: 1. tvende Krige, hvoraf den første var ulykkelig og den sidste langvarig. — 2. Pest, der først udbrød i Skaane 1711; kort efter kom den til Helsingøer, og fra Helsingøer til Kiøbenhavn, hvor den bortrev mere end tyve tusinde Mennesker. — 3. en Oversvømmelse, som Juleaften 1717 overskyllede Marsklandene i Slesvig, berøvede nogle tusinde Mennesker Livet, og tilføiede en Skade af nogle Tønder Guld. — 4. en stor Ildebrand, som udbrød i Kiøbenhavn den 28de October 1728, varede næsten i tre Dage, og lagde den betydeligste Deel af Byen i Aske.

Uagtet disse store Ulykker betalede Frederik den fierde al den Gield, hvori Landet var kommen i Slutningen af Christian den femtes Regiering. Ja han efterlod endog tre Millioner i Skatkammeret. — Det, som bidrog til denne Velstand, var deels Kongens kloge Finantsminister; Sigfred Pless, der den Gang bestyrede Rentekammeret med samme Forstand, som fordum Peder Oxe; deels Kong Frederiks vise Huusholdning og store Sparsommelighed; deels den liden Overdaad, som herskede paa den Tid; deels de Subsidiepenge, som Kongen fik af Østerrig og Engelland, fordi han overlod disse to Stater tyve tusinde Mand i den spanske Successionskrig.

Denne Krig udbrød 1700. Anledningen hertil var den: At den spanske Konge, Carl den anden, døde uden mandlig Afkom, og at baade

Frankerig og Østerrig forbrede begge at besætte Spaniens ledige Trone. Østerrig blev understyttet af Engelland, Holland og andre Magter. Krigen var meget blodig, varede i fjorten Aar, og endtes ved Freden i Utrecht og Rastadt, hvor den franske Prins, Philip den femte, blev erklæret for Konge i Spanien, men maatte afstaae en Deel af sine Lande til Østerrig. — I denne Krig indlagde de danske Hjelpetropper sig megen Ære, og bidroge betydeligen til de store Seiervindinger over de Franske ved Hochstädt i Baiern, ved Ramilliers, Oudenarde og Malplaqvet i Nederlandene. Ja saavel den store østerrigske General, Eugenius, som den ligesaa store engelske General, Marlborough, tilstode offentligen, at de havde især de Danskes Troskab, Mod og Standhaftighed at takke for deres Lykke i Krigen. — "Jeg forlader mig paa de Danske," sagde engang Prins Eugenius; "de ere kjekke Folk, der ei forlade deres Poster. — "Jeg har givet mit Ord til de Danske," sagde Hertugen af Marlborough til Generalstaterne, da disse vilde skaane visse gode Egne i Flandern for Indqvartering, "at de skulde faae disse Qvarterer, og det maa Jeg holde; thi, havde de Danske ei været, skulde maaskee Ingen af Os have siddet, hvor Vi nu sidde." — "Saasnart Vi have forfrisket Os lidet," skrev samme Hertug til Frederik den fjerde strax efter Slaget ved Ramilliers, "rykke Vi igjen frem mod Fienden, forladende Os paa Himmelen og vore kjekke

Folk, fornemmeligen paa Eders Majestæts Tropper, som Alle tilsammen, saavel Soldater som Officerer og Generaler, have udmærket sig, erhvervet Ære i Slaget, og fortjene al den Berømmelse, Jeg kan give dem, og, om Jeg saa maa sige, al den Agt, Eders Majestæt kan vise saa brave Folk." — Et andet Brev af lige Indhold med dette fik Kongen paa samme Tid fra Dronning Anna i Engelland. Dronningen takkede deri Kongen for hans Tropper, kaldte dem uovervindelige, yttrede sin Beundring over deres Fyrighed, hvormed de gik Striden i Møde, uagtet de vare udmattede af Nattevagt og lange Reiser, og bad tilsidst: "At Kongen vilde erindre disse store Bedrifter, og belønne disse Mænd, der have gjort Nationen saamegen Ære, og Europa saamegen Nytte."

Frederik den fjerde var især en meget arbeidsom og utrættelig Herre: Han arbeidede ofte langt ud paa Natten, og, naar hans Ministre forlode ham sildigt om Aftenen, blev han længe oppe for selv at efterse Regnskaberne, og gjennemlæse de indkomne Ansøgninger. Hver Onsdag fra Klokken ti til elleve, og hver Søndag, førend han gik i Kirken, gav han Audients for Alle og Enhver. Ansøgningerne lagde han i et Skrin, som Ingen havde Nøglen til uden han selv, og, naar Audientsen var forbi, blev Skrinet bragt ind i hans Cabinet. Om Aftenen læste han disse Ansøgninger igjennem, og gik ikke i Seng, førend han var fær-

dig med dem. Derpaa sendte han dem til det Collegium, hvortil de hørte, for at besvares, saasnart som muligt.

Men Videnskaber og Lærdom understyttedes ikke synderligen under denne Konge, fordi han i sin Ungdom ingen Smag havde faaet paa dem. Derimod elskede han visse Konster, som: Musik, Maleri og Havevæsen. Derfor have ogsaa disse Konster gjort anseelig Fremgang især fra hans Tid.

Frederik den fjerde døde i Odense den 13de October 1730. Ved sin Død efterlod han sit Folk i Velstand, en betydelig Sum i Skatkammeret, og en stor, veløvet Krigshær. Han gjorde ikke mange Forandringer, men overveiede nøie dem, han gjorde, og regjerede med Viisdom og Retfærdighed; saa han var Een af Danmarks bedste og gavnligste Konger, og er meget agtet ei alene af Indenlandske, men endog af Fremmede.

De mærkeligste Mænd under Frederik den fjerde vare: 1. Poul Løvenørn. Han er født i Horsens, og hedte først Vendelboe. Efterat han var bleven Student, og havde taget sine tre Examina ved Academiet, fik han Lyst til Krigstjenesten, og reiste til Petersborg 1706. I Krigstjenesten kunde han ikke strax komme, men Menzicov, der den Gang var Feldtmarskalk og Keiser Peter den stores Yndling, antog ham til Hovmester for sine Børn. Menzicov blev saa indtagen i ham, at han skaffede ham en Lieutenants Plads i Armeen. —

Som Lieutenant udmærkede Vendelboe sig saaledes i Krigen mellem Rusland og Sverrig, at han i tre Aar steeg til Oberstlieutenant, og blev Generaladjutant hos Keiser Peter. — Dog Vendelboe var ei alene en uforfærdet Krigsmand, men ogsaa en øm Menneskeven; thi, naar et Slag var vundet, eller en By erobret, antog han sig de svenske Fanger, og besørgede dem Pleie, Tilsyn og Fødevare, hvorved han reddede mange Elendige fra Døden. Ja Keiser Peter havde saadan en Agt for ham, at han forærede ham sit Billede, besat med Diamanter, og sendte ham i et vigtigt Anliggende til Kong Friderik den fjerde. Friderik, der snart mærkede Vendelboes sjeldne Naturgaver, ønskede ham i sin Tjeneste, og efter megen Vanskelighed gav Peter Zar sit Samtykke dertil. — I sit Fædreland blev Vendelboe adlet med det Navn, Løvenørn, brugtes i adskillige Gesantskaber, og var saa æret i Berlin, at Kongen af Preussen selv besøgte ham. Siden fik han det hvide Baand, og døde som Blaaridder og Stiftamtmand i Aarhuus. Hans Død blev almindeligen beklaget ei alene i Fædrelandet, men ogsaa i Sverrig, hvis Børn han endog, som Fiende, havde beviist saameget Godt.

2. Rostgaard, en Søn af den Hans Rostgaard, der under Kiøbenhavns Beleiring viste saa megen Kiekhed og Troskab mod sin Konge. Den yngre Rostgaard udmærkede sig, som Discipel, ved Flid i Studeringer, og, som Mand, ved den Uma-

ge, han gjorde sig, for at udbrede Videnskaber i Fædrelandet: Han forærede til Universitets Bibliothek en stor Mængde baade Bøger og Haandskrifter, en Samling af arabiske og persiske Bogstaver, og en Capital, der ved de aarlige Renter skulde voxe saalænge, indtil deraf kunde udredes en anstændig Løn for en Professor, som skulde læse over Fædrelandets Historie og de nordiske Sprog. — Rostgaard den yngre døde som Conferentsraad og Oversecretær i Cancelliet.

3. Torfæus. Denne Lærde er født i Island 1636. Hans egentlige Navn er Thormodur Thorfason. I sit tyvende Aar kom han til Academiet, hvor han især studerede den gamle nordiske Historie. Herfra blev han sendt til Island for at samle alle de Haandskrifter og Documenter, som kunde oplyse Nordens Oldsager. Nogle Aar efter sin Tilbagekomst blev han kongelig Antiqvarius, tilsidst norsk Historiographus og Assessor i Consistoriet med en aarlig Løn af sex hundrede Rigsdaler. I sin Alderdom flyttede han op til Norge, hvor han tilforn havde havt et Embede. Her døde han paa sin Gaard, Strangeland i Christiansands Stift, tre og firesindstyve Aar gammel. — Torfæus har skrevet Meget i Fædrelandets Historie, og de merkværdigste af hans Skrifter ere: En Fortegnelse paa de danske Konger og Smaakonger; — Norges Historie paa Latin, fire Dele i Folio, og en latinsk Oversættelse af Snorro Sturle-

fens Edda. — Overalt har Torfæus store Fortjenester af den norske Historie; fordi han behandlede denne Videnskab mere kritisk, end tilforn, rensede den fra mange Fabler, og fastsatte en rigtigere Tidsregning.

IV.

Peter Tordenskjold.

Peter Tordenskjold er født i Trondhjem den 28 October 1691, og hedte, førend han blev adlet, Wessel. Hans Fader var Borger og Raadmand sammesteds. I Førstningen vilde Faderen have ham til at studere; men Studeringer havde Wessel ingen Lyst til. Derefter kom han i Lære hos en Skræder, som var bekjendt for at være en meget stræng Mand. Men det varede ikke længe, førend han løb af Læren, og gik hjem igjen til sin Fader. Tilsidst reiste Wessel ned til Kjøbenhavn. Her tog han Tjeneste som Matros paa et Skib til Guinea, hvilket derfra skulde føre Negere til Vestindien. Aaret efter kom han tilbage til Kjøbenhavn med godt Skudsmaal af sine Foresatte, og gik strax ombord paa en Ostindifarer. Ved sin Hjemkomst fra denne Reise blev han indskrevet som virkelig Søcadet; da Capitainen, som havde ført Ostindifareren, gav ham et prægtigt Vidnesbyrd, og fore-

skrede, at han var født til Søen, og at han i sin Tid vilde blive en stolt Sømand; thi i de haardeste Kulinger var han altid munter, og En af de Første, der klavrede op i Masten.

Som Søcadet gjorde Vessel nok en Reise til Ostindien; men, da han paa Hjemveien hørte, at Krigen var udbrudt mellem Danmark og Sverrig, forlod han strax Ostindifareren, som af Forsigtighed var løbet ind til Bergen. Derpaa reiste han over Land til Christiania, hvor han henvendte sig til Baron Løvendahl, som den Tid var commanderende General i Norge. Løvendahl fattede snart saadan Tillid til hans Mod, at han betroede ham et lidet Skib, Ormen kaldet, paa fire Kanoner, for med dette at krydse ved de svenske Kyster. — Fra denne Tid udmerkede Vessel sig saaledes ved Mod og Tapperhed, at han i ti Aar steeg fra Kadet op til Viceadmiral, og blev optagen i Adelstanden. — "For Eders sjeldne Kjekhed, Troskab og Iver i vor Tjeneste," sagde Friderik den fjerde til ham: "har Vi ophøiet Eder blandt vor Adel. I skal herefter hedde Tordenskjold." — "Tordenskjold!" — igjentog Vessel, og kyssede henrykt Kongens Haand, "Tordenskjold! — Nu, Jeg skal," svor han, "saaledes tordne for Svenskens Øren, at han skal sige: Deres Majestæt skjenkede mig ikke dette Navn for Intet."

De merkeligste af Tordenskjolds Heltegjerninger ere:

1. Slaget i Dynekilden, en Havn paa Vestkanten i Sverrig ved Kattegat, og Een af Sverrigs sikkreste Havne. Indløbet er kun halvfemsindstyve Alen bredt, og var overalt besat med Kanoner. Strax ved Indløbet laae store Galeier, ligeledes besatte med Kanoner, og foran Indløbet en lille Øe, forsvaret med Skanser og Artillerie. Desuden laae der inde i Havnen henved halvtredsindstyve store og smaae Skibe, laddede med Krudt, Kanoner og Levnetsmidler, og alle bestemte til Beleiringen for Fridrikshald. — Da Tordenskjold erfarede af nogle Fiskere, at de fleste Officerer paa denne Flaade vare budne til Bryllup, og at den svenske Admiral vilde gjøre et Gjestebud for de øvrige; raabte han til Capitain Grib, at den svenske Admiral vilde traktere i Dag, og spurgte, om ikke Grib syntes godt om at spise hos ham ubuden. Grib svarede: "Det er et Ord!" — og nu seilede Tordenskjold med syv smaa Skibe henimod Dynekilden Klokken otte om Morgenen. Trefningen varede i syv samfulde Timer; men, uagtet den heftigste Ild fra alle Kanter og den langt større Overmagt, spillede dog Tordenskjold fuldkomment Mester; thi af den hele fiendtlige Flaade blev der ikke een Jolle tilbage; en stor Skytspram paa fire og tyve Kanoner, der tilforn havde været et Orlogsskib, otte Galeier og een og tyve bevæbnede Transportskibe med Krudt og Kugler bleve aldeles erobrede; elleve Skibe vare enten skudte i Grund eller opbrændte, og ni hundrede og een og

tredive Matroser deels fangne, deels dræbte. — Dette Foretagende skete den 8de Juli 1716, og havde den vigtige Følge, at Carl den tolvte maatte ophæve Beleiringen for Friderikssteen, og forlade Norge med uforrettet Sag.

2. **Erobringen af Marstrand.** Denne By var forsvaret af Fæstningen, Carlsteen, af to Batterier, tre stærke Skanser og femten bevæbnede Fartøier, der i alt havde atten hundrede Matroser og Soldater. Ikke destomindre indtog Tordenskjold baade Byen og Fæstningen i tre Dage. Herved brugte han ligesaa megen List som Tapperhed; thi, da han talede Svensk som en Indfødt, gik han først forklædt som en Fisker omkring baade i Byen, paa Fæstningen og den fiendtlige Flaade, og faldbød nogle Fisk meget dyrt, for desto bedre at kunne udspeide Alt. Derefter udspredte han, at der var tyve tusinde Mand paa Marsen til hans Undsætning, og, da Commandanten paa Fæstningen sendte en Officier ned i Byen, for at see, hvor stor den danske Krigsmagt var, beskjenkede Tordenskjold Officeren, og stillede de samme Folk op i forskjellige Gader. Men, da Commandanten havde lovet at overgive sig, og Tordenskjold syntes, det varede for længe, gik han selv med nogle faa Mænd op paa Fæstningen lige hen til Commandantens Vinduer, og med Kaarden i Haanden raabte ind til ham: "For en Ulykke! hvad nøler I efter? Veed I ikke, at Tiden er forløben?" — Herover blev Commandan-

ten saa forvirret, at han strax rykkede ud med alt sit Mandskab. Denne Overgivelse skete den 26de Juli 1719. — Marstrands Erobring og Carlsteens Overgivelse glædede Friderik den fierde saaledes, at han tog hen til Tordenskiold, hilsede ham paa det Mildeste, lykønskede ham som Viceadmiral, og bandt selv sit Brystbillede, rigeligen besat med Diamanter, i Tordenskiolds Knaphul.

Ved denne Leilighed aflagde Tordenskiold, ligesom ved mange andre, Prøver paa sand Menneskekjerlighed; thi, saasnart han havde indtaget Marstrand, forbød han sine Folk paa det Strængeste at røre det Allermindste, som hørte Borgerne til, og siden, da han vilde gjøre et Hovedangreb paa Fæstningen, og den svenske Commandant havde truet med, saasnart dette skete, at antænde Byen paa adskillige Kanter, tillod Tordenskiold Borgerne at føre deres Gods over til Kløverøen, en Holm ude i Havnen. Desuden gav han dem selv saavel Baade som Folk til at bringe det derover. Ja han skrev endog Commandanten til, lod ham vide, baade hvad Tid, og hvorhen denne Flytning skulde skee, og bad ham, at han imidlertid vilde holde op at fyre i det Mindste paa den Kant.

Desuden besad Tordenskiold Kjekhed og Snarraadighed i en høi Grad; saa han aldrig blev forvirret ved en uventet Skræk, men fattede strax en Beslutning. Engang fik han Befaling at gaae ind under den svenske Vall for at indhente Kundskab om

Tilstanden i Skaane. Tordenskjold steg derpaa i Land, og tog ikke mere end ti Mand med sig; thi han ventede ikke en fiendtlige Krigsfolk der. Men nogle svenske Dragoner bleve ham vaer, gave Hestene af Sporen, og rede til. Matroserne bleve strax bange, og, uagtet Tordenskjold raabte, de skulde blive, løbe de dog deres Vei, og kastede sig i Jollen. Tordenskjold, som nu var ene tilbage, nødtes ogsaa til at flygte; men, inden han naaede Strandbredden, blev han indhentet af Dragonerne. Een af disse raabte, han skulde give sig fangen, fordrede hans Kaarde, og rakte Haanden ud efter den. Men Tordenskjold hug ham over Haanden; "Den Gang ikke!" sagde han, sprang ud i Søen, og med Kaarden i Munden svømmede hen til Jollen.

En anden Gang blev han kaldet fra sin Post under Norge ned til Kjøbenhavn. For at komme desto hurtigere, satte han sig paa en lille Hukkert, som han havde taget fra Svensken. Hukkerten havde alene to smaa Kanoner. Mandskabet bestod blot af to og tyve Mand, af hvilke de otte allene vare søvante Skibsfolk. Da han seilede forbi de svenske Kyster; drog en fiendtlig Fregat paa sexten Kanoner ud mod ham. Tordenskjold satte først alle Seil til for at undgaae en saa stærk Overmand; men Fregatten hentede ham ind. For da ikke at overgive sig, besluttede Tordenskjold at slaaes. Han stillede sine to Kanoner paa den ene Side af Hukkerten, deelede Vaaben ud til sit Mandskab, tog

selv tvende Rifler, og satte sine to Tjenere ved Siden af sig, som ei skulde gjøre andet end lade og række ham Riflerne. I denne Stilling tog han mod Fienden.

Ved det første Lag, som Fregatten gav, blev Een af de danske Skibsfolk skudt, og den Anden var i Dødsfare. Tordenskjold svarede med sine to Kanoner og Rifler det Bedste, han kunde; men den svenske Capitain ansaae Sagen saa ubetydelig, at han raabte over til de Danske: De skulde kun stryge Flag, og give dem ligesaa godt først som sidst. — Tordenskjold raabte tilbage: "Det er Tordenskjold selv. Du har med at bestille, og han er ikke vandt til at lade sig tage. Har Du Mod i Brystet, kommer Du ombord til Mig, og, kan Du tage Mig, vil Jeg holde Dig for den bedste Officeer i hele Sverrig."

Capitainen gav ham atter det glatte Lag, og tilsidst blev Tougværket og det øvrige Redskab paa Hukkerten saa forskudt, at det ei saae ud til, den længe kunde holde Stand. Herover svingede Capitainen sin Hat, og raabte: Jeg ønsker Mig til Lykke med at kunne faae Tordenskjold til Gothenborg. — "Nei," raabte Tordenskjold, "hverken Du eller Nogen skal bringe Mig til Gothenborg." I det samme sigtede han mod Capitainen, skiød, og traf. Saasnart han saae, at Capitainen faldt; lod han Pauker og Trompeter lyde under et almindeligt Frydeskrig. Mandskabet derimod paa den

svenske Fregat blev forskrækket, og tog Flugten. Tordenskjold vilde gjerne have sat efter; men hans Folk vare saa trætte, og hans Hukkert saa forskudt, at han maatte lade sit Forsæt fare, og see til, hvorledes han kunde komme heel og holden til Kjøbenhavn. I Slaget manglede han Kugler og Skraa; men han var ikke raadvild: han havde nogle engelske Tintallerkener; disse skar han i Stykker, og lagde for Kanonerne.

Da Krigen var endt, søgte Tordenskjold om Tilladelse at reise udenlands, og besøge fremmede Hoffer. Kongen var vel ikke meget for denne Reise; men omsider gav han dog sin Tilladelse dertil. Tordenskjold reiste da først over til Hertugen af Augustenborg, som var hans synderlige Velynder, og fornøiede sig i nogen Tid med Jagten. Her drømte han en Nat, at han sloges med en stor giftig Slange, som tilsidst stak ham i Brystet under den høire Arm. Dette følede han saa levende, at han udgav et forskrækkeligt Skrig, hvoraf han selv vaagnede. Hertugen og de Andre, som han fortalte denne Drøm, raadede ham fra at reise længere, og han havde næsten foresat sig at følge deres Raad. Men Dagen efter var han paa Jagt med Hertugen; her styrtede Hesten under ham, uden at han selv kom til nogen Skade. Nu troede han, Drømmen var opfyldt, og han besluttede igjen at fortsætte sin Reise.

Fra Augustenborg kom Tordenskjold til Hamborg. Paa Reisen havde han med sig et ungt Menneske, ved Navn Lehn, en Søn af en rig Kjøbmand i Kjøbenhavn, der havde beviist ham adskillige Tjenester. I Hamborg blev der fortalt, at der var kommet en Slange til Byen, som havde syv Hoveder med Kroner paa. Dette bevægede den unge Lehn at gaae hen for at see dette Vidunder. Men istedet for Slangen var der en svensk Oberst, Stahl, der holdt Banke, og indbød Lehn at spille med. Lehn tabte ei alene alt det Guld og Sølv, han havde hos sig, men nødtes endog til at give sin Haand for en Sum af fem og tyve tusinde Rigsdaler, som han skulde have tabt til Stahl. Tordenskjold ærgrede sig vel over denne Opførsel, men uden at gjøre videre ved Sagen, reiste han til Hannover.

I Hannover blev han meget venligen modtaget af den engelske Konge, Georg den første, som paa den Tid opholdt sig her. Kongen talede længe med ham, ophøiede hans Mod, nævnede med Berømmelse hans vigtigste Slag, og ansagde ham nogle Gange til Taffels. Efter Kongens Afreise blev Tordenskjold indbudet til Bords hos General Belau. Her var et stort Selskab, blandt Andre ogsaa Oberste Stahl. Da Maaltidet var endt, gik Tordenskjold, Stahl og nogle andre Officerer, og talede sammen. Samtalen kom paa nogle Bedragere, som Kongen af Engelland just i de Dage

havde kastet i Fængsel for Bedrageri i Spil. Tordenskjold roste Kongens Retfærdighed, og spurgte Obersten, om han ikke havde hørt tale om en Slange, der havde syv Hoveder med Krone paa, som visse Personer i Hamborg viste Nysgjerrige for at trække dem op. "Een af mine Paarørende," sagde han til, "er bleven skammeligen trukket op af disse Bedragere. Jeg undrer mig over, at Magistraten i Hamborg ikke jager saadanne Filurer ud af Byen med tusinde Stokkeprygl." — Den Slange, I snakker om," svarede Stahl, "eiede Jeg; men Jeg veed ikke af noget Filureri at sige, og det var en slet Karl, der sagde saadant Noget." — Tordenskjold blev opbragt, og bad Obersten træde udenfor.

Da de vare komne ned i Gaarden, sagde Stahl: "I talede der oppe som en gemeen Matros." — Strax slog Tordenskjold ham Kaarden af Haanden, greb ham i Brystet, kastede ham til Jorden, og pryglede ham med sin Stok, saa at Obersten flød i Blod. Derpaa greb han Stahls Kaarde, brød den itu, og kastede den over et Plankeværk ud paa Gaden. Derefter sagde Tordenskjold: "Jeg haaber, I glemmer ikke den gemene Matros saasnart," gik igjen op til Selskabet, og var saa rolig og munter, som om slet ingen Ting var forefaldet. Stahl derimod, som var besudlet fra Øverst til Nederst, maatte lade sig føre hjem i en Bærevogn.

Dagen efter tidlig om Morgenen sendte Stahl ham et Udfordringsbrev. Men Tordenskjold svarede: At Stahl kunde søge sin Oprejsning der, hvor han var falden; han gik ikke ud med Stahl. — Kort efter blev Tordenskjold indbudet til Middag hos Kammerpræsidenten, Gørz i Hannover. Første Gang undskyldte han sig; men, da han blev budet paa Ny, lovede han at komme. — Over Bordet bragte en vis Oberst Münchhausen den Tildragelse med Stahl paa Bane. "Stahl har i Morges fordret Mig ud," sagde Tordenskjold; "men Jeg synes ikke, Jeg skylder den Herre nogen Erstatning." — Alligevel overtalede Selskabet ham omsider til at gaae ud for en Kaarde, hvilket han ikke nær var saa stærk i, som i at skyde, og Münchhausen tilbød sig at være Tordenskjolds Secundant. Tillige blev det aftalt, at Mødet skulde ikke skee i det Hannoveranske, men i Bispedømmet Hildesheim, som ligger paa Grændserne af Hertugdømmet Hannover.

Dagen derpaa om Morgenen Klokken fem kom Oberste Münchhausen hen til Tordenskjold. Strax stod denne op, klædte sig paa, medens Münchhausen var i det forreste Værelse, læste efter Sædvane sin Morgenbøn, og gik derpaa ud til ham. Münchhausen fortalte, at Stahl var om Natten taget bort, formodentligen for at undgaae Duellen. "Men," lagde han til, "Admiralen maa dog indfinde sig paa den aftalte Plads, for at holde sit Løfte." Derpaa tog Tordenskjold en lille Pariser-

Kaarde med sig, og steeg i Vognen. Hans Kammertjener, ved Navn Rold, spurgte, om han ikke vilde have sine Reisepistoler med. Han svarede: "Nei," og Münchhausen forsikkrede: „Det er aldeles unødvendigt; det kommer ganske vist ikke til Noget." Derpaa satte denne sig til Hest, og reed i Forveien.

De de vare reiste en Fjerdingvei ind i det Hildesheimske, kom Münchhausen ridende til, og raabte: "Stahl er allerede paa Pladsen!" Tordenskjold sprang ud af Vognen, talede et Par Ord med Münchhausen, og befalede derpaa sin Kammertjener at levere Münchhausen den store Kaarde, som han havde taget med sig. Kammertjeneren sagde: "Det er bedre Admiralen tager min, da hans egen duer slet ikke til at slaaes med." — Nei," sagde Münchhausen, „den er ham for svær," bad derpaa Tordenskjold at gaae lidet længere frem paa Pladsen, for at han og Stahl kunde afgjøre Sagen alene. — De Øvrige traadte nu tilbage, og Münchhausen tilligemed en Anden tog Kammertjeneren, hver i sin Arm, slæbede ham bort, og holdt ham fast. Imidlertid uddrog Stahl sin Kaarde, som var et stort Sværd, og Tordenskjold ligeledes sin Pariserkaarde. Det første Stød afbødede Tordenskjold; men i det andet Udfald stødte Stahl Klingen saaledes ind under hans høire Arm, at den gik ud igjennem Skulderen, og traf den derpaa tilbage i en Terts. Efter dette Stød blev Tordenskjold endnu staaende, og

raabte paa sin Kammertjener; men denne fik ikke Lov til at slippe løs, førend Stahl og alle de Andre vare komne paa Hestene. Da sprang Rold til, tog Tordenskjold i sine Arme, og holdt et Tørklæde for Hullet. Men Blodet forløb ham, han segnede, og døde med de Ord: "Gud, vær for Jesu Skyld min arme Sjel naadig!"

Tordenskjold blev myrdet den 20de November 1720 i sit eet og tredive Aar. Sorgen over hans Død var almindelig, især tog Kongen sig den meget nær. Hans Legeme blev ført til Kjøbenhavn, og nedsat i Holmens Kirke. Hans Morder, Oberste Stahl, flygtede over til Haag, i Holland, hvor den holsteenske Hertugs Minister tog sig meget af ham. I Haag ægtede han en adelig Frøken, som denne Minister havde besvangret. Med hende reiste han siden til Amsterdam, hvor han lige til sin Død levede et usselt og foragtet Liv.

I Henseende til Tordenskjolds Skabning, Udseende og legemlige Egenskaber, var han undersætsig, bredskuldret og stærklemmet. — Hans Øine vare blaa, og laae noget dybt inde. Han havde en stor, kroget Næse, fyldige Læber og en kløvet Hage. Ved Munden havde han et Ar af et Hug, han havde faaet som Lieutenant, da han duellerede med en Anden, der misundte ham den Yndest, han stod i hos den norske Statholder, Løvendahl. — Han var udrustet med en saa stærk og igjennemtrængende Stemme, at han, som Ca-

det, overstemmede hele Holmens Menighed, naar han sang i Kirken. Videre besad han ualmindelige Legemskræfter, hvorfore han i sin Ungdom havde bestandig Lyst til at brydes, spænde Krog og prøve Styrke. I Legemsøvelser var han hurtig og smidig; i at skyde med Rifler og Pistoler havde han neppe sin Lige. Man har seet ham skyde Proppen af en Flaske, uden at skade Flasken; at treffe Esset paa et Kort, og med en Pistolkugle at snyde et brændende Lys, som holdtes i temmelig Afstand fra ham, uden at det slukkes.

Af Hjerte var Tordenskjold ærlig, troskyldig, hastig, men snart god igjen, varm for Konge, Land, Dyd og Religion, uforsonlig mod al Svig og Feighed, medlidende mod Fattige, kjerlig mod Slægtninge og taknemmelig mod Velgjørere. En af de Aarsager, hvorfore han søgte om Tilladelse at reise udenlands, var denne: at hilse paa sin store Velynder, Stifteren til hans hele Lykke, Grev Løvendahl, som paa den Tid opholdt sig i Dresden. Han gjemte ogsaa omhyggelig en Pokal, som Greven havde foræret ham. Denne brugte han alene ved høitidelige Leiligheder, drak af den Kongens og sin Velgjørers Skaal, og kaldte den Løvendahls Pokal.

I Omgang var Tordenskjold munter, fri og rundtalende. Herved skaffede han sig mange endog mægtige Uvenner, ligesom han ved sin store Lykke fik mange Misundere. Disse lagde to Gange Sag

an imod ham; men han blev begge Gange aldeles frikjendt, og Kongen overlod ham strax derefter Commandoen baade i Nordsøen og Østersøen, ja gav ham Fuldmagt til at handle ganske efter eget Godtbefindende.

Endeligen, ligesom Tordenskjold var en Ære og Støtte for sit Fædreland, saaledes var han en Skræk for Fienden; thi det er bekjendt, at han havde indjaget de Svenske, især dem ved Kattegattet og Nordsøen, saadan en Frygt, at de brugte hans Navn til at kyse deres Børn med. "Tier Du ikke stille," sagde de, "kommer Tordenskjold."

V.

Christian den sjette.

Christian den sjette var en Søn af Frederik den fjerde, og kom til at regjere 1730. Det Første, Christian foretog sig som Konge, var, at afskedige Mange af sin Faders Yndlinge og Ministre, og henvise Enkedronningen, Anne Sophie Reventlau, til Clausholm i Jylland. — Dernæst ophævede han den Landmilits, som hans Fader havde oprettet, og indførte igjen Stavnsbaandet, paa Grund af, at Bønderne misbrugte den Frihed, som var skjenket dem. — Endeligen

forbød han at trykke de Taler og Vers, som vare forfattede til den afdøde Konges Ære.

Under denne Konge gjordes adskillige nyttige Indretninger: 1. Handelen blev udvidet ved Seiladsen paa China, og ved at tillade det vestindiske Compagnie, at kjøbe Øen St. Croix af de Franske. — 2. Flaaden blev istandsat, en bedre Maade i Skibsbygeriet indført, og Dokken indrettet paa Christianshavn. Dette skete fornemmeligen ved Grev Danneskjold, Admiral Suhm og Constructør Bendstrup. — 3. Videnskaberne bleve befordrede ved et Videnskabsselskab i Kjøbenhavn, ved et Gymnasium i Altona og ved en bedre Skoleforordning. — Kongen tog sig ogsaa meget af Kjøbenhavns Universitet; thi han opbyggede de afbrændte Professorboliger, forøgede Professorernes Indkomster, og ansatte to Professorer i Lovkyndigheden, hvorover Ingen tilforn havde læst. — 4. Religionsvæsenet blev ivrigen forfremmet, ved at lade anlægge mange Skoler paa Proprietærgodserne, indføre Confirmationen, trykke utallige danske Bibler, og udgive adskillige Sabbatsforordninger.

Kongens Hofpræst var Bluhme den ældre. Han var den Gang en meget gjeldende Mand, men tillige en stor Pietist, og for det Meste Skyld i al den Skinhellighed og alt det Religionssværmeri, som paa den Tid besmittede baade Hoffet og hele Landet. Det ansaaes da for sand Gudsfrygt, for et Tegn paa de sande Guds Børn og de sande Troende, at

see bleg ud, helde med Hovedet, lude, sukke, græde over Verdens Daarligheder, erklære enhver Fornøielse for syndig og fordømmelig, have Frelseren, Jesus, og Jesu Vunder, Blod og Død bestandig i Munden, kjedes ved dette Liv, og længes efter et andet, eller, som det hedte i Pietisternes Sprog, ønske snart at komme ud af denne Graads og Jammerdal, og leve med Frelseren i det aandelige Jerusalem og det himmelske Kanaan.

Dette herskende Pietisteri stiftede megen Skade: deels stillede mange slette Mennesker sig hellige an, for ved dette Hykleri at skaffe sig en Lykke, som de ikke fortjente; deels forlededes herved mange svage Hoveder til at gjøre en Ulykke enten paa dem selv eller paa Andre, hvorfore Dødsstraffene bleve i denne Konges Tid meget skjærpede; deels opstode der adskillige Geistlige, som med alt for megen Iver talede mod disse Fordomme, og opvakte derved stor Uro og heftige Stridigheder.

Christian den Sjette var gift med Sophia Magdalena, en Prinsesse fra Culmbach - Bareuth i den frankiske Kreds. Hun elskede Pragt til det Umaadelige, og overtalede sin Gemal til at bygge adskillige Slotte, som: det pragtfulde Hirsholm, der er bygget paa en Sump, og forfalder Aar for Aar; det kostbare Christiansborg, som kostede en og tyve Tønder Guld; da det Slot som Frederik den Fjerde havde bygget nyligen i Forveien, ikke

var godt nok, og maatte nedrives. — Men saa vel ved disse Bygninger, som ved at øse Penge ud til fremmede Projektmagere, kom Landet under denne Konge i en Gjeld af to Millioner, uagtet Christian den sjette regjerede kun i sexten Aar, førte ingen Krige, havde ingen Landeplager, og modtog ved sin Tronbestigelse et velforsynet Skatkammer.

Christian den sjette døde 1746. Dansk hørtes slet ikke ved Hoffet i hans Tid; fordi hans tydske Dronning kunde ikke lide dette Sprog. Alt var tydsk, og de, der vilde gjøre Lykke, maatte være Tydskere.

De mærkeligste Mænd under Christian den sjette vare: 1. Schelderup, Gouvernør paa Kysten Guinea. Han levede kun her i otte Maaneder; men i denne korte Tid gjorde han sig saa elsket af Negerne, at de ansaae ham snarere som en Gud, end som et Menneske. Dette fik han mere end een afgjørende Prøve paa; f. Ex. Da Hollænderne vilde tiltvinge sig nogen Magt over de danske Negere, fik Hine ei Trediedelen af deres egne Negere til at angribe Vores; de Indfødte kom hundrede Mile ned fra Landet for at see Schelderup; Nabokongerne indbøde ham til sig paa den forbindtligste Maade; En af disse tilbød ham endog sin Datter til Ægte, og, da Schelderup døde, sørgede alle Negerne for ham, som for en Fader; ja Nogle løb forvildede omkring, og vare færdige at aflive dem selv. — Denne Schelderups Menneskekjerlig-

hed var Aarsag i, at Handelen paa Guinea blev i hans Tid drevet med stor Fordeel; thi han kunde ei faae saa mange Varer tilsendte, som han kunde afsætte.

2. Niels Lembak. Denne Mand var først Sognepræst for Vaaler Sogn i Aggershuusstift; men, da han ingen Lyst fandt til Præstestanden, frasagde han sig frivilligen dette Embede, og blev derefter Sorenskriver for Rommerige i samme Stift. Da han boede paa Landet; blev Landbruget ham vigtigt; han arbeidede flittigt, opryddede udyrkede Marker, gjorde de dyrkede mere frugtbare, gjennemgrøftede sumpige Enge, inddigede Veie, og beredte Tørv af den ellers unyttede Myrejord, som blev opgravet ved Grøftningen. Ved denne uafbrudte Vindskibelighed vandt han betydelige Fordele, og blev en meget velhavende Mand.

Men sin Overflod brugte Lembak til Goddædighed: Han udlaante til de fattigste Bønder henimod to hundrede Tønder Havre paa de taaleligste Vilkaar, da der engang var Mangel paa Sædekorn; han tog en fattig og ham aldeles ubeslægtet Bondesøn til sig, oplærte denne i Agerdyrkningen, og forærede ham ei alene en Gaard, som Lembak havde anseeligen forbedret paa sin egen Bekostning, men endogsaa to tusinde Rigsdaler til at sætte sig i Stand med. Videre uddelede han Sølvmedallier til Belønning for de flittigste Landmænd, og betalte Bønderkonernes forarbeidede Tøier af Uld og Linned, og

fattige Huusmænds forfærdigede Trævare langt over deres virkelige Værd, for at opmuntre til Agerdyrkning, Huusflid og Vindskibelighed.

Desuden var Niels Lembak en meget sindig og gudfrygtig Mand. Baade i sit Huus og i sit Embede handlede han efter Overbeviisning og Samvittighed; han klædte sig tarveligt, levede sparsomt, og anvendte sine Rentepenge eller andre Indtægter til virkelig Nytte. "Disse skal nedgraves i Jorden," pleiede han at sige, og der bære Frugter." — Hans Fornøielse bestod i at spille paa Cithar, synge, og giøre Viser til Bondestandens Ære. — Kort før sin Død giorde han sit Testamente, hvori han udbad sig at bæres til Graven af tolv skikkelige og flittige Bønder, og bestemte deri tillige noget Vist for denne deres Umage. Dette skete, og for det, som blev disse Bønder tillagt, lode de, hver for sig, forfærdige et Stykke Sølvtøi, som de giemte til Erindring om den dydige og godgiørende Niels Lembak.

VI.

Hans Egede.

Hans Egede var en Nordmand, og Sognepræst for Vogens Menighed i Tronhjemsstift under Frederik den fierde. Da Egede erfarede, at Grøn-

lænderne, der nedstammede fra de Norske, og havde tilforn været Christne, vare nu vilde og vankundige; besluttede han at forlade sit Kald, og med sin Familie at reise over til Grønland, for at udbrede Religion og Sædelighed. Mange spottede vel over dette Indfald, og Andre raadede ham derfra; men Egede blev sin Beslutning tro. Ved sine Forestillinger og Overtalelser udvirkede han omsider, at et Selskab i Bergen skjød en Capital sammen af ti tusinde Rigsdaler, hvortil han selv gav tre hundrede, hvilket var Alt, hvad han eiede. Selskabet satte Egede til Opsynsmand over Handelen i Grønland, og Friderik den fjerde udnævnte ham til Missionær sammesteds med tre hundrede Rigsdalers aarlig Løn.

Derpaa reiste Egede med sin hele Familie i Mai Maaned 1721. Efter to Maaneders Seilads nærmede de sig op under Grønland; men, jo nærmere de kom Landet, jo vanskeligere blev Farten; thi deels bleve Skibene saaledes omringede af Drivils, at de undertiden stode stille; deels blev Skibsfolket mismodigt, og vilde vende tilbage. Men Egede, skjønt et syvant, opmuntrede dem til at holde ud, og tog selv Deel i Arbeidet; saa at de endeligen efter megen Møie landede i Baalsbugten. Her stege de i Land, og efter Egedes Anviisning byggede til Skjul mod Vinteren et Huus af Brædder, Steen og Jord. Dette var Begyndelsen til den første grønlandske Colonie, som blev kaldet Godthaab.

Saasnart Bygningen var færdig, drog han jevnligen om til Grønlænderne, ja opholdt sig endog hele Nætter over i deres hæslige Hytter, for at lære deres Sprog og kjende deres Sæder. Imidlertid viste han sig meget venlig mod dem, hjalp dem i Alt, hvad han kunde, trøstede dem i deres Nød, og pleiede dem i deres Sygdom. Dette skete især, da Børnekopperne kom første Gang over til Grønland, og bortrykkede i Begyndelsen mange Familier; thi da husede Egede alle de Grønlændere, som tyede til ham, gik om iblandt dem baade som Læge og Præst, og lod deres Døde begrave. Denne Godhed rørte Indbyggerne, og saaledes talede en døende Grønlænder til Egede: "Du har gjort det imod Os, som neppe vore Egne skulde have gjort. Du har pleiet Os; Du har begravet vore Døde, at de ei ere blevne spredte af Ravne og vilde Dyr; Du har lært Os, hvordan Vi kan blive salige; saa Vi kan døe med Glæde, og vente et bedre Liv efter dette."

Ved denne fromme og menneskekjerlige Opførsel vandt Egede det, han især ønskede: At Grønlænderne fattede Kjerlighed til ham, hørte med Begjerlighed hans Lærdomme og Formaninger, aflagde efterhaanden deres Overtro og Vanart, antoge Christendommen, og indrettede deres Levnet efter dens Forskrifter.

Saa ivrigen Egede vaagede for Religionens Bedste; saa ivrigen vaagede han og for Handelens Opkomst og Drift: Han opledte de bedste Pladse

til nye Bygninger og de bedste Bugter for Fiskeriet; han var selv tilstede ved ethvert nyt Forsøg, som skete paa Fiskerier eller andre nyttige Ting; han var gjerne Anfører og Formand paa de Reiser, som undertiden foretoges, for at kjende Landets Beskaffenhed og Producter. Paa een af disse Reiser hendtes det en Gang, at nogle Grønlændere, bevæbnede med Buer og Pile, flokkede sig sammen paa Strandbredden, for at jage de Danske bort. Men, saasnart Grønlænderne fik Øie paa Egede, bleve de strax rolige, toge de Danske i Land, indbøde dem endog i deres Hytter, og viste dem villigen Vei overalt.

Da Egede havde saaledes i femten Aar arbeidet utrætteligen baade for Christendommen og Handelen; søgte han sin Afsked, fordi han følede sig gammel og svag. Denne fik han, og hans ældste Søn, Poul Egede, blev udnævnt til hans Eftermand. Derpaa reiste Faderen ned til Kjøbenhavn. Her blev han aflagt med en aarlig Pension af fem hundrede Rigsdaler, for at undervise de tilkommende Missionærer i det grønlandske Sprog. Dette forrettede han troligt, som alt det Øvrige, indtil hans ældste Søn ogsaa afløste ham heri. Tilsidst reiste den gamle Egede over til sin Svigersøn, som boede i Stubbekjøbing paa Falster. Her døde han i sit to og halvfjerdsindstyvende Aar. Til Erindring om hans store Fortjenester af Grønland, blev En af Colonierne der kaldet Egedesminde.

Den ældre Egedes Kone, Gjertrud Rasch, var et sjeldent Fruentimmer i Mod og Standhaftighed: Hun bestyrkede sin Mand i den Beslutning, at forlade Fædreland, Venner og Beqvemmeligheder, for at udbrede Kundskab og Sædelighed blandt de vilde og vankundige Grønlænderê; hun delede kjekt alle Farer og Møisommeligheder med sin Mand; hun opmuntrede ham endog til at forblive i Grønland, og foretrække vedvarende Møie for Ro og Magelighed, da det en Gang under Christian den sjette truede med, at den hele grønlandske Handel skulde ophøre, og det blev Egede overladt, enten at forlade Landet, eller at blive næsten alene tilbage. — Men, uagtet Gjertrud Rasch var saa kjek og modig, besad hun dog et følsomt og menneskekjerligt Hjerte. Dette viste hun især, da Smaakopperne rasede i Grønland; thi, uden at afskrækkes af de Syges Stank og Ureenlighed, gik hun med moderlig Ømhed om imellem dem, vaagede hos dem, sørgede for deres Beqvemmeligheder, lavede Mad og Lægemidler til dem, trøstede de Døende, og formanede de Lidende til rolig Hengivenhed i Guds Villie. Ja hun opoffrede sit Liv og sine Kræfter i Grønland og for Grønlænderne; thi hun døde her samme Aar, som hendes Mand havde besluttet at reise tilbage.

Hans Egedes ældste Søn, Poul Egede, var ogsaa en herlig Mand baade i Levnet og Lærdom. Han var ganske besjelet af Faderens fromme, sagt-

modige Aand, ligesaa varm, som denne, for Grønlands Vel og Grønlandernes Lyksalighed, og almindeligen elsket og agtet baade af Høie og Lave, baade af Unge og Gamle; thi Mildhed og Ærlighed udlede af hver en Mine, og viste sig i hver en Handling. — Poul Egede har ogsaa, ligesom Faderen, gjort sig bekjendt ved Skrifter angaaende Grønland; blandt andre, ved en grønlandsk Ordbog paa Dansk og Latin, ved en grønlansk Oversættelse af det ny Testamente og ved en Beskrivelse over Grønland. Han døde i en høi Alder, som Præst ved Vartau i Kjøbenhavn og med Titel af Biskop. — Hans yngre Broder, Nicolai Egede, døde som Kjøbmand i Grønland, og havde der gjort mange Indretninger til Gavn for Landet og Handelen.

VII.

Fridrik den femte.

Fridrik den femte, Christian den sjettes Søn, kom paa Tronen 1746. Det Første, Kongen sørgede for, var, at ophjelpe Landets forfaldne Finantser. Derfore udnævnte han Grev Otto Thott til Præsident i Rentekammeret. Thott svarede ogsaa til sin Konges Forventning; thi ved sine gode og sparsommelige Indretninger fik han det Meste af Gjelden betalt. Heri blev han meget un-

derstyttet af Ministeren for de udenlandske Sager, Grev Schulin. Schulin kom herind som Student; men ved Dulighed og Kundskaber svingede han sig saaledes i Veiret, at han døde som Statsminister.

Dernæst sørgede Kongen meget omhyggeligt for Videnskabernes Udbredelse: Han stiftede Ridderakademiet i Sorøe; han lod den botaniske Have indrette i Kiøbenhavn; han understøttede Selskabet til de skiønne Videnskabers Forfremmelse, hvorved Fædrelandets Digtekonst og Veltalenhed har vundet betydeligen; han sendte ogsaa et Selskab af Lærde til Arabien, for at kiende Østerlændernes Skikke, og derved give en rigtigere Forklaring over Biblen. Men disse Lærde døde alle underveis, undtagen den berømte Capitain, Niebuhr. Efter sin Hiemkomst udgav Niebuhr tvende Verker, som bleve modtagne med almindeligt Bifald: Det ene er hans Reisebeskrivelse til Arabien, det andet en Beskrivelse over Arabien.

Konsterne tog ogsaa Friderik den femte sig faderligen af: Han oprettede et Maler- og Billedhuggeracademie; gav Slottet Charlottenborg i Kiøbenhavn til Brug for dette Academie; ansatte Professorer; tillod Alle uden Betaling at tage Deel i deres Underviisning, og bestemte Reisestipendier for de dueligste Lærlinge. — Dette Academie har ei alene frembragt store Mestere i enhver Konst,

men ogsaa meget bidraget til at forbedre og forædle Haandværkerne.

Kjøbenhavn forskjønnedes under denne Konge ved de prægtige Palæer paa Amalienborg. Denne Plads blev efter Kongen kaldet Frideriksstad. Her blev hans Støtte til Hest opreist paa det asiatiske Compagnies Bekostning. — I Nærheden af Amalienborg stiftede han det Hospital, som bærer hans Navn, og ansees af Kjendere for Et af de bedste i Europa.

Ogsaa for sine Undersatters Fornøielse sørgede Fridrik den femte; thi han aabnede igjen den danske Skueplads, som var lukket under Christian den siettes Regiering, og indkaldte et Selskab af italienske Operister og franske Skuespillere. Concerter, Baller og Selskaber bleve ogsaa tilladte. Overalt herskede under denne Konge ligesaa megen Frihed, Liv, Munterhed og Tolerance, som under hans Fader Stivhed, Tvang, Skinhellighed og Forfølgelsesaand.

Friderik den femte førte vel ingen Krig; men det regnede under ham til en meget farlig Krig med Rusland. Aarsagen hertil var denne: Den daværende russiske Keiser, Peter den tredie, der var en født Hertug til Holsteen Kiel, bar et uforsonligt Had til Danmark, og fordrede ei alene den Deel af Slesvig tilbage, som Friderik den fjerde havde taget fra Hertugen af Holsteen, men ogsaa Erstatning for de Indkomster, som Danmark imid-

lertid havde oppebaaret af Slesvig. — I denne Anledning blev Tvillingrigets hele Magt samlet baade til Lands og Vands. En Hær af halvfierdsindstyve tusinde Mand rykkede ind i det Meklenborgske, anført af den berømte General, St. Germain, som blev indkaldet fra Frankerige. En Flaade af tyve Linieskibe og elleve Fregatter krydsede i Østersøen under Admiral Fontenays Commando. — Paa den anden Side stode Russerne, fyrretyvetusinde Mand stærke, ogsaa i det Meklenborgske, under Romanzovs Anførsel, og et Slag syntes uundgaaeligt. Men i det Samme blev Peter den tredie afsat og myrdet, og hans Gemalinde, Catharina den anden, som besteg Tronen efter ham, indgik Fred med Danmark 1762.

Finanzerne, som Grev Thott havde forbedret, forfaldt i de sidste Aar af Friderik den femtes Regjering. Aarsagen hertil var de store Summer, som anvendtes deels til at oprette Manufakturer, deels til at holde Tropper i Holsteen og en Flaade i Søen, medens Syvaarskrigen rasede i Tyskland, deels til at ruste sig mod den russiske Keiser. Hertil kom en vis Lyst til at efterligne den Glands og Pragt, som hærskede ved det franske Hof, men oversteg meget Danmarks Indkomster. Dette tilsammen gjorde, at Landet var ved Kongens Død i en Gjeld af sex og tyve Millioner.

Friderik den femte døde i Januari 1766 efter tyve Aars Regjering. Han var ubeskriveligen elsket

af Folket, ligesom Folket af ham. Kongen saae altid sit Folk, og Folket altid sin Konge med inderlig Glæde; thi foruden hans herlige Skabning og skjønne Ansigt, hvori Mildhed talede af hvert et Øiekast og hver en Mine, besad han tillige en sund Forstand og et ømt, menneskekjerligt Hjerte.

Denne Konge var to Gange gift: Første Gang med den engelske Prinsesse, Lovise, hvis Indtog i Kjøbenhavn var Et af de gladeste og høitideligste Optrin, man kan tænke sig. Lovise var i levende Live tilbedet af Nationen, og efter hendes Død blev hun almindeligen begrædt som en Moder. — Anden Gang giftede Kongen sig med Juliana Maria, en Prinsesse fra Brunsvig-Wolfenbyttel. Hun var Moder til Arveprins Friderik.

De mærkeligste Mænd under Fridrik den femte vare: 1. Hans Gram. Han er født 1685 i Bjerby, en Bondeby i Aalborg Stift. Hans Fader, der var Præst sammesteds, læste selv for sin Søn, indtil denne kom til Academiet. Ved den første Examen viste den unge Gram saadant Bekjendtskab med det græske Sprog, at ei alene Tilhørerne bleve opmærksomme paa ham, men Professoren, der examinerede ham, fandt ham næsten ligesaa færdig i det Græske, som han var selv, og indbød ham samme Dag til sit Bord. Denne tidlige Flid fortsatte Gram siden uafbrudt, og erhvervede sig saadanne Indsigter i det græske Sprog og de dertil hørende Oldsager, at Europas største Lærde

vexlede jevnligen Breve med ham, og raadførte sig med ham ved de Arbejder, som de havde under Hænderne. Dette gjorde den hamborgske Fabricius, den hollandske Duker, den franske Montfaucon, den engelske Stukeley, og mange flere.

Men Gram lagde sig ogsaa med megen Flid efter Fædrelandets Historie, især Danmarks, og gjorde sig ligesaa fortjent af denne, som Torfæus af den norske; thi han behandlede Danmarks Historie critisk, det er: han undersøgte, hvorvidt de ældre Skribenters Beretninger vare rigtige, eller ej, rettede Fejlene, og satte Sandheden i et klarere Lys. Gram har ogsaa udgivet adskillige Stykker, der ere skrevne med stor Lærdom og dyb Skarpsindighed, og bidrage ikke lidet til at oplyse især enkelte Dele af Fædrelandets Historie.

Gram døde 1748 som Professor i det græske Sprog ved Kjøbenhavns Universitet, Etatsraad og kongelig Historiographus. I Anledning af hans Død blev der slaget en Sølvmedaille. Paa den ene Side staaer hans Brystbillede, og paa den anden en tilslukt Bog med de Ord: „Til Musernes Sorg lukket."

2. Jens Schelderup Sneedorf, der rensede Modersmaalet fra de mange franske Ord, som det til hans Tid vrimlede af, og gav sine Landsmænd Smag paa Veltalenhed og de skjønne Videnskaber. Han er født 1724 i Sorøe, hvor hans Fader var den sidste Rector ved Skolen der, som siden blev forandret til et ridderligt Academie. Da

Sneedorf var kommen til Academiet, blev han Medlem paa Borchens Collegium, Decanus paa Klosteret og Magister Philosophiæ. Siden blev han først Professor i Lovkyndigheden ved Sorøe Academie; derefter Lærer for salig Prinds Friderik. — Blandt hans Værker, hvori der overalt hersker Smag og Veltalenhed, er hans patriotiske Tilskuer det mærkværdigste. Dette Værk udkom som et Ugeblad, og bestaaer af tre Aargange. Forresten er alle hans danske Skrifter udgivne efter hans Død under Titel: Sneedorfs samtlige Skrifter, og udgjøre ni Bind i Octav.

Sneedorf døde i sin bedste Alder 1764. Hans anden Kone var Vilhelmine Thestrup, en Datter af salig Etatsraad Thestrup, Professor ved Kjøbenhavns Universitet. Denne Kone var en Ære for sit Kjøn baade fra Hjertets og Forstandens Side. Foruden det, at hun besad den qvindelige Blidhed i den højeste Grad, var hun tillige ej alene den kjærligste men ogsaa den omhyggeligste Moder; hun lærte ufortrøden selv de vanskeligste Ting for at kunne lære og veilede sine Sønner. Og, ligesom der er faa Koner, der have været saa almindeligen elskede, som salig Frue Sneedorf, saaledes er der ogsaa kun faa, hvis Død er bleven saa almindeligen beklaget som hendes.

3. Christian Braunman Tullin. Denne bekjendte Digter er født 1728 i Christiania, hvor hans Fader var Kjøbmand. Allerede i den spædeste

Alder udmærkede han sig som et Barn af stor Haab ved de offentlige Catechisationer i Kirken. Hvorfore hans Forældre bestemte ham til Studeringer, og efter nogle Aars private Underviisning satte ham i Christianias offentlige Skole. Herfra sendtes han ned til Akademiet i sit syttende Aar. Sine to første Examina tog han med Berømmelse, og lagde sig imidlertid efter Fransk og Tydsk, Tegning og Musik. Siden studerede han Theologie, tog Attestats, og prækede med Held nogle Gange. Men, da han havde for svagt et Bryst til at være Præst, forlod han Theologien, og lagde sig efter Lovkyndigheden. Dog dyrkede han tillige de skiønne Videnskaber, og lærte Engelsk og Italiensk. — Siden overlod hans Stedfader ham en Spiger- Stivelse- og Pudderfabrik, og det agershusiske Toldsocietet valgte ham til Toldinspectør 1759. Aaret efter beskikkede Kongen ham til Raadmand i Christiania, i hvilket Embede han døde 1765. — Tullins fornemste Digte ere det om Seiladsen og om Skabningens Ypperlighed. Begge disse Digte ere af Selskabet for de skiønne Videnskaber hædrede med Selskabets største Guldmedallie. Desuden ere alle hans Verker udgivne i tre Bind efter hans Død under Titel: Raadmand Tullins samlede Skrifter.

4. Jens Kraft. Han er født 1720 i Fridrikshald, hvor hans Fader var Kapitain ved det norske Infanterie. I sit nittende Aar kom han til Akademiet. Derefter blev han Medlem paa Borchens

Collegium, Decanus paa Klosteret og Magister Philosophiæ. Efter en Udenlandsreise af fire Aar blev han Professor i Mathematiken ved Sorøe-Academiet, og døde som Justitsraad i sit fem og fyrretyvende Aar. — Som Forfatter har Kraft gjort sig bekjendt ved adskillige mathematiske og philosophiske Skrifter, hvoraf nogle ere oversatte paa Tydsk. Iblandt Andre har han skrevet en Fortælling om de Vildes fornemste Indretninger, Skikke og Meninger. I Anledning af hans Død gjorde Een af hans Colleger i Sorøe dette Vers:

Var Dyd og Lærdom trygge
For Dødens Overmagt;
Var aldrig denne Skygge
Til Gravens Mørke bragt.
Hans Sjel det Liv har fundet,
Der er for Dyden skabt.
Vor Kraft har Meget vundet;
Vor Verden Meget tabt.

VIII.

Ludvig Holberg.

Ludvig Holberg er født i Bergen 1684. Hans Fader var Christian Holberg, som ved den norske Hær havde tjent sig op fra Gemeen til Oberst, og var meget agtet af Alle, saavel Høie som Lave.

I sine spædeste Aar mistede Sønnen begge sine Forældre, der vel efterlode ham en betydelig Formue; men en ulykkelig Ildebrand fortærede det Meste. Herover lod Holberg sig i sit tiende Aar indskrive til Soldat, og nød i nogen Tid Soldaterløn. Men paa sin Reise til det Regiment, han stod ved, traf han sin Slægtning, Præsten Otto Munthe, som mærkede hans Anlæg til Studeringer, tog ham til sig, og lod ham undervise af sine Børns Lærer. Efter nogen Tids Forløb blev Holberg sat i Bergens Skole, hvor han gjorde megen Fremgang, og kom til Academiet 1702.

Efterat han her havde med Ære taget alle sine Examina, reiste han strax udenlands. Først drog han til Holland, og siden til Engelland. Her opholdt han sig to Aar i Oxford, og levede af at undervise i Sprog og Musik. — Da han kom hiem, blev han antagen til at reise udenlands med en ung Adelsmand, ved Navn Andreas Winding. Ved denne Leilighed besaae han en stor Deel af Tydskland. Efter Hiemkomsten fik han Plads paa Borchens Collegium. Som Collegiant skrev han ei alene fire latinske Disputatser, men ogsaa en Indledning til de fornemste europæiske Rigers Historie, der modtoges med almindeligt Bifald; da dette var det første danske Skrift i sit Slags. — Derpaa fik han Rosenkrants's Reisestipendium af hundrede Rigsdaler aarligen, og nu besøgte han Europas sydligere Lande. Denne Gang gjorde han den første Deel af Reisen

M. Fods, deels af Sparsommelighed, deels for sin Helbreds Skyld, og opholdt sig for det Meste i Paris og Rom. Paa begge Steder omgikkedes han jevnligt med de lærdeste Mænd, besøgte flittigen de offentlige Bibliotheker, og lagde nøie Merke især til de Franskes Sæder og Tankemaade. — Fra sin tredie Udlandsreise kom han tilbage 1716, og to Aar efter blev han Professor ved Kiøbenhavns Universitet, først i Philosophien, siden i Veltalenheden, og tilsidst i Historien.

Sit hele Liv igjennem var Holberg utrættelig ei alene i at læse, men og i at skrive. Hans Værker ere mangfoldige, og deels morsomme, deels alvorlige. De merkeligste af disse ere: 1. Peder Paars, et comiskt Heltedigt, hvori Forfatteren spotter over den Svulst og de Overdrivelser, som findes hist og her saavel i de Gamles som i de Nyeres alvorlige Heltedigte. Dette kom for Lyset 1719, og er det Første af Holbergs Vittighedsværker. Peder Paars blev i Begyndelsen modtaget paa forskjellige Maader: Nogle glædede sig hailigen over dette Digt baade paa Sprogets og Smagens Vegne; Andre derimod troede heri at finde deels dem selv deels deres Venner trufne, og bleve vrede. Disse tillagde Digtet Spotterier baade over Regjeringen og Religionen. Herover blev det undersøgt af Kongens høje Raad; men Undersøgelsen endtes med, at det blev erklæret for et uskyldigt og morsomt Skrift. Nu blev det læst med Begjerlighed, og var det

første danske Skrift, som i en Tid af halvandet Aar blev to Gange oplagt. Ja, det morede ei alene Landsmænd, men blev endog baade af Svenske og Tyske læst i Grundsproget, og tildels lært udenad, indtil det endeligen blev oversat i deres eget Sprog. Paa Tysk er Peder Paars to Gange oversat af den danske Kapelmester Scheibe, der til den anden Udgave af sin Oversættelse føjede Holbergs Levnet. 2. Hans Comedier, der i alt ere fire og tredive. Først i sit otte og tredivte Aar begyndte Holberg at skrive for Skuepladsen. Hertil blev han opmuntret af Adskillige, endog Fornemme, da man paa den Tid fattedes originale Skuespil, som passede med Tiderne; hvorfore man maatte betjene sig af franske, der for det meste vare maadeligen oversatte. Holberg paatog sig dette Arbejde, og det lykkedes ham højligen; thi han havde ei alene nøje studeret den græske Aristoteles's og andre Konstdommeres Poetik, men han kjendte og ligesaa nøje den græske Aristophanes's, den romerske Plautus's og den franske Molieres Mesterværker. Desuden havde han med Flid studeret sine Landsmænds, især de ringere Standers Sæder, Sprog, Fordomme og Daarligheder. Derfore bleve hans Comedier baade sete og læste med ualmindeligt Bifald. Den første Deel, som udkom 1723, blev oplagt tre Gange i to Aar, og den anden Deel, som udkom Aaret efter, to Gange i eet Aar, foruden de adskillige Oplag, man siden fik af hele Samlingen

Ja de blevs endog oversatte i de fleste europæiske Sprog, og i nogle Lande mere end een Gang. — 3. Niels Klims underjordiske Reise. Denne skrev Forfatteren først paa Latin, og lod den trykke i Leipzig 1741. Dette Skrift er for det meste en politisk Satire, der, ligesom Peder Paars, opvakte i Førstningen nogle Bevægelser; men disse stilledes snart, og Niels Klim blev i en kort Tid oversat i alle europæiske Sprog. — 4. Danmarks og Norges Beskrivelse, der viser de Danskes og Norskes Byrd og Karakteer begge Landes Beskaffenhed, Religion, Regjeringsform og Oplysning. — 5. Danmarks Riges Historie, der bestaaer af tre Dele i Qvart, og gaaer fra de allerældste Tider til Frederik den tredies Død. — 6. Berømelige Heltes og Heltinders sammenlignede Historier, hvori han tog den græske Historieskriver, Plutarchus, til Mynster. — 7. En almindelig Kirkehistorie fra Christendommens Begyndelse indtil Luthers Reformation. — 8. Den jødiske Historie fra Verdens Skabelse indtil de nyere Tider, foruden mange andre Verker.

Alle disse Verker ere ej alene oversatte i fremmede Sprog, men endog omtalte i udenlandske Journaler med megen Berømmelse, baade for den Grundighed og den Vittighed, hvormed de ere skrevne. Desuden stiftede de ogsaa megen Nytte; thi de censede Smagen, forbedrede Sproget, opvakte Læselysten, og udbredte almindelig Oplysning, da de

bleve læste tidt og ofte, ej blot af Lærde, men og af Borgeren og Haandværkeren. Ja i Sverrig var der Bønder, som gjorde sig en Ære af at eje og kjende Holbergs Skrifter.

Men Holberg søgte ogsaa at opvække hos Andre Lyst til at skrive: Til den Ende udsatte han, uden at navngive sig, i nogle Aar to Gange aarligen en Belønning af tyve Rigsdaler for det bedste danske Digt over en foreskrevet moralsk Materie. Virkningen heraf var de fem Prøver af danske Vers, som udkom fra 1738 til 1740. I denne Samling findes foruden de Digte, som vandt Prisen, ogsaa andre, som paa een eller anden Maade fortjente Bifald. En kort Bedømmelse over ethvert Digt angiver Aarsagen, hvorfor det ansaaes værdigt til Trykken. — Dette Exempel opmuntrede Andre til ligeledes at udsætte en Belønning for aandelige Digte, hvilket gjorde, at der paa samme Tid udkom en Samling af Salmer.

Ogsaa paa andre Maader gavnede Holberg sit Fædreland: De store Midler, han havde erhvervet sig deels ved Sparsommelighed, deels ved sine mange Skrifter, havde han kjøbt Jordegodser for. Alle disse testamenterede han til Sorøe-Ridderacademie, da dette blev under Fridrik den femte igjen sat i Stand. Samme Academie gav han sin hele Bogsamling og tolv tusinde Rigsdaler i Penge. For denne Gavmildhed gjorde Kongen ham til Baron, og forordnede tillige, at de Godser, han havde

skienket Sorøe Academie, skulde evig være et Baroni under Navn af Baroniet Holberg. — Desuden bestemte Holberg en Sum af atten tusinde Rigsdaler, af hvis Renter en Jomfru skal hvert andet Aar udstyres.

Holberg levede bestandigen ugift, og var meget tarvelig baade i Klæder, Mad og Bohave. I sin Levemaade iagttog han den strængeste Orden: Han stod op, spiste, og lagde sig til et vist Klokkeslet. Til enhver Dag havde han sine visse Retter, og deri maatte der ikke skee den ringeste Afvigelse. Selskaber tog han saa godt som ingen Deel i. Naar Nogen bad ham til sig om Aftenen, kom han derhen et Par Timer, talede med Gjesterne, men gik før Maaltidet. Dette Liv førte han ej alene af Lyst til Videnskaberne, men ogsaa for sin Helbreds Skyld, der altid var meget svag.

Hans Tidsfordriv var Musik, thi han havde bragt det meget vidt i at spille paa Violin. Han fandt ogsaa megen Behag i at tale med Fruentimmer, og det ej alene de vittige og fornuftige, men ogsaa de enfoldige og sladderagtige. — Hans Arbejdsomhed fulgte ham lige til hans Dødsdag; han skrev og læste uafbrudt, uagtet han blev gammel, og var især i de sidste Aar meget svagelig. Sin Død saae han med Rolighed i Møde. Da derfore Lægen lod ham forstaae, der var ej langt tilbage; svarede han: "Jeg veed med Mig selv, at Jeg mit hele Liv igjennem har stræbt at være en nyttig Borger for

mit Fædreland; Jeg vil derfore gjerne døe; da Jeg merker, at mine Sjelekræfter ikke længere staae Mig bi."

Holberg døde den 24 Februar 1754. Han ligger begravet i Sorøe Kirke ved Siden af Erkebiskop Absolon.

IX.

Christian den syvende.

Christian den syvende, en Søn af Fridrik den femte, kom til Regjeringen 1766. Kort efter at han var bleven Konge, gjorde han en Udenlandsreise omkring i Tydskland, Holland, Frankerige og Engelland, hvor han ved sit Vid, sin Munterhed og sit behagelige Væsen indtog Alle. Paa denne Reise fattede Kongen megen Fortrolighed til sin Livlæge, Johan Fredrik Struense, der var Tydsker og en Søn af Superintendent Struense i Slesvig og Holsteen. Strax efter Kongens Hjemkomst steeg Struense i en meget kort Tid fra een Værdighed til den anden, og blev tilsidst Græve og Kabinetsminister, det er: Han fik Magt til at udstæde alle de Befalinger, som kom umiddelbar fra Kongen selv, uden at være gaaet igjennem Statsraadet eller Regjeringscollegierne. Disse Befalinger kaldtes Kabinetsordrer, og det blev tillige bestemt, at en saadan Kabinetsordre, som var udstædt af Struense,

skulde have samme Gyldighed, som om den var un-
derskrevet af Kongen selv.

Fra denne Tid skete der efter Grævens Raad mange og vigtige Forandringer med Collegierne, Magistraten, Fattigvæsenet og Jurisdictionen i Kjøbenhavn. — Videre: Garden til Hest fik Afsked; Matroserne skulde mod Sædvane arbeide om Søndagen, og Livvagten, der for det Meste bestod af Normænd, skulde fordeles mellem de andre Regimenter. Herover gjorde baade Matroserne og Livvagten en Opstand, der strax blev dæmpet; da Befalingen angaaende Matroserne blev tilbagekaldet, og Livvagten fik Lov til at reise Hjem. — Endeligen blev mange Helligdage afskaffede; der blev spillet Comedier om Søndagen; Kongens Have fyldtes med Telte, hvor man kunde faae alle Slags Forfriskninger, og var om Aftenen oplyst med Lamper, hvilket gav Anledning til adskillige Uordener; Herskabet lod sig paa den Tid aldrig see offentligen uden i Selskab med Struensee, og omgivet af en stærk Vagt Ryttere, der midt om Natten foer gjennem Gaderne i fuld Galop; tilsidst holdt der Ryttere med dragne Kaarder paa alle offentlige Pladse og uden for begge de store Slotsporte.

Men omsider blev Struensee selv og hans Ven, Græv Brandt, tilligemed adskillige Andre grebet om Morgenen tidlig den syttende Januari 1772, og bragt i Castellet. Samme Dag blev den regjerende Dronning, Caroline Mathilde, en engelsk Prin-

sesse, bragt med et Følge af Ryttere til Fæstningen, Kronborg. — Struenses Fald opvakte i Førstningen almindelig Glæde; thi han var tilsidst meget forhadt dels for den lovstridige Magt, han havde vidst at tilvende sig, dels for hans hyppige og voldsomme Forandringer, hvormed mange Embedsmænd pludseligen afsattes uden Brøde, uden foregaaende Lov og Dom, dels ogsaa for den Ligegyldighed, han viste imod Nationen, Sproget og Sæderne. Dog kan det ikke nægtes, at Nogle af de Indretninger, som skete under Struense, vare ypperlige, at Mange af de Mænd, han valgte, vare baade kyndige og duelige, og at det spoedes paa hans Tid mere Drift og Virksomhed især imellem de fornemme Embedsmænd.

Efter nogle Maaneders Fængsel blev han og Greev Brandt dømte til Døde, og henrettede; de andre Fanger derimod slap for det Meste aldeles fri. Men Dronningen, Caroline Mathilde, førtes paa en engelsk Fregat til Zelle i Hanover, hvor hun døde tre Aar efter af Smaakopper. Hun var Moder til vor nuværende Kronprinds, Fredrik, og til Prinsesse, Lovise Augusta, som er gift med Hertugen af Augustenborg.

Hovedpersonerne ved den Statsforandring, som skete den syttende Januari, vare Erkedronningen, Juliane Marie, hendes Søn, Arveprinds Fridrik, og Arveprinsens forrige Lærer, Geheimeraad Ove Høgh Guldberg, der i de paafølgende tolv Aar havde megen Indflydelse i alle Regjerings-

sager. Det Mærkværdigste, som skete i denne Tid, var for det Første: at den Deel af Hertugdømmet Holsten, som Storfyrsten i Rusland eiede, blev overladt til Kongen af Danmark; derimod afstod Kongen sine Arvelande, Oldenborg og Delmenhorst i Vestphalen, til Storfyrsten. For end mere at befordre dette Mageskifte, frasagde Arveprinds Fredrik sig den Ret, han havde til Bispedømmet Lybek, og skjænkede denne til den nuværende Biskop sammesteds, Peter Fridrik Ludvig, en Prins af det holstenske Huus. Ved denne Mellemhandling hævedes for Fremtiden alle Stridigheder med Rusland angaaende Holsten, og Kongen af Danmark blev ene Herre over dette Hertugdom, uden at dele det med en fremmed Fyrste.

Det andet Mærkværdige, som skete under Guldbergs Statsforvaltning, var Indfødsretten, der udkom 1776. Denne Lov, som Kongen selv har erklæret for en Grundlov i den danske Statsforfatning, udelukker alle dem fra Adgang til Embeder, der ikke ere Indfødte eller agtes lige med Indfødte. "Billigheden vil," — saa begynder denne Lov — "at Landets Børn skal nyde Landets Brød, og at Fordelene i Staten skal falde i dens Borgeres Lod. Ogsaa kan Vi med Fornøielse kalde for Tankerne vort Fædrelands Historie, fordi den kan af alle Stænder fremvise Mænd, som have tjent, æret og reddet Landet, og med den ædleste Beslutning til

deres udødelige Berømmelse opofret sig for Kongerne, vore Forfædre, til at herliggjøre eller haandhæve deres Regimente. Derfore skal herefter Ingen fore-slaaes til Embeder i Staten uden Danske, Norske og Holstenere."

Men den fjortende April 1784 ophævedes det forrige Kabinetsraad; Geheimeraad Guldberg fik sin Afsked tilligemed de fleste andre Statsministre; der oprettedes et Statsraad af ganske nye Medlemmer, og Kronprinsen tog selv Sæde i det ny Statsraad og umiddelbar Deel i Statsbestyrelsen. — Fra denne Tid er der skeet mange og vigtige Indretninger: Bondestanden og Agerdyrkningen har vundet Meget ved at ophæve Stavnsbaandet, afskaffe Fælledsskabet, bestemme Hoveriet og fritage Bonden fra Herremandens vilkaarlige Behandling; Landmagten bliver mere øvet end tilforn, og kommer herefter til at bestaae blot af Indfødte, og Hvervingerne skulle ophøre; Sømagten er anseligen forbedret, især fra den Tid Kronprinsen indtraadte som Præses i Admiralitets-colleg[illegible] nogle lærde Skoler have faaet en betydelig Forandring, der ogsaa skal foretages med alle de andre, saa at der nu læres flere Sprog og flere Videnskaber end tilforn; tvende Seminarier ere oprettede, det ene for at danne duelige Lærere for Landsbyskolerne, det andet for de lærde Skoler; endeligen ere adskillige Institute og Understyttelsesselskaber stiftede af private Folk uden Regjeringens Med-

virkning; overalt synes Nationen i de sidste to og tyve Aar at have faaet mere Liv, Kraft og Virksomhed, ligesom den ved Regjeringens retfærdige, vise og urokkelige Grundsætninger har ei alene haandthævet sin Selvstændighed, men endog erhvervet sig nogen Vægt og Anseelse iblandt Europas øvrige Stater.

Fred har Landet nydt under Christian den syvendes Regjering indtil 1801. Men dette Aar blev det angrebet af en mægtig engelsk Flaade under den berømte Admiral Nelsons Anførsel i Anledning af det Forbund, Kongen havde tiltraadt med Sverrig, Rusland og Preussen for at haandthæve de neutrale Skibes Rettigheder. Slaget holdtes paa Kjøbenhavns Reed den anden April, og varede i fire Timer. De danske Søfolk, saavel Gemene som Officerer, opførte sig ved denne Leilighed saaledes, at de ei alene opfyldte Kongens og Landets Forventning, men opvakte endog den stolte Fiendes Opmerksomhed og Beundring. Ja, uagtet den fiendtlige Magt var langt større, og uagtet de danske Skibe vare for største Delen ubevægelige Blokskibe, sendte dog tilsidst Nelson en Parlementær i Land, og foreslog en Stilstand. Denne sluttedes strax, og derpaa underhandledes et Forlig imellem Engelland og de nordiske Magter, hvori Grundsætningerne for den saa kaldte bevæbnede Neutralitet bleve betydeligen forandrede. I øvrigt har det danske Ministeriums kloge Forholdsregler hidindtil vidst, selv i de vanskeligste Stillinger, at vedligeholde

Fred og Rolighed, medens den største Deel af Europa har sukket under Krigens Ulykker.

De merkværdigste afdøde Personer under Christian den syvende vare:

1. Kronprinsesse Charlotte Amalia. Hun var en Datter af Kong Fridrik den fjerde, og er født 1706. Hun udmærkede sig sit hele Liv igjennem ved en usminket Gudsfrygt, og en uindskrænket Goddædighed: Hun var en flittig Kirkegjænger, og fandt sin største Glæde i at bede, læse og anstille hellige Betragtninger. Hun havde en stor Samling af gudelige Bøger, og lod mange saadanne Skrifter uddele ved Hoffet og iblandt Fattige. Af Kjerlighed til den lutherske Lære afslog hun de mange og glimrende Tilbud, hun havde, blandt andre af den tyske Keiser; thi, da hun ikke kunde blive Keiserinde uden paa de Vilkaar, at hun skulde blive catholsk, vilde hun heller opofre en Keiserkrone end sine Fædres Tro.

Paa sin uindskrænkede Goddædighed aflagde ogsaa Charlotte Amalia mange og store Prøver: Hun kjørte aldrig ud om Sommeren, uden at uddele Penge i Papirer til Fattige, og kjørte imidlertid sagte, for at Ingen skulde blive forbigaaet; hvert Foraar og Efteraar skjenkede hun betydelige Summer til Husleie og Ildebrand; hvert Nyaar og ved alle Høitideligheder gav hun anselige Gaver og aarlige Pensioner saavel til Enkelte som til hele Familier; hun tillod alle Fattige Adgang til sig, og Ingen gik uhjulpet fra

hende. — Dog Charlotte Amalia vilde ei alene gjøre godt i levende Live, men ogsaa længe efter sin Død. Derfore bestemte hun en Capital af hundrede tusinde Rigsdaler, hvis Renter skal aarligen uddeles mellem fattige Piger af alle Stænder, for deraf at underholdes, opdrages og undervises. — Denne ædle Prinsesse opnaaede en høi Alder; hun levede i fire Kongers Tid, og døde i sit eet og firsindstyvende Aar. Hun var almindeligen elsket i levende Live, og blev almindeligen begrædt efter hendes Død. Hun efterlod sig et Minde, som ei alene blev velsignet af de mange Fattige, hun i sin Levetid understøttede, men som endog skal velsignes af den sildigste Efterslægt, der nyder Godt af hendes vise og utrættelige Gavmildhed.

2. Arveprins Fridrik, en Søn af Fridrik den femte og Juliane Marie, født 1754. Hans Lærere vare Rothe, Snedorff, og Guldberg. Efter Struensees Fald den syttende Januarii fik han Forsædet i det Kabinetsraad, som da blev oprettet. Ved at afstaae sin Ret til Bispedømmet Lybek bidrog han meget til, at det fordelagtige Mageskifte skete imellem Danmark og Rusland. Han sørgede ivrigen for Videnskaberne især for Fædrelandets Historie. Han bekostede Snorro Sturlesen udgivet paa Islandsk, Dansk og Latin. Paa sit Gods, Jægerspris i Sjælland, gav han Bønderne fri fra Hoveri, og satte dem i Velstand. I Lunden ved Jægersprishave opreiste han Mindesmerker for de Personer

f begge Kiøn og alle Stænder, som have gavnet g hædret Fædrelandet enten i Fred eller Krig. Overalt var han en meget godgjørende Herre, som understøttede mange trængende Familier. Men han var altid meget svagelig, og i de sidste Aar af sit Liv slaget med Apoplexie, hvoraf han døde den sjette December 1805. — Arveprinsens Gemalinde var Sophie Frederike, en meklenborgsk Princesse af megen Forstand, der moderligen tog sig af sine Børns Opdragelse. Hun døde elleve Aar før hendes Gemal paa deres Sommerslot Sorgenfri.

3. Johan Hartvig Ernst Greve af Bernstorf. Han er født 1712 i det Brunsvigske, hvor hans Familie har sine fleste Godser. I sit eet og tyvende Aar kom han til det danske Hof, fik Kammerherrenøglen, brugtes siden i adskillige Gesantskaber, og blev tilsidst blaa Ridder, Minister for de udenlandske Anliggender og Medlem af Conseilet eller Statsraadet. Bernstorf gjorde sig paa mange Maader fortjent af Fædrelandet. Han bidrog især til, at Freden blev sluttet mellem Rusland og Danmark 1761, og at Storfyrsten siden afstod sin Deel af Holsteen imod at faae Oldenborg og Delmenhorst; han lagde den første Grund til Bondestandens Forbedring ved at give Bønderne paa sit Gods Bernstorf, en Miil uden for Kjøbenhavn, Frihed fra alt Hoveri, og gjøre dem til Selveiere, hvorved de næsten alle ere blevne rige og velhavende. Derfore have de ogsaa paa fælleds Bekostning reist

Greven en Aerestytte til Minde om hans Velgjerning og deres Taknemmelighed. — Videre bragde Bernstorf Manufacturerne til den største Høide, som de nogensinde havde havt i Danmark; da man i hans Tid regnede fire tusinde Manufacturister i Byen og de danske Uld- og Silketøier strede med de udenlandske baade i Godhed og Udseende. — Endeligen befordrede denne Minister Videnskaber og Oplysning; thi han foranstaltede det lærde Selskab til Arabien og Østerlandene, og indkaldte adskillige Mænd med Hoved og Kundskaber, som: Oeder, der blev Professor i Botaniken, indrettede den botaniske Have, og udgav paa Latin et Verk under Navn af den danske Flora, der gjorde baade Nationen og Forfatteren Aere; Roger, en Sveizer, som blev Secretær hos Greven, og skrev paa Fransk Breve angaaende Danmark, hvori han viste nøie Bekjendtskab med Landets Forfatning, og skildrede det paa en Maade, som opvakte endog Fremmedes Agt; Mallet, en Franskmand, som blev antagen til at lære vor nuværende Konge Fransk, og skrev Danmarks-Historie, hvilket gav Udenlandske Lyst til at kjende vort Fædrelands Tilbragelser; den tydske Hofpræst, Cramer, der tillige var theologisk Professor ved Kjøbenhavns Universitet, og har gjort sig bekjendt baade som Digter og Taler; tilmed indførte han ved sit Exempel en artigere Omgangstone mellem Professorer og Studenter; Crazenstein, en Tydsker, som blev indkaldet fra Petersborg for at

læse over Physiken her ved Academiet, en Videnskab, som Ingen før hans Tid har læst over. — Men efterat Bernstorf havde været Minister med stor Berømmelse i tyve Aar, fik han sin Afsked under Struensee, hvis Velgjører han havde været. Han begav sig derpaa til sine Godser i Holsten, hvor han døde omtrent paa den Tid, Struensee faldt. Bernstorf var sit hele Liv igjennem i høi Grad baade agtet og elsket; agtet for hans oplyste Forstand, hans sjeldne Kundskaber, hans strænge Redelighed, hans usminkede Gudsfrygt; elsket, fordi han altid var den milde og blide, den fromme og sagtmodige, den godgjørende, ømme og menneskekjerlige Mand.

4. Commandør Henrik Gerner, Skibsconstructør og Fabrikmester ved Holmen, en Mand af sjeldne Naturgaver, udbredte Indsigter, utrættelig Arbeidsomhed og brændende Gavnelyst. De Krigsskibe, som bleve byggede efter hans Tegning, roses for deres Smukhed, Styrke og Lethed, og Kjendere paastaae, at de uskammet kan sættes ved Siden af Engellændernes, som have bragt det videst i Skibsbyggeriet. — Gerner gjorde ogsaa betydelige Forbedringer ved Dokken, og til at lendse denne indrettede et konstigt Pompeverk, hvor otte Heste gjorde i eet Døgn Mere, end tilforn fem hundrede Matroser i tre. — Ved denne Mands kraftige Medvirkning er der anlagt et stort Batteri paa Kjøbenhavns Rhede til at forsvare Indløber, og truffet

Anstalter til bedre at underholde og pleie Mandskabet paa de kongelige Krigsskibe. Desuden tog han meget virksom Deel i Landhuusholdningsselskabets Bestræbelser for at udbrede alhaande Vindskibelighed saavel i Bonde- som Haandværksstanden, og var med at stifte Selskabet for Efterslægten, der oprettede en Skole, hvor de Børn kunde undervises, som ikke ere bestemte til Studeringer.

Gerner døde meget pludseligen i sin bedste Alder den syv og tyvende December 1787. Kongen og enhver retsindig Borger følede inderligen Tabet af denne indsigtsfulde, tænkende, ædle og gavnlystne Mand. Derfor blev han og begravet med en Høitid, som ingen Undersaat i Danmark har nydt før hans Tid. En stor Mængde af alle Stænder indfandt sig uden nogen Aftale, ganske frivilligen, ved hans Huus den Dag, han blev jordet; han blev ikke kjørt, men baaret af sine Medborgere hen til Holmens Kirke, hvor han ligger begravet; Præsten og Officeren, Professoren og Haandværkeren, Rangspersonen og Studenten, Ynglingen og Oldingen, Alle trængte sig frem til Ligkisten for at bevise Danmarks Gerner den sidste Ære. Desuden kappedes Nationens ypperste Digtere, Talere og Konstnere om at forevige hans Minde; alle Søeofficererne og deres Koner sørgede for ham en heel Maaned; endnu holdes aarligen den syv og tyvende December en Tale paa Søecadetacademiet til hans Erindring; efter Talen overleveres en Medallie med Gerners

Brystbillede paa til den Cadet, som det hele Aar igjennem har udmærket sig mest, og denne Medalie overleveres ham af Kronprinsen selv.

Af Lærde, som have levet under Christian den syvende, ere disse de merkværdigste: 1. Johannes Ernst Gunnerus, født i Christiania 1718. Allerede som Discipel viste han overordentlige Naturgaver forenede med overordentlig Flid og Lyst; thi der var neppe nogen classisk Forfatter, som han jo i Skolen havde læst med Smag, og det var ikke sjeldent, at der i hans latinske Stile fandtes ti til tolv Variationer, en Oversættelse paa Græsk, og halvtresindstyve latinske, danske eller græske Vers. Hans Prøvestil ved Academiet befandtes saa god, at den blev sendt ind til Universitetets daværende Patron, og for sin Merkværdigheds Skyld henlagt i Archivet. — Efterat Gunnerus havde taget begge de første Examina og Attestats med megen Berømmelse; reiste han udenlands, og opholdt sig baade i Halle og Jena, hvor han med megen Grundighed dyrkede ei alene Theologien, men ogsaa Philosophie, Mathematik og Physik; ja han studerede endog den romerske Lovkyndighed, og holdt Forelæsninger baade over denne og andre Videnskaber. — Da han kom hjem; blev han Provst paa Klosteret, og læste, som Biskopens Vicarius, over Theologie, Mathematik og Philosophie. Tilsidst blev han af Kong Fridrik den femte uden Ansøgning kaldet til Biskop i Tronhjem. Her passede han ei alene troligen sit

Embede, som Biskop, men arbeidede ogsaa iovrigen for Videnskabernes Udbredelse i Norge. Til den Ende stiftede han det kongelige norske Videnskabers Selskab i Tronhjem, og blev selv dette Selskabs Opsynsmand og Vicepræses. Desuden gjorde han store Opdagelser i Naturhistorien paa sine mange og vidtløftige Visitatsreiser. Paa een af disse kom han ogsaa til Vardøehuus, en Reise, der, naar man regner frem og tilbage, ind og ud af alle Fjorde, udgjør ikke mindre end fire hundrede danske Mile.

For sine dybe og mangfoldige Indsigter var Gunnerus høiligen agtet ei alene indenlands, men ogsaa udenlands: Sverrigs store Naturgransker, Linnè, har efter hans Navn kaldet en Plante Gunnera; fem udenlandske Videnskabsselskaber, foruden det kjøbenhavnske, optoge ham til deres Medlem, og blandt hans efterladte Papirer fandtes et Brev fra det kongelige Videnskabsselskab i Paris, hvori det indbyder ham til at føre lærde Brevvexlinger med det. I Struensees Tid blev han kaldet ned til Kjøbenhavn for at gjøre Planen til den Forandring, som da skulde foregaae med Universitetet, og Enhver glædedes ved dette Valg; deels, fordi Gunnerus kjendte nøie ved mange Aars Erfarenhed baade Fordelene og Manglerne ved Kjøbenhavns Academie; deels, fordi han var ei alene den store men ogsaa den oplyste Lærde, der agtede enhver Videnskab; deels og, fordi han var en elsket, sindig

og ædel Mand. Men ved Struensees Fald blev den hele Plan forstyrret, og Aaret efter døde Gunnerus paa sin Visitats i Christiansund 1773. — Hans Skrifter ere mange, og deels theologiske, deels philosophiske, deels naturhistoriske. Nogle af dem ere udgivne for sig selv, andre ere indrykkede i de Samlinger, ders ere udkomne saavel fra det trondhiemske og kiøbenhavnske, som fra udenlandske Videnskabsselskaber.

2. Andreas Schytte er født 1726 i Fyen, hvor hans Fader var Præst. I otte Aar gik han i Odense Skole, hvorfra han blev sendt til Academiet. Efterat han havde taget alle sine Examina, reiste han i tre Aar udenlands med en ung Adelsmand, og, da han kom hjem, blev han Professor i Lovkyndigheden og Politiken ved Sorøe Academie. Her døde han som Justitsraad 1777. — Schyttes fornemste Skrifter ere: Staternes indvortes Regjering i fem Dele, Staternes udvortes Regjering i to Dele, Danmarks og Norges naturlige og politiske Forfatning, hvoraf den ene Deel er alene udkommet; da hans Dødsfald hindrede, at Verket blev fortsat. Desuden har man og nogle Taler af ham, som han holdte i Anledning af Kongens Fødselsdag. — Alle Schyttes Skrifter vise ei alene en udbredt Læsning og en gjennemtrængende Dømmekraft, men ogsaa god Smag og sand Veltalenhed. Foredraget er lyst, og Sproget skjønt.

Derfore læses de med Begjerlighed af Alle, ei alene Lærde, men ogsaa Ulærde.

3. Jacob Langebek, Etatsraad og kongelig Archivarius efter Grams Død, er født 1710 i Aalborg Stift, hvor hans Fader var Præst. Som en fattig Student kom han til Academiet, hvor han studerede med utrættelig Fliid især Fædrelandets Historie. Herover blev den lærde Gram opmærksom paa ham, og brugte ham i tretten Aar som sin Medhjelper ved det kongelige Bibliothek. Denne Leilighed til at udvide sine Indsigter nyttede Langebek ærligen, og sit hele Liv igjennem arbeidede med ualmindelig Iver for sin Livvidenskab: Først stiftede han i Aaret 1744 et Selskab af syv Lærde, hvis samtlige Bestræbelser sigtede til at oplyse den danske Historie. Dette Selskab blev strax bekræftet af Christian den sjette, og fik Navn af det Kongelige danske Selskab til den nordiske Histories og Sprogs Forbedring. Som Secretær for dette Selskab udgav han sex Bind under Titel af det danske Magasin, et Verk, der meget bidrager til at oplyse den nordiske Historie. — Dernæst reiste han nogle Aar efter til Sverrig og omkring ved Østersøen, for at samle alle de Documenter, der henhørte til Fædrelandets Historie, og kom hjem med en stor Forraad heraf. — Videre udgav han, foruden meget Andet, de tre første Dele i Folio af sit store latinske Verk: Forfatterne af Danmarks Historie i Middelalderen; den fjerde, femte, sjette, og

syvende blev udgivet efter hans Død med Fortale og Anmærkninger af salig Kammerherre Suhm. Da han overleverede vor nuværende Konge den første Deel af dette Verk, fik han Ringen pro Merito eller for Fortjenester. Endeligen fandtes blandt hans efterladte Haandskrifter deels vidtløftige Udtog af mangfoldige historiske Kilder, samlede i Mere end trehundrede Bøger, og for største Delen afskrevne med hans egen Haand; deels paalidelige Afskrifter af merkværdige Brevskaber; deels store begyndte eller næsten fuldendte Verker, som: En dansk Ordbog, en Souverænitets- en Bjergverks- en Mynthistorie, en Samling af gamle Segl og indenlandske Mindesmerker, foruden meget Andet, der sigter til at oplyse saavel Fædrelandets som Nabolandenes Tildragelser, Sæder, Skikke, Love og andre Merkværdigheder, og kan forsyne Efterkommerne med alle de Materialier, der behøves, for at skrive en fuldstændig og sammenhængende Fædrelandshistorie. — Oldgranskeren Langebek døde i sit fem og treesindstyvende Aar 1775, da hans uophørlige Arbeidsomhed lagde ham i Graven. Han var tvende Gange gift; sidste Gang med en rig Enke efter Klokker Glud ved Frue Kirke i Kjøbenhavn. Dette Giftermaal satte ham i Stand til at udgive Forfatterne af Danmarks Historie i Middelalderen, hvilket han ellers ikke havde kunnet af Mangel paa Formue.

4. Justitsraad Gerhard Schønning, vor bedste Historieskriver, er født i Nordlandene 1722.

Han var en Discipel af den lærde Rector Dass i Tronhjem, hvis Eftermand han siden blev. Som Rector anvendte Schønning alle fine Fritimer paa at studere Norges Historie, oprettede tilligemed Biskop Gunnerus og Kammerherre Suhm, som paa den Tid boede i Tronhjem, det norske Videnskabsselskab, og berigede dette med adskillige lærde og skarpsindige Afhandlinger. — Efter fjorten Aars Forløb blev han Professor i Historien ved Sorøe Academie. I denne Tid reiste han paa kongelig Befordning tre Aar omkring i Norge, for at oplede alle gamle historiske Mindesmerker, og undersøge Landets naturlige og økonomiske Beskaffenhed. Af hans Opdagelser paa denne Reise er der udkommet tvende Hefter, som tilstrækkeligen vise, at Manden reiste ikke forgjæves. — Efter Etatsraad Langebeks Død kom han til Kjöbenhavn, blev kongelig Archivarius i hans Sted, og fik Befaling at udgive Snorro Sturlesen paa Islandsk, Dansk og Latin. Heraf udkom tvende Dele i hans levende Live, og den tredie nogle Aar efter hans Død. Han døde 1780, og testamenterede sin anselige Bogsamling til det norske Videnskabsselskab. I Anledning af hans Død, satte hans kiæreste og fortroligste Ven, Kammerherre Suhm, dette Gravskrift: "Langebek blev Os berøvet — og Muserne fældte Taarer; men Apollo sagde: Ingen Taarer, Søstre! vor Schønning lever. — Nu blev Schønning bortrykket. — Muserne græde, Apollo græder med, og tier." —

Det vigtigste af Schønnings Skrifter er hans norske Historie, hvoraf der er udkommet tre Dele i Qvart; den første gaaer fra de allerældste Tider til Harald Haarfager; den anden indbefatter Harald Haarfagers, Erik Blodøxes og Hagen Adelstens Regjering; den tredie indeholder Harald Grefelds og Hagen den Iarldes Historie indtil Oluf Tryggesen. Alle Kyndige erklære enstemmigen dette Verk for Eet af de bedste i Modersmaalet saavel for sin store og udbredte Lærdoms Skyld, som for den Smag og Skarpsindighed, hvormed det er skrevet; derfore beklage ogsaa Alle hjerteligen, at det ikke blev fuldendt.

5. Peter Kofod Ancher, Conferentsraad, Professor i Lovkyndigheden og Senior ved Kjøbenhavns Universitet. Han er født paa Bornholm 1710, og var en Sønnesøn af den Povel Ancher, som i Krigen mod Carl den tiende udjog tilligemed Jens Kofod den svenske Besætning, og hyldede igjen Kong Fredrik den tredie. I sit tolvte Aar blev han sat i Sorøe Skole, hvor den ældre Gnerdorf den Gang var Rector, og efter fire Aars Forløb kom han til Academiet. Han tog først Attestats, hvilket var Skik i den Tid; derefter dyrkede han Lovkyndigheden med al mulig Flid og Grundighed. Denne Videnskab var tilforn lidet kjendt og agtet i Danmark; men ved den Maade, Ancher dyrkede den paa, blev den snart betragtet fra en ganske anden Side, og fik dagligen alt flere og flere Dyrkere. Denne Mand var ogsaa Een af de Første,

som underkastede sig den juridiske Examen, der allerførst blev indført her ved Academiet under Christian den Sjette. Ved denne Leilighed aflagde han de mest afgjørende Prøver baade paa Lærdom og Skarpsindighed. Da derfore Een af de juridiske Professorer kort efter døde, blev Ancher eenstemmigen udnævnt til det ledige Professorat; men et heelt Aar i Forveien havde han læst paa Prøve med nogle andre meget duelige unge Mænd, der ogsaa havde meldt sig til dette Embede. — Som Professor holdt han ei alene flittigen Forelæsninger, men skrev tillige over een og anden Deel af Lovkyndigheden.

Saavel ved sine Forelæsninger som ved sine Skrifter stiftede han megen Nytte, opvakte Lyst til sin Videnskab, og dannede mange store og bekjendte Lovkyndige, blandt Andre Edvard Colbjørnsen. Han var en Nordmand, og nedstammede fra Colbjørnsernes ædle Slægt, hvis Fortjenester af Norge aldrig vil blive glemte, saalænge der er Historie og Fædrelandskjerlighed til. Colbjørnsen var en værdig Discipel af en saa stor Lærer; han besad, ligesom Læreren, store Indsigter ei alene i Lovkyndigheden, men ogsaa i mange andre Videnskaber, og tillige en sielden Smag og Styrke i det Latinske. Han var først Professor her ved Academiet; siden Deputeret i Rentekammeret; omsider Conferentsraad og Justitiarius i høieste Ret. Paa denne Post døde han i en endnu fuldkommen rørig Alder, og alle Gode beklagede, at Staten tabte i Edvard Colbjørnsen

ren af sine kyndigste, klogeste og dueligste Mænd. Men tilsidst blev Ancher ved sin store Anstrængelse og uafbrudte Flid saaledes svækket, at han ikke længere kunde læse, men indskrænkede sig allene til at skrive. Af hans mange lærde og dybsindige Skrivter er hans danske Lovhistorie det merkværdigste. Dette Verk, som bestaaer af tvende Dele i Qvart, viser Oprindelsen og Anledningen til alle danske Love fra Harald Blaatand af og lige indtil Christian den femtes Tid; et Verk, som efter alle baade udenlandske og indenlandske Lærdes enstemmige Dom gjør sin Forfatters Navn udødeligt baade for det Lys, som det udbreder over den hele Lovkyndighed, og — for den mangfoldige og vidtløftige Læsning, det røber, og for den dybe Skarpsindighed, hvormed det er skrevet.

Dog Kofod Ancher gavnede Fædrelandet ei blot som Lærer og Skribent; han gavnede det ogsaa som Statsborger og Embedsmand: Dette gjorde han især, da Bornholmerne 1768 begyndte et Slags Oprør i Anledning af den ny Lov om Salt- og Procentoskatten. Saasnart dette rygtedes i Kjøbenhavn, lod Kongen strax udruste tvende Orlogskibe, som skulde seile hen, og tvinge Oprørerne til Lydighed. Kofod Ancher begyndte vel allerede den Gang at blive gammel, og havde længe været meget svag. Ikke destomindre, da han fik disse Tilberedelser at høre, søgte han paa Øieblikket om at reise over til Bornholm for at tilfredsstille Gemytterne, og bad,

at Orlogsskibene maatte imidlertid blive tilbage. Ancher reiste, og kun i fire Dage udvirkede han, at Bornholmerne bleve igjen rolige, og nedlagde deres Vaaben. Derpaa kom han tilbage til Kjøbenhavn, og ved sine Forestillinger bragte det dertil, at Bornholmerne bleve ganske fritagne for Saltskatten, og slap med at betale det Halve af Procentoskatten.

Anker døde i sit otte og halvfjerdsindstyvende Aar 1788. Hans Søn med hans første Kone hedte Lorens Ancher, der var Stiftprovst i Fyen, og Sognepræst ved St. Knuds Kirke i Odense. Han var især en stor Græker, og arbeidede i mange Aar paa et betydeligt græsk Verk, som hans alt for tidlige Død hindrede ham fra at udgive. — Den ældre Anchers anden Kone var Johanne Marie Sevel, et Fruentimmer af megen Forstand, Sjelekraft og Gudsfrygt. Hun var altid Mandens Raadgiverinde ved alle vigtige og tvilsomme Tilfælde, og Manden erklærede, at han altid befandt sig godt ved hendes Raad; hun opmuntrede selv sin aldrende og svgelige Mand til at gjøre den farlige Reise til Bornholm, for at redde Øen fra de Farer, den svævede i; hun pleiede omhyggeligt Manden paa hans gamle Dage, veeg ikke fra hans Sygeleie, og trøstede ham kraftigen i hans Dødsstund.

6. Charlotte Dorothea Biehl. Denne berømte Forfatterinde er født i Kjøbenhavn 1731. Hendes Fader var Secretær ved Konstacademiet paa Charlottenborg. Hun besad af Naturen et meget

hurtige Nemme og en særdeles lykkelig Hukommelse. Hun var kun fem Aar, da hun forstod enhver tysk og dansk Bog, som hun fik i Hænderne. Hun lærte sig selv de fleste europæiske Sprog, og var nøje bekjendt med de bedste Forfattere i ethvert Sprog. Hun forstod ogsaa Musik, og spillede med Færdighed paa Klaveer, thi hun besad en utrolig Lære- og Læselyst; da derfore hendes Forældre knurrede over, at hun hang bestandigen i Bøger, skjal hun sig til at læse i deres Fraværelse, stod op længe førend de vaagnede, og, naar de vare gangne i Seng, sad hun oppe paa et fugtigt Kammer i den strænge Vinter til langt ud paa Natten, og af Mangel paa Lys, listede hun sig til noget smaat Brænde, som hun lagde i Ovnen for at kunne læse ved Skinnet af Luen. — Dog forsømte hun ikke, hvad der egentligen tilkommer et Fruentimmer; thi hun kunde sye, brodere og stikke op. Husholdningen havde hun ogsaa lært; hvorfore hun efter Moderens Død forestod Huset for sin gamle Fader. Hun levede bestandigen ugift, endskjønt hun havde adskillige Friere, og døde 1788.

Jomfrue Biehl har skrevet Meget, saavel Originaler, som Oversættelser, saavel i bunden, som i ubunden Stiil. Hendes vigtigste Skrifter ere: Den kjerlige Datter, en Comedie i fem Acter, indført i det femte Stykke af de skjønne Videnskabers Selskabs Skrifter; Frihed og Ejendom, et Prisdigt, indført i det tiende Stykke af samme

Selskab; moralske Fortællinger i fire Dele; Brevexling mellem fortrolige Venner i tre Dele; Abbed Bianchis Betragtninger over adskillige Puncter af den almindelige og private Lyksalighed, oversatte af det Italienske, den sindrige Herremand Don Qvixots Levnet og Bedrifter i fire Dele med Kobbere, og lærerige Fortællinger i to Dele, begge Verker oversatte af Spansk.

7. Etatsraad Tyge Rothe er født i Randers 1731. Hans Fader var Regimentsqvartermester. I sit trettende Aar kom han til Universitetet, og tre Aar efter tog han Attestats. Siden var han i nogle Aar Hofmester hos et Par unge Adelsmænd, og fulgte med En af disse til Sorøe Academie. Endeligen naaede han sit inderlige Ønske, som var at reise udenlands. Dette hjalp hans egne Fortjenester og ikke Anbefalinger ham til; thi han havde skrevet nogle franske Breve over forskiellige Materier, og overleveret disse til den ældre Bernstorf. Denne Minister syntes saa godt om Brevene baade for Sprogets og Materiens Skyld, at han lod Rothe komme til sig, og fortalte ham, at Kongen havde forundt ham et Reisestipendium af tre hundrede Rixdaler.

Først reiste Rothe til Göttingen, hvor han studerede Kirkehistorien, Philosophien, Statsvidenskaben, og de skiønne Videnskaber. Den øvrige Tid af sin Udenlandsreise tilbragte han deels i Genf, deels i Frankerige. Paa ethvert Sted bemerkede han nøie Regieringsformen, Lovgivningen, Staternes

Fordele og Mangler; han omgikkedes et alene med Lærde, og besøgte flittigen Bibliothekerne, men han talede ogsaa jævnligt med Konstnere, Haandværksmænd og Bønder.

Efter tre Aars Forløb kom Rothe hjem, og blev strax overordentlig Professor ved Kiøbenhavns Universitet, og Lærer hos Arveprins Fridrik. Denne Post beholdte han ikke længe; den ældre Snedorf kom i hans Sted, og Rothe blev ansat som Committeret i Toldkammeret med Justitsraads Rang; men, da han ikke her fandt nok for sig at bestille, tog han sin Affked, kiøbte Thybjerggaard i Sjelland, og lagde sig især efter Landvæsenet. Medens han levede her paa sit Gods, blev han Landsdommer i Sjælland. — Derpaa blev han i Struenses Tid kaldet ind til Byen, hvor han blev første Borgemester i Raadstuen, og nogle Uger efter første Deputeret i Rentekammeret. Men, aldrig saasnart faldt Struense, førend Rothe kom ud af Rentekammeret, og maatte tage som Amtmand til Segeberg i Holsten. Her forsvarede han flekt Amtets Bønder mod Adel og Procuratorer; derfore sørgede ogsaa Bønderne ved hans Bortgang, da han hovedkulds og uden ringeste Anledning fik sin Affkeed med syvhundrede Rixdalers Pension. Dette skete 1773, og siden den Tid har Rothe ikke beklædt noget offentligt Embede.

Som privat Mand opofrede Rothe sig ganske til at tænke og skrive over philosophiske og politiske Materier. Hans fornemste Skrifter i denne Hen-

seende ere: Christendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa, tre Dele; Hierarkiet og Pavemagten eller Kirkeregimentet fra de apostoliske Tider indtil Reformationen, to Dele; Nordens Statsforfatning før Lehnstiden og under Lehnstiden; en Christens Sange i to Samlinger; Udsigter over Menneskets Bestemmelse, fem Sange, foruden mange andre større og mindre Skrifter, der alle vidne om mangfoldige Kundskaber, om en lys og gjennemtrængende Forstand, om et Hjerte, der afskyede Overtro, Vankundighed og Tyrannie, og var varmt for Religion, Fædreland, Frihed og Oplysning, for Alt, hvad der sigter til at forædle og lyksaliggjøre Mennesket.

Sine gamle Dage anvendte Rothe paa Naturhistorien, og den store Flid, hvormed han lagde sig efter denne Videnskab, forkortede hans Liv. Men især virkede hans elskede Kones Død skrækkeligt paa Mandens svækkede Nerver. Hun hedte Karen Bjørn, en Kone, der forenede stor Forstand med uskrømtet Gudsfrygt, og var baade som Hustru, Moder og Veninde, et Mønster for sit Kjøn. I de sidste ti Aar plagedes hun med Sygdom og heftige Lidelser; men Bevistheden om hendes Pligters Opfyldelse, Religionens Trøstegrunde og Haabet om et bedre Liv lærte hende at bære dem med sand Taalmodighed. Efterat hun i Mere end tredive Aar havde været gift, og ærligen delt Væ og Vel med sin Mand; døde hun i Begyndelsen af Aaret 1795.

Beneficier, Plads paa Elertsens Collegium og tilsidst et Reisestipentium. Dette beløb sig i Førstningen kun til hundrede og tredive Rixdaler; men ved streng Sparsomhed og ved ofte at nægte sig selv det Nødvendige slog han sig igjennem uden at gjøre Gjeld, uagtet Syvaarskrigen paa den Tid rasede i Tydskland, og gjorde Alting dyrere.

Paa denne Udenlandsreise opholdte Baden sig tre Aar i Gøttingen og eet Aar i Leipzig. Begge Steder lagde han sig efter Græsk, Latin, de skjønne Videnskaber og det tydske Sprog. I Tydsken gjorde han saadan Fremgang, at den bekjendte Professor Gellert i Leipzig fældte denne Dom over en tydsk Afhandling, Baden havde indleveret til hans Bedømmelse: „Tankerne har Sandhed og Skarpsindighed; Sproget er saa godt, at Jeg undres over, en Dansk kan besidde saa megen Styrke i vort Modersmaal."

Nogle Aar efter sin Hjemkomst blev Baden først Rector ved Gymnasiet i Altona, derefter Conrector ved Helsingørs Skole, og siden Rector sammesteds. Som Rector afskaffede han den overdrevne Strænghed og den hyppige Lovbeden, indførte en bedre Foredragsmaade, lagde Grunden saavel til et Skolebibliothek som til en Samling af physiske og mathematiske Instrumenter, og skaffede Skolen tilbage en Kapital af fire tusinde Rigsdaler, som med Rette tilhørte den, men som ved en Feiltagelse var i nogle Aar kommet Helsingørs Hospital til Gode.

Omsider kom han til Kjøbenhavn, og blev Professor ved Universitetet i Veltalenheden og det latinske Sprog. Her holdt han de første Forelæsninger over det danske Sprog for en stor Mængde Tilhørere baade af Lærde og Ulærde. Dette Professorembede forestod han i fire og tyve Aar lige til sin Død 1804.

Baden blev ledsaget til sin Grav af et ikke ubetydeligt Antal Uindbudne. Disse vare deels hans gamle Venner, deels Studenter, som taknemmeligen ihukom baade hans Godgjørenhed og hans Underviisninger, deels nogle Mænd, som skjønnede den Afdødes Fortjenester af Modersmaalet, de skjønne Videnskaber, den gamle Litteratur og Skolevæsenet. Der var ogsaa Nogle, som i de offentlige Tidender baade sang og skreve til Badens Ære; blandt Andre satte Hr. Major Pflug sin gamle Ven dette Minde:

„Med Ære, som ei Smigsr gav,
Med Ære, som han høit fortjente,
Med Ære, som kun Faa miskjendte,
Nedlagdes han udi sin Grav."

Men ligesom Baden var en virksom Embedsmand og en ypperlig Lærer; saaledes var han og Een af vore flittigste og skarpsindigste Skribenter. Hans vigtigste Skrifter ere: Den kritiske Journal, der i sin Tid bidrog saa meget til at rense Smagen, og meddele et rigtigt Begreb om de skjønne Videnskaber; en Oversættelse af hele Tacitus, een af Romernes dybsindigste men ogsaa vanske-

ligste Historieskrivere; Forelæsninger over de danske Sprog, eller en resonneret dansk Grammatik; en latinsk-dansk og dansk-latinsk Ordbog i tre Dele i stor Octav; en Samling af hans mindre latinske Verker, som bestaae dels i Taler, dels i Afhandlinger, og vise en Mand af Lærdom, Skarpsindighed og nøie Bekjendtskab med det latinske Sprog. Overalt skreu og arbeidede Manden mere for at gavne og oplyse, end for at roses og behage. Derfore brød han sig ikke om Letsindiges Lovtaler eller Spotterier, men overlod det til Efterslægten at undersøge hans Meninger, og bestemme hans Værd baade som Borger og Forfatter.

Blandt de afdøde Digtere under Christian den syvende er Johannes Evald og Herman Vessel de merkværdigste; blandt Konstnerne Professor Poulsen, Justitsraad Videvelt, Professor Juel og Justitsraad Höier; blandt Skuespillerne Londemand, Clementin, Hortulan og Rose; blandt Skuespillerinderne Madam Knudsen, Gjelstrup og Preisler.

X.

Grav Andreas Peter Bernstorf.

Andreas Peter Bernstorf nedstammer fra en eldgammel baiersk Familie, der længe har besiddet

Da den unge Bernstorf havde saaledes ved privat Underviisning faaet grundige og tilstrækkelige Indsigter saavel i Sprogene som i Videnskaberne; tilbragte han nogle Aar paa Udenlandsreiser i Engelland, Frankerige, Sveitz og Italien. Paa ethvert Sted søgte han omhyggeligen at udvikle sine store Naturgaver; overalt omgikkedes han med Nationens lærdeste ag ædleste Mænd; overalt var han agtet og elsket. — Efter Hjemkomsten tog hans Farbroder, den ældre Bernstorf, ham til sig, udkaarede ham til sin Søn, da han selv ingen havde, og lod ham arbeide under sig i det udenlandske Departement. Ved disse Forretninger aflagde han saadanne Prøver paa Evner og Duelighed, at han snart steeg fra den ene Hæderspost til den anden, og blev tilsidst Geheimeraad, Ridder af Danneborg og første Deputeret i Toldkammeret. Dog under Struense fik han, ligesom hans Farbroder Afsked, og opholdte sig imidlertid paa sine Godser i Meklenborg. Men strax efter Struenses Fald kom han tilbage, blev første Deputeret i det tyske Cancellie, blaa Ridder, Medlem af Statsraadet, og Minister for de udenlandske Anliggender. Disse Embeder beklædte han i syv Aar; men i Slutningen af Aaret 1780 tog han sin Afsked, og drog atter til sine Godser i Meklenborg, hvor han levede i fire Aar.

Men, aldrig saasnart havde Kronprinsen den fjortende April 1784 selv taget Sæde i Statsraadet, førend Bernstorf strax kaldtes tilbage, og ind-

at dette Brev af Bernstorf var det mandigste, viseste og rosværdigste, som han nogensinde havde læst. „Det er et Statsskrift," sagde han, "som kan tjene ethvert Kabinet i Europa til Mønster; et Statsskrift, som hænger nøie sammen i alle dets Dele, og, jo mere man grunder derpaa, jo mere maa man beundre det." Dette sagde Een af Engellands berømteste Statsmænd, uagtet Bernstorfs Svar stemmede aldeles ikke med den engelske Regjerings Forslag.

Følgerne af disse Bernstorfs Statsforhandlinger vare store og velgjørende for Danmark: Handelen blomstrede og udvidedes; indvortes Velstand tiltog; Videnskaber og Oplysning fremmedes ved Freden; Regjeringen havde Ro til at arbejde paa Landets Forbedring og afskaffe gamle skadelige Indretninger; Danmarks Folk og Danmarks Regjering blev udenlands nævnet med Agt endog i Frankerige, selv i dets mest forvirrede Tider; Landet nød Fred og Rolighed; Enhver høstede uforstyrret Frugten af sin Sved og sit Arbeide; Enighed og Tillid herskede mellem Kongen og Undersaatterne, medens Tvedragt, Oprør, og Krige rasede i andre Lande, forstyrrede mange tusinde Familiers Roe og Velfærd, og foraarsagede Plyndring, Blodbad, Mordbrand og de grusomste Ødelæggelser.

Folket skjønnede ogsaa paa Bernstorfs store Fortjenester: Nogle formuende Kjøbmænd i Bergen hædrede hans Fødselsdag ikke med Illuminationer og

at bringe den værdigste Borger deres fortjente Ti
— Kort efter læstes i de offentlige Tidender et E
fra Ministeren, hvori han bevidnede, hvor ære
belønnet han ansaae sig ved dette talende Beviis
sine Medborgeres Agt og Venskab, og hvor lyk
han prisede sig ved at leve i et Land, der hæ
saa mageløst.

Aaret efter sloges den anden Skuepenge
Bernstorf. Paa den ene Side staaer hans B
billede med hans fulde Navn, hans Fødselsaa
Fødselsdag. Paa den anden sidder Minerva pa
fast, firkantet Steen med et Skibsroer ved Si
og holder i den ene Haand Retfærdighedens V
skaal, i den anden en Lanse, omvundet me
Oliegreen, som er Fredens Sindbillede. Omskr
lyder saaledes: „Ved Ret og Skjel befæstes St
Vel.“ — Denne Skuepenge overraktes ham paa
Fødselsdag, den otte og tyvende August 1796.

Dette var den sidste Fødselsdag, Bernstor
levede; thi Aaret efter fik han et heftigt Anfa
sin sædvanlige Podogra, som denne Gang angr
indvortes ædlere Dele. Stadens dueligste Læge
anvendte vel deres hele Konst for at bevare denne
Mand i Live, men forgjeves. Han døde de
og tyvende Juni 1797. Tre Uger efter blev
Liig bisat i Fridriks Kirke paa Christianshavn.
overordentlige Agtelse, som Enhver følede for
Afdøde, yttrede sig ogsaa ved denne Leilighed;
foruden de Indbudne mødte frivilligen en stor M

af alle Stænder for at følge Liget og bære det til Kirken. Kronprinsen, som i hans Sygdom besøgte ham jævnligt, var selv med i Sørgeskaren. I Kirken holdt Bisskop Balle en Ligtale over den Afdøde, og Aaret efter bekostede Græv Gotske Moltke til hans Ære en Sørgehøitid paa Universitetet, hvor Etatsraad Moldenhaver holdt en latinsk Tale, som er oversat paa Dansk. Kammerherre Suhm satte ham i Aviserne dette Gravskrift: Bernstorf blev Os berøvet! — og nu sukkede Muserne, Fædrelandet, Dyden. Da sagde Religionen: Sukker ikke Søstre! Ei bortrykket, men forflyttet er han. I Muser, siunger hans Lov! Du Fædreland, hvis Skytsaand han var; taknemmelig bevare Du helligen hans Minde! Du Dyd skab Mange, ham lige! Jeg skal lade ham indtræde i hine lyse Boliger, i de Saliges lykkelige Egne, for der at give de Gudfrygtige Love."

Salig Græv Bernstorf havde et skjønt Ansigt som vidnede om en lys Forstand og et ædelt Hjerte. Han var høi og velskabt, og førte en anselig Person, der indgav Enhver Ærbødighed. Han var alvorlig uden Barskhed, mild uden Smiger, og høflig uden Kryben. Han besad en tro Hukommelse, et hurtigt Begreb, en skarp Dømmekraft og en flydende Tunge. I Forretninger var han utrættelig og vedholdende; i at lægge Planer sindig og betænksom; i at udføre dem ivrig og ufortrøden, ophøiet ligesaavel over hoffærdige Indbildninger, naar de lyk-

kedes, som over svag Mismod, naar de mislykke-
des. Hertil kom Mandens uindskrænkede Menneske-
kjerlighed, hans ivrige Bestræbelser for Andres Lyk-
salighed, hans inderlige Glæde over deres Held, hans
bestandige Tilbøielighed til at udlede deres Feiltrin
snarere fra en svag Forstand end fra et ondt Hjerte,
hans store Agt for Naturgaver, Indsigter, Dyd og
Sædelighed, hans jævne, fortrolige Omgang med
Venner, hans rene, ubesmittede Levnet, hans
usminkede og virksomme Gudsfrygt, og hans faste,
urokkelige Hengivenhed for Jesu Lære.

Grev Bernstof var tvende Gange gift. Første
Gang med Henriette Friderike Grævinde af Stol-
berg, en Søster til Tysklands tvende berømte Dig-
tere, Christian og Friderik Leopold Stolberg.
Med hende blev han Fader til ni Børn, af hvilke
Christian Bernstof er Statsminister og hvid Rid-
der, Joachim Bernstof Kammerherre og Director
for det udenlandske Departement. Denne fortræffelige
Kone, der rostes høiligen af Alle, som kjendte hende,
døde to Aar, forend Manden blev anden Gang
indkaldet til Danmark. Hendes Mand satte hende
selv en latinsk Gravskrift, der lyder saaledes: „I
Skabning kun Faa, i Aandsgaver Færre, i Guds-
frygt og et ædelt Hjerte Ingen nogensinde overgaae
hende. En frugtbar og uforligelig Moder, Ægte-
standens Siir, Venners Lyst. Dette Mindesmerke
sattes hende af en høistsørgende Ægtefælle og efter-
levende Børn paa dette saa elskede Sted."

Bernstorfs anden Kone, Augusta Stolberg, var en Søster til den første. Hun fødte ham en Søn, der døde i sit fjerde Aar.

XI.

Kammerherre Peter Fredrik Suhm.

Peter Fredrik Suhm er født i Kjøbenhavn den attende October 1728. Hans Fader var Ulrik Fredrik Suhm, der fra Søkadet, tjente sig op til de høieste Værdigheder i denne Etat. Først blev han Holmens Chef, paa hvilken Post han i Forening med Skibsconstructøren, Commandeur Bendstrup, og Intendanten over Søetaten, Greve Danneskjold Samsøe, satte Flaaden i den herligste Stand, tilligemed Alt, hvad som hører til Flaaden: Magasiner, Kraner og Tøihuus. Men Suhms betydelige Forbedringer i Holmens Oeconomie paadrog ham mægtige Avindsmænd, der tilsidst udvirkede hans Afsked. Dog efter tre Aars Forløb blev han igjen indsat i alle sine Embeder, og døde som Admiral, Ridder af Danneborg, Deputeret i Admiralitetscollegiet og Præses for det vestindiske Compagnie. — Admiral Suhms Kone hedte Hilleborg Catharina Lerke, hvis Fader, Etatsraad Christen Lerke, eiede Nielstrup og Ingestofte Godser i Lolland. Hun levede et meget stille og eensomt Liv, og døde 1767.

ligste Historieskrivere; Forelæsninger over det danske Sprog, eller en resonneret dansk Grammatik; en latinsk-dansk og dansk-latinsk Ordbog i tre Dele i stor Octav; en Samling af hans mindre latinske Verker, som bestaae deels i Taler, deels i Afhandlinger, og vise en Mand af Lærdom, Skarpsindighed og nøie Bekjendtskab med det latinske Sprog. Overalt skrev og arbeidede Manden mere for at gavne og oplyse, end for at roses og behage. Derfore brød han sig ikke om Letsindiges Lovtaler eller Spotterier, men overlod det til Efterslægten at undersøge hans Meninger, og bestemme hans Værd baade som Borger og Forfatter.

Blandt de afdøde Digtere under Christian den syvende er Johannes Evald og Herman Vessel de merkværdigste; blandt Konstnerne Professor Poulsen, Justitsraad Videvelt, Professor Juel og Justitsraad Høier; blandt Skuespillerne Londemand, Clementin, Hortulan og Rose; blandt Skuespillerinderne Madam Knudsen, Gjelstrup og Preisler.

X.

Grev Andreas Peter Bernstorf.

Andreas Peter Bernstorf nedstammer fra en eldgammel baiersk Familie, der længe har besiddet

anselige Godser i det Hannoverske og Meklenborgske. Hans Fader, Baron Andreas Gotlieb Bernstorf, var en Broder til den berømte danske Minister, og blev tilligemed Broderen ophøiet i den danske Grevestand 1767.

Den yngre Bernstorf er født paa Godset Garkov i det Lyneborgske den otte og tyvende August 1735. Strax som Barn yttrede han en heftig Lyst til Alt, hvad der var stort og navnkundigt; allerede i sit sjette Aar læste han Aviserne med megen Deeltagelse. Den Krig, som da førtes med Østerrige og Kong Fridrik den anden i Preussen angaaende Slesien, holdt ham i en bestandig Opmerksomhed, og Kongen af Preussens Seiervindinger foraarsagede ham altid stor Glæde. — Den gamle og ny Historie lærte han med megen Lethed; han glemte den aldrig, og forsikrede ofte i sin Alderdom, at Intet af det, han havde lært, havde kostet ham saa liden Umage, som den. Med samme Lethed lærte han ogsaa Geographien. Denne indprentede han saaledes i sin Hukommelse, at han fra sit fjortende Aar ikke behøvede at læse nogen Geographie. Mathematik, Naturhistorie, og de gamle Sprog lærte han ligeledes med megen Lyst; de vanskeligste Beregninger kunde han gjøre udenad, og det latinske Sprog forstod han saa godt; at han baade skrev og læste Latin med megen Færdighed.

Da den unge Bernstorf havde saaledes ved privat Underviisning faaet grundige og tilstrækkelige Indsigter saavel i Sprogene som i Videnskaberne; tilbragte han nogle Aar paa Udenlandsreiser i Engelland, Frankerige, Sveitz og Italien. Paa ethvert Sted søgte han omhyggeligen at udvikle sine store Naturgaver; overalt omgikkedes han med Nationens lærdeste og ædleste Mænd; overalt var han agtet og elsket. — Efter Hjemkomsten tog hans Farbroder, den ældre Bernstorf, ham til sig, udkaarede ham til sin Søn, da han selv ingen havde, og lod ham arbeide under sig i det udenlandske Departement. Ved disse Forretninger aflagde han saadanne Prøver paa Evner og Duelighed, at han snart steeg fra den ene Hæderspost til den anden, og blev tilsidst Geheimeraad, Ridder af Danneborg og første Deputeret i Toldkammeret. Dog under Struense fik han, ligesom hans Farbroder Afsked, og opholdte sig imidlertid paa sine Godser i Meklenborg. Men strax efter Struenses Fald kom han tilbage, blev første Deputeret i det tydske Cancellie, blaa Ridder, Medlem af Statsraadet, og Minister for de udenlandske Anliggender. Disse Embeder beklædte han i syv Aar; men i Slutningen af Aaret 1780 tog han sin Afsked, og drog atter til sine Godser i Meklenborg, hvor han levede i fire Aar.

Men, aldrig saasnart havde Kronprinsen den fjortende April 1784 selv taget Sæde i Statsraadet, førend Bernstorf strax kaldtes tilbage, og ind-

sattes i alle sine forrige Værdigheder. Disse forestod han siden uafbrudt indtil sin Død, og det saaledes, at han ei alene gjorde sit Navn udødeligt, som Minister for de udenlandske Sager, men bidrog ogsaa meget til alle de Foranstaltninger, som i hans Tid skete til Landets indvortes Lyksalighed; thi han brugte sin store Indflydelse og Kronprinsens uindskrænkede Tillid til at vedligeholde Trykkefriheden trods alle dens Modstandere; ligeledes hjalp han ærligen Greve Reventlov og Conferentsraad Christian Colbjørnsen med at drive Landbosagen igjennem, hvorved Bonden blev løsnet fra Stavnsbaandet, og Hoveriet meget indskrænkedes.

Men, hvad der især gjør Manden evig fortjent af Fædrelandet, er dette, at han ved sine kloge og kjække Mellemhandlinger bevarede en uforstyrret Fred i Danmark, og det paa en Tid, da de fleste Stater i Europa vare indviklede i de blodige Krige, som fulgte af den franske Revolution, og den danske Regjering anmodedes stærkt om at tage Deel i disse Krige. — De Breve, som Bernstorf ved denne Leilighed vexlede med de udenlandske Ministre, bleve oversatte i fremmede Sprog; eet af disse Breve modtoges endog i Engelland med almindeligt Bifald, og blev i kort Tid oplagt syv Gange, og hver Gang en stor Mængde Exemplarer. Ja Een af Medlemmerne i det engelske Parlement, da han kom paa Tale om den danske Regjerings kloge og prisværdige Opførsel i saa vanskelige Tider, erklærede offentligen,

at dette Brev af Bernstorf var det mandigste, viseste og rosværdigste, som han nogensinde havde læst. „Det er et Statsskrift,“ sagde han, “som kan tjene ethvert Kabinet i Europa til Mønster; et Statsskrift, som hænger nøie sammen i alle dets Dele, og, jo mere man grunder derpaa, jo mere maae man beundre det.“ Dette sagde Een af Engellands berømteste Statsmænd, uagtet Bernstorfs Svar stemmede aldeles ikke med den engelske Regjerings Forslag.

Følgerne af disse Bernstorfs Statsforhandlinger vare store og velgjørende for Danmark: Handelen blomstrede og udvidedes; indvortes Velstand tiltog; Videnskaber og Oplysning fremmedes ved Freden; Regjeringen havde Ro til at arbejde paa Landets Forbedring og afskaffe gamle skadelige Indretninger; Danmarks Folk og Danmarks Regjering blev udenlands nævnet med Agt endog i Frankerige, selv i dets mest forvirrede Tider; Landet nød Fred og Rolighed; Enhver høstede uforstyrret Frugten af sin Sved og sit Arbeide; Enighed og Tillid herskede mellem Kongen og Undersaatterne, medens Tvedragt, Oprør, og Krige rasede i andre Lande, forstyrrede mange tusinde Familiers Roe og Velfærd, og foraarsagede Plyndring, Blodbad, Mordbrand og de grusomste Ødelæggelser.

Folket skjønnede ogsaa paa Bernstorfs store Fortjenester: Nogle formuende Kjøbmænd i Bergen hædrede hans Fødselsdag ikke med Illuminationer og

Gjestebud, ikke med Musik og Kanoner, som er den sædvanlige Maade, men ved at samle en Capital af tre tusinde Rixdaler, hvoraf Renterne skulde aarligen paa Grævens Fødselsdag uddeles til tre af Byens værdigste Borgere, som ved Uheld ere komne i Fattigdom. — Christiansund i Tronhjems Stift hædrede Bernstorf paa en lignende Maade; thi paa hans Fødselsdag oprettede Byens Indbyggere en Borgerskole, som bestandigen skal bære Navn af den bernstorfske Stiftelse. — Der sloges ogsaa tvende Skuepenge til Mandens Ære: Den første forestiller paa den ene Side hans Billede, omgivet med en Egekrands, hvormed Romerne fordum belønnede Borgere, som udmerkede sig i Fred, og neden under Billedet staae disse Ord: „af Medborgere;" den anden Side forestiller et Kompas med Overskrift: Uden Misvisning." — Denne Skuepenge overraktes ham paa Kronprinsens Fødselsdag, og hermed fulgte et Brev uden Navn, der lød saaledes: „Kongens og Fædrelandets Mand, den ædle Bernstorf, som lærte Europa, at sand Statsklogskab er bygget paa Retfærdighed, og at Fred, haandthævet ved kjek Standhaftighed, er en Regjerings største Hæder, sendes dette Erkjendtligheds Minde fra skjønsomme Medborgere paa en Dag, der erindrer enhver Landets Ven om det Meget, som i de sidste Aaringer er fremvirket til Held for Staten og Menneskeligheden. Denne for Tvillingriget saa kjære og vigtige Dag valgte dets trofaste Sønner til

at bringe den værdigste Borger deres fortjente Tak."
— Kort efter læstes i de offentlige Tidender et Svar fra Ministeren, hvori han bevidnede, hvor æret og belønnet han ansaae sig ved dette talende Beviis paa sine Medborgeres Agt og Venskab, og hvor lykkelig han prisede sig ved at leve i et Land, der handler saa mageløst.

Aaret efter sloges den anden Skuepenge til Bernstorf. Paa den ene Side staaer hans Brystbillede med hans fulde Navn, hans Fødselsaar og Fødselsdag. Paa den anden sidder Minerva paa en fast, firkantet Steen med et Skibsroer ved Siden, og holder i den ene Haand Retfærdighedens Vægtskaal, i den anden en Lanse, omvundet med en Oliegreen, som er Fredens Sindbillede. Omskriften lyder saaledes: „Ved Ret og Skjel befæstes Statens Vel." — Denne Skuepenge overraktes ham paa hans Fødselsdag, den otte og tyvende August 1796.

Dette var den sidste Fødselsdag, Bernstorf oplevede; thi Aaret efter fik han et heftigt Anfald af sin sædvanlige Podogra, som denne Gang angreb de indvortes ædlere Dele. Stadens dueligste Læger anvendte vel deres hele Konst for at bevare denne store Mand i Live, men forgjeves. Han døde den een og tyvende Juni 1797. Tre Uger efter blev hans Liig bisat i Fridriks Kirke paa Christianshavn. Den overordentlige Agtelse, som Enhver følede for den Afdøde, yttrede sig ogsaa ved denne Leilighed; thi foruden de Indbudne mødte frivilligen en stor Mængde

af alle Stænder for at følge Liget og bære det til Kirken. Kronprinsen, som i hans Sygdom besøgte ham jævnligt, var selv med i Sørgeskaren. I Kirken holdt Biskop Balle en Ligtale over den Afdøde, og Aaret efter bekostede Greve Gotske Moltke til hans Ære en Sørgehøitid paa Universitetet, hvor Etatsraad Moldenhaver holdt en latinsk Tale, som er oversat paa Dansk. Kammerherre Suhm satte ham i Aviserne dette Gravskrift: Bernstorf blev Os berøvet! — og nu sukkede Muserne, Fædrelandet, Dyden. Da sagde Religionen: Sukker ikke Søstre! Ei bortrykket, men forflyttet er han. I Muser, siunger hans Lov! Du Fædreland, hvis Skytsaand han var, taknemmelig bevare Du helligen hans Minde! Du Dyd skab Mange, ham lige! Jeg skal lade ham indtræde i hine lyse Boliger, i de Saliges lykkelige Egne, for der at give de Gudfrygtige Love."

Salig Greve Bernstorf havde et skjønt Ansigt som vidnede om en lys Forstand og et ædelt Hjerte. Han var høi og velskabt, og førte en anselig Person, der indgav Enhver Ærbødighed. Han var alvorlig uden Barskhed, mild uden Smiger, og høflig uden Kryben. Han besad en tro Hukommelse, et hurtigt Begreb, en skarp Dømmekraft og en flydende Tunge. I Forretninger var han utrættelig og vedholdende; i at lægge Planer sindig og betænksom; i at udføre dem ivrig og ufortrøden, ophøiet ligesaavel over hoffærdige Indbildninger, naar de lyk-

kedes, som over svag Mismod, naar de mislykkedes. Hertil kom Mandens uindskrænkede Menneskekjerlighed, hans ivrige Bestræbelser for Andres Lyksalighed, hans inderlige Glæde over deres Held, hans bestandige Tilbøielighed til at udlede deres Feiltrin snarere fra en svag Forstand end fra et ondt Hjerte, hans store Agt for Naturgaver, Indsigter, Dyd og Sædelighed, hans jævne, fortrolige Omgang med Venner, hans rene, ubesmittede Levnet, hans usminkede og virksomme Gudsfrygt, og hans faste, urokkelige Hengivenhed for Jesu Lære.

Grev Bernstof var tvende Gange gift. Første Gang med Henriette Friderike Grævinde af Stolberg, en Søster til Tysklands tvende berømte Digtere, Christian og Friderik Leopold Stolberg. Med hende blev han Fader til ni Børn, af hvilke Christian Bernstof er Statsminister og hvid Ridder, Joachim Bernstof Kammerherre og Director for det udenlandske Departement. Denne fortræffelige Kone, der rostes høiligen af Alle, som kjendte hende, døde to Aar, forend Manden blev anden Gang indkaldet til Danmark. Hendes Mand satte hende selv en latinsk Gravskrift, der lyder saaledes: „I Skæbning kun Faa, i Aandsgaver Færre, i Gudsfrygt og et ædelt Hjerte Ingen nogensinde overgaae hende. En frugtbar og uforligelig Moder, Ægtestandens Ziir, Venners Lyst. Dette Mindesmerke sattes hende af en høistsørgende Ægtefælle og efterlevende Børn paa dette saa elskede Sted.“

Bernstorfs anden Kone, Augusta Stolberg, var en Søster til den første. Hun fødte ham en Søn, der døde i sit fjerde Aar.

XI.

Kammerherre Peter Fredrik Suhm.

Peter Fredrik Suhm er født i Kjøbenhavn den attende October 1728. Hans Fader var Ulrik Fredrik Suhm, der fra Søkadet, tiente sig op til de høieste Værdigheder i denne Etat. Først blev han Holmens Chef, paa hvilken Post han i Forening med Skibsconstructøren, Commandeur Bendstrup, og Intendanten over Søetaten, Greve Danneskjold Samsøe, satte Flaaden i den herligste Stand, tilligemed Alt, hvad som hører til Flaaden: Magasiner, Kraner og Tøihuus. Men Suhms betydelige Forbedringer i Holmens Oeconomie paadrog ham mægtige Avindsmænd, der tilsidst udvirkede hans Afsked. Dog efter tre Aars Forløb blev han igjen indsat i alle sine Embeder, og døde som Admiral, Ridder af Danneborg, Deputeret i Admiralitetscollegiet og Præses for det vestindiske Compagnie. — Admiral Suhms Kone hedte Hilleborg Catharina Lerke, hvis Fader, Etatsraad Christen Lerke, eiede Nielstrup og Ingestofte Godser i Lolland. Hun levede et meget stille og ensomt Liv, og døde 1767.

I sit sjette Aar fik den unge Suhm en Huslærer; men i de fem første Aar havde han en ny hvert Aar. Hans første Lærer holdt ham til at lære Luthers Cathekismus udenad og læse flittigt i Bibelen. Denne Læsning fortsatte han under de følgende Lærere paa egen Haand, og læste desuden Romaner, Comedier og Historier; thi han besad ei alene det hurtigste Nemme, men ogsaa den umætteligste Læselyst, der yttrede sig allerede fra hans spædeste Aar, og blev opvakt især ved Holbergs Skrifter. — Hans femte Lærer var Hyldtoft, som blev antaget efter den lærde Grams Anbefalning. Hyldtoft, der selv var en god Historiker, anskaffede adskillige historiske og geographiske Bøger, og indgav sin Lærling Lyst til Historie og Geographie. Men, da Hyldtoft var en svag Latiner, og Faderen vilde, at hans Søn skulde lære det latinske Sprog til Gavns, fik han sin Afsked, og nu antoges Niels Christian Graae, der var hos den unge Suhm i syv Aar, indtil denne blev Student. Graae gav sin Lærling Smag paa de Gamle ved at vise deres Skjønheder, og lettede Arbeidet for ham ved forud at sige ham Indholdet af de Stykker, de læste sammen. Derfore gjorde ogsaa Suhm stor Fremgang i det Græske og Latinske, og, inden han kom til Academiet, havde han læst deels selv, deels ved sin Lærers Veiledning, de fleste latinske Skribenter og nogle græske. Desuden havde han i denne Tid læst det hele plessiske Bibliothek, der bestod af femten hundrede Bøger;

medens Faderen i de tre Aar, han var ude af Tjenesten, opholdt sig med sin Familie paa Næsbyholm i Sælland. — Men, saa stor Lyst Suhm havde til Læsning og de gamle Sprog eller de saa kaldte Skjelevidenskaber, saa lidet var han oplagt til at lære Dans, Riden, Tegning og Musik, som hans Forældre anvendte mange Penge paa at bibringe ham, men uden nogen Nytte. Hans eneste Lyst var Bøger og Læsning.

I sit attende Aar blev Suhm privat examineret af Professor Ancherfen, og derefter indskreven til Student ved Kiøbenhavns Universitet; thi, da han var overmaade undselig, dristede han sig ikke til at tage offentlig Examen. Som Student lagde han sig efter Lovkyndigheden, mere for at føie sin Fader, end af egen Tilbøielighed. Han hørte Forelæsninger hos Professor Stampe, der i Forveien havde været Conrector i Aalborg, og døde som Geheimeraad, hvid Ridder og Medlem af Statsraadet. Suhm blev først Hofjunker; men Hoflivet smagte ham ikke. Derefter blev han Asessor i Hofretten. Men disse Forretninger holdt han heller ikke af; han lod Acterne ligge, læste heller Grækernes og Romernes Skrifter, og omgikkedes med de Tiders lærdeste Mænd, især med Gram og Holberg. De tvende Sidste var han meget yndet af, og den store Ære, disse havde indlagt sig som Forfattere, ansporede ham til at træde i deres Fodspor, og ligeledes giøre sig udødelig ved Skrifter.

skaberne. Fra denne Tid gjorde han Fædrelands-historien til sit Hovedstudium, og lærte til den Ende Islandsk for at kunne læse Snorro og de øvrige islandske Sagar eller Historier i Grundsproget. I dette Fag har han ogsaa skrevet mange og store Verker, som: De nordiske Folks ældste Oprindelse; Odin, eller den hedenske Gudslære og Gudstjeneste i Norden; critisk Historie af Danmark i den hedenske Tid, fire Dele i Qvart; Danmarks Historie fra de ældste Tider i syv Qvartdele; foruden mange andre dels større, dels mindre Afhandlinger, som sigte til at oplyse Nordens gamle Historie, vidne om den mest udbredte Læsning, og ere modtagne med almindeligt Bifald endog af Udenlandske. — Desuden har Suhm skrevet Adskilligt, som hører til de skjønne Videnskaber, som: Sigrid eller Kjerlighed, Tapperheds Belønning; de tre Venner, eller Hjalmar, Asbjørn og Orvarod; Signe og Habor, eller Kjerlighed, stærkere end Døden; Idyller og Samtaler; Gyrithe eller Danmarks Befrielse, Prisen for Kjerlighed; foruden mange andre Smaastykker, der af Kyndige roses for det værdige Sprog og den mandige Veltalenhed, som hersker i dem alle, og for den ædle Hensigt, hvori de fleste af disse Skrifter ere forfattede, den at opvække, nære og bestyrke Venskab og broderlig Enighed mellem de tre nordiske Folk, især mellem Danmark og Norge.

Men, ligesom Suhm var Een af de største Bogskrivere, saaledes var han og Een af de største Bogsamlere, Danmark har havt. Allerede fra sit to og tyvende Aar begyndte han at samle sig et Bibliothek, og holdt ikke op, førend det var voxet til mere end hundrede tusinde Bind. Dette Bibliothek bestod af de kostbareste Verker i Naturhistorie og Antiqviteter, var overordentligen rigt i alle historiske Videnskaber, og besad de bedste Udgaver af græske og latinske Forfattere, en stor Mængde vigtige Haandskrifter, den fuldstændigste Samling af danske Bøger, og en betydelig Forraad af Alt, hvad der i de nyere Sprog udkom i de skjønne Videnskaber. Desuden blev det dagligen forøget ved at kjøbe baade hos Boghandlere og paa alle Bogauctioner saavel udenlandske som indenlandske. — Dog denne saa kostbare, saa vel forsynede Bogsamling brugte han ikke til Pral, heller ikke for sig selv alene; men i mere end i tyve Aar stod den aaben for Alle og Enhver baade i og udenfor Hovedstaden, ligesom et offentligt Bibliothek, og bidrog ikke lidet til at udbrede Læselyst, Kundskab, Tænkefrihed og Oplysning baade i Danmark og Norge.

Ogsaa paa mange andre Maader søgte Suhm at befordre Videnskaber, og det uden noget Hensyn til de store Bekostninger, som vare hermed forbundne. Den berømte Professor Reiske i Leipzig døde, og efterlod sig et udvalgt Bibliothek saavel af trykte Bøger som af Haandskrifter baade i det Græske

og Arabiske. Reiskes Enke foreslog adskillige saavel Fyrster som Privatmænd i Tydskland at kjøbe denne Bogsamling; men Nogle havde ikke Lyst, Andre ikke Raad dertil; Suhm derimod havde begge Dele. Han kjøbte det hele Bibliothek af Frue Reiske for en aarlig Livrente af to hundrede Rixdaler, hvilke hun fik vedbørlig Sikkerhed for, om endog Suhm døde førend hun. For denne Godhed beviisnede hun sin hjertelige Taksigelse i Dedicatsen til Suhm foran Eet af hendes Mands Verker. „Deres Velgjerning," siger hun, „kan Jeg ikke noksom ophøie. De vilde ikke, Jeg skulde plages med Næringssorger; De lettede mit bekymrede Hjerte, og satte Mig i den Stand, at Jeg ikke behøver at ængstes for Fremtiden." — Videre lod Suhm baade mange og store Verker trykke paa sin Bekostning, og det ikke alene saadanne, der henhørte til hans egentlige Fag, men endog græske og arabiske Forfattere. — Desuden underholdt han mange Studerende, og belønnede dem rigeligen, naar de gjorde Noget for ham. — Endeligen tilbød han sig ganske uanmodet at udgive salig Langebeks Verk: Forfatterne af Danmarks Historie i Middelalderen. Ja Suhm indgik endog den skriftlige Contract med Langebek, at Fordelene skulde alene tilfalde den Sidste og hans Arvinger. Kort efter giftede Langebek sig store Rigdomme til, og sattes derved i den Stand, at han ei behøvede sin Vens Understyttelse; men Tilbudet

lig Godgjørenhed aabnede sit udsøgte Bibliothek for Studerende og Kundskabselskere.

De have altsaa ladet præge den medfølgende Skuepenge for at bevidne denne deres Erkjendtlighed, og bede, at den maatte modtages som et Beviis paa den Høiagtelse, sande Fortjenester og Opoffrelser for det Almindelige aldrig kunne aflade at opvække, og som derfor i saa høi Grad skyldes Nordens kundskabsrigeste Historiegransker, der paa sin Bekostning aabnede Videnskabernes Helligdom for disses unge Dyrkere, førend Fædrelandet eiede nogen offentlig Foranstaltning, der fuldkommen kunde opfylde dette Øiemeed."

I næste Dags Adresavis lod Suhm indrykke følgende: „Den een og tredivte October blev mig bragt en Guldmedallie og et Brev uden Underskrift; men som lød fra et Antal Medborgere.

Ædle Medborgere! med den varmeste Følelse har Jeg modtaget Deres forbindtlige Skrivelse, og den medfølgende smukke Skuepenge, hvormed det har behaget Dem at hædre mig. Dersom jeg ikke var overbeviist om, at man er pligtig at gjøre Alt, for sit Fædreland, som man skylder Liv, Opdragelse, Tænkestemning, Slægt, Venner; saa skulde denne mine Medborgeres Agtelse snart forlede Mig til at troe, at Jeg havde gjort Mig særdeles fortjent. Maaskee har Jeg ikke været aldeles unyttig; men saa megen Hæder maae Jeg dog fornemmeligen tilskrive Deres Godhed og Venskab, for hvilken

Jeg herved aflægger min inderligste og oprigtigste Taksigelse."

Suhm døde i sit halvfjerdesindstyvende Aar den syvende September 1798. Hans Helsot var Alderdoms Svaghed forenet med Podagra, en Arvesyge, som i de sidste Aar jævnligen foruleiligede ham, og nødte ham undertiden til at holde Sengen. Han døde paa sit elskede Lyststed i Overrød, hvor han altid tilbragte Sommeren. Liget førtes til Kjøbenhavn, og nedsattes i hans Familiebegravelse i Frederiks tydske Kirke paa Christianshavn. Ligskaren fra Strædet, Pustervig, hvor han boede, og til Kirken udgjorde en meget talrig Skare af Videnskabsmænd i alle Stænder, og Liget bares af Studerende ved Universitetet. Nationens lærdeste og aandrigeste Mænd kappedes om at hædre den Afdøde baade i bunden og ubunden Stil: Hr. Professor Rahbek holdt en dansk Tale over ham i det saakaldte forenede Selskab, hvis Formand Suhm var, og salig Baden en latinsk paa Universitetets øverste Høresal. Desuden udsatte det kjøbenhavnske Videnskabsselskab en Belønning af halvtresindstyve Ducater for den bedste Lovtale over den Afdøde.

Suhm var liden af Vext, men havde et fyldigt Legeme. Hans Øine vare levende, hans Ansigtstræk smukke, og hans Mine smilende. Han

var altid glad, og i Selskab spøgefuld. Han kom gjerne til Andre, og saae gjerne Andre hos sig, men uden al Prags og Stivhed; tog Deel i selskabelige Fornøielser, og spillede undertiden Kort, dog aldrig høit. — Sine Venner omgikkedes han ærligt og ligefrem. Især var Schønning, Langebek og Lyxdorph hans kjæreste Venner. Disse besøgte ham jævnligt, og i deres Selskab glædede han sig meget. I de fjorten Aar, Suhm opholdte sig i Tronhjem, kom han altid tvende Gange om Ugen til Schiønning, der var Rector sammesteds. De studerede sammen, lærte Engelsk, Italiensk og Islandsk sammen, og denne fortrolige Omgang var det fornemmeligen, der bestemte Suhm til at dyrke den danske Historie. — Saa lærd Suhm var; saa beskeden var han ogsaa: Aldrig talede han om sine Fortjenester; aldrig hævede han sig over Andre; aldrig vredede han endog over den haardeste Bedømmelse af hans Skrifter, men rettede sig derefter, ja søgte Bekjendtskab med den Mand, der havde skrevet Bedømmelsen, takkede ham for den, og blev hans Ven. — Lidelser følede han levende, dog uden at lade sig overvinde af sine Følelser. Tabet af hans eneste Søn, af hans første Kone og af hans inderligen elskede Langebek, Schønning og Lyxdorph rørte ham stærkt; men han fandt snart Trøst i Religionen og Adspredelse i Videnskaberne. — Hans anden Kone var en Datter af salig Hofapotheker Becker, og Een af Kjøbenhavns skjønneste

Om Fædres Id han Lys udspreder,
Og henter Dyd af Oldtid frem:
Til Mynster selv for Evigheder
I Klarhed han fremstiller dem.
Ved ham skal Valdemar og Frode
Til Jordens Afmagt virke Gavn;
Den Store, Vise, ja, den Gode
Af ham annamme Hædersnavn.

Et blot for sig han søge vilde
Det rene fulde Kundskabsvæld:
Hver Ædling bød han til sin Kilde,
At læske sig til Jordens Held.
Og Mange kom, og Mange lærte,
Hvor yndig nogen Sandhed er;
De gik, de kom, de Meer begjerte,
Og altid var oplukket der.

Hans Aand er lys, og stort hans Hjerte,
Og kjerligt slaaer det i hans Barm:
Han ofte lindred' Armods Smerte,
Og reiste Kummer med sin Arm.
Han virker ei, som stolte Daarer,
Der øve Dyd for Flitterglans;
Han viger bly for Takkens Taarer,
Og dølger sig for Lønnens Krans.

O Mand! blandt vise Mænd paa Jorden,
O Mand! blandt Verdens gode Mænd,
Dit Navn skal kaldes stort i Norden;
Til Syd og Nord skal synke hen.
Dit Minde skal vor Stolthed være,
Din Dyd det Maal, hvortil Vi gaae;
Og Intet, Intet mod din Ære
Skal Evighedens Magt formaae."

Trykfeil.

Side.
5. fjerde Linie nedenfra Vercellæ, læs: Vercelli
8. femte Linie nedenfra Regnardk, læs: Ragnarok
9. tredie Linie ovenfra og, læs: eller
14. sjette Linie ovenfra Regentere, læs: Regenter
24. tredie Linie ovenfra derfore, læs: derfor
29. sjette Linie ovenfra nogle, udslettes
33. niende Linie nedenfra Danaest, læs: Danaast
37. ottende Linie ovenfra Skribentere, læs: Skribenter
44. fjerde Linie nedenfra Grabfeld, læs: Graafeld
45. øverste Linie Eivand, læs: Eivind:
67. nederste Linie Børlum, læs: Børglum
79. fjerde Linie ovenfra Erik Eiegode, læs: Erik Eiegod
84. fjortende Linie ovenfra Edmund, læs: Emund
86. tolvte Linie nedenfra Biborg, læs: Wiborg
93. øverste Linie Budgislav, læs: Bugislav
105. fjortende Linie nedenfra Krigstoge, læs: Krigstugt
116. fjortende Linie ovenfra Boulogne, læs: Bologna
135. nederste Linie efter fire tusinde Mand tilføjes: ind i
149. niende Linie ovenfra Wankundighed: læs: Wankelsmodighed
150. øverste Linie Phillippa, læs: Philippa
152. ellevte Linie nedenfra Munkebierget, læs: Brunkebierget
155. tredie Linie nedenfra Sturre, læs: Sture
162. niende Linie ovenfra Skantt, læs: Skont
165. niende Linie nedenfra Asterdam, læs: Amsterdam
177. fjerde Linie nedenfra Suderende, læs: Studerende
181. ellevte Linie nedenfra Farbroder, læs: Farbrødre
205. tiende Linie ovenfra ud, læs: ind
244. fjortende Lin. nedenfra Hallingsaas, læs: Hallandsaas
319. niende Lin. ovenfra efter et Statsraad tilføies tildeels
329. tredie Linie nedenfra nbredt, læs: udbredt
333. sjette Linie ovenfra Grefels, læs: Graafels
335. fjerde Linie ovenfra efter læse tilføies Collegier
338. tredie Linie ovenfra Biamchis, læs: Bianchis
345. syvende og ottende Lin. ovenfra Garton, læs: Garbon
362. ottende Linie nedenfra Baden, læs Baden.

K.B. 55